

వత్సరాది—వారణాశి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు	
భారతీప్రశంస—దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారు	
ఆంధ్రకవిత్య చరిత్రము—భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు	౧-౧౨
సంసారజలధి—(సాధకుడు)	౧౨
ముక్కుతిమ్మనార్యుడు—మండలేముల వేంకటశాస్త్రిగారు	౧౩-౨౨
జీవమా! నీ రహస్యంబు తెప్ప వేలి?—మల్లాది చంద్ర శేఖరరావుగారు	౨౩
శ్రీనాథుని పలనాటి వీరచరిత్రము—ఓగేటి వెంకటసుబ్బయ్య శాస్త్రిగారు...	౨౪-౩౨
ఉపాస్తి—సోమంచి సూర్యనారాయణ శర్మగారు	౩౨
మహాసతీసీత—కలువలపల్లి రంగనాథ శాస్త్రిగారు	౩౩-౩౪
సుశీలా రూపసులు—పారనంది జగన్నాథస్వామిగారు	౩౫-౪౮
ఋతుసాభాగ్యము—వేట బాపయ్యగారు	౪౮
కవిజనాశ్రయ విమర్శనఖండనము—జయంతి రామయ్యగారు	౪౯-౫౮
నాసామ్ము—పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు	౫౮
మోనగాండ్రకథలు, ౧—పండిత పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులుగారు	౫౯-౬౪
గోవుమాలచ్చిమి—నండ్లూరి వెంకటసుబ్బారావుగారు	౬౪
చిత్రలీలా స్తోత్రము—దుర్భా సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు	౬౪-౬౫
ప్రభాతము—'సుధానిధి'	౬౫-౬౬
శ్రీకృష్ణదేవరాయల విద్యాగోఘ్నలు—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	౬౬-౬౯
ఈవేళ కనుపించునా—తురగా వెంకటరామయ్యగారు	౬౯-౭౦
దిగంబరయోగి—కే. వి. బసవరాజుగారు	౭౧-౭౮
సూర్యాస్తమయము—విద్వాన్ కట్టి కామేశ్వరగారు	౭౯-౮౦
ఇల్లటికము—పాలవ ర్తి ఆంజనేయులుగారు	౮౧-౮౫
తొలిముద్దు—మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారు	౮౫



వత్సరాది

వారణాశి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

ప్రకృతి లక్ష్మీవిలాస పరంపరలకు
నవనవోన్మేషభాగ్య సంధాయకంబు
విశ్వమానవ హృదయ సంప్రీతికరము
వచ్చె నే డిదె నూతన వత్సరాది.

గీ. ఆటు ఋతువులు సంకము లామనిదొర
నాయకుఁడు గాఁగ వల్లికల్ నవ్యరాగ
భరితముగఁ జూపు నాట్య ప్రబంధమునకుఁ
బరభృతముసూత్ర ధారుడైపాడఁదొడఁగె.

గీ. మెల్లమెల్లన మలయ సమీరణుండు
సౌధపర్యంకి కాతల శయితలైన
కుసుమగుత్తుల కుచశాటి కొదువఁ దీర్చి
సరస చికురాలి సవరింపు సవదరించె.

గీ. కొంజిగురులెత్తి జెడఁగారుగున్నతరుల
యలరుగుత్తుల నెత్తావి యలమి కొనియె.
ఉదిత ముదితంబులై మించు యువజనాలి
హృదయములనూత్న భావసంపదయుఁబోలే.

గీ. శుభహరిద్రానులేప విస్ఫూరితముగఁ
గవ్యకామణు లభ్యంగ కంభోనర్చి
నిబ కుసుమంబు నూత్న చూతంబుతోడ
గలుపుచున్నారు పూతలైతోలుతఁగుచువ.

భారతి ప్రశంస

చీపాల పిచ్చయ్యకాస్త్రి గారు

ఆంధ్రపుష్పల సారస్వతాభివృద్ధి
సాంపు చెడియండం బునరుద్ధరించెదలచి
అలఘు వినుతాక్షరాకృతి వెలసినట్టి
భారతివి భారతి! నమస్కారమమ్మ!

నీ. కనుగొల్పుచున్నావు కవికుమారుల రేచి
భావగీతమ్ములు పాడూ డనుచు
గవియించుచున్నావు ఘనము గొందఱు బూర్వ
పక్షసిద్ధాంతముల్ వ్రాయుడనుచు
బరికొల్పుచున్నావు బుద్ధిమంతుల నాత్మ
దేశచారిత్రముల్ వెలుపుడనుచు
నెవకొల్పుచున్నావు రసికుల జాతీయ
శిల్పనైపుణి బ్రదర్శింపుడనుచు

గీ. నొనగొనుచున్నావు తల్లి! చేయూత మాకు
చెల్లుచున్నావు, విశ్వవిజ్ఞానబీజ
ములను, యువహృదయక్షేత్రముల ననంత
కరుణమెయి, భారతి! పత్రికామతల్లి!

చ. పలికెద నిక్కువంబయిన పల్కు మఱొక్కటి ప్రాద్దుప్రాద్దుగక
గలకలలాడు నీ మొగము గాంచిన, ముద్దులుమూటగట్టు నీ
పలుకులువిన్న, నెట్టి జడభావునకైన మనంబు పల్లవి
చు, లలితభావముల్ మొలపునూడంగ, విన్నను వొప్ప, భారతి!

గీ. కోవిదోచిత కల్యాణగుణముల్
పసితనంబుననే నీకు బట్టవడియె
నింతకన్న మహోన్నతి నెనయుచుమ్మ
భారతి! శాశ్వతయశంబు, పడయమమ్మ!



చెన్న పట్టణము, ఏప్రిల్ ౧౯౨౫

సంపుటము ౨.

క్రోధన సంవత్సరము శైత్రమాసము

సంఖ్య ౪.

ఆంధ్రకవిత్వ చరిత్రము

భో గ రా జు - నా రాయణ మూర్తి గారు

IX

ఆంధ్ర కవి తా పోషకులు

ఉ. తమ్మికోలంకునందు, విరిదమ్మివసించి, కరీటహారవ

ద్యమ్ములురాజిలన్, బ్రణవమధ్యమునన్, “బరమాత్మలోననై
క్యమ్మగుచుండు నీప్రకృతిగన్గొనుడి” యనుచుం గవీంద్రలో
కమ్మునకున్ వదించుగతిఁ గన్పడు నిన్ను స్మరింతు భారతీ !

ఏదేశమున నేభాషయందుఁ బరిశీలించినను ముక్రింద మారిపోవుచుండుటకూడ మనము సాధారణముగా సాహిత్యమును గవిత్వమును పెక్కుభాషలయందలి కవితాచరిత్రములలోఁ జూడఁగలము. నన్నయనాటి రాజాదరణ మాంధ్రకవిత్వమునకును, కాళిదాసాదులనాటి రాజాదరణము సంస్కృత కవిత్వమునకును నేడు లేకపోవుటయే దీనికి దారాణము.

పదునాఱుపదునేడవతాబ్దములనాటి రాజాదరణము పందొమ్మిదవ తాబ్దమున నాంగ్ల కవిత్వమునకు లేకుండుటయు నీయంశమున కాధారమైనదే.

ఈసందర్భమున మనయాంధ్ర కవిత్వమునకు రాజాదరణదశయనియు, బ్రజాదరణ దశయనియు నప్రయత్నముగ రెండుదశలు గాన్పించుచున్నవి. ఈరెండింటిలో నాంధ్ర కవిత్వ మేదశయం దత్యేన్నత్యము వహించియుండెనో, మేదశయం దెంతవఱకు తీణతనొందెనో, యావృద్ధి తీణతల కెన్నెన్ని విధములైన కారణములు కలవో మొదలగు విషయములను జూపించుట యవసరమగుటయేకాక, రాజాదరణమునుండి ప్రజాదరణములోని కాంధ్ర కవిత్వము మేడపై నుండి దుమికినట్లు క్కమాచే దుమికెనో లేక సోపానక్రమమున గ్రమక్రమముగనే ప్రవేశించెనో, రాజాదరణ దశనుండి తప్పి, యెన్నెన్ని యంతర్దశలను బొందిపొంది కడకు బ్రజాదరణదశయందు జేరుకొనఁ గలిగెనో యను విషయములుగూడ మన మాయాసందర్భముల ననుసరించి విమర్శింపవలసియుండును.

పూర్వకాలపు విశ్వవిద్యాలయములు

ఒక్క కవిత్వమునేకాక పూర్వపురాజులు పెక్కుకళలను శాస్త్రములనుగూడ నభివృద్ధి నొందించుచుండుటచేత నేటివిశ్వవిద్యాలయములవంటి వాకాలములలో లేవని చెప్పట కవకాశములేదు. మన కప్పటివిశ్వవిద్యాలయ స్థానము లగ్రహరములే. ఇయ్యగ్రహరము లున్నతవిద్యాప్రచారమునకై పునర్గ్రహణాధి

కారములేకుండ, రాజులచే బండితులకు దానరూపమున నొసంగబడినట్టివి. సకల విద్యాతత్త్వజేదులు (Professors) బహువిధ శాస్త్రపాఠ్యాయులు (Lecturers) నొక్కచోఁ గూడి వివిధప్రదేశములనుండి వచ్చు విద్యార్థులకు నభిమతశాస్త్రంబుల బోధించుచు నాయాయగ్రహరములయందు సుఖజీవనము గావించుచుండిరి. పూర్వకాలపు జరిత్రలలోఁ గథారూపముగాఁ జెప్పకొనఁబడుచుండిన కవులును బండితులునుగూడ నట్టి యగ్రహరవిశ్వవిద్యాలయములయందు దుర్జ్జనులైన మహామహులే కావచ్చును.

చీపురుపల్లి విశ్వవిద్యాలయము

తూర్పుచాళుక్యప్రభువగు మొదటివిష్ణు వర్ధనుడు వేదవేదాంతతిహాసన్యాయాద్యఖిల విద్యాప్రచారమునకై యాంధ్రదేశమున విశాఖపట్టణ మండలమునందలి విజయనగర సమీపమునఁగల చీపురుపల్లిగ్రామమున నొకవిశ్వవిద్యాలయము స్థాపించినట్లును, తన పంశస్థుల కెవ్వరికిని బునర్గ్రహణాధికారము లేకుండ నవ్వవిద్యాలయముకొఱ కాగ్రామమును శాశ్వతదానరూపమున నొసంగినట్లును మన క్రిందిశాసనమువలనఁ గొంత తెలియఁగలదు.

Chapurupally grant of Vishnuvardhana, the 1st (E-c) 632 A. D. :-

"(L-10) To the two sons' sons of Brahmaserman who studied and mastered the Veda and Vedangas—the sons of Durgaserman, who was intent upon performing his own proper rites prescribed by his own *Sokha*, which had been duly learned by him—Viz., to Vishnuserman and Madhavaserman, who knew the true meaning of the Vedas the Vedangas, the Epics, the Puranas, the Law

books, and many other sacred works, who are of the Gautamigotra, and who belong to the Taithiriya Charana, by me residing at the town of Clerupura in the Poka (?) Vishaya on the occasion of an eclipse of the moon in the month Sravana, this village has been given as an *agrahara* with exemption from all taxes, for the increase of (my) own religious merit and duration of life and good health and fame. No obstruction to the enjoyment of it should be caused by any one at all."

పులకేసి - రాజరాజు

ఇట్టివిద్యాలయములలో సామాన్యముగ నకలవిద్యలు నభ్యసించబడుచుండెను, తద్విద్యాలయనిర్మాణకర్తలగు రాజుల కభిమానమైన శాస్త్రములును, అభిమానమైన మతమును మాత్రము ముఖ్యముగా నెక్కుడు ప్రచారము నొందించబడుచుండెను. నాచే కాక నేటివిశ్వవిద్యాలయములయందుఁగూడ నీయాచారము లేకపోలేదు కదా? ఏయే రాజుల కేయే శాస్త్రములు నేయేమతములు నభిమానములైయుండెనో మనకుఁ దెలిసిన యెవల నా మారాజులచేఁ బ్రోత్సహించబడిన కవిత్రైతము నిట్టిదియైయుండునని గుర్తించుటకుఁ గొంతయవకాశము కలుగకపోదు. ఇందు కజ్ఞాతయుగములోని పులకేసియు, నన్నయ యుగములోని రాజన రేండ్రుఁడును మనకు నాధారముగాఁ గొనఁదగినవారు. పులకేసి జైనమతాభిమాని. రాజరాజు వేదమత ప్రతిష్ఠాపరుఁడు. జైనమత ప్రచారమునకై యాతఁడును వేదమత ప్రచారమునకై యీతఁడును దమ తమయుగములలో విద్యాభివృద్ధి గావించుచుండిరి. అందుచేతనే పులకేసికృతిపొందిన

భారతము జైనమతానుకూలముగను, రాజరాజుకృతిపొందిన భారతము వేదమతానుకూలముగను రచింపఁబడినవి. ఆంధ్రకవితా పోషకులలో నగ్రగణ్యుడని యెన్నఁదగిన రాజరాజుచైత్రమును గవిత్రైతముతోఁబాటు తదితర విద్యలను, శాస్త్రములను, విద్యాలయములములముననో మరియొకవిధము ననో ప్రోత్సహించియుండవలయును. అట్లుగానిచో వానియాస్థానమునందు నన్న పార్శ్వనారాయణ భట్టాదికపులతోపాటు బహుశాస్త్రములయందు బ్రవీణులైన పండితు లుండుటతటస్థించదు. అందుచే నాదిరాజవతంసులలోఁగొందఱు కవిత్రైతముతోపాటు పెక్కువిద్యలకుఁ బ్రోత్సాహకారులై యుండిరనియు; వానిలోఁ గవిత వారి కభిమానవిద్యయై యలరారుచుండెడిదనియు ననుకొనవచ్చును.

ప్రాచీనవిద్యాపీఠములు

భారతవర్షమునందలి పూర్వపు విశ్వవిద్యాలయములనుగూర్చి "ప్రాచీనవిద్యాపీఠము"లనుపేర మ-రా-శ్రీ. చిలుకూరినారాయణరావు పంతులుగారిచే రచింపఁబడిన యుద్గ్రంథ మీసందర్భమున మనము స్మరింపఁదగినది. ఇందు మనయాంధ్రదేశముతోఁగాని యాంధ్రభాషతోఁగాని సంబంధించిన పూర్వపువిద్యావిశేషములు గూర్చి యంతగా లేకున్నను, విద్యాస్థానములని నుతికెక్కిన కాశీరము, కాశి, నాలందా, భాన్యకటకము, మధురమొదలైన యున్నతవిద్యాపీఠములంగూర్చియు, నాయావిద్యాపీఠములయందుఁ బ్రచా

రమునొందింపబడుచువచ్చిన విద్యావిశేషము లనుగూర్చియుఁ దద్విద్యావిశేషములు ప్రచారము నొందుచుండిన విధానములం గూర్చియు సూతనాంశముల నేకములు సంపాదించి ప్రకటించిన నారాయణరావుపంతులుగారు మన కెంతయు వందనీయులు. నేటివిశ్వవిద్యాలయములవంటి వాకాలములో లేవనియు, విద్యాప్రచారమునకై పాశ్చాత్యసంస్కరణితమైన నేటినాగరకత నాడు గానరాదనియు భ్రాంతి పడువారికెల్ల సీగ్రంథ ముత్తమాదర్శమని చెప్పెదగును. ఇందుకు నిదర్శనముగాఁ దద్గ్రంథమునుండి విక్రమ శిలా విద్యాలయములోని విద్యాప్రచారవిధానములను గొన్నింటి నిందు బొందుపరచెదను.

“నాలందాయందువలె నివటను నాటకలాశాల లుండెను. భయపాలుని రాజ్యమున వీనిలో నొక్కొక్కకలాశాలకు యొద్దార పండితుడను నొకయథ్యాపకుఁ డధికారిగా నుండెను. ఈద్వారపండితుల ప్రశ్నలకు నదుత్తరముల నిచ్చువారే యచటిమతములఁ జేర నర్హులై యుండిరి. మతమునకు నాలుగుమూలల నున్న నాలుగు కళాశాలలలోనికి నందఱు విద్యార్థులును బోయి చదువుకొన వీలులేకుండెను. ఆరామమధ్యముననున్న ‘శాస్త్ర గృహము’నందు ‘ప్రజ్ఞాపారమితసూత్రము’ లను ధర్మగ్రంథములఁజదువుటకు శ్రమణులు మాత్రము చేరుచుండిరి. ఈమధ్యకళాశాలలో సభ్యాపకులుగనుండిన యిరువురుపండితులకును మతమునకుఁ 3 బ్రథమద్వితీయ స్తంభములను

నామములుండెడివి. ధర్మపాలునికాలమున నీ మతమునకు శ్రీభద్రజ్ఞానపాదుడను వాఁ డధ్యక్షుడుగా నుండెను.

ఇచటికి జదువుకొనుటకువచ్చిన విద్యార్థులందఱు నిందే నివసించుచుండిరి. మతము యొక్క నాలుగుద్వారములయొద్దనున్న నాలుగుసత్రములందును వీరుచితముగ భోజనము చేయుచుండిరి. ఈసత్రముల నప్పటి రాజులును ధనవంతులును బోషించుచుండిరి”

తమిళ సంగములు

ఇంక నీవిద్యావిషయము లిట్లుండఁ బ్రాచీనకావ్యరచనంగూర్చియుఁ దత్కావ్యప్రాశస్త్యనిర్ణయముంగూర్చియు బైగ్రంథమునందీట్లు వ్రాయఁబడినది.

“బౌద్ధులకు సంఘరామము లెట్లో తమిళులకు సంగములు పూర్వకాలమున నట్లుండెను. ఇవి పూర్వకాలపు పరిపత్తులకు నరిపోవును. పరిపత్తులందు ధర్మసూక్ష్మములెట్లు నిర్ణయింపబడుచుండెనో యీతమిళసంగములం దాగ్రంథకర్తల గ్రంథముల ప్రాశస్త్యమట్లు నిర్ణయింపబడుచుండెను. ఈసంఘసభ్యుల యామోదమును బడయనిగ్రంథము ప్రసిద్ధిలోనికివచ్చుటకు వీలులేకుండెను. ఇంకలి సభ్యులు శాస్త్రములయందుఁ బ్రవీణులై తాము మొదటకావ్యరచనయందు బ్రవృత్తిపడసినవారై యుండిరి. వీరు కేవలము నాయాగ్రంథములను బరీక్షించుచుండిరేకాని విద్యార్థులు పులుగానుండలేదని తెలియవచ్చుచున్నది.”

“ఏగ్రంథములు దేశవాజ్యముమునందుండఁ దగినవోయెట్టిపుండఁగూడదో నిర్ణయించుటకుఁ బూర్వకాలమున నాంధ్రదేశమున సంఘము లుండినట్లుకాన్పించదు. అట్టి ప్రతిష్ఠాపనయొకటి యావశ్యకమా కాదా యను సంశయముతో మనకుఁ బనిలేదు. కావ్యకర్తలయూహల సరి టనెంచి, వాజ్మయస్వరూపమును నిర్ణయించు టకుఁ గొందఱు పండితులు నమర్చులైయుండఁ జాలరు. కావ్యమామోదింపబడుటయు నుపేక్షింపఁబడుటయు ప్రజలచిత్తమునకు వదలి వేయవలసియుండును. అప్పుడే స్వాతంత్ర్యవాజ్మయము బయలుపెడల వీలగును. ఆంధ్రవాజ్మయము మిట్టిస్వాతంత్ర్యముతోడనే వ్యవహరించినది.”

ఇట్లు తమిళసంఘములవంటి పరిషత్తులు గ్రంథప్రాశస్త్య నిర్ణయమునకై పూర్వమాంధ్రదేశమున లేకుండెననియు, అట్టి పరిషత్ప్రతిష్ఠాపనయొకటి యావశ్యకమా కాదా యను సంశయముతో మనకుఁ బనిలేదనియు, కావ్యకర్తల స్వాతంత్ర్యమున కిట్టిపరిషత్తులు భంగకరములనియు సెలవిచ్చిన నారాయణరావు పంతులుగారే మరియొకచోట నిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

“ఈరీతిగా నతివైభవోపేక్షుడై బ్రాహ్మణమతము నాంధ్రలోకమున వ్యాపింపజేయ నమకట్టి రాజరాజ్ఞాన విద్యవృత్తి నేర్పఱిచి, వారితోఁ దెరుగుకావ్యమును రచింపవలసిన పద్ధతుల నేర్పఱిచి, యాపద్ధతుల మీఁదనే భారతరచననడపించుచు, దానును విద్వాంసుఁడగుటచే దనకుఁ దోచినచోట కొన్ని

పద్యములను జేర్చుచు, నీ పరిషత్తునకుఁ దన వంశము నాశ్రయించి చిరకాలముండిన వంశమున జనించి, యనురక్తుడై సకల పురాణేతిహాస కథా కథనదక్షుండై నిత్యసత్య పచనుఁడును మతిమంతుఁడైన యుండుటయే కాక శబ్దశాసన బిరుదమునకుఁ బాత్రుడైయుండిన నన్నయభట్టు సభ్యునిగా నియమించి, తెనుగుభాషకు మహాోపకారము గావించెను.”

రాజవశేంద్రుని పరిషత్తులు

పైవచనము స్వపచనవ్యాఖ్యాత మేమో యని సంశయింపవలసి వచ్చుచున్నది. పూర్వమునుండియు రచింపఁబడుచుండిన గ్రంథములలో మనకులభించినది ప్రథమగ్రంథమని కొందఱిచేతను, ఆంధ్రమునఁ గావ్యరచన సృష్టించుటచేతనే ప్రథమగ్రంథమని కొందఱిచేతను, భావింపఁబడుచుండిన నన్నయరచిత భారత భాగము తోడనేకదా మన యాంధ్ర వాజ్మయము ప్రారంభించుచున్నది. అభిప్రాయములు వేతైనను బ్రథమగ్రంథమని యుభయ పక్షములవారిచేత సంగీకరింపఁబడుచుండిన భారతమే రాజరాజు స్థాపించిన పరిషత్తునందు మృదుమధుర రసభావ భాసుర నవార్థ వచన రచనా ‘విశారదు’లైన మహాకవుల యెదుటఁ జదువఁబడి, వారిచే విమర్శింపఁబడి పరిష్కరింపఁబడినపుడు, గ్రంథప్రాశస్త్య నిర్ణయము పరిషత్తుల మూలమునఁ గావించు నాచారము మనయాంధ్ర వాజ్మయమున లేకుండెనని యెట్లు చెప్పఁగలము? వైయాకరణులు పౌరాణికులు తార్కికులు నాదిగాఁగలుగు విద్వాంసులనే కులు తనయాస్థానమునందుండినను బలుపురు

కవులచే నుత్తమకావ్యములు వ్రాయించుట కును దాను వ్రాయించిన కావ్యములు ప్రసిద్ధి పడయుటకై చక్కగఁ బరిష్కరింపఁ బడుట కును రాజమహేంద్ర మునందలి కవీంద్రుల నెల్ల జేరఁదీసి రాజరాజాక సమాజము స్థాపించెనని 'రాజమహేంద్ర కవీంద్ర సమాజ సురత్నాంబ' జ'యని నన్నయగావించిన సంబోధనమువలనఁ దెల్లమగుచున్నది. రాజరాజ ప్రోత్సాహము వలన భారతముతోఁ బాటుగ మరికొన్ని గ్రంథ ములుఁగూడ రచింపఁబడి యుండును. లేదా రచించు ప్రయత్నములైనను జరిగియుండును. నన్నయ గావించిన విద్యత్సభాస్తవము వలనఁ గూడ నానాఁడు కవితా సంబంధమగు నిట్టి సభలు తరుచుగా జరుగుచుండెననుటకు మరింత యాధారము కలుగుచున్నది.

చ. పరమ విఠో సారథి

భాసిత సద్భా పుంజవారి శో

త్కిర దుదిరంబులై సకల

గవ్య సుతీర్థములై మహామనో

హర సుచరిత్ర పావన ప

యః పరిపూర్ణములైన సర్వభాం

తర సరసీరహంబుల ము

దంబావరం గొనియాడి వేడుకన్.

రాజరాజ చోళరాజుల యెల్లుండగుట చేత, తమిళ గ్రంథములు పరిషత్తులమూలమున నిర్ణయింపఁబడుచుండిన యాచారమును దాను గనిపెట్టి, కావ్యప్రాశస్త్యనిర్ణయమునకై యిట్టి పరిషత్తులు తన రాజధానియందును జరుపు చుండెననియుఁ జెప్పవచ్చును.

రాజాస్థానము లేనవపరిషత్తులు

మొత్తముపైఁ గావ్య విమర్శకుఁ దమిళ సంకములవంటి పరిషత్తులు పూర్వ రాజాస్థాన

ములేయని వాఙ్మయ విశారదులకు స్ఫురింపక మానదు. తమిళ సంకములు చేయుచుండిన పనులు మనయాంధ్రరాజుల యాస్థానముల యందుఁ గొంతవఱకుఁ గావించబడుచుండెడివి. తిక్కనవంటి మహాకవిసైతమును దనకావ్యము లిట్టిపరిషత్తులయందుఁ బరిష్కృతములై నట్లుగ

".....కావ్యంబు పరగులైన

కవులచెవులకు నెక్కినఁ గానినవ్యుఁ

డెందుఁ బరిఁలిగల్గు కవీశ్వరుండు."

అను వాక్యమూలమున సూచించుచున్నాఁడు. కాని తిక్కన కావ్యములను విమర్శించిన పరిషత్తు, ఆకాలమునందు యథాక్రమముగ స్థాపింపఁబడి యుండినట్టిదియో, లేక స్వకావ్య ప్రాశస్త్యనిర్ణయమునకై తిక్కనచేఁ దాత్కాలికముగ నెలకొల్పఁ బడినట్టిదియో మనము చెప్పలేము. ఏదియైనను బరిషదాచారమునకు మాత్రము తిక్కన బద్ధుఁడు కాకపోలేదని పై వాక్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

విద్యత్కవి మండలియందుఁ దనకావ్యమును వినిపించుచుండ నందలికవులు తనకవిత్వము నాక్షేపించుట చేతనేకదా శ్రీనాథుఁడు

"ప్రాధిఁబరికించి సంస్కృత భాషయంద్రు

పంతు నుడికారమన వాంఛిభాషయంద్రు

ఎవ్వరేమనుకొన్న వాఁబుకొదన

హాకవిత్వంబు నిజము కట్టబఱావ."

అను పద్యము చెప్పటకుఁ గారణమైనది. దీనిం బట్టి పదునైదవ శతాబ్దమునందుఁగూడఁ గావ్య ప్రాశస్త్యనిర్ణయ సభ లుండుచుండెనని మన మేల యనుకొనరాదు? పదునాఱవశతాబ్దము నందుఁ గృష్ణరాయల యాస్థానమునందలి కవులంగూర్చియు వారివారి కవిత్వలంగూర్చియుఁ

ప్రయుక్తముగాఁ జెప్పినట్లును ముందైన కథలం
బట్టి, తద్దాస్థాన కవిముంజలి తననా ప్రాశస్త్య
విష్ణుయముతసమగాఁ గావించుచుండనని స్పష్ట
మగుచున్నది. నిఁహోలగుంబున నీకు విశ్వ
త్కవి నమసియును రాజనెదుట రామ
రాజ భూమియు తన ననుచరిత్రమును జను
పుటకు నియోగించి బహిష్కర్తును జనపుటకు
ప్రాంధించినతోడనే 'ప్రభాపుత్రి' యను
పద్యమును రామకృష్ణుఁ డాశీరించినట్లు చెప్పి
కొనుండుచుండిన కథయు, రఘునాథి రాచుల
యాస్థానమున గివులమధ్య చేమకూర వేకట
కవి తన విజయవిరాటమును విడిచుచుండఁగా
సంతటి 'కంకురీరీణ ప్రతికీరివి' యను పద్య
ములోని 'కంకు' శబ్దప్రయోగమును గూర్చి
యాకవు లాశీరించినది చెప్పకొను నుచుం
డైన కథయుఁగూడఁ బ్రస్తుతాధిప్తయమును
బూరచుచున్నవని నామనవి. ఈకథలు నిజ
మైనవని గాకపోయినను, ఒకానొక కవి
నిఁచించిన కావ్యము కొంతయు కవులమధ్య
జనునఁబడు చుండుటయు, జడివిడిబడి పరి
ష్కృతమైన పిమ్మటనే ప్రభువులు తత్కృతి
పత్రిత్యము సమీక్షించుచుండుటయు, రాజాస్థాన
ములయంద దాచారమని మాత్రము చెప్పక
తప్పదు. మఱి యాంధ్రదేశమునట్టి యాచా
రము లేకుండఁబెట్టు నిష్కేళి కథలు కల్పించుటకు
కై నను వీలుండదుకదా?

ఆంధ్రవాగ్దయ స్వాతంత్ర్యము

ఇది యిట్లుండి తమిళసంగములవంటి పరి
పత్తులు మనయాధిదేశమునందు లేకపోవుట
చేతనే యాధివాగ్దయము స్వాతంత్ర్యము

తో వ్యవహరించినవని నాచారానిరారాప్తమగు
లుగాను నుంచిచ్చి. ఇట్టివాగ్దయము స్వ
తంత్రతతో వ్యవహరించినయో యవ్యతంత్ర
తతో వ్యవహరించినదియో యింత మాత్ర
ముగా నిర్ణయించుట వ్యాచుముకాదు. మఱ
వాగ్దయ మహాభాగమును నిలువఁజెల్లియుం
డైన ముఖ్యస్తానములనందను నుద్బోధములే
కొన్ని స్వాతంత్ర్యప్రహితములు కొన్ని స్వాతం
త్ర్యప్రహితములు. 'రాజరాజిక విశ్వశ్రవణస్త
వేర్పించి, నాటితో నేనును కావ్యమును
రచించుచుండెదనటలు వేర్పించి, నాకావ్యము
మీఁదలి భవితరచనను నుచుండును' అను
వాగ్దయమునాన నన్నయ రచించిన భారత
భాగము కేవల మవ్యతంత్రకవిమని నారా
యణరావు మఱులుగా మహించినట్లకదా?
నాస్తవముగూడ సంతియే. కాని తిక్కన
భారతముగాని, పోతనభాగవతముగాని ముకరి
కాజ్ఞకును, ఒకవేర్పించిన పద్యములకునులో
బడి రచించఁబడినట్టివి కావు. అవి కేవలము
స్వతంత్ర గ్రంథములు. మహా కావ్యముల
యందే యిట్టిభేదములుండి విరిక నామావ్య
గ్రంథముల స్వతంత్రతా స్వతంత్రత లేవని
గిరింగిలము? మఱియు ముగ్ధుడైతే ముక్కు
టియే యైనను, తమిళసంగములకును మన
రాజాస్థానకవి గుఱుములకును గావ్యవిమర్శన
నియమములయందవ్యత్యవముగీతిన లేదు.
గ్రంథవిచిత్ర కై మొకేప్పియైన నయమములను
గొన్నిటి వేర్పించి నానియమములకు భాగము
లైవనితే తమిళసంగములు పరిగ్రహించు
చుండనుగాఁజాలు! శాస్త్రసంబంధమైన కొన్ని

నిబంధించుటయే సువిధంగా. కావ్య నిరస
యందు మన యాంధ్ర కవులకు ముత్ర ముత
విశీలమైన విరమనము లెన్నవను నెల
లొనలేదు. ముత్రములే నమోవాజ్ఞయను
నకు గలిగినవి పాపకృత్త్య భరితము మన
వాజ్ఞయనకు గలుగలేదని చెప్పవచ్చును.

ఆంధ్రవాఙ్మయమునందలి వివిధమార్గములు

[illegible]

అ. ప. - గుడి న. బా. 69 - 1990 - బా. 69 - 1990

అంతయుగమునాటి కవితాపాపకులందఱును సూర్య ప్రసంగింపవలసివచ్చినప్పుడు వివాదాస్పదమైయున్న సత్వాశ్రయిని, యథామర్శుని మొదలగు నారాధక నిష్కరు. ఈయన ప్రసన్న గాత సూర్య కవిత్యైచ్చి చాలిముగ్ధుడోమనెడినవా రింకెవ్వరైనఁ గలుగఁబడదు విషయమునయగివిభాగవ్యాసములోఁ గొంత చర్చించితిమి. ఈయజ్ఞత యుగమునందు వాఙ్మయమున కిదియగవలె రెండుయగములుండెయుండెనుమనెడియు, ఈవాఙ్మయముల మూఁమున వాఙ్మయస్వయముగఁ గొంత చర్చించి ముగియుండెననుమనెడియు మన మూహించెడిమి. అందుచే నెఱ్ఱయగమునాటి కవితాపాపకులలో వాఙ్మయనుసూహి మఁము చేయుకొనవలసియు మను. సరిలో కైనులు మనవాఙ్మయకవిత్యమునేకాక తమ మత్త చాలిముగై దేయకవిత్వలవన్నింటిని గూడ నభ్యసించుచుండెరి. అందుచే నొక్క వాఙ్మయకవిత్యచరిత్రమునేకాక నెఱ్ఱయగి దేయకవిత్వచరిత్రములలో నెఱ్ఱయగి న్రాయ నెఱ్ఱయగిని నెఱ్ఱయగమునందుఁ గల్గి విరాపాపకులు కైనులని చెప్పకతప్పదు.

The Editor of Pampa's Adipurāṇam says—"Among the various elements which contributed to the growth and development of the Kannada literature, the adoption of the Kannada language by the Jain settlers of the Kannada country both for secular and religious purposes, seem to have been the earliest and most effective whatever the Jains colonised, they were great patrons of learning and literature. To-day we have in Kannada a great number of classical works

written by Jain authors than those written by authors of any other denomination."

నన్నయయగమునందలి కవితాభాషము

చైత్ర చైత్రయమున నాచారముగను గలది, నన్నయయగమున నున్నవాకవివ శతాబ్దమునఁ బ్రవేశించినంతనే యాంధ్రసాహిత్యభారముపై గాఢరాజమహేంద్రవ కవితాపోషకుడుగాఁ గావచ్చుచున్నాడు. మాధవకేనుమూలమునఁ బ్రస్తావించిన చైత్ర కవితాభారము కొంతవఱకు జరిగియున్నది నని ముగియించుచున్నవను గాఢములను ప్రాయశః కృతజ్ఞత్యమును నహించిన కవి తాపోషకుని రాజు లేనదైన నున్నారని విశ్చించుటకు మిక్కిలి సుంధామణిమయము గానరాదు. యుద్ధమల్లుడు గ్రంథములు ప్రాయశఃపట్టినది, కృతజ్ఞత్యము నహించి నట్లుగాని మొదలు గలదనియు. అందుచే నాంధ్రమునందుగ్రంథమునుప్రాయశః కృతజ్ఞత్యమునుపోవున వాచారమునకు రాజన లేంద్రుడే మార్గదర్శకుడని చెప్పవలసి యున్నది. ఈలేదేమాగ్రమును గిట్టాటకవితా పోషకులైన పులకేశి ముఖులనుండి యవలంబించియుండును. రాజరాజునకు నమకాలి కుండగు భోజరాజునైనము కేమేంద్రకవిచే నొకకావ్యమును గృతజ్ఞత్యమునహించిన చెప్పెదను. ఈకావ్యపట్టిలో మనకీశముగారు చెలియదు.

శైవవాద్యము

రాజనలేంద్రుడెవలంబించిన యాకృతి స్వీకారాచార మేకారణమునవోకాని వానిని నువాత విమోచింపి తెలుపవలసినవత్సరములు నలుగురు వరగా మనుమరిచివెళ్ళుకు వితరరాజు

లేవ్వకు నలంబించినట్లు కానరాదు. ఈమధ్యకాలములో రచించినదీని కావ్యములు చైత్రము నతిస్వస్థసంఖ్యాకములుగుటచే గవి తాపోషకులైన రాజులు మిక్కిలియరుగుగా నుండియుండును. ఈస్వస్థగ్రంథజాలమైనను రాజాధిపములను రచించుటచేతకాక, కేవలగ్రంథనేకమునఁ జూడేని శైవవాద్యయమగుటచే వత్తెత్కవ్యకర్తలగు భవకవులు నిమగ్నకావ్యములను గృతజ్ఞత్యముగ రాజుల కవకు. గొప్పవాపునవలసిములేనివాడై యుండును. మిగియు మనదగ్రాధ వాద్యయమునం దుంటుండు శైవగ్రంథములునేకములు భగవంతునిముఖగి రచించుటచేతని వివకవులు భవకవులచందమునగాక సరాంకితము నివసించుచుండికేమా యని తోచుచున్నది.

మోక్షము నీనన్నయయగమునందలి కవి తాదాగ్రవివరింపగు కవిలే దైవసారము పలు కురికిపోవనాధుని బసవపురాణదులు మొదలు కేవల శైవమతగ్రంథములమాటయ టుండి, సాఫల్యమిట్లున తనగణితశాస్త్రమునుగూడ శివాంకితముగానే రచించెను. నన్నెవోడుని కుమారసంభవమును నట్టిదియే. అందుచే నీ కవులందల సంవత్సరములలో ననేకకావ్యములను గృతజ్ఞత్యమునహించిన రాజనాధిప రాజరాజు తరువాతఁ జేర్కొనవలసిన ముఖ్యకవితాపోషకుడు.

నమమధ్యకాలము కవితాభాషము

ఈయగములో శైవగ్రంథములుకానివి రచనవాద భాష్యములు రామాయణములు

మాత్ర మేయచి తోచుచున్నది. వీరికృత్యములైన కోన బంధరాజు నా హేమమారులును చారిత్రి కాశీమూల వివాదాన్నికముత్తయున్నవి. కవిధర్మములను వివరించునది మోక్షసీదే గృహీతముల పాపకర్మకర్తములను తప్పించుటకు మన కవికృత్యవివేచనాపాపములలో గణించవలయును. అర్హతావర్తిరామాయణమున మనమరితినాకమును వర్ణించుచు దీక్షింప వచ్చును. అర్హతావర్తి గణించిన గవితావివేచనగా. తోచుచున్నది. పాపకర్మకవితా వివేచన గుటచేకాక మనుమసిద్ధి ముత్తాతయగు తీర్థభూవిధియ.

"నల విద్యాపరిశ్రమను జ్ఞుయశేల
కవిసార్వభౌమం వమిం జెల్ల"

అని వర్ణింపబడుటచేత దననాటి కవుల క్లారకును వేటిన్న కవిసార్వభౌముడై యాధునికవిత్తాచారమునై కోనసామకు బాటు పడియుండును. ఈ తిక్కభూవిధియ మనుమసిద్ధికి ముత్తాత యగుటచేత పోతే లింగములతోలుగాని పద్ధత్య కావము లోమున కనువలెయింపవచ్చుము. అర్హతా గణించినను, 1200 సంవత్సర ప్రాంతమువాడని తేలుచున్నది. కావున పిరివి న్నాయుగములోని కవితా పోషకులలో కీర్తుల కధిపతిని ముదదు. ఈతిక్కరాజు తండ్రియైన హనుమ సిద్ధియ

"ఈనా దీనానాథకవిబంధు జనరణ
రమలకు జంప్రతిపముగఁ జేసె"

అను తిక్కనవాక్యములో గవినన్నా నుడుగు వర్ణింపబడుటచేత నీరడును నేత

వ్యగ కవితాపోషకులలో కరవలసినవాడే. కట్ల మనుమసిద్ధి హాస్యలెల్లరును గట్లలుగను గవితాభిమానులుగను కట్లరాజునతోము గానను దీక్షింపచే నుతంబున వాగుటచే నర్హతా కించుమించుగి నూలుంపవత్సరములకుఁ బూర్వమునుండియు బ్రస్తుత యుగమునందుఁ కీర్తి పొందియు, మనుమసిద్ధి నంశమునకు నూలుగాని పట్టియు, గవితాపోషకు లును నూలుగాని పట్టియు కలసియు, వారు తోన్న కౌవ్యములను ప్రాసగని ప్రాయుచిగానియందు రిదియు నూహించవచ్చును. కృష్ణామాయలము నుంచలి పట్టువాడై దేశాశీస్వయండును బద్ధ భూ రాలము కించిన పోతావ్ర ముత్తావలియు నుమాశీశిశిమును నూర్చి దేశమునఁ బ్రచార మును యుటచే జీవించినాడని కవితాపోష కులంబు నీతంబు ముఖ్యముగా గణించవలసిన వాడు.

మనుమసిద్ధి

ఈనన్నయయుగమునందు జేర్కొనఁ బడిన యితే రాజులు కవితాపోషకులైయుం దగని మాహించుటయేకాని మరియొకవిధ మైన ప్రబలికర్మకములేయియు. గానరానం దను మనకవిత్యచరిత్రమునందు రాజరాజు భూవాత సుప్రసిద్ధకవితాపోషకుడు మనుమ సిద్ధియని చెప్పవలసియున్నది. ఈమనుమ సిద్ధియేనే తిక్కన యుగము ప్రారంభించుచు న్నది. కవిప్రహ్లాదించిన నిర్విచనోత్తరరా మాయణమునకు గృహీతత్వమును గొందు మహాభాగ్యమును బొందుటచేతనే యూసిద్ధి రాజు నకామభిముఖ నన్నయయుగములోని

రాజరాజులతో దురుదురాగులున్నాడు. కాని వారికింతలే భారతకృష్ణాతిత్వము మాత్రమీ అనికే అభిగతేనా. మహాభారతమునకు నన్నయకంటె దీక్షన నహించిన నవిత్తభావమే యిందుకు ముఖ్యకారణము. భారతాఖ్యానగులేఖ్యులైన మామూయమునునరాజులనుగా వచించుచు నచ్చుటచేతనే నన్నయ యద్యమము విద్వంసుముగాఁ గొనసాగిన పోయెనని తిక్కన మాహించి యుచును. పన్నయవలెనే యుచును రాజోద్యోగియై యాదివలఁ గొనన్రంభమును పలికిన గృహియున్న క్రమక్రమముగఁ గలిగిన ప్రియ సన్యాసమునకు నట్టివరానికిరే వేష్యావనియుఁ గావ్యనానవమనకొక క్షేలోపమనియు నందు మహాభారతమువలన నవిత్తస్థింభమునకు నట్టి నంబుధము లేకము నుండిరావనియు నిర్ణయించి సోమయాజి తన భారతభాగమును వైవాకితముగ వచించి నాచంభించెను. అది యనునగాక తన వచించుదలంచిన మహాభారతమును సరానికిర మొనర్చినది చేకొన్న నిశ్చయమును వత్కావ్యమునందఁ దాను విహించిన నారాధనమును విడిచివీసినవేత్వమును తెన్ను జ్ఞాపించినట్లుఁ దిక్కన యాద్యములలో నూచించుచున్నాడు.

క. పారకీర్తన కృష్ణులై
భారతనుజేరఁ బరమపదం
చాంధ్యము జవలకుఁ ద
జ్ఞారవ మాహించి నీ వఖండీరభక్తైః.

గీ. తెనుగురాస వినిర్మింపఁ జెపురు టరయ
భక్తపురుషార్థరసకవ్యలముగాది

దీని కదనియ్యకొని వచ్చిమన కృతి ప
తిత్వ వర్ధించి నవ్విరిఁ పక్కకర్మ!
మనుమరిధి - భారతకృతి పరిత్వము

భారతము నాంధ్రీకరించు సంకల్పము తిక్కనకు నతివ్యక్తము నెఱుంగుటలేక రాజరాజు వచ్చివ్రువలెఁ దిక్కనాతిత్వ మహా గ్నియనుచు వ్రాసవలెననునానె సింహాజునకు నెఱియును బట్టియుండవలెనని. నన్నయతోనమానుషిని మహాకవి తన మాన్యాస ముగొనక నుటయు, నన్నయవలెనే యూరమును నవ్వనకావ్యరచించు బూన కొనుటయు, నన్నయరచించిన భారతభాగ మునకు గృహితిత్వము విహించిన రాజకేం ద్రునియెత్తవలె లాంఛనావ్యమున నెల్ల డని వ్యాపించుచుండును, తానును రాజరాజునది నవిత్తామీనానానది చేర్చింపవలె మహారాష్ట్రయు నుటయు, మనుమరిధికి భారతకృష్ణాతిత్వకాంతి నేమొకటిగొనకుండును? అతఁడు కీర్తికాముడుకాఁడా? కాని తిక్కనకు దాకెంతటి ప్రభుననను, నకలివిధముల వాచిచేయుచుండినవాఁడగుటవలె మనుమరిధి వాచయిండు గానివాఁడమామలేకక భావభక్తులుతమును గలిగియుండి, ముకుందము ననుకృష్ణాతిత్వకాంతి గానిఁ బుష్కలించిననుపలె దుకదా లంఘనమిటమొదె,

“దీనిన్ను మామనుయించు
దీనికిఁ దగినమ్ము భారతీశ్వరు”

అని చాంధ్యమువలె విస్వప్రముగా ననునది, మనుమరిధిపదముగా నుచుభక్తుమును వానికి స్ఫురింపఁజేసియుండును.

అమృతహాకావ్యమును అమృతమృతమును
మొనర్చినట్లునును సుమంత్రమునును
రిచనాక తుల్యమునహించిన తిక్కన ప్రభువాని
తము నెఱవిన పిమ్మట గొంతనాకు జాలం
యమానమానసు డై నట్లుగ నీక్రింది కవ్యము
సూదించుచున్నది.

“క. అనిరచనా కారుకమున

వనమలరం వీరప్రబంధమండలి కథనా

భునిగా శత్రురుషుని తే

క్మానువాదవో యనురిలంపు కూరినవదితోక.”

నన్నయవంటి లోకకర్తాడు తన ప్రభువున
ప్రము నీజ్ఞుని వానికల్పిత విభూతి చేకూర్చి
యుండ దానును సంతవాడై తన ప్రభువున
కట్టి కీర్తికారివముగ గలిగించుచుంటు యున్న
మాయని తిక్కనవంటి స్వామిభక్తుడు పండి

హంసయుంజెనాడు. అందుచే దన ప్రభువును
గౌరవించి కావ్యమునో, కావ్యమును గౌర
వించి ప్రభువునో యనావించుకలసిన యపభ
రత్నములుచేతఁ దన ప్రబంధముపెలి కథ
నాభుడుభూతిరూపగన్పెరిమా? సమ్రాటుషుని
నమ్మననలయునో యను తెలుపు కూరిన
వదితో, సోమరూపి యించుక నిమిలిత
నేత్రుని నైసంత నే నై ససాక్షాత్కారము వాని
సందేహమునెల్లఁ గలిపించెను. అప్పుడు
వృత్తాంతమును వినినది నే నెద్దుకాముడును
పంపించి, తనకృతిఁ తిర్చికా పిను విన్నవించి,
భావతరచనతోఁ దిక్కనను హెచ్చరించుచు
నమృతహాకావ్యనిర్మాణమునకు నలయు సోకర్య
మునెల్లఁ చేకూర్చుచు గొనవాగింపఁ జేయుట
చేత నే ననుమతిచ్చి కలుకము లేచి యశిమ్ముచు
సంపాదించఁగలిగెను!



సంసారజలధి

సంద్రంబులో ముగ్ధ భయమొనగగాను
బడ్డవేదియగా గోళితిశేను

సంద్రంబులో ముగ్ధి చూచితే అడ్డు

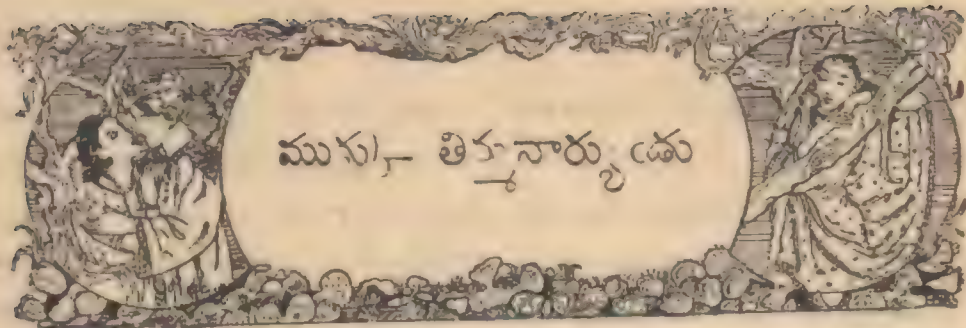
బడ్డపై నేమి లేచునోదాతేన

సంద్రంబునై దేలి కప్పినానండి

బడ్డపై వారి కచ్చటివిత నేను

సంసారసాగరం బునుగూర్చికూడ

అటులనే గ్రహించి నానండి నేను.



ముగ్గు తిక్కనార్యుడు

మండలేముల వేంటిశాస్త్రి గారు, బి. ఎ., యల్. టి.

ప్రబంధితుల సమకరించు రసపోషణము, సత్తెకొన్ని యజనములయందు దిలకొని భిక్షుమార్గము కలుపించుచుండెడి నెరు కభిక్షుము, తిక్కనార్యునియగు చిరువంటి నది. తన ప్రబంధమున కిట్లున్న "తేజము" నితర డెట్లు సాధులచేత కొంతసేపు కిచట విమర్శించెదము.

కథ

ఈ ప్రబంధమునకు కథలో గివిశ్చిత మగుభాగము చాచివేర్చువ. కేవలము యథా ర్థమగుకథ యటలుకే యుండనిచ్చినచో రస సంతముగ నుండుట యగుదు. కావున తిమ్మ నార్యుడు దీనిదర్శిమున నవసరిములగు ఘట్ట ములలో మిగుల రససంతముగ చేసెను. శ్రీకృష్ణుడు తనజనరాష్ట్రమందలి నమ్మెవిధముల దనుపుచు, నొకనాడు రుక్మిణీదేవి ముదిరమున నుండ గలహాసముని యచటికి వెచ్చి మన్ననపడి, పారిజాతకుసుమము నొక దానిని సమర్పించెను. "ఎవ్వరికి దీనియైనా" యనునారాట మిదినిమానసమున దోచెను. అతినియన్లుచే నాచిదు జాకుసుమమును రుక్మిణి సమర్పించి, దానిపైభవమును వర్ణించి యది తాల్చినకలమున దేవేముల దామ మిన్న యని పొగడఁజూచుచు, కృష్ణుని కియ్యది ప్రతి

గోలుకబోయినను, సహించి మూలగుంచెను. కావలము, స్వీకృతము. కన్యత్వంతము నితర శ్రీమద మోహిని ముప్పగొలుగు సనుభయ మిది సందమున గలదు. అట్టి సందయమును దిగులును మనోవీధిని బాడము చుండగఁ గృష్ణుడు సత్యభామముదిరిమునకు వెచ్చిన తోడనే, తనసంకయము నిక్కమని యతఁడు గ్రహించుటలు ముదిరము పాడునారియుం గారు. పుట్టుకఁబడిన సత్యభామ సతః జనున యుంచుటయు, తన పాదముల కెరిగినభర్త తిర మును వామపాదమున నామ తొలంగిద్రో యుటయు మొదలుగఁ గ్కెంగారింక ప్రధానము లగు ఘట్టములు చెక్కఁగఁ జెల్లించఁబడినవి. పారిజాతము నవహరించఁ గృష్ణుడు కృతని శ్చయుఁ జామెనని మఁకు తెలిసినచోడనే ప్రథమాశ్వాసము ముగిసెడిది. శ్రీకృష్ణులు ప్రయాణనన్నాహమును, ప్రయాణమును ద్వితీయాశ్వాసమునఁ జెలుపఁబడినవి. సత్య భామకై కృష్ణుఁడవహరించ మెరునాకవర్ణి తములించఁగలవు. అట్టి దిక్పాలకులును శోధిని దర్శిచుటయు, ఇతర యంతావికేషములఁ గొనిచుండుటయు, వైజయంతమున విడిగిన శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామఁగూడ విహరించుచు,

పారిజాతమును జూచుటయు నమోచుటయూశ్వా
సమునఁ జేయుటచేసెవి. జూక్రితాది విహారి
ములు నాల్గవ యాశ్వాసమున నెఱుఁజన
ముగ నర్జింపఁబడినవి. శ్రీకృష్ణుడు పారిజా
తము నడపారించుటయు, నందనవనపాఠకు
లతని నడ్డగించుటయును, నీవృత్తాంతము
వ్రాసి దేవేంద్రుఁ డతనితో జూర నమ
కృతులు, వైద్యముల నిర్ణయించుటయును
గూడ నీయాశ్వాసమునఁ గలుపు. యుద్ధమును,
అంతటి శ్రీకృష్ణవిజయమును, సత్యభామ
వనమునఁ జారిజాతమునుఁ బ్రతిష్ఠించుట
యును బంచమాశ్వాసమున వర్ణింపఁబడినవి.
సత్యభామ పుణ్యకప్రతానుష్ఠానము నలుపు
టతో గథ ముగిసినది.

కవివర్ణుఁ డీకథను నివ్వించుటలోఁ
గొన్నివిశేషములు జూడవచ్చును. నాయుని
గిసంతవఱకుఁ బ్రథమాశ్వాసమునఁ గథనిర
వఱకుఁ చెలిపిన ప్రబంధములు చాలఁదక్కువ.
అటుకఁజేరిన సత్యభామను కృష్ణుఁ డెట్లునన
యించుననియు, నామె మాతనియెడ నెట్లు
ప్రేమఁబడుననియుఁ చెలిపికొనఁ బాఠకులకుఁ
గుఱాపాలము గలుగునని గ్రహించి, తనకథ
యందవస్థాసామాన్యమగు నెరిగింపుమును
గల్గించి దానిని బాఠకు లెఱుఁగుటకు వ్యవధి
యందరాదని తెలిచి, యనావశ్యకము లగు
వర్ణనములను లోపఁజేసి, కవివర్ణుఁడు
ప్రకృతి వడసెను. సామాన్యపుణ్యములకు కృత్రి
మందీరిముఁ గృష్ణుడు విహరించు ఘట్టమును
సవిత్తదముగ వర్ణించి, నానదాగమనముతో
మొదటియాశ్వాసము ముగించె యందుకు.

మఱియును వివరములు; శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రయా
ణమునకై కృతనిశ్చయుఁ డాచునని వ్రాసిన
పదం జూకమాదులు, ప్రజనము ముఱుగినవి
నర్ణింపఁబడినవి. నాయంకాలము, అంధకా
మును, నతీనమేమిందై కృష్ణుడు నుదనవన
మున శృంగారివిహారము నలుపుటయు మొద
లగువి నమయోచితములుగను, చంద్రపా
ములుగనఁ, మిక్కిలి మనోహరిములుగ నుండు
నట్లును వర్ణింపఁబడినవి. ఆ గూహదర్శనముల
యందలి కథావేగమున కయ్యది భాగము
గలిగించునవి కావు. మఱియు హృద్యములుగ
నున్నవి. కావున, కథావేగముకు భాగము
గలుగని వర్ణనలనుమాత్రము తిమ్మనాద్యుడు
నెఱుఁజనములుగఁ జేయునని మన మెఱుఁగఁ
దగును.

పాత్రములు

ప్రబంధములందుండు పాత్రములు గూర్చి
విమర్శకు లొక కీకీకన వ్రాసియున్నారు.
“పాత్రములన్నియు నొక్కతరు డాల్చిన
బామ్మలు. అటుకారి శాస్త్రుఁడకారము
వర్ణించినవి. ఆయాకావ్యములలోని పాత్ర
ములు నిర్దిష్టములుకాదుటతోఁ జూయిన
నోలో పుణ్యము. అన్ని కావ్యములందలిపాత్ర
ములు నొంకొటి ననుకరించు తిరుగు
ములు. పేరొకటనూత్రము మార్చియుం
డును.....స్వర్గ వము, చరిత్రము, నడవడి,
తరు, మొదలగు లక్ష్యగుణములన్నియు నెరిప
లిపొట్టెను” ఈయభిప్రాయము పెక్కుప్రకార
ముల నుప యఘాతమని వ్రాసెను. కీకీకనున
రిచిచూచినచో, పాత్రములన్నియు ననలరి

తొలుములుగ నుండవలయును. మజీయు, నది నిశ్చయములుండగ నేగిలవలె నట్లువిగా నుండవలెను. అట్లున, సత్వములై మనో వారిముగ నుడును. స్వభావము ననుకొనినవలెననితో నట్లువి మిత్రములై యుండవలయు. మనస్సుబుధమునం బ్రధానముగా శ్రీకృష్ణునిస్వభావంబునై మిత్రము లొనరించు నట్లుననుచో, యుదుక చూడవలయును.

శ్రీకృష్ణుడు భగవద్దాసునితో నాత్మాత్మములై యున్నవి. తా ననంతపునఃపునః, తనవత్తితినిములు, అనినలును నామస్వముగఁ దలంచుట కవకాశము కలుగకుండునట్లుతన ప్రవర్తించును. మహాభక్తుఁ గళిత్ర మితరులు మోక్షము నొందు కష్టసుఖము లన్నియు తనకు స్వేచ్ఛగా ననుభవించెను. కథానాయకుని వాక్యముల కెఱిగించుచు, నతనియొగి నిష్ఠపముగా, నిరంతరము గాని కవి చేయుచుండెను. అట్లుచేయుట నామస్వభావమై. ఆమహాత్ముఁ డెల్లరి పృథక్ పృథక్ విధమున నిత్యుపవాసమై యుండుటచే విద్యుత్ యప్రస్థిత మగును. ఈవర్ణనను దీక్షితులు చర్చించుకొనుచు మార్గము. నరకసుమనమునందే “నానావ్యమున బాలి కించి వారిని ‘తెవ్వరునిగ నొగివారి’ని, బుద్ధులు వేర్వేరి లులరాములు నతలను వివాహ మాడి యుండెనని లోలుదొల్లఁ దెలుపుట చక్కని నున్నది. కథానందీభిమునకు నాలుగువందల యాములు. అందు లెఱిగిన

జాలును. సౌఖ్యరసైకలోలుడై నారదుని కప్పున నానా దీక్షితులించెనని వ్రాయఁబడి యుండుటచే నాయకుని కందు దోషముగలుగినది. ఎవమునై కట్టమహాముఖతో వరు, పరితో నతఁ డెట్లు ప్రవర్తించెనని పాఠకు లెఱుంగఁ గోరుదురని తలఁచి.

క. వీరువేళల నేనోజముఖి యేయేలలం గోరు కా నాయవేళల నానోజముఖి నాయలలం దేర్చియె చాటుం జాచిడఁ దానయై పెరిగెనున్ సౌఖ్యార్థి నోలాదుభో, గాయక్రుండయి పెక్కుయాపముల మాయ కల్పనాచాతురీన్.

అని వర్ణించెను. మాయాకల్పనాచాతురి జీర్ణివో విక్రమాలు మలనవ నేరదా. దీనివలనఁ బ్రవృత్తయందు మానవస్వభావము మార్చి ముగిం జూచు నుండుటగోచరి. దుష్కణమున రమున నతఁడు వినోదించు చుండగా నారదుడు విచ్చేయఁ దానును సత్యము జేసి, నమస్కరించి, మాతనిఁ బరిచరించి, యనుమతి వదసి, తా నెత్తినయవతారమున నకనువగు వ్రాక్షతపూజకుని విధము ననుకరించుచు,

క. పరసంయమివర! మీ కిల కరుణరగ నిష్ఠు డేగృతాంధుడైతికా నిరతంబు మీరు నాపైఁ గరుణ గడిసియునికె యిదియ కారణము సుమీ.

అని పలికెను. నారదునిరాకకుఁ గల కారణము దానెఱిగియ, నొనరినివానినలె నడిగి, యతనిరాక నే దనమందిరమున బవిత్త్ర మాయునియుం దాను గృతాంగుడై నైతి ననియుఁబలికి సామాన్యమగు నిష్ఠాభిధర్మము వెలయుచును. తనస్మృతమున కతిథయగునాప భక్తియుతో బ్రసరిం దాడెనవిధము న్నైతి

తెచ్చుకొనిన, నీయనినదిములు సమానము
 అని తోచును. వారదాడు కృష్ణుని యన
 తారనిశేషములు గొనియాడి, వారిజాతము
 స్పృహించి తోచనే, నాయనిని మానసమున
 నానాట ముగయుచి యతని మానసమున
 ములును రట్టించెను. ఆపాత్రము నిర్మితము
 నినిలిగిరియూహక, స్వభావశిక్షమగు మన
 పునివిధము ననుకరించుచున్నది. ఇంతవఱకు
 బ్రతివిషయము సేవార్థమున బ్రహ్మముచు
 న్నది. కృష్ణుని కీర్తులుములలో వివ్యభిచిత
 నట్లు ప్రవర్తించియుండలేదు. ఇంత ప్రకృత
 పాత్రము, సత్యభామ మందిరిమునకు బోవు
 నప్పుడు వారినిమోక్షార్థమున బోలుచును. “లేత
 పూచల చందలమై” యనితాత్పర్యము
 ను. తత్త్వము “సాక్షాత్కారము ముగిసిన
 ద్రోచికడగు” చూడెను. మఱను “తీరగల బండి
 కండ్లగిదిక” భ్రమియును ముండెను. తన
 మంతసత్వము; పితృస్వభావశిక్షము; చుంచు
 స్వభావము నట్లు ప్రకటించుచున్నది! నవి
 మన్నికన్నప్రేమతో జలవి యీశ్వరమునఁ గొని
 రిసమును ప్రహరిన పాపకుల క్షణరకు కృష్ణుని
 పాత్రము తమహృదయమును కనకదూతమై
 యున్నదని తప్పక తోచును. స్త్రీత్వమున
 పురుషుడా? కవికల్పితపాత్రమా? యనినది
 యిందు స్పష్టమగును. తనవందయము యథా
 ధిచుని ప్రహరిన పురుషులకుఁజుటన తన కాంత
 ననుసరించుటతోయి కరిచారికచేతనున్న తాళ
 వ్యంతమున దైత్యుని కీడఁజొచ్చును. శృంగార
 రసస్వభావమగు గిరిలోపన్యాసము నది
 పెను. మానవాచార్యము, చరితమున దోకు

గలకూర్మియు, విధేయతయును, ఆమె కనుపు
 సెల్లించుట తనకుఁ బ్రాధాన మనుటయు,
 మున్నగునవి కాముఖుల జ్ఞాపకములు.
 కృష్ణుడు నిది క్షణ ప్రకటించు చూడుడు.

చ. మన మరయందలంచి యొకమార్గము
 వచ్చితి? సత్యబాహా!
 సమవేశించెదో? యట! నాయన
 నిక్కము దప్ప గదైవో?
 వనజకాయతాక్షి! పగవారనె!
 నన్నిటలేల మాచా! వా
 క్కినిముసమైన నీవు దయఁ
 గల్గొనకుండిన నిల్వకైదు నే!

చ. పలుకులేనె లుట్టిపడఁబుల్లపునే
 డిదియేమి? వాలుగ
 న్నుల నును గిగ్గిమాల్కానఁ
 గమంగొనవేల! యురకలంబుఁ జ
 న్నులనెదురొత్తి మక్కువ వసుం
 ధిగొఁగిటఁ జేర్చవేటికి!
 చిలలంబొక్క! యెవ్వ రడఁజేరిరి
 నీకిటులేల చింతింక.

చ. మనమున మాటలం గ్రియల మన్ననల నొకవారము
 జల్లి కంఠములను గానఁచు మువ్వెచ్చిలరై తన
 రింకుఁ గాని పా,యనియమరత్తి నీయెడన యగ్గలమై
 కనుపట్టు నాకు నీ, పనిచిన పంపు నేయుటయు
 బ్రాధానమా టది నీ వెలుంగవే.

శృంగారరస ప్రధానమైన యీ పాత్ర
 మున కారణము పోషించుట కన్ని యవకాశ
 ములు కల్పించబడినవి. తనచే గలప్రయ
 త్నములన్నియు స్వభావము లగుటచే ఆ “జగ
 న్నాటక సూత్రధారి యదవందకుఁ దర్జిల
 మొక్కె” ననికూడఁ జెప్పబడియున్నది.
 సత్యభామ తన వామపాదమున నతని దన్ను
 టయు అదియే తనకు మన్ననఁగాఁజూచి

యతః తామెను గోచ ముచగుమని ప్రార్థించుటయు మొరలగు నచనకములలో శృంగారరస మసూర్యముగా వర్ణింపబడెను.

శ్రీకృష్ణనివాత్రము వీరరసముతోఁ గూడ కౌస్తుభమునది. కావుననే యతఁడు పారిజాతమును వప్పక జెచ్చెదనని బాసచేసి, వయనమాయెను. సతీసహితముడగుచు దిక్పాశములవలన నవసి, వైజయంతిమున విజయన్నతః, పారిజాతము నతఁ డుపహరించెను. సువీరులతో నతనికి ఘోరమగు సమరము గలిగెను. అతని బలవ్రతము లెట్లు వర్ణింపబడియుండెను! చూడుడు!

నీ. నిలి టిదొంగ దాగ్నయాస్త్ర మవరింప
నది కాక్లిక లేంబునందు దిండ
గవరి వృక్షక్రతుం డులాస్త్రమేసి
నది యదూర్వపాశాయనందు దిండ
నదినిబూరిపొరాస్త్రంబు నివడింప
నది కారి వలహాష్టియందు దిండ
నదిని యింద్రుండు బ్రహ్మాస్త్రంబు పయ్యొల్పి
నది యురారితపూసాళియందు దిండ
ఆ. బాక దమవము క్త పాశపతాస్త్రంబు
పారినిబాధితమవునంద దిండ
మేమి వీయవచ్చు నీకృష్ణం దిభిరాత్యుఁ
డతని నెల్లఁ దమకు నులి యురగి.

నీ. రులు వీడంగ విద్యాధరుల్ పలుచి
గ్రుగులకాండ్రెరి ఖిదవరులు
నట్లుపై పోకలై చరిరి గంధర్వులు
గరుకులు చందబంగాళమేరి
కన్నదిగతిగాఁగి గిన్నరు లరిసిరి
పన్నులెల్లరుం పటాపంబులైరి
పోయినపోకలై పోయిరి గిన్నరులు
దిక్పాశమింకములైరి దిగధిపరులు.

గీ. పారిజాతరాంనాడుర్తు అనుచు వచ్చి
మునులు నల్లపార్శ్వనావనోడుఖరు లైరి,
పూనితన మీదవచ్చు దంభోరినిట్లు
చంగోడకుఁ జూడిసి లేవట్టుటయును.
ఇది వీరరసము! ఇందు వీరరసము నెఱ
గ్గిహముగ వర్ణించుట హాస్యమునున్నది.
వీరరసమునకుఁ జక్కని హాసంబు నుదాహర్య
ము; కనుక శ్రీకృష్ణనివాత్రమునఁ దిక్పాశం
బొందువలెఁబడినది. పరాజతుడగు బలారి
శకుఁ డేడి దిక్పాశముని దున్నానని వేడు
కొనఁగా నతనివలనఁ దప్పిమియు లేదనియును,
“నీవునా న కీభాష్య నానాభూమిహము
కోరినఁ దెచ్చితిగాని, కొమ్ము మీదవచ్చి నెత్త
మిచ్చి మధురమును నా పొడిగి నిలు” చెను.
మేఁదయ్యమునఁ జెల్లించి పారిజాతము కేక్కి
మాటలో నిద్దుని కిచ్చినేయ నమకట్టట
యదాహ్మభావమును ప్రకటించును. ఈ
వాత్రమున నికొక్క విశేషము నూచి వి
మీశము. పుణ్యకన్త తానప్తాన నమయమున
సత్యభామచే దాను ధూరియెఁబడి పోని
నికీ వలయు సరినర్పకేయుట కొడంబడుట
గదావినిత్రము. హాస్యమున కనెఁడుగూడఁ
బనులఁ గొనుచుండెను! ఇట్లు రాక్షసుడిగు
భగవంతుడు నారిదునివిభీష్ణములు వెదనేచ్చి
ట నామహ్యమేమైనను, కథా సాదర్పమున
గృష్ణనివాత్రమునఁ దేవిశేషముగూడఁ బొందు
పఱచియుండుట ప్రశంసావాత్రము.

“సతీతానందమగు సత్యభామవాత్రము విలు
లే యనన్యసామాన్యముగ నిరూపింపఁ బడి
నది. కొంతవఱకా మె నామాన్యక్రీడవలెనే

యతః కామేను గోః ముకుగుమని ప్రార్థించు
టయు మొకలగు నవవరములలో శృంగారకన
మహాద్యముగా నర్జించెబడెను.

శ్రీకృష్ణనివాత్రము వీరరసముతోఁ
గూడి నొప్పుచున్నది. కావుననే యతఁడు
పారిజాతమును వప్పక జెచ్చదనని రాజుచేసి,
వయనమామొను. నతీనహాసోదగును దిక్పా
లములమున్నన వదిలి, నైజయోగమున విజృం
భింపబడి, పారిజాతము నతఁ డాహరించె
ను. సునీరులతో నతనికి ఘోషమగు నమ
రము గలిగెను. అతని బలవృత్తాంతము తెల్ల
నర్జించెబడియు నెను! చూచుడు!

౩. వివిధ దోహదాన్నయాస్త్ర మవరింప
నది కాక్ష్మికేజేబునందు దిండ
గవరి వృక్షక్రమం దనిలాస్త్రమేవ
నది యదూర్ద్యహంసార్యనందు దిండ-
నదిగిలారిసారాస్త్రంబు నితడింప
నది శౌరి నుమాశ్చియందు దిండ
నది యింద్రుడు బ్రహ్మస్త్రంబు పయ్యొచ్చి
నది యురాలకునాధి యందు దిండ
ల. బాక నమనము క్ర పాకుపరాస్త్రంబు.
పారినిబాగతనువునంద దిండ
మేమి నేయవచ్చు నీర్వరం దభిరాక్యుఁ
డతని గర్వం దవకు నుని యునె!

౪. తలలు వీడంగ విద్యాధరుడోపబిది
గ్రగ్గులకాండై రి ఖచరకులు
చట్టువై బోలెలై చరిరి గంధర్వలు
గరుమంబు పంచుంగాకమైరి
కన్నదిగతిగాఁగఁ గిన్నయ లరిగిరి
పన్నగేంద్రులు పటాపంచలైరి
పోయినపోలె పోయిరి సిగ్గులు
దిక్పాముకములైరి దిగధిపతులు.

౧. హరిహరారాగనాదవృత్త లరదు కచ్చి
ముహూ నంద్రప్రస్థానానామభిరైరి,
భూరిత విరూపము దంభోలినిల్లు
చంకదోదముఁ జొడిసి చేపట్టుటయును.

ఇది వీరరసము! ఇందునే యామము ము
గ్ధహముగ నర్జించబడి వ్యాకృమునున్నది.
వీరరసమునకు జక్కని హాకాళి మహాదూర్ద్య
ము; కనుక శ్రీకృష్ణనివాత్రమున విజృంభం
బొందుపఱుపబడినది. పరాజితుడగు బలారి
తనకు వేడి నీరొప్పుమని జవాబునుని వేడు
కొనఁగా నతనివలనం దప్పేమియులేకనియును,
“నీమహాన కీకొచ్చు, నదూర్ద్యభూమిహము
కోరిం దెచ్చుటగాని, కొమ్ము నిరావృద్ధి నస్త్ర
మిచ్చి మధుసూదనుడా తినిపిం చెలు”చెను.
మేలీయ్యమున అతని పారిజాతము కల్గి
మాటలో నిాదుని కిచ్చినేయ నమకట్టట
యదూర్ద్యభావమును ప్రకటించును. ఈ
వాత్రమున నికొక్క విశేషము జూచి వి
మీశము. పుణ్యకన్త తానుష్ఠాన నమయమున
సత్యభామచే దాను భావించియుండి నానంద
నిక నెలయు సరిచర్యనెయట కొడెంబడుట
గడువించిత్రము. హాస్యమున కతఁడుగూడఁ
బయలు గొనుచుండెను! భక్తి రాగీనునగు
భగవంతుడు నారదునియశీష్టమును నొనర్చు
ట నామంబుమేయైనను, కథా సందర్భమున
గృష్ణనివాత్రమున కీవిశేషమునూడఁ జూచు
పఱచియుండుట ప్రశంసావాత్రము.

“నతీతిలకమగు సత్యభామవాత్రము నిలు
చే యనన్యసామాన్యముగి నిరూపించ బడి
నది. కొంతవఱు కామ సామాన్యస్త్రి నలెనే

సంపాదించియు నవస్థాపనామ్యములును నడు
 పును చేకర్చినముగ నావస్థాపనకర్తృనిరంతర
 మునునుండి నిలిగియున్నది. (మీయును
 మామున్ మగనికూరిమియున్ గలదాన నం
 చు) నామెకుఁ గొంతదర్పము గలదు. మఱి
 యు శ్రీకృష్ణుని సంతోషమును నుం దామె
 సౌందర్యవతియనియు, మిగుల మానవత్వం
 గలయు మహామనోభావవతియై యును నాడ
 నెట్టివినిపించెను. నామె చేతననెరిచి దానియందు
 నెట్లు యుంచుకొనెను చిహించు స్వభావము
 గలదికాదు. ఈమెగుణక్రీడ ముద్దానం గివి
 చే నొక్కనోడ నేయలచియుండుచిను. కాని
 ముఖవతియని ప్రహించుటకుమాత్రము చా
 రియచెననమును గల్గించుటలేదు. తన శిష్ట
 గారవనమునందు “చంద్రోపలవేదికై సరస
 గోష్ఠియే జరిగియున్నదాను” నుండగా, వా
 నికీర్తించుచు మోమును. తోడినీచి మోము
 నేమిచుచున్నదో చూడఁడు! ఈమె కౌశ
 ను బాఠింపజేయుటయే ముఖ్యమై కౌశలమున
 నెలియినది.

చ. ఇకను! యేమియో యెఱుంగవలయును” య్యో;
 సంతోషమును, మనోమధురమున నుండునాన లేమియు
 ల్లగావు! నా, నుండునానంబు యొకటి దలం
 దెను; ప్రాణవాగుఁ బొందొకచవల క్షిగూడి నను
 నొల్లనిచెట్టును లేమిలేనెనో.

మగనికూరిమి తనయం దధికముగఁగల
 దని నెఱుఁగి నిరంతరముగలచు కవి నెట్లించి
 యుండుట మనకి పేరును పొందియెయున్నది!
 తన బోధివలం బాఠింపజేయునొత్తము
 నెఱుఁగి తోడినీచి యామె మోహనమునం ద్రో

మున్నవించినది. ఇది మానునఁబుట్టినదని మన
 ము గ్రహించవలెను. అంతటి గీతనలనము
 గల మామె కీర్తిమాటలు వినిపించినచో, నా
 క్కపెట్టుకొనినోకము నున్నవినియుండుట
 సామాన్యము. అట్లు పది మఱియొక ముగని
 గీతనలనల కీర్తికొనిన యుండును. కొంత
 ముండునానము మగనికూర్మికం గొంత
 భయమును నిలిగియుండుటచే, స్వభావ
 “శ్రీట వడ్డె యనిగా” గన” నెనుండునది వడ్డె
 పండుకొని. ఈవడ్డెన మొత్త రసభరితము!
 సంతోభావగర్భితము! తానంతటి ముండునానం
 చి ప్రాణములు నిలుపుకొనఁజాలననియు నిర్ల
 ష్యముగ ననుచు విడిచి నమకర్తయన్నట్లు
 ను నెఱుఁగింపజేయు ప్రహించుచున్నదో
 చూడఁడు:

చ. ఇన్నిదంబులున్ నను భరింపజాలదుగారవమ్ము
 నన, గన్నియ నన్ను ల్లభిండు గమ్ములగవ్వ కొం
 గ నుండి, యానెన్నెయ వానియున్ దటిగి, వారు
 ననున్ దల రెల్లిచూడఁగా, నన్నలఁబాయల్ బలుక
 లానకై ప్రాణము నిలిపితి నో.

చ. ఇకను! కీర్తికొనిన నొక్కలతాంతముం చెచ్చి
 వారదుం; దాచవలగ్గి కిచ్చెనల యలదు న్నిరి;
 యిట్లుంట నా, చా! చెవుల నెంబడియుఁ ప్రాణము
 దాగ్గుమన నింతగా, నోచు నింక నెట్టి ననుం
 నెమ్మెయ నున్నదాననో.

తన మగనికూరిమి యితరులయందుఁ
 నుండు నిలువల నెలిపినచో గుంపతి యోగ్య
 జాలదగుట కిది ముండునానము. ముండున
 కౌశలంబు ముగని మోహనమున్నది! శ్రీ
 స్వభావ మిందుఁ జక్కఁగఁ బొందుననుచుండి
 నది. వారి సంభాషణములు, వారి యభి

ప్రాయములు, వాణ్యములును జక్కఁగి
వ్యవహరించుట. క్రీష్ణ శివము నిత
విక్కఁగి గిమనిచి మాయత్రిమలక్షణములు
చత్యశ్శమపాత్రిమునఁ జూచునఁ జియుండుట
కవివర్ణయఁగు తిమ్మనాకృతిప్రతిధకు మేటి
నిదర్శనము. ఈవిషయము పేరునహితమన
నఁగము గ్రహింతుట కనునగుండుమునుండి
కొన్ని కన్యకామూత్రిము క్రింద నుదాహ
రించెద. పాకకులేగి హిందూదరుగాక! తన
భర్తచే భాగదాతము పవిత్ర శివార్చనము చేసి
వివిధ పుష్పాదులను దీసికొని జూతుండు!

క. ముని యేమి పేరూ! రుక్మిణి

నొక గాలిమేది? ధూర నోపాలుడు చె

శివ చెప్పాడు శేను చెప్పుచు?

తనమెరిచుచే ప్రాణమేన నగచేయునన్.

ఉ.వి.ప. 82.

౪. పరిశీలనకు కమిటీలు

తరుణుల తగలిముల సమృద్ధిగదండు; నదిన్

శ్రీ పంతుల వచన చితులు

... ..

5. கந்தையா சுந்தரம் சுந்தரம்

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

మొదటి గేదె పురుషులు కలుగుట

తొలుజన్మము నోముధలము తోయజన్మచా!

క. భవమిన్మిత్రమౌస్తును

మనమున నోర్వంగవచ్చు, మగఁడింతులనిన్

జనవిద్వి, పున్నుకొస్తు ను

మనశ్చక్ర! ౦౦౦౯ శ్రీమద్రామాయ చక్రమ.

సతీతిలకములు దమకుంగలిగిన భంగ
పాటనకు గొంతవగతురు, అది తమ నన
సొలి తెలివవలెనో నానిదుఃఖము కట్టి
చిందగును. ప్రాణనాథుడు దమ కగోదము

గిరిగుమంపా జూనియర్, వివి యూ వర్జినియా
యండిస్ కీర్తా క్రిథాన్ని మహిమ విశ్వామను
మగ్నిచే నివమానుండు యో నతి క్రిథా చేతను
హింస జాగ్రత్తను విశ్వామను విశ్వామను
చేయుట క్రిథానికము. క్రిథానచే "మగ్ని
మ క్రిథానచే మాంసకలపి మహిమ విశ్వామ
ననున మిత్ర. విశ్వామనుగూడ విశ్వామను
మన సేమనుచున్నచో చూడుడు!

చ. అరలమహానుభావమని యవిర్భవించి కైన్దవ్రతము,
 వర్తకునకు నిచ్చుకం బొదలు మూడిచి యిచ్చిన
 నిచ్చెగాక తా, వరదకు ప్రియంబుగల్గునది కర్మణ
 తీసివే తేసివేగాక యా, మరకరివేలుపుం దపసి మమ్ముం
 చలంపంగనల యవ్వలన.

మై గనిన భాగమునందంతటను సత్య
భావ మిగుల గలువయని సూచించబడినది.
కావ్యమందుంట నిట్లుంటే పోతపోతగా నాచు
పాత్రము నిరూపించబడినచో, మన కా
పాత్రమునందును గవియొనచును గూడ కావ్యశి
చాల రక్షిగియుండును. కేవలము సామా
న్యమగు ప్రకృతిమును గవి చూచుటకు క్షిప్రి
నకే గవికిల్పితపాత్రము మన హృదయ
నీమలయుండు నిత్యముగ నిచ్చుము గలిగి
యుండదు. అందువలన గవికావ్యం గా
పాత్రము సహజసామ్యాముగ నుంచుటకు
ప్రయత్నించి దాని కనువగు లక్షణము
యాకటికేమి మూత్రము పొందుటచేను. మ
గిలకూర్చి కల్ప మొంగివివరించి వర్ణింపం
డిన సత్యభావ యాకటి మునకటి, కేం
తయనమొనరు గలిగినచో, స్వభావుక పా
మ్యాముగని పోన విశేష ముండదు.
అనునయించుటకు అరుప పాత్ర మెక్కుడు

క్రిస్టియన్ మునీయవలయును. కావుననే
 సోలగాయమును మూలముగాను శ్రీ క్రీష్ణమును
 సర్వమునును మునుపనున్నది. అందుచే
 సమమంజరిని వర్ణించబడినది. నిత్యకల్యాణ
 యగు నామెమిలానము శ్రీధావేళముననుండ
 నెట్లు వికృతమయ్యెను, చూడుడు!

చ. నామెమిలానము నామెమిలానము నామెమిలానము
 నామెమిలానము నామెమిలానము నామెమిలానము
 గానిది నీటింటికడ కంటిపై జలదారవంద్ర
 భావములందు నామెమిలానము నామెమిలానము.

చ. సుమతీపత్రలోచనము
 చెల్లనకాపాము సంకుటిల్లె, బి
 క్రిష్ణమున వెన్నగర్ వొడమె,
 గంపము వృద్ధుల, తెమర్చు మేను, మా
 ననమున విన్నచాటాదనె,
 నాటె గడున్ బరితాపమున
 పరితాపమున గానిది
 మత్సరమున విస వర్గంపగెనా.

చ. వెడలవడ గన్నుమాయుం గను
 విన్నున గన్దలయూమునామెమిలానము
 బహు నుదురంబు లేదు బహు
 బాటనుడ రైరమున్ జలంబులో
 విడరగం గోపనేగమున
 నగ్గలమైన నుగోళబాధలన్
 బహు నుదురంబు లేదు బహు
 పద్మీయంబున పాపు కెంపంబు.

నిత్యభావమున్న యన్యము గవి వర్ణిం
 చిన విధము ననుసరించు మనస్ఫులకమున
 కత్తిరియకొనిన సేవర్గంబు మెంతెవలెను స్వభావ
 స్థితి మానవగుం బలియలెలదు. శ్రీధావేళ
 మున నామె “మత్సరమున భాను ముండలకరావళి
 మానవవాదీయున్న తీగెనలలెలము” ముందె
 నట. తన నల్లభావరాజు పాపిహితవాదమునచే

గ్రహించి, విన్నయమందె నామె మునుగు
 క్రొత్త నామెమిలానమునామెమిలానము “సంభృతతా
 వృత్తుల”డగు కామిడు చూడును. దేవో
 హతి నొంది, బంధుకరామర్చిచే విపాదమధిక
 ముగబూను పాపిహితము ననుసరించుచు
 నామె కన్నులు విడిచినది. తరుగి మును గడి
 గది. ఏమికారణము? భర్త తనక్రొత్తమును
 నిమగ్నించి, యనునయింక స్వతినిశ్చయైతై
 యుండెనది. నామె గ్రహించినది. ఇంక నెంత
 లింకము నామెనను గార్యము కలియించును
 బలో నొందయము లేదు. శ్రీకృష్ణుడు గంభీ
 రోపన్యాసమును జేసెను. లాభము లేక
 జూచును. అమె యనుప్రహము నెవతె నప్ప
 నవో నిలువజూడని నొలియుండెను. ఇంత
 మూర్తిమున నామె క్రొత్తముచల్లించి నవో నేమి
 విశేషము గానిన? తన్ననమానించినవాకికి
 ననచే నదియగు భంగపాటు గలిగినగాని
 మానవని క్రొత్తము చల్లరకుండుట గొప్ప
 మనస్తత్వము. అందుచేతనే గ్రంథములయొ
 గని వినియెనుగని మాతనః కిలామ మిపాత్ర
 మునకు గవి పొందుపఱచెను.

చ. పాటలగిధి చిత్తిమున పాటల గోపధాంబు దీర్చ
 క, పాటలను పాటలగాని స్వయంప్రకాశమున
 ద్వయా, పాటలకాంతి మానవజీవంతి చిత్తియ
 బట్టి నామె, పాటలకాంతి యదునందను
 దిద్ది మెక్కి మెక్కిచేత.

చ. జలకాతాన వాసవాది సురభూతాభావనలై తన
 క్కులకాంతి భూమి నామెమిలానము
 పాదంబున, బలగం ద్రోత లకాంగి యట్లయ
 ను నామె “నేనమున్ నేను, కేరలుగం తెలిస
 మున్ కాంతి నామెమిలానము క్రిష్ణురే!

భక్తినిజమును కేవలము పొందియు.
 అన్యనామన్యము. పాశుల కల్పించినట్లు
 భావ నిర్గుణముగఁదూ పాత్రిము క్రింద నున్న
 పను గలుగునట్టి తలఁచి, యాత్మజీవి గవి మెట్లు
 సమర్థించెనో గ్రహించునది. శ్రీధావేశమున
 విట్టి క్రింద రసము సహజమేదని పాశులచే
 గ్రహించఁగలిగి యుండటచే, మనోహర్మముల
 ను గవి పాటించిన విలియమున్నది. సామా
 న్యుడగు కన్యకు డిట్టి సాధనమును చేసె
 పాత్రమునకు సంఘటించుటకు నెనుచున్నది.
 సత్యభామ శ్రీధరము క్రిమముగి నెట్లు
 భించి, యెక్కుసారి పొందె పొందెనది. కావు
 ననే తనభర్తను వానిపాదమునఁ జేర్చునది.
 ఇదియే శ్రీధరన ముప్పొంగిన యానందము.
 ఇంకను బ్రాణనాథుడనునయిదుమచే యు
 డెను. తోడనే శ్రీధము నలుచుండుచుండె
 ను. తొలుత మాటాడనోడిన సత్యకుం ది
 భర్తను దూకుటకు శక్తి గలిగినది. తాను
 బ్రాణములు విడుచుటకు నుండి నెవ్వనియొడ
 నినియును, మాంసవశిక్తి వ్రాణముకంటె మో
 మే యధికమనియు నుపన్యసించి తన్ను
 ముట్టన చేసెనదా యనుతలఁపున శ్రీధర
 మిహికసారి పొందెనున్నట్టిచే, “మిత్రావృ
 యగుదు, సహితముఖము, మునెరిగిగ్గరికొ
 నిన్వనమున మరి ముంటలాడ శిష్యముగానుండు.
 ౬. ఈసునబట్టి దెంచున పొందిన శోకదహనలంబు
 చే, గానీతి యెద్దఁ బ్రాణధికు కట్టెను. శిల
 గి పంజ, శ్రీధమైన మోముపయఁ జలదెంకి
 చాలపల్లవ, గ్రానకసయిక కలకంఠపూలకా
 ర్పివెన్.

అన్యమున కిదియ మాచి నిజముము.
 పితృ శ్రీధమముగి పాశము నీరసమనియు
 యుల సామాన్యము. ఇదియంతి సత్యభావ
 సిద్ధము!
 మోక్షియొక విచారము. సత్యభామనీరస
 క్రితాంతము ధీకముగఁ గలమాయని. గిం
 వనినమునూడ మోము. కావున బారణాతాప
 పాదావ్యోగమున నసభర్త గనునదిగి
 నామనకు బోయియుండుట సహజమే. పర
 కాసుగల గలుచునసంపదమున బ్రాణనాథు
 నిక సామాన్యమేటి! నానంద వివిషయమును
 క్రిందనుండు “అర్చితక” బటి నిన్ను బాసి
 చనునో” మని సత్యభామను ప్రశంసించెను.
 నాకథియు శ్రీకృష్ణుడగి మనసందమున
 సత్యభామ పాదావ్యోగ బలిక విధము గిను
 గొనుచు.
 ౭. వినుడు కుర్రకృపనపాలకుల! వార్షి
 బోమన యాదివృధురహమున
 కింలాన యెవ్వత! యింద్రుండు నెవ్వడు
 తోడియందరమ గానభయనెవ్వ
 పభవుడై ధరియించె, నరదై దేవముగా
 యిది యెయ్యమ యెవరావృ!
 యిన్ నానాభి. నీవదాన్యనగలు
 నోడియందుగాని తొనుమన్న వాని
 గి. బలుకులేటికి వా వీరపన్నియే!
 విభావన సమప్రాసాదంబు
 చుట్టె నిలు బంటి సత్యభామబధేయ
 వలన మరలంగఁ గొనుట వా వాసనము.
 ఇదియుఁగాక సత్యచేజరిగిన పుణ్యక
 క్రితానష్టాన ముం వాయును భక్తినికమును
 ప్పొందెయొడ ముందర. అన్యవిధాన ము
 నూ కనుకూముగన నానందచే నికేంద్ర

బడియ. సత్యకు గొప్పవలనము చూపించుట
 దక్షిణి విరయనానంద యబ్బటనే పూర్వక
 వైతానుమాన కలసిద్ధియని శ్రీకృష్ణమందును,
 నారదుడును దలచియుందురు. అదియ
 యధార్థమని మనముగూడ గ్రహించుట
 యుక్తము.

వాత్సవిరూపాకమునందు దిమ్మనార్యు
 నికే గలసాంక్షిత్వమును దిక్ప్రదర్శనముగఁ
 బెలుప నిరవతకుఁ బ్రయత్నింపఁబడినది.
 తక్కువగల వాత్సమును విట్లు విరూపాకమున
 నవని గ్రహించఁదగినను.

ప ర్తన ము లు

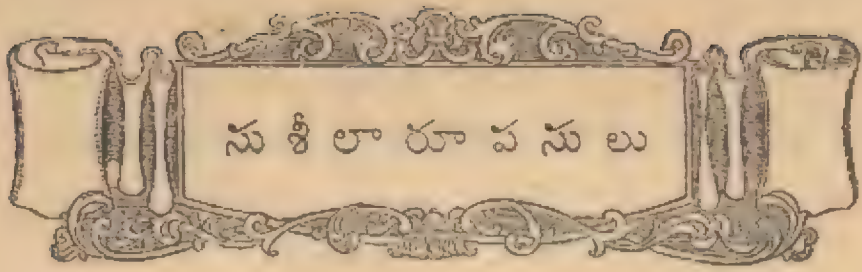
గూడ నమయోచితముగ దిమ్మనార్యు
 నిచే కీయఁబడియున్నవి. సామన్య ప్రభం
 ధములలో నవిద ముఖ్యము. ఇందు నమం
 నము లనిరించునట్లొనరి. అనఁగా నిత్యవి
 కథావేగమున కాటాకముఁ గలుగఁజేయఁ
 బాలవు. మఱియు సంగ్రహములును, భావగర్భి
 తములును, మనోహరములు వైయున్నవి!
 ప్రబంధములయందు సాధారణమయిన అష్టా
 దశవర్ణములనుకలవు. ఒకటి రెండవమాత్రము
 చూడుము! ద్వితీయాశ్వాసమున నక్షత్రము
 లను వర్ణించు నవసరమున :

గీ. కాల్కాశ్వుకటికి చీకటి మెగుల్పొత్తంబు
 గరిసిన వడగండ్లసంపు లనఁగఁ
 గవల్కలము వాయుగరనాకములఁ జందు
 రుంహుడు పటికంపుటండ లనఁగ
 నల్లెడ మిశ్నేటియగుమున నద్భుర
 కొను కిష్ట పన్నులపపులపఁగ
 బెరిగి వెన్నల వెంకటేశుల నిగిడించు
 చుడు కమ్మచ్చు లెక్లము లనంగ

గీ. జగము గల్వంగ పండ్లెత్తు మగనిమీద
 టల రతిబల్లు దీపవ్రతా లనంగ
 వేడివెలుఁ గండఁగ్రాగినవిమ్మ కేవ
 నెక్కినెడుచెమట బొట్టువాఁ జిక్క లవరె.

స్వభావశీర్షములగు వానోధిర్మములను
 గూడ నతియ సర్వత్రచేసవిధము విదనఁజుట
 జూచియే యున్నారము.

ఇన్ని విధములఁ దిమ్మనార్యుడు దన
 క్షతికే నన్నెచ్చెత్తికొని నెఱసెను. సంగ్రహ
 మయ్యు రివభరిమను కథయును జేచితి
 ముఁకుఁ బెట్టినవేళుగూ వాత్సములును కవి
 కల్పితములయ్యుఁ బాకకుల పృథక్పాఠము
 నాటకొనఁబాలు లుపేణముల నయ్యని వెలు
 యించుటయును ప్రకాసవాత్సములు. చే
 యఁబడినవర్ణనము లున్నతములుగాక, సం
 దర్భశుద్ధిగలిగి, కథావేగమున కిదుకతయు
 ధంగము గలిగిఁబడిగా మూడుటయుఁ గవి
 వయ్యని యసాధారణాత్మిధకు మేటివనగ్గన
 ము. కైక వీరికనుగొనఁపై, ప్రతాపాకముగ
 నుండుటచే బాకకులకు మరియు పృథ్వము.
 “ముక్కు తిమ్మనార్య ముద్దవెల్కు.” అను
 సార్థకవిరుదమును జనువనుల్లెగు యధార్థ
 మని గ్రహించుటకుఁ దగిన పద్యములు
 పెక్కు లీవఱకే చూఁబడినవి. ప్రబంధకవుల
 య నుత్తిమసానసినా కవినవ్యుఁకుఁగలదా
 యని సందేహించునామంబునని వాయుధి
 యము. అట్టివా మందేదేని, యుక్త వింధము
 నామూ లంగ్రమున, నవిమర్శకవత్తుని ము
 వినచో నీవ్యాసమునఁ బలుఁబడినది కేవల
 ము యధార్థమని తోచును.



పాఠకులకి ఉన్నాభివృద్ధి గాను, యు. ఏ. యు. డి.

(రెండవసంపుటము మొదటిసంచిక కథనాయి)

అంకము ౪

రంగము 1

సముద్రము కనబడుతూఉండేటట్లు
ఉన్నదాదా

[సముద్రమునకు ప్రవేశించుచున్నప్పుడు కనబడుచున్నట్లు]

సుశీలా చూచేవా, సూర్యుడు సముద్రములోనుంచి ఏలాగులేస్తున్నాడో; చూడు. ఆసముద్రతరంగములు అంతగా కదలకుండా ఉన్నందువలన చల్లనిఅనందము అనుభవిస్తున్నట్లు కనబడుతున్నవి. అదేవిధముకూడా ఏ సూర్యునికనుభవిస్తున్నాడు. అతడు సముద్రమునకు ప్రవేశించుచున్నప్పుడు ఏలాగులేస్తున్నాడో చూచేవా. ఈ నిర్మలముచూస్తే, సముద్రము అంతా ఏలాగులేస్తున్నాడో చూచేవా. ఏవనినీ అతడు దానిద్వారా ఆ నిర్మలము వ్యక్తిమయమౌతున్నది. ఇంతచూచుచు ఉదయమేకాకుండా, ఈ రోజుఅంతా ఉంటుందికాబోలు, చూడూ, నేను వెళ్లే రోజు ఇవ్వాలేగదూ!

సుశీల:—నీవు వెళ్ల నేవద్దు.

సూర్య:—నాగిది కిటిలోనుండి నీవు రావడముచూచి నీన్న నిలువ్వానని వచ్చేను. సుశీలా, నాకేమా భయమువేసింది. ఆ పడిపోతున్న గోపురము గోడమీదినుంచి వంగి చూస్తున్నావు; నీ ఊర్ధ్వకాయమంతా ప్రేలాడింది. గోడరాళ్లు జారిపోతున్నట్లు నాకు అయింది. ఎన్నడూ నేనెరగని భయము నా హృదయములో లేచింది. పెదవులాడినవికావు. తెల్ల పోవచ్చు. అప్పుడే కిటిలోనుండి ముగిముగియి పెద్దకేకవేసేను. నీకు వినబడలేదో, దానిని నీవు నా అభిప్రాయము అట్టి చూకలేదో. ఏమోచేస్తున్నావు అక్కడ. విధి చాలా చవలమైనది సుమా, దానిని అట్టి పురికొల్పకూడదు. ఇది మూడో మారు నిన్నా గోపురముమీద నేను చూడడము. ఏమిటిచేస్తున్నావు అక్కడ. అరాళ్లు లాగుచున్నట్లు అగుపడ్డది. ఆ మహాకాశములో దేనికోసము వెదుకుచున్నావు?

సుశీల:—అవును, వెనుసుకున్నాను... వాళ్ళు
 ఇక్కడే ఉన్నారా? వాళ్ళోనుంచి
 మీ భయపడకు; ఏమీ భయకారణము
 లేదు. గోపురము గట్టిగానే ఉన్నది.
 వాళ్ళకి తెలియదు; పడిపోతున్నాడని
 వాళ్ళు అనుకుంటారు కాని అది ఇప్పుడు
 కాలేదు. మన అందరికంటే ఎక్కువ
 కాలము నిలిచి ఉంటుంది, నాకు తెలుసును.
 దానినెందుకు నిందించడము? అది ఎవరికి
 ఏమా అంకామునోయిపోయే!... దోసికాని,
 నీవు చూస్తూఉంటే ఒక విలసంగతి
 ఉన్నది. అది నీకు తెలియలేదు, చూసే
 వా? ఏదారు రోజులక్రిందట ఇక్కడికి
 ఒక పాతకట్ట వచ్చింది; దానికెంతవిసుగు
 లేదో కాని, ఎప్పుడూ నాగోపురము
 చుట్టూ నివ్వ నివ్వమని పరిశీలిస్తూ
 ఉంటుంది. దాని రెక్కలు అపవచ్చగా
 ఉంటవి; నేను వర్ణించి స్పష్టముగా చెప్ప
 లేను. దానిసంగతి అంతా వితగానే
 ఉన్నది. అది రోజుకురోజుకు పెరుగు
 తున్నట్లు కనబడుతుంది. అది ఏదేళము
 నుంచి వచ్చిందో చెప్పమంటే ఎవరూ
 చెప్పలేరు. అది గోడసందులో గూడు
 పెట్టింది కాబోలు; అక్కడ నేను వంగి
 చూస్తూ ఉంటిని...

రూపసి:—ఇదేనా ఈగోపురము బంగారము
 తాళంచెవి. దీనితోనేనా నీవు ఆడుతుండే
 దాని.

సుశీల:—అవునువు; ఏమి ఇక్కడికి వచ్చి
 నాడే దానిని పడేసేను.

రూపసి:—నాకది ఇస్తావా?

సుశీల:—నీకివ్వాలి! ఎందుకూ?

రూపసి:—నేను ఇక్కడే ఉన్నాను. నీకు
 కొంటాను.

సుశీల:—ఎందుకూ?

రూపసి:—ఎందుకో నాకే తెలియదు... నేను
 ఇక్కడనుండి వాదామూరము వెళ్లిపోయిన
 తరువాత కావల్సి అప్పుడు వెళ్లివచ్చుగాని
 ఆ గోపురముమీదికి అందాకా వెళ్లకు;
 అందాకా అప్పుడు వెళ్లివచ్చును.

సుశీల:—ఇదేనా అక్కడే, రూపసి, అది నే
 నీవద్ద ఉంచుకో. ఇవ్వడానికి నాకేమి
 అభ్యంతరములేదు చూడు. కాని అది
 ఎంత బరువుగా ఉందో!

రూపసి:—అవును, చాలా బరువుగానే ఉంది.

సుశీల:—రూపసి, ఏది ఒక్కముద్దు.... నీకు
 దుఃఖము కలుగజేసేనా ఏమిటి?

రూపసి:—నీ పెప్పడూ ఒకరికి దుఃఖము
 కలుగజేయజేసే. నీకుమిటి నీకున్నది దా
 నీర్లు ఎందుకు వస్తున్నవి?

సుశీల:—ఏమీలేదు, నీన్న ముద్దామీద
 నీకున్నదాని చూడకు. నీకు ముద్దు
 పెట్టాలి. మనచుట్టూకు వెళ్తున్న; తారా
 నేనానా వెళ్తున్న అన్నాడు రూపసి,
 వెళ్లివచ్చి.

రూపసి:—(తాకిగా) సరే, నేనూ వెళ్తా.

[సుశీల వెళ్తుంది. సుశీల మాటలముగా వెళ్లిం
 చాకా ఉండి, నీకునాని వాదామూరము ఒకరికాని

వెళ్ళి అలాగుకొని తాళించివైపు అదేచూస్తూ,
గభాటున నమ్ముచు ముఖానికి విరిచివేసింది.
తానూ వెళ్ళిపోయింది.]

రంగము 2.

ఇంట్లో ఒకగది

[తాతమ్మ నిద్రలోఉంది. మంచముమందుకి
నిన్నట్టి చెయ్యిపట్టుకొని కుట వచ్చింది.]
సునీల:—చిన్నప్పట్లా, తాతమ్మను ఒకమారు
ముద్దుపెట్టకొంటాము; ఇప్పుడు ముద్దు
పెట్టకోకపోతే, మనము నష్టపోయిన
తెరువాని మది ముద్దుపెట్టకొనేవారు ఎవరు
ఉన్నారు? అందరికంటే ఎక్కువగా
ఆమెకే మనముద్దులు అవలసియు. ఆమెతో
ఏమీ చెప్పకుమీ... రూపసికి భయమట;
అలాగనిచెప్పి నాగోపురము తాళించి
నాదగ్గరనుంచి తీసుకొంది. కాని అపో
యిం దనుకొన్న మొదటితాళించి నాకు
వోలింది; అనుచరి ఎవరికి తెలియకుండా
మనము గోపురమమీదికి వెళ్ళగలము.
అక్కడికి వెళ్ళితే ఆపచ్చని పక్షిని నేను
పట్టుకొంటాను...

చిన్నప్పిల్ల:—మెటనే నాకిస్తావుగదా?

సునీల:—నీవు ఏమీ మాట్లాడకుండా మెటనే
నేనీకిస్తాను. జాగ్రత్త; చెప్పకుమీ...
తాతమ్మ లేపుతాను.....చిన్నప్పిల్ల నా
ముఖము ఏలాగుంది? ఎవరైనా చూసి
నేను విచారముగా ఉన్నానని అనుకొం
టారా ఏమిటి?

చిన్నప్పిల్ల:—చిన్న అక్కయ్యా, నీకు నాతో
పము కలుగజేసేమాట ఏదైనా ఉందా
నేను చెప్పడానికి? ఉంటే చెప్పు.

సునీల:—అలాగుకాదు, నీవు నిజముచెప్పాలి.
చూడు, నాకేమో విచారముగా ఉన్నా
నని తాతమ్మ అనుకోకుండును. నాభా
విచారముగా అోకములో దివ్యఅభిప్రాయము
పడుతూ ఉంటారు; సుఖముగా ఉన్న
స్వల్ప జైవాని ముఖముచూసి ఎందుకు
విచారమున్నావు అని అడుగుతారు; విచా
రము లేదన్నా నమ్మరు.. నాకు దుఃఖ
ముగా ఉన్నది నీకు అర్థమేలేదా?

చిన్నప్పిల్ల:—ఏదీ అక్కయ్యా, బాగాచూడలే

సునీల:—ఏమిటి చూస్తావు? నీకు ఏమైనా
తెలుస్తుందా?

చిన్నప్పిల్ల:—దగ్గరగాచూస్తూ అక్కయ్యా,
బాగా చూస్తాను.

సునీల:—నీకీ, ఈలాగుదా, నిన్ను ఎత్తికొని
ముద్దాడుతాను. అయినా నీవేమీ చూడ
లేవు, చూడు.

చిన్నప్పిల్ల:—అక్కయ్యా, నీవు చాలా సుఖ
ముఖముగా ఏమిస్తావు కావట్టి నీవు ఏడు
స్తున్నా, ఏడుస్తున్నట్టి ఏమీచూ పోయేవు.

సునీల:—నీకు ఏదీలేదేమ. చూడు. తెరువాలి
నీవు ఒక్కొక్కనే చిన్నప్పిల్లను నిన్ను వాళ్ళ
ఇన్నాళ్ళ అవ్వినే "అక్కయ్యా ఏమైనా
చెప్పిందా? అక్కయ్య ఏమిటి చేసింది,
అక్కయ్య దుఃఖపడుతూ ఉండేనా?
అక్కయ్య నిద్రబారిపోయిందా?" ఈలాగు
ప్రశ్నలు వారుచేస్తే, నీవు మెటమెటనే
జవాబులు చెప్పకుటా; అనులోకే వాళ్ళు
బెదిరిపోయి ఉంటేనూ, వెడవెడలాడుతూ

ఉంటేనూ, నీవు వెంటనే జబాబులు చెప్పి చెయ్యవద్దు... అలాంటివాడేవు కనుక నీవు సాగా ఉంటిననే చెప్పు. చక్కగా కనిపెట్ట నీవితే నాకుంటావే! నీవు నీలానాగా ఉన్నావనే తోస్తుంది; ఎల్లప్పుడూ నీవునూ ఉన్నాననే తోస్తుంది. చూడు మన మెప్పుడూ నిజమే చెప్పతూ ఉండాలి. ఇంకో తాతము ను లేవడానికి వెళ్తున్నాను, నీవు జాగ్రత్త... అల్లా, ఎంత ఒంటరిగా ఉంది తాతమ్మ. ఆమెను అంగరూ విడిచి పెట్టి వెళ్తున్నా! [తాతమ్మను చాలా దేవు ముద్దాడి] తాతమ్మా! [తాతమ్మనే లేచు] నేనే, తాతమ్మా!...ఎంత గాఢముగా నిద్ర పోయి ఉన్నది... తాతమ్మా వెళ్తున్నాను నీకి వచ్చేను.

తాతమ్మ:— [చివ్వు] అ! ఏమో! సుఖమా?

సుకీల:—అవును, తాతమ్మ. చిన్నపిల్లా, నేనూ ఇద్దరముకలిసి పికారు పెల్తామని చెప్పడానికి వచ్చేము.

తాతమ్మ:—ఎటువైపు వెళ్తారు?

సుకీల:—ఎటో ఇంకా అనుకోలేదు. కాని మామూలుకంటే దూరముగా వెళ్తాము. నాయత్రి ముఖానికి ఇంటికేరాము. నీవు కావలసినవన్నీ ఉన్నవికదా? నాస్థానే రూపసి ఉన్నదికదా, నీసంరక్షణచూస్తూ ఉంటుంది. వెళ్లేముందర పరుపు దుప్పట్లు దులుపి ప్రక్క మల్లావేదునా? నొప్పి లేకుండా ఎత్తి ప్రక్కవేసి మల్లా పరుండ పెట్టడము నాకాక్కర్తకీ తెలుసును బాగా.

నీదేనులే, మామమూడా వేస్తూంటుంది. ఆమె చాలా తెలివైనదే; ఒక్కమారు చెయనిస్తే, నులుపుగా నీవీస్తావ్. ఆమెను ఒకమారు పిలుத்துనా చూస్తుంది?

తాతమ్మ:—వద్దవద్దు. నీవు పోగి నచ్చి దాకా పడుక్కొంటాను.

సుకీల:—వెళ్తూ, వెళ్తూ తాతమ్మ

తాతమ్మ:—మరికద; రాత్రిపడుకుండా నీళ్లి పోయిపో.

[చివ్వులు యిట్టుకాని, చివ్వులు గుండు బట్టలు]

రంగము 3.

లోగిట్లో ఒకగదిపాత

[దారిలో మడమడు కలుస్తాడు]

మడమడు:—ఎక్కడికి అంతోడిగముగా వెళ్తున్నావు?

సుకీల:—ఎక్కడికీలేదు. ఎవనిమ్మకోవానిసి, ఆ వెళ్తున్నదిలోకి వెళ్తాను.

మడమడు:—అల్లా, ఎంతోడిగముగా ఉంది! నిజముగా గోడలలోని రాళ్లు కరిగి పోతున్నవా, సముద్రముతా అగ్నిమయము అయిపోయిందా అనేటట్లు ఉంది. అడవులలో ఎల్లప్పుడూ ఉండవలసిన చల్లదనముతా బావులుగా మారిపోయిందా ఏమిటి? ప్రపంచముతా మ్రింగివేసే సింహమునెలే సాన్నాడు ఆ కాశమును ప్రశ్నలిస్తున్నాడు. ఎక్కడైతే వాస్తాతే: కాలసుంధి నిలిచి ఉంటే నీమోవియందే ఉన్నది, సుకీల; రిమోవి, ఏకీ ఒక్కముప్పు క్రిమ్యా.

సుశీల:—ఉక్కి- ఇట్టమకాదు నేను వెళ్లిపో
వాలి. వేళలేదు. వాళ్లు నాకోసము కని
పెట్టుకొని ఉంటారు.... సాయంత్రము
ముద్దులాడవచ్చును.

మనసుడు:—విశేషమేమిటి, సుశీల?

సుశీల:—అహా, అదా! చాలాచిన్నసంగతి.
దానివనినది.

మనసుడు:—ఏమిట అదా?

సుశీల:—ఏమిటా? ఏమీలేదు.... ముద్దు
లాడు వేగిరముగా.

[తాను గట్టిపని, తొందరగా ముద్దుపెట్టుకొంటుంది]

మనసుడు:—చూసేవా... ఇక్కడ చచ్చింది!

సుశీల:—ఏమిటి!

మనసుడు:—కత్తిమ!... ముక్కములవంటిది
చక్కని ముత్యములట్లు చక్కగాయము
అయింది.

సుశీల:—ఓ, ఏమి ప్రయోగం!... మన
నా, నొప్పా?

మనసుడు:—పోయింది. ఏయోత్రము చెప్పి
అది!

సుశీల:—కాదు, మదనా. నేను కూర్చు
లను... వేళెంత?

మనసుడు:—సుమారు పందెండు.

సుశీల:—పందెండు. నేనుపోవాలి... నాకోస
ము వాళ్లు కనిపెట్టుకొనిఉంటారు. వెళ్తాను
మననా.

మనసుడు:—సుశీలా, సుశీలా, ఎక్కడకి ఆ
వెళ్లివచ్చు?

సుశీల:—[వారసించి, చిన్నపిల్ల చెయ్యి
పట్టుకొని, వేగిరంవేగిరముగా సుశీల వెళ్లి
పోయింది. మదనుడు చూస్తూనిలబడ్డాడు.
కొంచెముసేపు తిండి పెట్టబోయినాడు.]

రంగము 4

నొప్పురముమీద

[సుశీల చిన్నపిల్లల ఇద్దరి ప్రవేశము]

సుశీల:—చిన్నపిల్ల, ఏమిటివచ్చాము? ఇక్క
డకివచ్చితిమి, ఇకచేయాలి... ఏమిటా?
...చూసేవా, ఎక్కడచూచినా ఎంత
కాంతిగా అన్నివస్తువులూఉన్నవో! భూమి
ఆకాశము సముద్రము అంతటా ఒకవిధ
మైన తేజస్సు విస్తరించి ఉన్నది. అన్ని
రోజులకంటె ఎక్కువ అహ్లాదకరముగా
ఉండడానికి ఏమిటా ఈరోజు విశేషము?

చిన్నపిల్ల:—నీది, అక్కచూడు, అచ్చవి
పిట్ట?

సుశీల:—అవును, అక్కచూడు. మనకిఇంకా
అగుపడదు. కొంచెముసేపుపోయినతరు
వాత అగోడమీదనుంచి వంగివంగిచూ
దాము. చూడు చుట్టూ ఏలాగుఉండో.
మనమేడ, చుట్టూ అవరణము, తోటలు,
అగివిలు తాచూడు, కనబడకపోయివి. గట్టి
మీదఉన్న పూలమొక్కలన్నీ ఏలాగు
పువ్వులు పూడుతున్నవో చూడు. భూమి
ఎంత పచ్చగాఉంది ఇవ్వాళ!... రూపసి
నాకు అగుపడలేదే... అదిగో మదనుడు,
చూడు రూపసికోసము కాచిఉన్నాడు.
వంగిపో, మనము దాగుందాము; ఇక్కడ
ఉన్నామని నానిక తెలియకూడదు. చూడు

వచ్చి నీ చూడండి. అక్కడే నేను కూర్చుని
లేచేను....

చిన్నపిల్ల:—చిన్నక్కయ్యా చూడే. తోట
కాపువాడు మొక్కలు ఉడుస్తున్నాడు
చూడే.

సుకీల:—ఈ మొక్కలు పెరిగిపోయాయి, పువ్వులు
పూయడము, అంతా నీవు చూస్తావు,
చిన్నపిల్లా కాకోనము నీవు పువ్వులు
కోడుగాని... అబ్బా, మరిభరించలేను...
ఉ. చూడు, ఈ వైపునంచి చూడు.
ఇటువైపు నమ్మకములేవు నీ నీరసమేదు
[కోపురిము కలహాస్తపు వెల్తురు]. నమ్మ
ద్రము ఎంతలాగాఉంది? ఎక్కడా ఏ
మూలూ నమ్మము కానరాదు. పచ్చగాను
గంభీరముగాను, చక్కగాను, ఆనము
క్రము ఉంటూఉంటే, మరేదైర్వ్యము ఉం
డదు. చిన్నపిల్లా, ఏదీ ఎలాగైనా నమ్మ
క్రము అది మాత్రము అలాగే రాత్రి
అయేదాకాచల్లగా నవ్వుచూసే ఉంటుంది.
చూడు అచిన్నచిన్నదేరగాలు... అబ్బా,
నాచేతకాకనుమా అబ్బా... పువ్వులు,
నమ్మక్రము ఒక్కసారిగా చిన్నవి. ఈ పిల్ల
పిల్లు అది చెయడానికి ధైర్యము చూ
కుండా ఉంది.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఇవిగో కానులు
ఇవిగో ఈలాగుచున్నాయి. ఎన్నిఉన్నాయి;
యి; ఎన్నో; ఒకవెయ్యిఉంటాయా!

సుకీల:—నమ్మక్రములేవని నమ్మకముచే ఎగిరి
వచ్చేయి. మనకోసానికి వార్తలు వెల్తు

న్నట్లు ఎగిరిఎగిరి వస్తున్నట్లు ఉన్నవి
చూడు.

చిన్నపిల్ల:—వాస్తవికానా. చిన్నచిన్న వేం
లు అవి... గోడనందులలోనుండి కాకి
పిల్లులు పిల్లులకోసము కాకా అని అమ్మ
న్నవి. చూడేవా అమ్మవైతాకాకీ, ఎంతచేసే
ఉండో చాని ముక్కులో! నీకు కనబడ
లేదూ! అదిగో, చూడు అదిగో. అప్పుడే
తెలిసేదేయి. పెద్దకానులు తెలిసేను, తన
కేమీ ఉంచుకొందికాదు చూడే అక్క
య్యా, అది తల్లా.

సుకీల:—తాతమ్మయ్యా, ఏమిటి చెప్పేను?

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, చూడకు నీవు
న్నావే?

సుకీల:—ఏడవలేదే. అలాగేచున్నాను, వచ్చి
నేనేమున్నా తాతమ్మయ్యా ముద్దానేనా
లేదా?

చిన్నపిల్ల:—ముద్దాడేవు.

సుకీల:—ఎన్నిమాల్లో!

చిన్నపిల్ల:—ఒక్కమారే; మనకు వేళ
చాలాక.....

సుకీల:—నుకుమారముగా ముద్దాడి ఉండ
లేదు కాబోలు

చిన్నపిల్ల:—తొందరతోనానా వచ్చి నేనే
మీ, అక్కయ్యా.

సుకీల:—ఉ. ఉ. బాగాలేదు. కూడదు...
తాతమ్మ ఒక్కరే ఉంటుంది; ఈసంగతి
ఎప్పుడో గామనమ్మలో ఉండిపోతుంది.

మామూలుకంటె ఎక్కువ కోమలముగా ఉండును. వాటిని వాటికి వాటి పై క్రమ లేకవాడములేదేనో అని భావించుచు వాటిని అనుకొంటారు. వారు ఆలాగు తలచకూడదు; క్రమలేని వాటిని నవ్వగలగట కూడదు. క్రమమేమియు లేకుండా కోమలముగా ఉండువానికి ఎక్కువగా తాను తాము. ఇంతకూ, తప్పేమో. వాళ్లు ఏమి చేసినా, వాళ్లు ఉన్నన్నాళ్లు మనము ఆ ఖనిన చిన్నమాటల వ్యాకరణముపై పట్టారు. మాతమ్యప్రయోగముదర నాకు ఆలాగే అయింది, చిట్టచివరకు ఒకచిన్న నవ్వినవ్వకుండా చేయించి; నాకున్నా ఆ చిట్టచివరకు ఉండిపోయింది; మాతమ్య నవ్వలేదుకదా అని నాకించ. అంతకు పూర్వము చేసినవారే మది లెక్కలేదు ... అంతేకాకుండా రూపసినిగురించి ఏమి చెప్పినో? నాకు వ్యాకరణమేదు. మళ్లీ తాతమ్మను చూడాలి... ఉన్నవాడే, వారినిగతివారిదే. వారికి నవ్వగలేదేనా తెలియకూడదు... కాని అమె ఒక్కరే ఉన్నది; అమెకొరకు కాదుగదా నేను ఈ గోపురమమిదిగి రావడము కిందికి వెళ్లి ఉండున్నా... నా నేనా, నా అన్యాయము గా ఉంది. నా, మనము వెళ్లి తాతమ్మను చూచి, కోమలముగా ముద్దాడుతాము, రా. [నిష్క్రమించును.]

రంగము 5.

లోడ్జ్ ఒకరి

తాతమ్మ నిద్రలోఉంది. సుశీల, చిన్నట్ల ప్రవేశించు

సుశీల:—[తాతమ్మను లేచి] తాతమ్మా!

తాతమ్మ:—సుశీల, చిన్నట్లనా, ఏమోకేటి మాట చెప్పినా ముందుకు వచ్చావన్నాను.

సుశీల:—తాతమ్మా, వెళ్తానని చెప్పినప్పుడు కోమలముగా క్రమమిచ్చి వెళ్తానని నేను కించపడుతున్నాను, నన్ను తీయించుము.

తాతమ్మ:—ఏమి, సుశీల, కోమలముగానే వెళ్తానని నీవెవ్వరితో ఏదో ఒక్క బాధిస్తున్నదిగాని...

సుశీల:—నామనస్సులో ఏమోలేదు. తాతమ్మా, నీవంటే నాకెట్టిప్రేమ ఉందో నీకు తెలియకే గాని తప్ప మరేమీ లేదు.

తాతమ్మ:—నాకు తెలుసునుగా నీ వెన్నో మార్పులే ప్రేమ వ్యక్తపరచినవారు; నాకెన్నో దూ సందేహములేదే.

సుశీల:—నిజమేకాని ఇప్పుడెంతకు నామత్తుకు నాకే తెలియలేదు.

తాతమ్మ:—అవును; ఏదీ దగ్గరగా రాలిమ్మా. ఈవాడు చేతులు పెడిపోయిన దగ్గరనుంచి, నాకు ఇట్టమీసవారిని కొగలించుకో లేకున్నానని నీకు తెలుసునుగదా, పోనీ, నీవే కొగలించుకో, సుశీలా; నీవేదో వింతగా ఉన్నావు ఇవ్వాలి; అందుచేత నాపై నీకు గలప్రేమ నీకు తెలిసింది అంటావు?

సుశీల:—అహ అది కాదు. నాకు ఇంతకు పూర్వమే తెలుసును కాని సాధారణముగా ఒకనంగతి తెలిసియున్నా స్వప్నముగా నవ్వకము కాకుండా ఉంటుందిగాను. అది అందుచేతనే అక్కన్నామ్మగా ఒకవాడు వ్యక్తమై ఉండవలసివలె దయగా ఉండ

లేదనిన్నీ చేయమనినంత చేయలేదనిన్నీ, చూచుమనినంత చూచలేదనిన్నీ, ఇవన్నీ ఒక్కమారు స్పష్టముగా తెలుస్తవి. అప్పుడు అంతా మించిపోకుండా ఉన్నప్పుడే తిరిగి ప్రారంభించాలని తోస్తుంది. నాకు తల్లి తండ్రి ఎవరూ లేకుండా తాతమ్మా, నీవుకూడా లేకపోయిఉంటే తల్లి అంటే నీమిత్రో నాకు తెలిసే ఉండకపోయిఉండును. సుఖీలను ఒక్కమూసైనా విడిచిపెట్టకుండా పెంచి పెద్దచేసేవు. నీవు ఉండబట్టే దుఃఖముగా ఉన్నప్పుడు ఎవరివద్దకు వెళ్లేదో సుఖము కలుగుతుందో తెలుస్తూఉండేది.

తాతమ్మ:—అమ్మా ఆలాగుకాదు. నన్ను విడిచిపెట్టిపోకుండా ఉన్నదానవు నీవే.

సుఖీల:—ఎందుకు ఆలాగుచెప్తావు. నాకో నము అంటిపెట్టకొని ఉన్నదానవు నీవే అని నేనుబాగా ఎరుగుదును.

తాతమ్మ:—నీవు ఈమధ్యాహ్నము ఎందు చేతనోకాని విరతగాను, చాలా నిదురగాను ఉన్నావు; అయినా విచారిస్తున్నట్లు కనబడలేదు.

సుఖీల:—నేను ఎప్పుడూ కూడా సుఖముగానే ఉన్నాను; సుఖముంటే ఏమిటో నాకిప్పుడు తెలిసింది.

తాతమ్మ:—సుఖము నీకు దూరమైనదని కాదుగదా నీ అభిప్రాయము?

సుఖీల:—ఛా, ఎంతమాత్రమూకాదు. నేను ఇప్పుడు కనుక్కోగలిగేను, తాతమ్మా... పోనీకాని నీకు సుఖమేనా చెప్పుమీ.

తాతమ్మ:—ఎప్పుడంటావు?

సుఖీల:—ఇన్నాళ్లూ, తాతమ్మా.

తాతమ్మ:—ఎప్పుడోమాటలుంటున్నావు?

సుఖీల:—ప్రతిము ఉన్నప్పుడు.

తాతమ్మ:—అంతరికీ సంభవించేవిధాన నాకు కూడా దుఃఖముకలిగినదినాలు ఉండెను, కాని నీవు నన్ను విడిచిపెట్టకుండా ఉండడముచేత నాకు ఎప్పుడూ సుఖముగానే ఉండెనని నేను చెప్పగలను.

సుఖీల:—నీసౌఖ్యానికి నేనంతకాంతురాలనని నీవు తలస్తూఉండకూడదు; ఎందుచేతనంటే నేను ఒకవేళలేకున్నా, రూపసి ఉంటుందిగదా.

తాతమ్మ:—సుఖీలా, ఆమెనెప్పుడూ నాకాళ్ల మీదనేసుకొని జోగొట్టలేదే.

సుఖీల:—అయినా, నీవామెను ప్రేమించాలి.

తాతమ్మ:—నీకు ఆమెపై ప్రేమ ఉందికాబట్టి నాకూ ప్రేమఉన్నది ఆమెపై.

సుఖీల:—అన్నిటికంటే ఎక్కువగా ఆమె యెడల నీకు ప్రేమఉండాలి, ఎందుచేతనంటే ఆమెవల్లనే సౌఖ్యముంటే ఏమిటో నాకు బాగా తెలిసింది...ఆమె ఎంతో చక్కనిది. అంతచక్కనిదికాబట్టి ఆమెను నేను ఎరిగిననాటినుండి, కన్నీరుతోనిండిన నేత్రములతో ఆమెప్రక్కను నివసిస్తున్నాను.

తాతమ్మ:—సుఖీలా, నీచేతులు ఎందుకే ఇంత వేడిగా ఉన్నవి?

సుఖీల:—నాకెంతో సుఖముగాఉంది కాబట్టి.

తాతమ్మ:—నాచిన్నబిల్లా, ఏమంటావు నర్వ
మూగదా అమ్మా.

సుశీల:—తాతమ్మ, నావల్లెకు ఎక్కడైనా
దుఃఖముకలిగిందా?

తాతమ్మ:—నాకేమీ దుఃఖములేదమ్మ.

సుశీల:—అవును. నీవు దుఃఖములేదమ్మకో.
ఎందుకంటే, మనము ఎవరిని ఎక్కువగా
ప్రేమిస్తామో వారికే ఎక్కువగా మనము
దుఃఖము కలుగజేస్తాముకూడా; తాత
మ్మ, నీకు ఎక్కువప్రేమగా నొప్పికలుగ
జేసేనో, చెప్పమీ.

తాతమ్మ:—నాకు దుఃఖముకలుగజేసేది
అంటూ నీవు ఏదీచిపెట్టలే నాకు ఎక్కువ
నొప్పికలుగజేసేవు. కాని నీవుకాదే
అప్పుడు... మరేమీ దుఃఖములేదు.

సుశీల:—మరెవ్వరూ ఏదీవను.

తాతమ్మ:—గిడిచూచుములోని చిమ్మచిమ్మ
టెల్లు సుఖముకూడా ఇటూఅటూ అడుతూ
ఉంటుంది. అందుచేత సాధ్యమైనంతవరకు
కూ కన్నీరురానియ్యకుండా మనము ప్రయత్నము
చేయాలి.

సుశీల:—ఏవన్నమాటనిజమే. కాళ్ళము తిరిగి
నీకూనాటికీకూడా నమకూచిన తరువాత,
వల్లెని ఒకనాడు ప్రక్కకూర్చున్నప్పుడు
కొని, వారికి ఒక అనాథబాలికకథ
చెప్ప...

తాతమ్మ:—ఏమిటి అంటున్నావు, సుశీలా?

సుశీల:—ఏమీలేదు, నాచిన్నతనము రోజుల
గురించి ఆలోచిస్తున్నాను.

తాతమ్మ:—అవును సుశీల, నేనుకూడా చాలా
లామాళ్లు ఉన్ననాటి రోజులుగురించి
ఆలోచిస్తూఉంటాను. అప్పటికి ఇంకా
నాకీరోగము రాలేదు. నిన్ను ఎత్తికోగలిగే
దానను; ఏమెటూ కుక్కెత్తిగలిగదానను.
నీవు ఉండవల్లి నుట్ట తల్లివలె ప్రవర్తించ
గలిగేను. నీకూ ఒకనాడు ఎన్నడో న్యక్తి
మవుతుంది తల్లిగా ఉండవలసి ఉంటుందో;
అప్పుడు విసుగుఅన్నమాట ఉండదు.
ఇంతవరకు చూచుచున్నావంటే బిడ్డను
అందించేట్లు అలిస్తాను... అంతా మల్లు
మల్లుగా కొంచెము కొంచెము పోతుంది.

సుశీల:—అవును, తాతమ్మ, దుఃఖము
కూడా క్రమంగా పోయిపోయి, తుదకు
మరి ఉండదు. కాని మంచి సూత్రము నీలిచి
ఉంటుంది, ఉన్న వాళ్ళందరూ సుఖముగా
ఉంటారు.

తాతమ్మ:—ఎవరన్నారు అలాగు?

సుశీల:—రూపి చెప్పింది, నేను వేళ్ళకు
న్నాను.

తాతమ్మ:—నీ కేత్రములు ఏమి ప్రకాశి
స్తున్నవి?

సుశీల:—[వైకుంఠాన్ని చూచి రోషపడ్డవిలానాచి
నేనే] ప్రపంచముతా నేను ఒక్కటానే,
ప్రేమిస్తున్నాను కాబట్టి నానేత్రములు ఆ
లాగుఉన్నవి.

తాతమ్మ:—నీవు ఏమిస్తున్నట్లు ఉంది, సుశీలా?

సుశీల:—లేదే తాతమ్మ; నీవో రెండుచుక్క
లుకన్నీరుబారితే, అవి అడుగుదాపుములే.

తాతమ్మ:—ఏదీ కాగలెనుకో...అ, మరింత
గాఢముగా, మరింత...నావద్ద ఉండిపో.

చిన్నప్పిల్ల:—నాకో ముద్దు.

నూనె:—[చిన్నప్పిల్లను ముద్దుగా పెట్టుచు]
అయ్యో, తాతమ్మ కన్నీముద్దులావలె ఇ
వ్వారే. ముద్దులన్నీ నీవే అయ్యేలోక
వచ్చింది నీమీ...తాతమ్మ, ఇకవెళ్తాను.

తాతమ్మ:—సుశీలా! ఏమిటి! ఎక్కడికి
వెళ్తావు?

సుశీల:—వెళ్తాను.

తాతమ్మ:—నీకో, ఉడు. అబ్బ, వెళ్లి
వద్దు. నాకిష్టములేదు. నీవు వెళ్ల వాటము
కాదు.[లేచి చేతులు చాచాలని ప్రయ
త్నముచేస్తుంది కాని చాచలేదు.]అబ్బ,
చాచలేను. చూచేవా సుశీలా, నాకు ఇ
ష్టములేదు. వద్దు.

నూనె:—తాతమ్మా, నాకున్నా, ఇష్టము
లేదు... వెళ్తా... రాత్రికులాసాగా నిద్ర
పో... కలలేమీ కనవద్దు... వెళ్తా వెళ్తా.
[చిన్నప్పిల్ల, చిన్నప్పిల్ల చేయిపట్టుకొని, పై
వెల్లిపోతుంది.]

తాతమ్మ:—సుశీలా...సుశీలా...

[మెల్లిగా తనలో తాను ఏడుస్తూ
ఉంటుంది. తానును క్రమముగా తల్లిపోతూ
ఉంటుంది]

రంగము 6

లోగిట్టో ఒక పెసారా.

[చిన్నప్పిల్లచేయిపట్టుకొని సుశీలప్రవేశి
స్తుంది...సుశీలాచావత్తున్నప్పుడు సుశీలాచి
చిన్నప్పిల్లతోపాటా పిలిచేస్తూ ముక్కున
దాగుంటుంది.]

నూనె:—[చిన్నప్పిల్లను పిలుచుచు], ఎ
దుకుదాగున్నావు?

సుశీల:—నూనె, ఎదులో నాతోలియుదు
...నీవు ఒక్కరైతే ఉండాలని నీకు ఉన్నా
దని అనుకొన్నాను.

నూనె:—ఎక్కడికివెళ్తావు? చిన్నప్పిల్ల
క్రొవలించి పిలిచివేసింది. ఏమి, పూర్తిచూ
కలిసి ఏదైనా కుట్రపన్నేరా ఏమిటి?

సుశీల:—ఏమిటి? నువ్వూ ఇలాగే చేసినా.

నూనె:—చిన్నప్పిల్ల, ఎక్కడికితీసికొనివెళ్తు
న్నావు సుశీలను? [చిన్నప్పిల్లచూచుచు]
ఏమి, నీచూచెప్పరా?

సుశీల:—వెద్దవాడైతే వివాహముదాచక
ము ఏలాగో చిన్నప్పిల్లకుకూడా తెలుసును.

నూనె:—నాచూకాలము కాబట్టినా, నీవు
చిన్నప్పిల్లను కుట్రపన్నావు, సుశీల.

సుశీల:—నున్నముద్దుపెట్టకోవాలని ఉంది,
నూనె.

[చాలాదేవులకొరకకముక్తుపెట్టుకొంటాను]

నూనె:—సుశీలా, నీమోచి ఎంత కోమలం
గాను, ఎంతమనోహరముగాను ఉందో.

సుశీల:—నీదిన్నీ రూపనీ... నాకు చాలా కులాసాగా ఉన్నది.

రూపన:—ఒక తేజస్విని పై ఆటించినట్లున్నది.

సుశీల:—తానిచ్చాను చూచేవా?

రూపన:—లేదు. ఇప్పుడు వెళ్లేదా?

సుశీల:—ఎదుకూ, వచ్చు. అచనరిము నీవు నిర్దోషమున్నది... మనసునికొరకు చూస్తున్నావా?

రూపన:—నీవో సుశీలా?

సుశీల:—అతనిని కలిసికొని నాతరిపున నీవు అతనిని ముద్దాడుము... నీవు లేనప్పుడు అతనిని ముద్దాడేదానవు నీవుగదా అని నాకు చాలా సంతోషముగా ఉన్నది... నీవుఅంటే నాకు చాలా అనురాగము సుమా! చూచేవా చిన్నపిల్లకు చాలా తొందరగాఉంది; చూడు నా చెయ్యి కట్టి కొని లాగుతున్నది. రూపనీ, వెళ్తును. మళ్లీ ఇప్పుడే కలుసుకొంటాను.

[చిన్నపిల్ల చెయ్యి కట్టికొని, పాటపాడు కొంటూ సుశీల వెళ్లిపోయింది. పాట వినినవక పోగానే రూపనకూడా వెళ్లిపోతుంది.]

రంగము-7

గోపురమునుండి

[సుశీల చిన్నపిల్ల ప్రవేశింతురు.]

సుశీల:—చిన్నపిల్ల, కామము నమింపించింది. మళ్లీ వాళ్ల దగ్గరికి ఇక వెళ్తును, వాళ్లను చూచి నవ్వుట మరికింపదు ... ఎంతచలిగా ఉంది. ఇక్కడ దక్షిణగాలి వేస్తున్నది

ఆ కెరటాలమీద వెలుతురు ఏలా గు కుతున్నదో చూచేవా! పువ్వులు కన వడవు. మనుష్యుల మంటలు వినిపడవు. ఎక్కడచూచినా నిశ్శబ్దము, విచారము నిండిపోయింది... అప్పుడే, ఇప్పుడే నీవు భేదము!

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఆపివది?

సుశీల:—బాగా వీకరింపడదాకా ఉండాలి.

సూర్యుడు బాగా సముద్రము అడుగుకి చేరాలి. వెలుతురు పూర్తిగా పోవాలి. అప్పుడు నీ పైకివస్తుంది. ఆపివది వెలు తురంటే భయము; ఎన్నడూ సూర్య కాంతి తగిలి ఎరగదు.

చిన్నపిల్ల:—అయితే అక్కయ్యా, నక్షత్రాలు ఉంటేనో?

సుశీల:—నక్షత్రాలు ఉన్నాననే (ఆకాశము పైపునూచి) నక్షత్రాలు లేవే; ఆకాశము లోనుంచి పొడుచుకొనిరావాలనికాచి కని పెట్టుకొని ఉన్నవిగదా. అవును మనము తొందరపడాలి; అవి వచ్చిపేర్చి మరీ కష్ట మవుతుంది.

చిన్నపిల్ల:—అబ్బా, చాలా చలిగాఉంది.

సుశీల:—ఇక్కడ కూర్చుందాము! ఈగోడ చాటున గాలి తగలదు. ఆకాశముమీద ఎరుపు రేఖ పోయినదాకా కాచిఉందాము. చూచే సూర్యుడు ఎంతమెల్లిగా అస్తమిస్తున్నాడో! కనబడకుండా సూర్యుడు పోయినతరువాత, పక్షి కొరకు నేను వెతు

కుతాను. నామాలను నీకుంట్టు తాను, దా;
నాకు మరి అక్కరలేదు.

చిన్నపిల్ల:— అంత గట్టిగా వచ్చగా ఎందుకు
పట్టుకొన్నావు అక్కయ్యా?

సుశీల:— ఏమీలేదు! నా నాభ్యము నాకు
ఎక్కువైంది. ఈరోజు ఉన్నంత నుభ
ముగా ఎప్పుడూ నేను ఉండలేదు. ఈడు,
నావైపు చక్కగాచూడు. నేను నవ్వు
తున్నానుకాను? తప్పకుండా న న్నవ్వుతు
న్నాను. ఏమైతే నాకు ఎందుకు నవ్వు?

చిన్నపిల్ల:— ఏమిటి అంత గట్టిగా ముట్టుకుంటు
వున్నావు?

సుశీల:— అంత ఉండరిగా ముట్టుకుంటు
న్నానా...మరి వేళలేదు రాపీగా మా
ట్టడ దానికి.

చిన్నపిల్ల:— నా నవ్వునకు ఎందుకు నీవు
వేస్తున్నావు?

సుశీల:— ఏమి పువ్వులు? ఇవా! ఏమి అన్న
మాట మరిచిపోయినాను.

చిన్నపిల్ల:— ఏవేవనడ్రో, అక్కయ్యా, ఎందుకే.

సుశీల:— ఏవేవలేదే. ఏడుస్తున్నావని నీవుచూ
నమ్మకు. నీకు విశేషముగా నవ్వుతూ ఉండ
టాటి ఏడుస్తున్నట్లు నీకు కనుపిస్తున్నది
కాబోలు.

చిన్నపిల్ల:— నీకట్టి ఏడుస్తున్నట్లు ఎందుకు
ఉన్నవి?

సుశీల:— నాకమ్మ చెప్పినట్టి వేనట్లుమానే?...
ఒక్కటి భావకముచెప్పికో. నేను దూకు

మనగా ఉంటానని ఎవరికోనైనా చెప్పినావు
అంటే నీకు చాలా చాలారోజులవరకు
చెబ్బులవుతవి. శిశురప్పదు.

చిన్నపిల్ల:— ఏమి?

సుశీల:— నీకు తరువాత తెలుస్తుంది. అట్టే
మొక్కిళ్ళు అడుగుతు. నీవు ఇంకా చిన్న
దావవి; అంతటికి తెలిసినన్ని సంగతులు
నీకు తెలియవు. నీకును నేను ఉన్నప్పుడు
నాకూ తెలియలేదు. నేను ఏమిచెప్తానో
అదికాదు నీకు కావలసివది...చూడు, ఎవ
రికి చెప్పకుండా ఉండడము చాలా దూకు
ముగా ఉంటుంది కాబట్టి, ఎవరికైనా
చెప్పాలనికన్నా, నీతో చెప్పకూడదు.

చిన్నపిల్ల:— అక్కయ్యా, నాన్నకు మరి
అనువడదే.

సుశీల:— ఉండు. కొంచెము నేవు ఉండు.
నాన్నకు బాతూడుంటే, మరొకటి ఏమీ
ముగా నమ్మించునది. అది బాగా దగ్గరగా
వస్తే నాకు బాగా కనుపిస్తుంది ... నిన్ను
ఇక్కడికి తీసుకోరావడము మంచినికాదు
కాబోలు. ఎవరైనా ఒకరు రావడము
మంచిది; ఎందుకంటే ఇక్కడ ఏమి జరి
గినో నాన్న తెలుసుకోవాలని తంటాలు
వడతారు. కాని వారికి ఏమీ తెలియ
కూడదు...చెల్లమ్మా, నేను ఏమిటి అంటు
న్నానో నీకు ఏమీ తెలియదుగదా...కానీ
మునుమునుకు ఒకనాడు ఇదంతా భావక
ముచెప్పి నీకు తెలుస్తుంది; ఇప్పుడు నీకు
అనువడ అమ్మకానిది అంతా అన్నకు

తెలుస్తుంది. అప్పుడు నీకు దూకుముకలుగు
తుంది. నీవు మానవోనేటి ఎప్పుడోకీ మరి
చిపోలేవు. నీవు పెద్దదాడవు అనువతకు
వారి ఇందుకుని ఎన్ని కష్టాలు పెట్టకొం
టావో! నిన్ను ఇది ఎంత దూకుపెట్టుతుం
దోగదా! అందుచేత నన్ను తిమిచేమని
నిన్ను అడుగుతున్నాను. నీనిరంగితి ముం
దు తెలిసినప్పుడు నీవు వడదూకుబాధకు
నన్ను తిమించుము.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, మల్ల కాకులు
గుంపులుగుంపులు వస్తున్నాయే.

సుశీల:—రేపుకూడా వస్తవి.

చిన్నపిల్ల:—ఉ.

సుశీల:—రేపుకూడా పాడతాయి.

చిన్నపిల్ల:—ఉ.

సుశీల:—పువ్వులు రేపుకూడా విడతాయి.

చిన్నపిల్ల:—అవునే, అక్కయ్యా.

సుశీల:—అయితే ఒకటి అందలో చిన్నది
ఎందుకు కావాలి?

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఒక్కనన్నది రేపే
ఉంది.

సుశీల:—అవును. వేళియింది...నీవే తోడు
పెట్టుతున్నావు; అనతిత్రిములకు కూడా
ఒర్ని ఉన్నట్లు లేను. చిన్నపిల్లా, వాకు
చాలాచాలా కులాసాగా ఉంది. వ్రానూ.

చిన్నపిల్ల:—నాకూ అలాగేఉంది. వేగిర
ముగా, మల్ల నడిత్రాలు పచ్చిస్తేవవి.

సుశీల:—ఇంతవరకు చిన్నపిల్ల; వాటికంట
వరివేను ఉడను...దా, ఈమూల కుక్కో,
చలిగాఉంది, నాపాలువ కప్పతాను ...
నావైకు నిజముగా ప్రేమచేదా? వశే
నుకీ, బడెలు అక్కరలేను. నద్దు నీవు
చెప్పవద్దు...ఇదెగో ఈవెద్దరాయి ఇక్కడ
పెడతాను. ఇది దాటిరాకు. ఆ నందున్న
చోట నేను వంగుతాను...నేను మరి కన
పడకవాతే భయపడకు. మరేమీలేను.

నేను అవతలి కక్కకువెళ్లును అన్నమాట.
...నాకోసము కనిపెట్టుకొని కూర్చోకు.
చుట్టరాదనుచే నీవు ఒక్కరైతే చిగి
వెళ్లు...నేను ఏమి చేసేనో అని నీవు
తొంగిచూడకు. గోవద్దగిరారాకు...వస్తే
ఏకేమీ కనబడదు పరేకదా, నీకు ఇత
కూడా అవుతుంది ... నీకోసము క్రింద
ఉంటాను. చిన్నపిల్లా, ముద్దుపెట్టుకో.
తాతమ్మతో చెప్తా...

చిన్నపిల్ల:—ఏమిటి చెప్పమన్నావు, అక్క
య్యా?

సుశీల:—ఏమోలేను...ఏదో మరిచిపోయేను
అనుకొన్నాను. [నముక్తమువైపు ఉన్న
దగ్గిరావెల్లి, వంగినది.] అబ్బా, ఎంత
లోతుగా ఉంది, ఎంతచలిగాఉంది!

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా!

సుశీల:—అదిగో, వాకు కనబడినది ... కదల
కుమీ.

చిన్నపిల్ల:—నీమేటి?

సుకీల:—ఉండు...ఇంకా బాగా పంజాలి...

చిన్నపిల్ల! చిన్నపిల్ల! రాళ్లు కదిలి పోయినాయి! పడిపోతున్నాను! ఆ!

[గోడపక్క జారిపోయినది. పడిపోయిన గడ్డిని విసిరివేసినది. బాధ చెలియ

జీవద్వయ బకటి భోతునుండి విసిరివేసినది.

ఇక నిశ్చలము.]

చిన్నపిల్ల:—[లేచి, ఏడుస్తూ.] "క్కయ్యా! చిన్నక్కయ్యా! ... ఎక్కడ ఉన్నావు? రాకు భయము కలుగజేసింది. కక్కయ్యా! ...[గోపురమునుండి బక్కరై ఏడుస్తూ ఉన్నది.]



ఋతు సౌభాగ్యము

పేట పాపయ్య గారు

శ్రీపద

మంజులంబు లనెన్ని మాయమై పోను గుండంగోయిలెల్ల గివ్వించి కూసె కారుమలబులుగోడ గగనలిలంబు కనులవండుగుండేయు గనువాడికెల్ల వుండుశాస్త్రములు భక్తికిపై నిండి పండుకొనిల వికల్ పాయలు పెట్టెడును ప్రాణికోటులకెల్ల బర్హమైపోయె నెవట జూచిన నీర మెలమి గాన్పించు చెరువులు గుంటలు చెలువొప్పె నీట నిను దెంతసుముఖుడో యీరోజులందు "దున్నులు పంచున దున్నంగలయు కాలాన పెదలన్ని కావిపవలయు లేకుడా పన్నాలు గొప్పించి మమ్ము గగనంపు తల్లిరో కాపాడవమ్మ"

యనుచు లోలోల నానంద మెనగ భూదేవిమ్మె పుణ్యనంతరిలు నేర్పమి శ్మశ్రిక జీవించుసుగులు నాకునందయంత స్వాతంత్రముల్ నిండి మోముదమ్ములయందు మూర్తిభాగిని కనుమ మెనగోల కర్మను దాల్చి కన్నబిడ్డలయట్లు గారాటముగను కనులలో ధరియించి కాపాడు కొనెడి పసుల జంటలపెంట బయన మైనారు ప్రకృతిరో! నీచిత్ర ఫరివర్తనమున నకల సౌఖ్యముల పమకూర్పు పంటలు చల్లని యీఋతుసౌభాగ్యమొకట అఖిలమానవకోటి కాధార మగుచు అఖిల ప్రపంచంబు నిలదొంగిలేయు



జరుపల్లి కే.కే. సముద్రతీరమున మహాత్మాజీ మహాత్మాజీయును ప్రాచీనభారతదేశము
అధ్యక్షుడు శ్రీ వకాలోనా యాకూబ్ హుస్సేనుగారి ప్రాచీనభారతదేశము
ప్రెస్ బాలో రోడ్, చెన్నై.



Dr. J. V. S. S. S. S.

మైలాపూరు 'అంబేద్కర్'లో మహాస్మృతకు తోటమీద
 న్యాయమూర్తి రామేశ్వరంతులుగారు మహాస్మృతకు కుడిచేత్తో నున్నాడు
 ఏ. రత్న అంబేద్కర్, చెన్నై.

కవిజినాశ్రయ విమర్శన ఖండనము

జయంతి రామయ్య గారు, ఓ. ఏ., బి. యల్.

7-వ సంవత్సరమునం దాంగ్రహాహిత్యపరి

శేషులవాడ ఫిరంగి కృతిమిది ప్రతిభిన్న

శాస్త్రయవను ఛందోగ్రంథమును ప్రకటించిరి. నే

గ్రంథమునకు "సంపాదకత్వము" వహించి మూల

శేషుల గ్రంథమునకునే కాక కీర్తిక వాగ్దానిని

సాదించి కీర్తిపాఠము. నేను నేను గ్రంథపరిష్కార

చేయును, నచించిన కీర్తియందును గోషములున్నవనియు

గాని "నిరసన క్షామము సూక్ష్మముగ వివరించి యుం

డెను" గనున యాపని నాపేర్కొనఁబడినది.

నేనది కలంది చిలువారి వారాయనరావుగారి

వార్తమును కలించి రక్షాశీలమునకు పట్టుకొనున

భావనిప్రకారం ప్రకటించివారు. నే నావిమర్శము

బయలుదేరిన వెంటనే మూలము తిరిగించింది. విమర్శ

నకు శేషుల వాదములను నిరాధారము, నిష్పాదముగ

నున్నది. దానిని క్లిష్టమిట్టిది లోకమునకు గొంతెము

తెలుపుట వచ్చినది. అందుచేత యావిమర్శమునకు

ప్రత్యుత్తరమిచ్చుచున్నాను.

వారాయనరావుగారు చేసిన యాశీర్వాదులు(1)

పా. నిర్ణయమును గుఱించినది కొన్ని (2) కీర్తిక వాగ్దా

నినది కొన్ని - యాప్రకారము కేంద్రభిన్నములుగా నున్న

వి - పుష్పకాశీర్తి శేషుల వాగ్దానినామములు నలభ

దుగా గ్రహించియు కీర్తికలు గోలుతే గవిజనా

శ్రయములోని మూలభాగమును, కీర్తిక దానిపై వారా

యనరావుగారి యాశీర్వాదును, తనవారే దానినింప

మును జూపెదను.

వారాయనరావుగారి కేంద్రభిన్న యాశీర్వాదు

వాగ్దానిలోని మూడు పద్యమును కలపించినది. ఆ

పద్యము

1. మూలము:—

శేషులవాడను కలసి

భిక్షుశ్రవణ కరు గొల్ల భిక్షుకునికే

గోమటి శేషులవాడను

నిమనీ-గత తన్ను ఛంద మెలమి రచింతున్.

అని యున్నది. ఈపద్యము క్రింది నీతిగమగా నుండుగా

"శేషుల వాగ్దాని నాశ్రయ - శేషులవాడ, శేషులవాడ

మరి వ్యాసవారి నామములు - శ్రీగ్రామము నైది

తాను రాజ్యములో నున్నది. అందు సప్రసిద్ధ

మయిన భిక్షుశ్రవణము కలదు.", అని భిక్షువు

గలదు.

ఆశీర్వాదు:—

"మౌళిక శేషులవాడ: "పైతౌలు శేషులవాడ,

శేషులవాడ, శేషులవాడయిన వ్యాసవారి నామములు

అని అడుగున నున్నది—గ్రామనామములోనుండి మౌళిక

కలో మౌళికుల కీర్తి స్వాతంత్ర్యముతో? శేషులవాడ

యను గ్రామనామముననుకరి యుండువాడగా? శేషుల

వాడభిక్షుకుని శ్రీగ్రంథమును రచించి యుండునని కీర్తి

గర్వమున వుండుటచేత ఈ పద్యము జరిగినది" అని

ఖండనము:—

ఆవును. గ్రంథము భిక్షుకుని కృత మనుచున్నందు

నామగలదు—నామకృతి పట్టున్నను, అంతరికా పద్య

ముల యుద్దేశముతోచి దాని కేదన వినిపించిట్లు గా భిక్షుకుని

యాగ్రంథమును రచించెనని భవ్యుటయే యాపద్యముల

ప్రయోజనము. భిక్షుకునియింటి శేషు శేషులవాడనాగనియు

వలెనుశేషులవాడ గ్రామనామనియు నన్ని పాఠముల

వారి యశీప్రాయము. శేషులవాడ గోదావరీ నుండిలము

లోనిది కొందఱును, కీర్తికగ్రంథము నుండిలములోనిది

కొందఱును చెప్పుచున్నార; గాన, గ్రామనామము శేషు

లవాడయనుటలో యశీప్రాయభేదములేదు. శేషులవాడ

యను వాగ్దానిలోనిది బట్టి శేషు. శేషులవాడలు కేంద్ర

ను తెలుసుచేకములో నున్నది. భిక్షుకునియొక యుండు

ఎట్లు ప్రాసనాగో నోయిదు. దద్దిని పద్యములో మొదటికి రెండు పాదములలోను ప్రాసస్థానమందు "చ" కారమున్నది. మూడునాలుగు పాదములలో "ధ" కారమున్నది. ఇది "చ, ధ" లకు ప్రాసయ్యువదికాదా!

5. పునాలము:—

7, 8 పాదములయందుగన నీటిపూట మున్నది—
"ఈ 22 వ పద్యమునకు ముందు చా బలగా నీ క్రింది పద్యములు రెండునుగలవు.

(1) చను మగగాము శ్రీనాథా
యనిన ముకుందా యనంగ యగణము రగణం
బునోన్మయ మౌ వాయునః
జనునోహరదాయనంగ సగణం బగుమకా.

(2) తగణము శ్రీకృష్ణయనగ
నకు యగ లంఘన మురారి యనగా ఒగళి
భగణము శ్రీపతియనగా
నగణంబు నృపారియనగ నలివరకాక్ష!

ఇందు మొదటిపద్యము అనంతుని భందమునందును గలదు. తై నుడను కవి విష్ణు ప్రతిపాదకములను పద్యముల గవించుట యసంభవము. కనుక యాపద్యములు ప్రక్షిప్తములని యూహింపదగును." అని

ఆక్షేపము:—

"ఇంతకును కవి శ్రీనాథా.....
అనుపదములను ఆయా గణముల కుదాహరణములుగా చూపియున్నాడే కాని తన మతమును ప్రతిపాదించలేదే. పానీ; తాను తై నుడ నను అభిమానము కవి కుం డెనే మో అనిన తివదివయమై "వాక్ష్మీ న్ముఖ..... అను(?) మొదలైన విశేషములను చెప్పుకొనియే ఉన్నాడు. కవి తై నుడనంటే మాత్రమున విష్ణువునేనుటచే తలంపఁగూడె సంభవమైతిల ఉండిక పోవచ్చును....." అని.

భండనము:—

పూర్వోదాహృతపద్యములు రెండును విష్ణు పరములని నారాయణాశ్రయ గొప్పకొన్నారు. కావున నావిమయము సర్వించనక్కరలేదు. ఆరెంటిలో మొదటి

పద్యము అనంతునిభందమునందున్నది. కవిజనాశ్రయకర్త ముందునారాధా, అనంతుడు ముందునారాధాయను వాచిము ప్రస్తుతియు విడిచిపెట్టి విచారింపఁగా కవిజనాశ్రయము నుండి యనంతుడైవను, అనంతుని భందోద్యోగము నుండి కవిజనాశ్రయకర్తయనునను అపర్యయము సంగ్రహించి యుంపెనలెను. కవిజనాశ్రయ నాశ్రయము నేయొకరికి రెవరియ కుండు నింకొకరు కవించుట యసంభవము. అట్టికవు లా పర్యయవంటి పద్యమును తెప్పలేక యొకరినొకరు మిగిలించి పోరాడినందుల యనిపాపము. అపర్యయము భందోద్యోగమునందుండుట మిక్కిలి యుచును. కవిజనాశ్రయ నానందుడును యుచునుగాను. కాబట్టి యాపద్యము భందోద్యోగములోనినవియు, లేఖకు లేఖకో ప్రమాదమున కవిజనాశ్రయవాండు గడిపినవియు నుచుండుక నిచ్చును. రెండినపద్యమునూ విష్ణువక్త నే కదా! అందు సంతోధనమునూ విష్ణువక్త కదా; కవిజనాశ్రయములోని సంతోధనములన్నియు లేచినకేగాని దేవరలకు లేవు. ఆ పద్యము కవిజనాశ్రయములోనిదివి చెప్పకెట్లు? తై నుడను దేవు లేవనకు కృష్ణునివనియందు దేవుము లేకపోయియు గాని యవ్యవసానముగాఁ బద్యములుచెప్పట యసంభవము.

6. ఆక్షేపము:—

"వాక్ష్మీపత్నీ కల్లభా, శ్రీసంసీధ్య మ్మి" ఇత్యాది సంతోధనలు గ్రంథమందు చిచ్చుటచ్చుట గలవు. అవి శేవతాప్రతిపాదకములు కావా? యని యింకొక యాక్షేపము.

భండనము:—

నారాయణాశ్రయగా రుదాహరించిన సంతోధన లాలో నికటికి కంటికి దిద్దుబట్టి, ఏ వానికి నానువ్యాపకముగా నిర్ణయము చెప్పవచ్చును. అట్లు చెప్పకే యుచుతిము. అట్లు చెప్పక "వాక్ష్మీసంకల్లభా" యనగా బ్రహ్మ యనియు, "శ్రీనివాసా" యనగా విష్ణునియు సర్వము చెప్పినందుల కృతీపతి యొకపక్షము. బ్రహ్మయు నొక పక్షము విష్ణువును గావలసి చెప్పుచుగదా! అయినను, నేను కవిపెట్టినిది గాక మతకొన్ని ప్రక్షిప్తములు గ్రంథమందుండవచ్చును.

7. ఆత్మ పము:—

ప్రాశస్త్యమును విస్తరించి ప్రాశస్త్యమును "శ్రీరామమహానామము" అను
నామికి "రామమహానామము" అని విస్తరించి నామమిడియము.
(ప్రతి 100) "అను ప్రాశస్త్యమును" ముద్రించినాను. ఈ విధమున
ప్రాశస్త్యమును.

"శ్రీ సత్యం నామో స్తవః" శ్రీ సత్యం నామో స్తవః

నానాధర్మములు నానాభాషలు

హాసభా సీతలఁ దనవద్దుఁ దక్కిలి

ప్రతినిధిగాను పనిచేసినట్లు తెలుసుకొనుటకు.

1 ప్రశ్న:- మొదటి పం. 3-లో ప్రతిపక్షమును పోషించు
ఇది యమమన తిప్పకమున్నది.

ప్రవాసమును పోయినది కనుక మిమ్మలకు
సెప్పును లేని జనపాదమును పోయినది కనుక
మన పాఠములను పూరి వాడుము.

భండనము:—

“ప్రవాచి” యనుపాఠమున ప్రతిభా వాక్రమే
యొప్పునని ప్రకటించినది. నిత్య ప్రవచనములో “జన
నామ” యను వాక్యమునకును కదా దీక్షకము. ఆ
ప్రభులు నారాయణరావుగారు మాచివాచా? వాచి
నీపాఠమున్నదా లేదా? లేనిచో “సందేహ” మేల
జ్ఞప్తునుగానే వర్తించును. ఉన్నచో నామామనేను
కల్పించి నానన్నిమాట యసత్యమే కదా! అనుమానము
కలిగినప్పుడు తిన్నప్పుటికి నోముల పుంజాయములుండగా
వా? తినికలింది “ఇది కల్పితము, అది యబద్ధము” అను
మాటలు నేమిగా భావించవలయునో విశేషము విధి
యింతురుగాక.

8. ఆత్మ సము:—

“ప్రతి. 31 లో ప్రకృతి సదాసర్వముగా
 జీవిల్లో రూపాయా మూలని “ఏవకాస్మిన్” అను
 వ్యయము కలగకముగా నిర్వికల్పముగా ప్రతిభావముగా
 పంతులుగారు గానిని జీవించినారు. ప్రతి. 26 లోని
 వాదమును వ్యవహరించు “కాంతలకాగ మూలముగా”

* చైతాను అమహాశయ సేమ కల్పించినదిగాదు.
దున్నది. చూ. 6 వ టిప్పణము.)

యందునూచి గొప్పబ్రహ్మవి, కావున నిందు బ్రహ్మ
ములైనవేమాయని పంజీయింపఁ దగియున్నది." అని
బ్రహ్మముగ్రంథమునుఁజేసిఁ బఠించి విడిచివారు. పీఠిట్లు
జేయుటకు కవిజనాశ్రయం ది భాష, మఁదల, విష్ణుశా
స్త్రమునును తిరువారీవాఁడొనఁచినవేమి అనుభయము
తప్ప నుతియొక కారణముకానరాదు." అని.

ఖండనము:—

అపవృత్తులు ప్రక్షిప్తములగుటకు మార్గకారము
 పేరి: 17 వాచానాని నిట్లు చెప్పుచున్నాను. “అపవృత్తి
 లక్షణములుంటిని తానే కష్టపడుచు యివ్వరు కదలిం
 చిన పవృత్తులు అపవృత్తులుగాఁ జెప్పకొనియుండలేదు.
 విచారపలు కొన్ని విధముల న్నొంది కవిజనాశ్రయమునఁగ
 నుచినాగని యష్టవిధమునకే యభ్యాసము” అని కవిజనా
 శ్రయమును, ప్రక్షిప్తము లుపై విస్తృతముగా చెప్పుకవి
 మొక్కిరిచెకాదు. ౧౭వది బాహ్యుపయోగ పల్లవి తొలిం
 దట్లు కవిదింకమునాని నిట్లు చెప్పెను.

“భీమవ యశుండలు మొదలైన కొన్ని వరులకు
లక్షల లక్షలు చెప్పి, వానికి కొంచెము ప్రజా
లనుద్ధార్థి లాంగరీయంగా చెంది తగిలించి వానియను
నతని ముక్తియందు లేవు గానను నానిని బ్రహ్మాండం కింప
వలయు”

మూలము:—

54-వ పాఠము కామదోషమున కుదాహరణము

మధురగిరి * శిలాకునిలగిరి .

యారములు చేత బట్టి యధికబాడు ఏదా

హుల వేయ వేర్వేరు కిమిన్

చాలమెరుంగ వనిష్కగాకు దోషంబయ్యె.

అనుపమ్యమనిచ్చి చిరాయమున 7 వేల అప్పక
మనె "పాటముల" శివరాని యున్నదిగాని యగ్ర పాఠ
పాట¹ అని వాసిగాను.

ఆక్షేపము:—

దీని పెరగా శ్లోప మిట్లున్నది.

ఇది సాగంబులమునకుఁ గలది కొన్ని ప్రతులును

"పుట ౩౬లో 'వలయగఁ (తెఱాకు) విలుగొని' అనుకొనవచ్చుపాదమునుజూచుచు. మూలములో 'చిరు రాకు' విలు అని ఉన్నదట. అసాధపాటలు. ఎందుచే తపో? తెనుగు కవులు నన్నయగారి 'చిరురాకువిలుకాయు నిలుగునిలుకాయు. చిరుగు విలుగుడు,' అనిబట్టిందియే ఉన్నారే! 'చిరురాకు విలుకానిచేరి చక్రముగిరి' అని శివరాం విజయము రీతి అన్నావారు. ఇట్లే ఎన్నైన ఉదాహరణము దీయవచ్చును. పోనీ, నీరుచేసినవరకు అయి నానానన్నరా? 'చేతు' అని వ్యవహారము, ప్రయోగములు. 'వలయగఁ తెఱాకువిలుగొని' అని సవరణ చేసిన ఒకరేగానా ఉండియుండును." అని

ఖండనము:—

చిరురాకుశబ్ద ము శబ్దమనియు— తెఱాకు శబ్దము నుశబ్దమనియు— పోయెడి సేమ పాము పట్టివానినివారా యారావుగారి నిశ్చయము. వారా యారావుగారికి ఈ పద్యము రోషమున కుదాహరణము; రోషమున కుదాహరణముగా నుద్దహృతమేక దాయియ్యవలసివిన. అసంబద్ధ మనితీక్షణమొప్పు. ఈరోషమునకే యనంతుడు పుష్ప సద్యము మానుడు!

"క. పాలుపుగఁ బొగావదంపలు

లలన ముడివిడన్ మకారలాంఛనుఁ డొందన్

జలమునఁ తెఱాకుజల్లన

నలదిగుడలఁ గావబోషనులడు ముకుందా.

9. ఆక్షేపము:—

ఆ భిమకవి గోదావరీమండలము వాఁడా, లేక పైజాముదోమవాఁడా యనువిషయమున కేర్పొని "భిమకవి పైజామురాష్ట్రమువానిన ప్రతీతి క్రిందిమొదలుంటులు గారాప్రాంతములలోకియెట్లనుండి ఉత్తరములను బయలుదేరజేరినరకువాతే పచ్చిపదిగాని అంతోపొత్తగవ్వము లేదు. ఇట్టి 'ఉత్తరములను' పుట్టిందియే పంతులుగారు ఓరుగల్లు వాడనులో కొంతివరకును గృత్యోన్ముడైరి. వారి ఓరుగల్లువాడను సరియైనది కాని, కాదని కాని, యిచ్చట వెళ్లుట నా ఉద్దేశము కాదు. అవిషయమిటువలెయొక పారి ముచ్చటెంతయు. పుచ్చకాలపు నిడదొసములను మానసిక వానిములో కక్షనిసొంపగలవారి 'ఉత్తరములను' పుట్టింది

దుటమాశ్రయ సరికాదని మనవిచేయుచున్నాము." అని వారాయురావుగారు వ్రాసిరి.

ఖండనము:—

ఈ యాక్షేపములో రెండవపాదములు గర్భితము లయియున్నవి. ఈయు ఖాములలోని విషయము అసత్య మనియిన, సేమలవాడవాము కన్నెంబడినియ నొకటి, ఆ కల్పనకు సేమ కారకునివని యొకటి. ఈ యుత్తరముల ముచ్చితినిగూర్చి 10-వ పాదముననుసరింప నే నిట్లు వ్రాసినారు. "భిమకవి పరిగంటలప్రాంతమువాడై పట్టణ నుచ్చిత బ్రహ్మయలేమైన నున్న సేమా తోపి కొలింబులయనని పరిమర్చియున 1915 సం. మార్చి కలలో మాపాటి తిరువల వేంకటాచార్యులుగారిని బంధుగ వాయన సేమలవాడ గ్రామనివాసులలో కొం పింతే నొకవక్త్రము వ్రాయిచిలేచ్చెను. అప్రతిమలోని భాగములే పైమవహరింపబడినవి." అని.

నరిగంటల సేమలవాడ ప్రాంతమందు భిమకవి మాదేశమువాడని ప్రతీతియున్నప్పుడు దారి కక్కడే వాని వ్రాసినయుత్తరము లేప్రమాలుకాకపోయిన నట్టిప్రతీతి యున్నది సేమ పట్టణవాలు ప్రమాణమున వా,వారాయం రామగారికి ఈయు తిరుమల నెందుకు బ్రహ్మములుగా గ్రహించివాడెవో మానుడు— "ఈయ వ్రాసినవంతుయు విశ్వాసపాత్రుని పచ్చట కవికాలము లేకు గాని, భిమకవి మాప్రాంతము వాడను ప్రతీతి యుండు నిష్కణ్ణి నున్నదనుట కిది ప్రబల ప్రమాదము కాకనాదు" అని వ్రాసినాను—దీనికి బండిటలేమందు రో యంబులకును విచిత్రమే.

10. ఆక్షేపము:—

భిమకవి గోదావరీ మండలమువాఁడా, కరీం నగర ము మండలమువాఁడా యనువిషయమున కొంతివచ్చింది వారాయురావుగారు చివరకట్లు తేల్చినారు:

"ఇప్పటికి లేసిన అంశముగిది: గోదావరీకట్టలో సేమలవాడ ఉన్నది. కరీం నగరము కట్టలో సేమల వాడ ఉన్నది. ఇచ్చట వ్రాక్షారాను మున్నది; అచ్చటను భాక్షారామమను వాకుక పురాణములలో నున్నది. ఇక్కడ భోగస్త్రీలున్నాడు; అచ్చటను ఉన్నాడు.

ఇచ్చుట జైనులుండే వారు; ఇచ్చుటను ఉండేవారేమో? ఇక్కడ అప్పలనాగున్నాడు. అక్కడ అప్పలనాగు న్నారు. ఇక్కడే ఫీవీశ్వరాలయమున్నది. అక్కడను ఫీవీశ్వరాలయ మున్నది. ఫీమకవి యిక్కడి వాడని యిక్కడి ప్రతీతి అనాది. అక్కడివాడని ప్రతీతి యిప్పుడైనా బయలుదేరిన. రాజరాజునీ నం దిక్కడనుండే వాడని చరిత్రాధారములేని యొకకథ అక్కడ మున్నది. సారంగధరకథ అక్కడిదే అని అక్కడి ప్రతీతి అని - ఇచ్చటదే అను ప్రతీతి ఎప్పటినుండి వచ్చుచున్నదో తెలియదు. ఈసారంగధరకథ ఏప్రాంతమున. కాప్రాంతములోనే తిగువరుచున్నది. ఇక నేమిగతి? ఫీమకవి యొక్కడివాడు? " అని.

దీనిలో నవసిద్ధాంతములు ఎప్రమాణ వాక్యములు పెట్టుచున్నవో చూడుదురు: "ఇచ్చట జైనులుండేవారు; వారు ఇచ్చటను ఉండేవారేమో?" అని. ఈ వాక్యముందు ఇచ్చటకు'అచ్చట' యనియు, 'అచ్చట'కు 'ఇచ్చట' యనియు మార్చినచో గొంతింజు సర్వమునకు సరిపోవును. గోదావరీ మండలముందు జైనులుండే వారనను కనుమానప్రమాణ ప్రమాణము, కరీంనగరము మంజులనుం ఇచ్చటికిని జైనకోటాన్ని గలది. ఈవిషయమును నారాయణరావుగారు తానుమాటుచేసినారు, ఆక్షేపము:—

ఫీమకవి యిక్కడివాడని యిక్కడి ప్రతీతి; అక్కడివాడని ప్రతీతి యిప్పుడైనా బయలుదేరిన, ఖండితము:—

అక్కడవాడను ప్రతీతి యిప్పుడు బయలుదేరిన ఇచ్చట? ఇక్కడ అనగా గోదావరీ మంజులనందు. కరీంనగరము ప్రాంతమునందునానయే, ఏ దేశమునా దేశమునాడను ప్రతీతియనాదిగానీయున్నది.

ఆక్షేపము:—

"రాజరాజునీ వాడక్కడనుండే వాడని చరిత్రాధారములేని యొకకథ అక్కడమన్నది.

ఖండితము:—

చరిత్రాధారము నారాయణరావుగారికిఁ దెలియదుగాని లేకపోయెను. రాజరాజు వాడుబట్టిన శాసనముల

ప్రతిబింబములు నారాయణునిన్నవి. కామలసేవలో నారాయణరావుగారికిఁ జూపెను. ఆరాజరాజుడే బ్రతిష్ఠింపబడినది ఈగ్రామమునది రాజరాజేశ్వరీ లింగము.

ఆక్షేపము:—

"సారంగధరకథ ఇచ్చటదే అనుప్రతీతి ఎప్పటినుండి వచ్చుచున్నదో తెలియదు."

ఖండితము:—

దానికిఁ బరిత్రాధారములు నారాయణరావుగారికిఁ గనుపడినా? కేరీదేశపు రాజుల రాజరాజునకు సారంగధరుడను కొడుకుగాని చిత్రాంగియను భార్యగా నీ యుచ్చట్లు శాసనములంబులునులేరు. ఈకథ చరిత్రమునకు విరుద్ధమే.

11. ఆక్షేపము:—

"ఫీమకవి ప్రతాపరద్రువికాలములో నున్నవాడని చెప్పుటకుగల కారణములు కొన్ని మంచివి లేక పోలే చరిత్రాసి నారాయణరావుగారు దానినిట్లువివరించినారు. "చక్కదనము దీవియగు సాహితీవారుడు" అను పద్యమును రామయ్యసంతులు గారుగ్రీస కారణముచూపక, అప్పుకవిని ధక్కరించి విడిచిపెట్టినారు. ఇదివాడు నమంజులముగా కాన్పించలేదు.

అప్పుకవి యొకసంబ్ధమున ప్రామాణికుడును మరొకయొక సంబ్ధమున అప్రామాణికుడును పనిమండలమునా? అగ్నియ మనసిద్ధాంతమును బాధించునట్లు చేసా?;

ఖండితము:—

"చక్కదనముదీవి" యను పద్యమును నేను తగిన కారణముచూపకయే అప్పుకవిని ధక్కరించి విడిచిపెట్టినానని. నేనాపద్యమును విడిచిపెట్టలేదు. అది ఫీమకవి చెప్పియుండెడిని సిద్ధాంతముచేసినాను. దీనికి నేను జూపిన హేతువులు చూడుడు.

ఉ. చక్కదనముదీవియగు సాహితీవారుడు మాకుకై పడిం, చాక్కిపడంగలండు చలమన్ బలమన్ గలయా చరుక్యపుం, చాక్కివృషాంబుడు ద్రుణయి చూడుల

మంటలురాలజూ దివన్, మిక్కిలి రాజ శీఘ్రము విరాజిత
పద్మిన రి త్రవోవునే.

అనివాటవు భీమకవిచెప్పివల్లదాసించి సాహితీమా
కుడు ప్రతాపగుర్రుని కాలములోనుండివల్లు సోమదేవ
రాజయమునఁ జెప్పఁబడియున్న దనియు వందలలనాతఁ
డును భీమకవియుఁగూడఁ బునఃపాల్గవ శతాబ్దాదియం
గుండినవాని నిశ్చయింప వలసియున్నదనియు (కీర్తనం
గముగాఁ) వ్రాసినాడు. ఈపద్యము భీమకవిచెప్పిన
దమున కప్పకవి సాక్ష్యములేవ్వు నేటికొకసాక్ష్యములేదు.
అప్పకవి భీమకాలమువాడు గాఁడు. సాహితీ
మాదుని కాలము వాఁడును గాఁడు. వారిరువురకు
నెంతో తరువాతివాఁడు. నన్నయభిట్టాంధ్ర
శబ్దవివాదానికి కారణమున కాదిని చెబ్బియింప వల
వ్రాసిన యాతఁ డిట్లెడి. ఈతఁ డెన్నఁడువ్రాసిన వాప
ద్యము భీమన చెబ్బియింపినదే యని యెట్లు విశ్వసింపవలెనో
తెలియదు. ఈయప్పకవియేకదా భీమకవియు నన్నయ
భట్టను సమకాలికులని వ్రాసెను. దానికిని దీనికిని నెట్లు
సమన్వయము చేయవచ్చును. ఇట్టి సాక్ష్యమునుబట్టి
తీర్మానములు చేసినయెడల సర్వములేదు. ఈ కారణ
ములు నారాయణరావుగారి దృష్టిచేత "తెన" కారణ
ములుకావలె.

12. అక్షేపము:—

“ఇక ఘనుడెక్కఁ జేములవాడ వంశజుడ...
వెలుంగాధీశ (తెలుంగాధీశ, కరింగాధీశ) యను పద్య
ముపై రామయ్య పంతులుగారు చేసిన వివర్ణము గొంత
విచారింతుము” అను వాక్యముతో నారాయణరావుగారి
రింకొక యోగ్యత మార్గంబిందినారు. ఈ విషయమై
నేను వ్రాసినదానిని నెఱు సమగ్రముగావైత్తి వ్రాయు
చున్నాను.

ఇక భీమకవికాలమును నిర్ణయింప వలయును.
పూర్వోద్దాహృతిమగు—

కు. ఘనుడెక్కఁ జేములవాడ వంశజుడ

దాక్ష రామభీమేశం

దనుడెక్కఁ దివ్యవిహమృతప్రకట

నానా కావ్య ధుస్రుండ భి

మన వాచేరు వివంగఁ జెప్పితిఁ

గరింగాధీశ కస్తూరికా

ఘన సారాది కుగంధ వస్తువులు

మేంఁదెచ్చి లాలింపురా.

అను పద్యము మూడవ పాదములోఁ గొంతెము పాక
భేదముఁ గల్పించి యగుయే ముఖ్యాధారముగా భీమకవి
చెప్పియభిట్టాంధ్రంకెఁ బూర్వమున కుడువాడి శ్రీరామ
మూర్తిగారను, ఈపద్యమును మఱకొన్ని పద్యములను
సాధారముచేసికొక భీమన పునఃపాల్గవ శతాబ్దమువాఁడని
కందుమారి వీరేశలింగము పంతులుగారును వ్రాసినాడు.
ఈరెండు మతములు గూడ ననమ్ముతమలే. శ్రీరామ
మూర్తిగారి పాదముప్రకారము చెప్పద్యములో “భీమన
వాచేరు వివంగఁజెప్పితి వెలుంగాధీశ” యని యుండి
వలయును. “వెలుంగాధీశ” యనగా “విమలాధీశ” యని
యర్థములు. విమలాధీశుఁ డెవఁగా రాజవరేంద్రుని తండ్రి
యనె— ఈపీఠువుచే భీమన పన్నయ భట్టుకంఠెఁ
బ్రావీనుడనెలు. ఈవాదమం దెన్నికోవము లున్నవో
మామఁడు. రాజవరేంద్రుని తండ్రి విమలాదిత్యుఁడు
గాని విమలాధీశుఁడు గాఁడు. విమలాధీశుడైన విమలా
దిత్యుఁ డెట్లునో తెలియకున్నది. విమలాధీశుడైన విద్య
మేది? విద్యయొక్కకోవము. విమలాధీశునకు వెలుంగాధీశుఁ
డను చేట్లు కలిసికొని రెలియను. తెలుంగు రాయఁ
డనివల్లు వెలుంగు రాయఁడని కాని వెలుంగురాజనికాని
గుఱసామ మన్నదా? లేదు. విమలశబ్దముచే మేదియు.
వెలుంగుశబ్దము విశేషము. ఈరెంటికి విద్యమతో భేదము
న్నది. భీమనవంటి మహాకవి విమలాధీశుని సంబోధింపు
నవసరమున నతనికి సరియైనపేరు చెట్టియే నీలుమను
గాని యిట్లవశలేవకగా నేల కూర్చును. ఇది రెండవ
దోషము—

పూర్వంగాధీశ యనుపద్యము సరిగ్గి యెట్లువలెననె!
వెలుంగు + అధీశ, యనిగదాపనిచ్చేపము. సరిస్పృతసమా
సముచేసికొని “వెలుంగధీశ” యని కావలయును. తెలుంగు
సమాసముచేసినయెడల “వెలుంగధీశ” యనును. వెలుంగ +
అధీశ” యని రెండుపదములు సంబోధి నాంతిములే యన్న
పక్షమున “వెలుంగయధీశ” యని యుండవలెను. “వెలుం
గాయధీశ” యని యుండిన నుండినప్పుడు. ఏవిధముగాఁ

జూచుచు "వెలుంగాధీశి" యని కానేరదు. ఇది మూలము నొకటి. ఆనందమూర్తియను యాచార్యుడు శ్రీరామ మూర్తిగారి వచనమున కట్లునుచ్చివోరే తెలియజేసినాడు.

ఈపద్యములో "వెలుంగాధీశి" యనుటకు బదు లుగా "వెలుంగాధీశి" యనుపాదమును జెప్పి, తెలుంగ రాయుడు 14-వ శతాబ్దమునాడు గావున ధీమతము వా కాలమునాడే యని కేరళింగమునాడు నిర్ణయించినది. ఈ పాదమునకు శ్రీరామమూర్తిగారిపాదమునకు బట్టివ సంపదీ కెందునోపములును బట్టివు. కాని మూలము వోపము లేవు. పద్మనాభమహర్షి యిట్లందువలన ప్రమాదము చేయవచ్చు. చేయవచ్చి యూహించుట యవసంభవము" అని.

13. ఆక్షేపము:—

దీనిపై వారాయణరావుగారి యాక్షేపమునో—
"వారి వెలుంగాధీశి తెలుంగాధీశి, అనునది వ్యాకరణము ప్రకారము ప్రోక్షణీయము. వెలుంగ + అధీశి, తెలుంగ + అధీశి అని భాషింపజేయు—వెలుంగ + అధీశి, తెలుంగ + అధీశి" అని మా సమర్థము. ఇదియు వెలుంగ, తెలుంగ అనునది సంబంధ వాంఠములు కావు. అనిదేవ వాచ్యమగునట్లు అది నా విధము. త్రిలింగపదము తెలుంగ, తెలుంగ అని యగును. బర్మాదేశములో తెలుంగ, తెలుంగ అని తెలుంగువారికి జేను. గొడభావలలో తెలుంగువారికి 'తెలుంగ' అనియు వాడును. 'తెలుగా' లను వర్ణమునాగు అచ్చురేకీయరే. వారు తెలుంగువారే. 'తెలుంగ' అనునది దేవ వాచ్యమైనప్పుడు 'తెలుంగాధీశి' అను సమాసమునందపై వుండును. అట్లే 'వెలుంగ' మొదలు. దానికి 'వెలుంగ' అను రూపాంతరము. వెలుంగవాడ, వెలుంగవాడ అనుపదములే వెలుంగోడ, వెలుంగోడ అని యగును. అనాదవాసే వెలు గోడ అను. ఇదియు 'వెలుంగ' అనుగా వెలుంగులు అని యర్థముకావలె మా అభిప్రాయము. 'వెలుంగ' అను పద ముందు "వూడి"నే "వెలుంగ" ప్రాకృత, వెలుంగు" అని యొప్పును."

భింజనము:—

నేను భింజించిన శ్రీరామమూర్తిగారి పాదమును దీక్షిణింగముగారి పాదమును. వారి పాదముల ప్రకారము "వెలుంగ, తెలుంగ," శబ్దములు ఉకారాంతములే కాని

అకారాంతములు కావు. అకారాంతములు మిప్పుడు వా రాయణరావుగారికి కృతించినవని నేటివరకు నుజుయో వెలికిని జూచినట్లులేదు. ఈ కారాంతపాదములను భింజించిన వాదమును వారాయణరావుగారి ఉకారాంత వాద మెల్లుంబాధించినో తెలియదు. దానిని స్పృశింపనే ప్రయోజనము.

అకారాంత పాదములను నిర్ణయించినట్లు! వెలుంగాధీశి అనునదిగా వెలుంగదేశ రాజుగారియు, తెలుంగాధీశి అనునదిగా తెలుంగదేశ రాజుగారియునుకదా యర్థము. ఆరా జులెవరు? ఏకాలమునాడు? అది తెల్లము కాధాము లున్నవా? దేవినో, ప్రదేవుల చేతులకిని కుంజుల మెందుకు!

14. ఆక్షేపము:—

"తెలుంగాధీశి, అనుపాదము సరియైనప్పుడు 14-వ శతాబ్దమునాని తెలుంగరాయుడే ఈ తెలుంగాధీ శుడైనప్పుడు, ధీమతముగా 14-వ శతాబ్దమునాడే అనునగునా! అట్లే 'వెలుంగాధీశి' అనుపాదమును సరి యైనప్పుడు కాలనిర్ణయము చేయుట కష్టమేయగునని, 14-వ శతాబ్దమునాటి 2-వ వెలుంగాధీశిని కా పునముల చెందమాడదో చెప్ప నిలులేదు." అని

భింజనము:—

దేవు. మీన త్రిపు సుం త్రిపు నుచ్చితపును మీన త్రిపునను. అంతవరకు మీన త్రిపునను.

15. ఆక్షేపము:—

"ఎటువచ్చి పురాధీశ్వరులను పోషించు రాజా కాకాబ్బములు 1418 ప్రాంతమునా నున్నట్లు వాసనములు తెలుపబడినవి. ఇదిగో సర్వలోకాశ్రయనిష్ఠాధీశులను కావని పొందుపైది. ఎటువచ్చి కరింగమునానిదే. ధీమ తమచేరిన కరింగమునానిదే. ధీమతమచేరిన కరింగ గం నీరు లేల కాకూడదు" అని యొక యాక్షేపము.

భింజనము:—

తా ముదాహరించిన కావని మొదటినున్నదో చెప్పినప్పుడు దానిలోని వివరించినవిషయ వారాయణ

రావుగారి కింకరు సమాధానము చెప్పబడియుండును. కాని, కావ్యవిమర్శను కియ్యక, యంగులలో విమయమును తెప్పక గెడిన నీళ్లలోనుంచి కొమ్ములు చూచి లేరముపెట్టినట్లు వాదించిన అబ్రహ్యత్తుర విద్యుట కష్టము.

16. ఆక్షేపము:—

కలింగరాయడు, కాలింగరాయడు అను కష్టగులనాగు గొంతు అంక కేళములో శ్రీ. ౭. 14-వ శతాబ్దమునందున్నట్లు కొన్ని కావ్యములలవలన గమనమయిన దువ్రాసి, బుద్ధిచూపు “మనకేమనవి యాక కలింగరాయని యిక్కడెవరాయ సేమా?” అని వారాయన రావుగారు మఱి యొక కంకను బుట్టింపు కొన్నారు. భిమకవి నాదరించినవాడు కలింగగంతునాని కేవల కలింగరాయడుకాడు. కలింగగంతునగా గంగ వంశజుడైన కలింగదేశపు రాజు. అరవదేశమందలి కలింగ రాయడు గంగవంశమువాడుకాదు. కలింగదేశపు రాజునుగారు. అరవవాడు. సామంతరాజో లేక మంత్రియో, అరిని కలింగరాయ నామము నేరివీరకాయ పేరుపంటిదే.

భిమకవి ప్రభు వీరడవి వారాయనరావుగారు వ్రాసినవిరుదల వాద్యైకమును వర్ణింపవచ్చును. అట్లు నిర్దేశింపక కలింగకవిముతో సంబంధ మేవాత్రి మున్నను సరే వాడు కాగూడదా! వీడు కాగూడదా! అని సంశయించువారికి సమాధానముచెప్పటెట్లు?

17. ఆక్షేపము:—

“కవిజనాశ్రయములో పది యతులును, కావ్య లంకారమాదామణియందు పండ్రిండు వర్ణము, అనంతర దీరుతిసాలుని విశ్రమములును, అమీయ కొండలు కవిప్రాముణు కిరువయేడును విశ్రమములు చెప్పినట్లు అప్పకవిచెప్పి తనను నలక్షయొక్క యతులను వివరించి వాడు. కవిజనాశ్రయములోనే యతులసంఖ్య అన్నిటిలోను తక్కువని కాబట్టి భిమకవి అందరికంటె వ్రాసిన నాడు—అని ర మియ్యపంతులుగారి వాదము. ఈవాదమును చాలమంది అంగీకరించివారు” అని వ్రాసి, “కావ్య చిన్ననాటి—గులక్షణసాక్షిక

“కష్టగుల ముప్పదియొక్కటి యతులగునని సర్వపుల సమ్యకంబున (జలధిశయన)”

అని చెప్పినాడు. అందు కేరినానాడు అప్పకవికి భూర్వోడని చెప్పవలసా!” అని వారాయనరావుగా రొక చిన్నికంక నంటించివారు.

ఖండనము:—

పాపము! ఈవ్రాత వ్రాసినప్పు డీయన అప్పకవీ యము తిన్నగాఁ జూడలేదు. అప్పకవీయములో గులక్షణసాక్షిము క్రిష్ణవంశవీరి. కాబట్టి అప్పకవీయము కంటె గులక్షణసాక్షిము ముందుడయినట్లు నెనుకదయినట్లా! ఎవరినడిగినను సమాధానమువచ్చును.

18. ఆక్షేపము:—

దానికి సంబంధించినదే యింకొక కంక.

“రంగరాట్నందమ్మలో ఐరవైయెనిమిది యతులు చెప్పబడివి. అందుచేత కష్టగిరింగకవిసూడ అప్పకవికి భూర్వోడనునా?”

ఖండనము:—

ఈకంకసూడ వొకగర్భికమే!

రంగరాట్నందమ్మలో 28 యతులు చెప్పబడిన వట! ఇది వారాయన రావుగారు పుస్తకము చూచి నట్లు తోచును. అచ్చుబడిన పుస్తకములో 38 యతులున్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు పుస్తక భాండాగారమందలి యొక వ్రాతప్రతిలో 38 యతులున్నవి. కస్తూరి రంగకవి 28 యతులు చెప్పలేదు. కాని, వారాయన రావుగారు రట్లు వ్రాయటమఁ గాదుము లేకపోలేదు. కస్తూరి రంగకవి పుచ్చకవులు చెప్పిన యతుల వివరించుచు “వచ్చు యభట్టు “లక్షణ సాక్షియ” నుండి యొకపద్య ముదాహరించి” అని “27 విధములుగా చెప్పివున్నది.” అని వ్రాసి, యా పూర్వవతిము లన్నిటిని బూర్వపక్షముచేసి వివరితమును ప్రతిపాదించెను. వారాయనరావుగారు ఆ పూర్వపక్షము, విధాంతమని భ్రమపడి వానికొకటిచేర్చి 28 యతులచేసినారు. ఇది యొట్టున్నను, రంగకవి చెప్పినయతులు అప్పకవి యతులకంటె గొంతెక్కు. రంగకవియు అప్పకవి రెనునాతివాడే. అయినను అప్పకవీని గూర్చికొని అప్ప

కీ జానును గూర్చిగాని రంగకవి కేమియుఁ దెలియదు.
 తి"నెరువచ్చు", అచ్చునది మఱియు నుదాహరించుటయే
 నామఱియు వివరించెందులకయెనా లేక ఖండించుటయే
 జరిగియుండును. రంగకవి క్లుప్తమున నచ్చునది నామఱియే
 లేదు. కాఁబట్టి ముప్పాటనామఱియు రంగకవికిఁ దెలియమనీ
 నిశ్చయింపవలసి యున్నది. అచ్చునదిని ఖండితి పట్టిన
 బాబ్బానది న లంఛనంక రంగకవియే యున్నాడని వివరింప
 చెప్పవచ్చును. కావున, ముగియ నున్న కాలక్రమమున
 మొట్టవదలు నామఱియును "అచ్చునది" యొక్క బలము
 మదున్నది గాని ఖండించుట లేదు.

19. ఆక్షేపము:—

“రామయ్య పంతులుగారి ప్రకారము మధ్యాహ్నములో నాలుగవ గంట మొదలు యిది ఉండుట జరుగి వలెము. ఇప్పుడు మధ్యాహ్నము అయిన గంట మొదలు నున్నది. ఎట్లా ప్రాగ్భటలో నాలుగవ గంట మొదలు నున్నది. భీమకవి గ్రంథములో మధ్యాహ్నములో నాలుగవగంట మొదలు యిది ఉండుటలేదు, భీమకవి, ఇప్పుడు, ఎట్లా ప్రాగ్భట బాధ్య ములవలయునట. ఎట్లా ప్రాగ్భట తిరుగునట్లెల ఉండుననునట్లే యీరామయ్య దే” అని.

అంశము:—

కనిజనా శ్రయములో మధ్యాక్సర నాలుగవ
గొర్రు మొదలు యతి విధింపబడునంత వరకుని, మన్ని

[illegible]

కదిలినాశ్రయకర్త మధ్యాక్షరలో నాలుగవ
పాదము మొదలు ముగి వర్ణము చేరి వర్ణ యశస్విను మని పురు
షాది పాదములు, పురుషులను మాత్రమే వర్ణము చేరి
విష్ణు లోని పేర్లను బుద్ధివంతులను గూడ వర్ణించును. ఇది
మాత్రమే వర్ణప్రపంచ పేర్లే. నానామనామ గూరి యు
త్తేపమునకు చూలమేది?

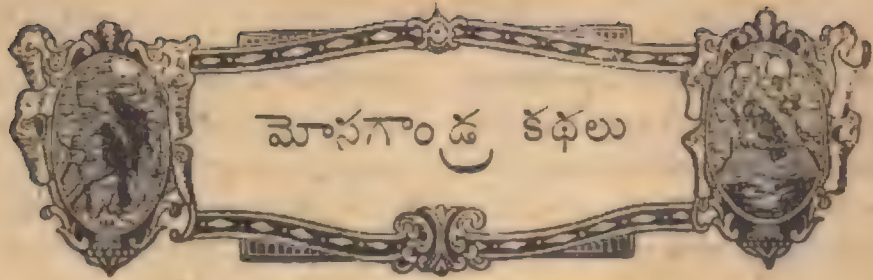
తాను భరింపజూచినది చక్కగా జనువకయు,
 పరిమళముగాని పుష్పమునకొనవలయు, అధికయునాగిత్తున
 పరిగా వనువలెంపకయు, పూర్వాపర సంబంధములు
 పోలింపకగదా, విషయములతోడితా, తనమునదియేయును.
 యోజులగునయు, నాంధ్రయశశువునా నీతిగుర్భవమును
 రచియించినారని మనదీచేయుచున్నాను.

నా సొమ్ము

పూజిపెద్ది జింతరమణయ్య గారు

ఎవడు జగమోక్షయ్యుచును నెవడు జగతి
నాశ్రయించును నోహోహి నోయ్యుకొను
ఎవడు ప్రకృతినిచ్చించు నెవడు ప్రకృతి
కల్పనమునెయు నుధియరాగమ్ముకొను
ఎవడు స్వప్నము లోకమ్ము స్వప్న ముచ్చె
తేయు ననన్యోన్య పరివృత్తికొను

ఎవరైనా విశ్వబ్రహ్మగా మారేట నేపనియట్లు
విశ్వమగును బ్రహ్మము సాగ్రతి క్రిష్ణము
అట్టి సాగ్రతి ను బ్రహ్మతి కీ నాత్మలోన
దలయు గొంతెత్తిపాడుదు దన్నిదీర
మనమును కేళు నానాదమంతము
నైక్య మొనగించుకొని పోక్కి యనుభవించు



మోసగాండ్ర కథలు

పండిత పురాణం మూర్ఖునారాయణ తీర్థులు గారు

మంత్రమైన మోసగాండ్రును అను
గొప్పపట్టణ మొకటిగలదు. అపట్టణమునకు పై
రేవుగా బిట్టనయిన పోలవరము ఉండెడిది. పోలవరం
అడవిలో నాలుగువైపులనుండియు విచ్చి కేంద్రమై పను
వందలవారి మోసగాండ్రు బస చేసేవారు. ఆ పట్టణము
మహామారుధులధిని. విశ్రాంతి నిర్దమము. వాటి
మోస విశ్వాసపూరితము బాటియెల్లవారు ఈ పోలవర
చుట్టకొనుమందెడివారు. ఆ పోలవరభావము కేయ
బాలవి గుర్తుకొల్పవారు భూమికిముఖాగత కాదు;
ఏలోకములోను ఉండవలయును. మోసగాండ్రు
వందలవారినిగాని నిరంజనమును బంధించుకొనెడివి
గలవారు. ముఖముల భావమును, అందమును, మో
ములు మూలయిన పోలవరమును, పట్టణము, అవి
స్వాతి నీలవయినవిట్టల కేంద్రమ పండిత ప్రాంత
ములు. గొంతు, రంగు, నేమను మార్చి ప్రతివారిని మోస
పట్టించుకొనవారు. ఈ పట్టణము అయిదుగురుభాగ్య
ధికారులు గలరు. 1. మూలదేవుడు, 2. కందరీకుడు,
3. నీలాపాదుడు, 4. కేంకుడు, 5. భండవం— అని
కానెడిరు.

ఈ అయిదుగురిని అయిదేసికందలవందలవందల
ఒక్కొక్కగుంపు కలదు. అయిదవందలవందల అందలును
ప్రీతి. అందలను కలిపితే భండవం అను ప్రీతి. ఈ
అయిదుగురు భార్యనాయకులును, మోసములో చాల ఆరి
లేడవారు. కాని, వారిలో మూలదేవుడు వసువారు
విరుపమునుడు. వానిలో పాటికేయదగిన మోసగాం
డింకమునును బుట్టియుండనే లేదట!

వీరందఱును దిరుగుమ దిరుగుమ, ఎక్కడనుండి
మోసమును బిట్టనయిన పోలవరమును నడిపాడుముగాక పట్టణము

లోనుండినుండగా, అయిదుముగా ఏనుగునోండాలు
వందల వట్టగాలు ప్రారంభించెను. మోసమునుండగానే
నూకులు, బావులు, చెరువులు, నదులు వెండలయిన
బుగళములుబిట్టయు నిండవాయివది. పట్టణమును
పోలి పోలుదు మట్టపట్టణము ప్రామాదులు ముంద
వేరుదున్ను. ఎక్కడనుండను వీరేకప్పు, ఈ పోలవర
వగలకులుగనెడు. వీరేకలికి ఏకాగ్రమునాయునట్ట
కనుపట్టిను. పెగమూర్తిగా లన్నియు గుర్తుము లయి
పోయివది. మోసము కేంద్రమంకి బుట్టికొనెట్టలు పట్ట
వందలయినవి. పోయింటిమోసకాళి, అయింటిమో
విను ప్రాంతమును నున్నట్టపట్టణమును. ఇట్టి
భూమిను కుకాముగా అట్టపట్టణమును వివాద
గ్రస్తపట్టణము "మోసమును. బయటికి రంజుల
వందల యిట్ట భూమిను బయలుగు, మోసమునది
మోసపుట్టణమును. పోలవరము? ఇట్టి
మోసమును విను పట్టణమును. పట్టణమును
పట్టణము కట్టణమును? అట్టిమోసము. పోలవరమును
ప్రాంతమును కంకరము లనుచున్నే! అని దుభంప
మోసకొనారు. అట్టము భూమిగోమోసమును మూల
దేవుడు వసువారు బిట్టపాడుడు.

మూల:—సోదర- సోదరీమణులారా! ఇప్పుడు
మనభాగవదునుమయమును నే నొక-ఉపాయములో
వందలయినాను, వినుమను. ఇప్పుడు మోసమును
మోసముగాని, వినుమగాని, అనుభవించుగాని, ఒక్కొక్క
కొక్కకథ చెప్పువము. ఆకథ విని వనలో ఎవడు "ఈ
వందల రంజులయినవినుమను?" అని పంకి
హిందుకు, మోసముగాని అట్టమును బయలు పు కేయవల
యును అట్టి వినుమనును భూమినుమను పట్టణము
వలసియుండును. ఆకథను మనలో ఎవరయినను భార
లిము, రామాయము, భాగవతములకు పురాణగ్రంథము

లనుండి ప్రత్యాగమనూ! నిర్భయముననే విధానముచేయు నో, ఆశ్చర్యమును కలిగించునట్లు చేయు మనకు మనో కంఠం చేయునో, అది పెరిగిపోయిన ఎక్కువనుభవలవాండుగా ఆలోచించబడును. మఱియు, ఆరెడు భోజనమున కగు కర్పియ్యవక్రమలెను.

కండరీకుడు:—అమ్మా! తమరు నాకు మంచి ఉపాయ మాలోచించినారు. ఇక్కడ చేరిన. అందఱు లోను తమరే పెద్దలు కనుగను తమరు చూచినదిగాని, విన్నదిగాని, అనుభవించినదిగాని యేదయినను ఒకకథ నెలవియ్యవలెను.

మాట:—అటులేని చెప్పమన్నాను, సావధానముగా వినుండు. నేను మంచినయ్యెనులో ఉన్నప్పుడు నింతెంతయు విషమమైన కష్టములు పడుచును పంపించియు ప్రయత్నములో ఉండెడివాడను. ఇట్లుండగా—ఒక నాడు ఘోరముగ వాన కురియుచున్నది. నేను వాయు విమానమని నేనొకటి పట్టుచునుకొని నెదిరిపోయి ఒక మూల పెట్టుకొన్నాను. అది, నేను వానలో తడియ నుండి నాచేతులకు ఒక చేతి గొడుగు పట్టుకొన్నాను. కొంచెంలేక జాగ్రత్తయి మంచులయి కాలవినయియు పట్టుకొని యింతమంది బయటికి బయలుదేరినాను. కొంచెముదూరము నడచి దారిలో చూచునప్పటికి—అమ్మా! ఎక్కడనుండియో కాని నడచి కొంచెంటి నుండి విషయము గొట్టి వాస్తవ పనులకుకొని పుచ్చుచున్నాను. సరి; ఇక నేనున్నది! దానిని జూడగనే నామీది ప్రాణాలు మీదనే యెరిగిపోయినవి. అప్పుడు నాకు కలిగినభయ మింతింత యది చెప్పజాలను. ఒడ లంతయు గురిగిపోయి మురిగిపోయి. “రై నమా! ఇప్పుడేమి చేయుము? నాయాశోకము ఎట్లు నాయాశోకలను? ఎవరిని కేరలు పొందుదును?” అని యేమేమో ఆలోచించుకొనుచు ఉంటిని. అంతలో ఏనుగు బొత్తిగా దగ్గరకు వచ్చినది. అప్పుడు మౌనమున నా నేమి యు: దోచినది గాదు. నాచేతులను జారీచెయి క్రింద ను ఉంచి దారిలో దూటివాను. “ఇంక భయములేదు; బ్రతికితినిరా రై నమా! లభ్యకొన్నాను.” కాని, ఏనుగు మాత్రము అప్పుడే నాకంటే ఎక్కువమంది అనుకొన్నారేమో! కాదుకాదు. నే నట్లు జారీచెయిలో దూటుట

చూచి అదియు వెంటనే నన్ను వెంటదించి జారీచెయి బయటే చూటినది, “ఇది నేమిరా రై నమా! ఇందులో దారుణమును నాప్రాణములు దమ్మపట్టు కనుపడి పుండి నున్నవే! నిది నా నేరమో నాప్రాణము?” అను కొనుచు, ఎట్లయినను ఏనుగునోటను పడిపండి తప్పించు కొంద మని, ఆజారీచెయిలోనే యామూలనుండి ఆమూలను, ఆమూలనుండి యామూలనుకు పరుగెత్తుట ప్రారంభించినాను. క్షుద్రవాగములో, ఎట్లయిన నేమి? అటు మాటములలనుకు ఏనుగులొండెమున కంటిపండి తప్పించుకొనుచు ఉంటిని. తుద కొకనాడు ప్రాణము వినిగి నే నాజారీకొమ్మునుండి బయలుదేలి బయటికివచ్చి పాతపాత మొదలిడినాను. ఆయేనుగునూడ తరకుండి లేచు. నామీది నే జారీకొమ్మునుండి బయటికి వచ్చినది. ఆనవాయమున జారీకొమ్మునుండి దారికిగిర నంతయు బయటికి వచ్చినది గాని, నోరే తాలూకుల ఒక్కపాత్రకు మాత్రము దానిలో చుక్కకొన్నది. సరి; ఇంక నేనున్నది! ఏనుగుల వుగాదు రైదయిపోయినారు! అది ఆనెలకుక నందునుండి తప్పించుకొని బయటికి నవచ్చుట కష్ట మయిపోయినది. ఈలోగా నేను జాలమారము పాతపాత్రయినాను. ఎట్లయిన నేమి లేందు, అప్పుడే నాభయము నొలగిపోయినది. అటునుండి ఆన విషయం తప్పించుకొని కొంతకు నున్నప్పుటికి ఏనుగు ను గంగానది అడ్డుముగా ఉన్నది. అందరి నీరు చాల అంతగా ఉన్నట్లు కనుపట్టినది. ఇంతటికి నేనుకొనుచు మార్గాంతరము లేనేలేదు. అప్పుడు నానునన్ను చాల వ్యాధిగతులైనది. ఎంతసేపు ఒక్కడ నిలువబడి ఆలోచించినప్పటికిని నాశేమియు ఉపాయము లేదనినకాదు. తుదకు సాహసించి గంగానదిలో దిగబడినాను. చేతుల నోరెత్తి నాచేతి, దెట్టులయిన నేమి? అలామోనుని యింటికి: తేరుకొన్నాను. అక్కడ నే నాటుకలు మనకును అంత నవ్వలవా; సహించి, ఏనుగులొండెములలావున నెట్లుగాయిన పడుచున్న పన్నుధార వరంతును సహించి నాయజమానుని వందనములు చేసినాను. అటు తమ వాతను, ఆయనయొద్దను క్షమాప్రాధ్దం చేసి వారి నెలవు పొంది బయలుదేలి యీ ఉద్దయనీ సగిరము సమీపమున మీ అందఱులోను కలిసికొన్నాను. నేను రెచ్చిన యాశోక

నిజమే అయినచో ఏదయినను ఉదాహరణముగాఁ జూపి
కొంటును నమ్మించును. అనర్థమే అయినచో, అనఁగా,
నేను చెప్పినట్లే అంగీరించుటకు నీకట్టును లేనిపక్షమున
ఈ ప్రాశస్త్యము లంటింటిను భోజన సమయము
కేయింపుము."

కండకీకుడు—అయ్యో! తమ రిప్పుడు చెప్పిన
కథలో నా కంతమాత్రమును సంబోధించులేదు. భారత-
రామాయణాది గ్రంథములు విజయవా రెవ్వరైనను, తమకు
చెప్పిన విషయమును ఆపర్యాయు లని అపదేచాల నని నే
నకుకొను చున్నాను.

మూలదేవుడు—మంచిది; అటులేని జాకీ చెం
బులో ఏమగు పీటగన చెప్పినచో, మజేయు, అందులో
అది అఱుగలదాక కట్లు తిరుగుచు ఉన్నచో, ఆజాకీ
కొమ్మునంటి నేను, ఆజేనులను ఏలాగన బహుశి రం
గలిగితే, ఏమగు మేనంతయు బయటికి వచ్చి దాని
లోఁకవెండ్రుక ఒక్కటిమాత్రమే యెట్లు చిక్కుపడి
పోయినో, నేను గంగానది ప్రవాహమును కెలుకుో
ఎట్లు దాఁడు గలిగినో, అఱుగలవలయు నే నా
కీ వివరలబోను, అర్థము తెలుగు బోధకు యి
సహించుకొనినో వైదుకాశాగినిన గ్రంథములనుండి
తగినప్రమాణము చూపెంపును.

కంఠ—నవము వినుచున్న భారతరామాయణాది
గ్రంథములు నిజమయినవలయును. అందు గవ్వకు చెప్పిన
కథయు సర్వమే కావచ్చును. ఏమందురా? తమ
విషయమున జరిగిన కథనంటికథలు పై గ్రంథములలో
ఎన్నో ఉన్నవి. వినుండి—పైగ్రంథము లానకానిలో
ఇట్లున్నవి—బ్రహ్మకేళిని మజునుండి బ్రాహ్మణులు
బయటికి వచ్చినారు. భుజములనుండి రంజలు బయటికి
వచ్చినారు. శోపలనుండి పైకట్టులు బయటకవచ్చినారు.
పాదములనుండి కూద్రలు బయటికి వచ్చినారు. ఒక
గుడ్డికి ముందు దెక్కకు మిక్కిలిగా నాలుకపట్టుముల
మనుష్యులును బ్రహ్మకేళిని శోపములో ఇయ్యఁగా,
వినుజాకీ నంటులో తమను ఏమగు మంత్రమే యిముందు
బోలో అర్చియ్య మేమున్న? ఇంకొకటి విన్నెంపుఁడు.

ఒకప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు "నేను గొప్పవాడ" ననియు,
విష్ణుయ్యో "నేను గొప్పవాడ" ననియునును

మాటలును ప్రాశంకించివారు. తమకు వాక్కులనుమరిగి
తొలగి నన్నుగా శివునియొద్దనున్న శివునికొన్నాను. శివుఁ
నిప్పు డాయుధ్వికానములును విని "మాయుధ్వి" ఎవగు
వారింగములేనా కిందుచు మాటల దిగ్విగో అతఁడే
గొప్పవాఁడ" అన్నాడు. అట్లు బసఁగానే బ్రహ్మ
మీగుభూగమునకు బయలుపడి చెమటా నుచు నేయునంటి
క్రువలులు నడిచివారి. కాని శివంగమునాటానుకొని
కినువడినాడు. విభిన్నా రి క్రందుభూగమున వాతాశి
లోకమున్నపు బయలుపడి నేయునంటియులు నడిచు
నడిచివారి. కాని, అతఁడని గృహస్థులై కలుగించిన
మౌలలనుచ్చివారి. ఇతఁడెప్పుడయ్యో! అయ్యెవరింగము
గనున్న శివుడు వాక్కులయ్యుకొనునా? నడిచివచ్చు తిను
బాకీరంటులో ఏమడిచుచుంటా? అర్చియ్య మేమున్నచో
పంపించుకొనుయిన భారతములో బ్రహ్మకేళియొకడు
"నెదురుకలుపులలోనుండి కెనుడు మొదలగు మాటును
నమ్మ నెమ్మగు పట్టినాక;" అంట్రువలయున్నాడు. అట్టి
యొక్కొకడు— వింటుం అజాకీ పట్టునచేటికి కట్టు
పట్టలేదు. అందులకై అతఁ డొకఁడుబ్రాహ్మణముగొక
నడ్ల ఆనుచును ఆంధ్రునివాడు. అయిది ప్రసన్నుడై
ఒకలాదెవు మంత్రుడన రిణిగిమ్మ యిచ్చును— "ఇ
యేదేని అపవిత్ర పాదలో కూర్చుండి భజింపవలెను.
అట్లు చేసిన వక్రమున మోసము అనుచున్నాను పట్టునాను
అని చెప్పాడు. ఇతఁ డిట్లును అనుకొన్నచో నొప్పు
ననే అపవిత్రమాయి, వికలమున బోలో మిగ్గువేమియ
యిచ్చిన లాగువు తని యింటికిఁకొనివచ్చు. ఆసమయ
మున, అందుచున్నచోనే గానిగలంపుడు. మిగ్గువేమి
చాలకాలమునాకి తిప్పన్న నెరుచున్నాడు. అక్క నేని
సమాపముననే ఒకనది ప్రవహించుచున్నది. ఒకాశోక-
అట్లుచెప్పి నంతలోయొకఁడో ప్పానముచేసి ఒకవ
నిలువలుకొని. అట్టిపట్టి ఆతఁడెవరూపంతుంలయిన
దానిమోలనుప్రవరిచెయి. అందులకు అనుచువు ప్పానలో
గామధికానుగనిగన. ప్పానయము చింత నకారమును
క్రిందింటినున్న పచ్చిలయైన నులులొంగిన నెలు
పిండియు ప్పొకవది. అంటినిగాలి నాలుకను. వివనవచ్చును,
సంబాధించుకొని తనదారిని తాను పోయినాడు. నూలు
పిండియులుగల నెముకక్రడనే నడియున్నది. తిరువార
కట్టలో యానగలి పురామర కామర డెకవది. అంటి

కంఠః—అయ్యో! ఇదిహృద అనుననున్నాళి
లేమను రామాయణ మెప్పుడును చదివినాని; వినినా
నింకిదివా! ఎన్నయ ము? ఇది ముద్రామల అజ్ఞ
పైని నీహృద తా నీహృదులకు అంశమేయును లంకా
విక్రమమునందు. అప్పుడును నానాభావములముఖ
నముద్రలును తిలకములును నీ హృదమునందు. నీకు
అనివలెన శ్రీరమచరణములను తామును విన్నతము

వారే "నీ పీసముద్రమును ఎట్లు చాటి రాగలిగి వావు?" అని ప్రశ్నించినది.

గో. రెన ప్రసాదా త్వనప్రసాదా
దృర్భుశ్చ తే దేవి! మహాప్రసాదాత్,
త్రిభిః ప్రసారై రశుగమ్య తోయం
తీర్ణో మయా గోష్పదవ త్పీతద్రుః."

అమ్మా! నీయసుగ్రహమువలనను, మారెండ్రయ
యిన మాయుడివుని అనుగ్రహమువలనను, తే! నీభక్తి
యగు రామునిమహాప్రసాదమువలనను, మొత్తముమీఁద
మా ముగ్ధులమువలనను నే పీసముద్రమును గోష్పదము
(గోష్పదము) చాటివచ్చి రాజునిచ్చినా నది సమా
ధానియై చెప్పినానది పాములందు. అంతెనిముద్ర
మునే అతఁడు గోష్పదము చాటివట్లు చాటివమాట
నిజ మయినప్పుడు లేమ రామాత్రపుగంగానదిని చాటు
టమాత్రము నిజమెందులకుఁ గాఁగూడదు?

మూలః—నే నాటునెలవనకును జలధారలను
చలమీయ నెట్లు ధరింపఁగలిగినాను?

కండః—ఒకప్పుడు దేవతలందఱును కలిసి గంగా
దేవి నీ భూమిమీదను ముగ్ధులను ముగ్ధులనిపించినారు.
"గంగా! నీయసుగ్రహమునకు నేను త్రివిధి విచ్చుటను
స్థిముగా ఉన్నాను; కాని నీ వాకాశమునుండి త్రివి
ను బహువస్యము వచ్చు ననియు నా నానో వచ్చుచిది."
అని నందఱ అన్నది. "అపనికి నేను స్థిముగా ఉన్నాను"
అని శివుఁ డన్నాఁడు. ఆప్రకారముగానే దానిని దన
బహులలో ధరించినాఁడు. ఎన్నట్లు? నిచ్చునట్లు ముగ్ధులను
విమలకాలము. అందఱు స్థిమున ఆకాశగంగానది శివుఁడు
విద్యలమై ధరించినమాట యెఱింగినవారికి లేదు. గాఱు
మామములు జలధారలను ధరించినా రన్నమాట ఆశ్చ
ర్యకరమయి యుండును. కాంచుకీ నీవగు చచ్చివనంగను
లన్నియు నక్కములు; మధ్యాహ్నములు, అనర్హములు కావు.
అంతమాత్రమునను ఇందులో ఆచారము అన్నమాట
ఉన్న దని యెప్పుడును ఆన సాహసించరు. ఏమంటారు?

మొదటికథ సరి.



గోవు మాలచ్చిమి

శరవూరి వెంకటసుబ్బారావు గారు, బి. ఏ.

మనస్సు కైవా లేని ముంచిపోకిళ్ళు
గోవుమాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు
ముడితో కూకు-డి
యింత సెపుతుంటే
తనలో టిమన వట్టె
తెలుదిప్పతాడి.
యెంకి సరసాలాడ
జంకు తావుంటే

గోవు.

సూరిసూరకకన్ను
మూసి తిరి నేది.
కూరి కూకుని నేనె
పోగు వెనుముఠ
తల్లిమవు తల్లి
తెల్ల పోతాన్.
మనిషి కైవా లేని ముంచిపోకిళ్ళు
గోవు మాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు.

గోవు.

గోవు.

చి త్ర రీ లా న్న వ ము

మ. ర్క సు బ్రహ్మణ్య శర్మ గారు

- స. గురువారము నెలనీ సూర్యుడు మువ్వరేపా... బొంగి, బా
 బొంగి నీలమూటా కప్పు కుండనా బొంగివా కిన్, బా
 గానా బానా బొంగిపై మువ్వరీ నీరే బొంగివా
 బానా! బానా! బొంగిపై కప్పు! జేవా! చిత్రవ్రాణ్యురీ!
- మ. బొంగివా బొంగివా బొంగివా కేదానెందుకొ బొంగి వా
 బొంగివా బొంగివా కేదొ బొంగివా బొంగివా, బానా! బా
 బానా! బొంగివా బొంగివా బొంగివా బొంగివా బా
 బొంగి బొంగి బొంగి బొంగి! జేవా! చిత్రవ్రాణ్యురీ!
- మ. బొంగి కేదొ బొంగివా బొంగివా బొంగివా, బొంగివా
 బొంగివా బొంగివా బొంగివా బొంగి బొంగివా బొంగి
 బొంగివా బొంగివా బొంగివా బొంగి బొంగివా బొ
 బొంగి బొంగి బొంగి బొంగి! జేవా! చిత్రవ్రాణ్యురీ!

ప్రధానము

३५. अथ भूतलस्य विस्तारः

1870

శ్రీమద్భక్త చరిత్రము

॥ १ ॥

207. 1892. 1893. 1894.

సమన కిశోరపుఁ నాటినాఁడు.

ಜಗತ್ತಿನಂತೆಯೇ ಜಿಲ್ಲಾಸ್ಥಾನದ ಸ್ಥಾನವು

శక్తి మోహనచేను గీత్యోలె

విద్యుచ్ఛక్తి చిత్తులు దేవునితె

భవ్యనగరసంఘ వైభవములో

సరస సత్కార్యఫల వికాసమునోపే

சென்னை, 19-12-2019

— 277 —



శ్రీ కృష్ణ దేవరాయల విద్యాగోష్ఠులు

జేటూ! ప్రభాకర గాస్తి గారు

9

స్వయంజీవ సరస్వతీవత్రికలో నిదీవతః :
 గొన్నియపూర్వవిషయములను
 బ్రకటింపితిని. మఱిగొన్ని యిక్కడ పెల్ల
 డించుచున్నాను. కృష్ణ దేవరాయలు సాహిత్య
 మందేకాక సంకీర్తనమును మిక్కిలియభి
 రుచిగలవాడు. ఈ విషయస్థానమున బం
 దారులక్షిన్నారాయణుడని యొక సంకీర్త
 విద్వాంసుడు చూడెను. రాయలయంతఃపుర
 స్థానమున నాయన నాట్యరసాభివ్యక్తము
 వహించియుండెనువాడు. అతడు రచించినది
 సంకీర్తనసూర్యోదయమని యొక సంస్కృత
 గ్రంథ మిప్పుడు దొరకినది. దానిపీఠికలో
 విద్వాంసగరము, కృష్ణరాయలదిగ్విజయములు,
 వర్ణితములయినవి. రాయలదిగ్విజయవర్ణన
 ములలో నపూర్వవిషయము లొందురెందు
 గానవచ్చుచున్నవి. సంకీర్తనసూర్యోదయకారు
 నకు అభినవభరతాచార్య, రాయబయకార,
 తోడరమల్ల, సూక్ష్మభరతాచార్య, విరుచ
 ములు గలవు. కృష్ణరాయ రీయనకు బంగారు
 పల్లకీ, ముద్దెవరులజల్లులుగలవి రెండు ముక్తా
 తపత్రములు, మదపుట్టెలు, ములహారీవాద్య
 ము లనఁగను. ఈయన విష్ణుభట్టారకుల

యొద్ద దత్తలకోహలాది భరతమతగ్రంథము
 లను సవ్యాఖ్యముగా నధ్యయనము చేసి
 నాడు. తాళాధ్యాయము, స్వరతాధ్యాయ
 ము, స్వరగీతాధ్యాయము, జాత్యధ్యాయము,
 ప్రబంధాధ్యాయము, అనియ యిదధ్యాయము
 లతో నీతడు సంకీర్తనసూర్యోదయము రచించి
 నాడు. ఈయన గ్రంథాంతరగీతమండికొన్ని
 శ్లోకములు:—

శ్లో. కష్టాటామ్యయదేశదాఖ్యజానీ
 శ్రీ కుంభాధిపావృతా,
 మారణోష్ణరదాఖ్యజానీ శీతర
 శ్రీ హేమహూతా;
 పంపాధీశ్వర విష్ణురేశ్వర కృపా
 పృష్టిప్రభావందీపా,
 శ్రీమద్భాగవత విభాతి భరత
 ధమ్మబహుజీవితో.

* * * *

కృష్ణరాయలదిగ్విజయములు

శ్లో. శాశ్వతసౌఖ్యలలాటానందయక్త
 స్వప్రాప్తాం పర విద్యగణరాజమ్;
 భక్త్యానందవిజయవ్ర ముక్తిటంక్రా
 నానానిం శృణుమక విరచం ననానామ్.

శ్లో. దుష్టం శత్రుక పోలకా శ్రువణసీమం
 శత్రు రాహుత్తరాణం

బలికంటె కవరయైనను
బలికార్యము చెడును మాత్తు భరతచార్యా!

విద్యానగరము నీరఁ దీట్లు వ్రేసింది
నాడు :

సీ. పంపావిరూపాక్ష భేరవబట్టచే
కృరముఖ్యదేవతా ప్రజముచేత
పరిపంఖగర్వభారనశ్రీకృష్ణ
రాయధూధవభూజాతకేత
భటవట్యాతిపపారాణిశివస్వి
శుభాపత్రికీశ్వరాలచేత
పంకరమవహాహారసుందాలను
టాణప్రకటభూటములచేత

గీ. రమ్యమైయుండు విద్యాపురజులందు
నిమృతాకృతిభానుకవికృయందు
తెనురుబాస నొనర్చును వినుతికల్ప-
సనిని నాచంద్రతారాగృహమునను దవర.

ఈపంచతంత్రీలో కథలో గూడ నీతి
పద్యములు కృత్తి తిరుమోగనమున నున్నవి.
“కరణికలక్ష్మీ సూక్ష్మశ్రీభాతాచార్యా! పట్టయ
లత్పిష్టమణి,”-ఇత్యాదులు. ఇట్టి తిరుమోగన
ములవలన నీరఁడు పాగీతాచార్యుడేకాక
మంత్రియు నని యెఱుంగ నగుచున్నది.

మాదిరికొక్క పద్యము:—

సీ. విద్యత్రేపులయందు విక్రాంతయును
బ్రహ్మశిరిభులందు బాహుబలిను
కేజంగభులయందు గణింపరానియును
స్వపకార్యమలయందు నీతిగరిమ
బంధుసంతతియందు పరమానందయును
నాక్రితులందుఁ బాయనితలపు
ధర్మమార్గమునందుఁ దగినవిత్తంబు
సత్యవాక్యమలందు జతురతయను

గీ. గలిగి యెవ్వఁడు మెలకు జగత్త్రియమాన
నతినికీర్తులు లాభమోహంధులను

పటల ముంగిందుఁ జంద్రికాప్రభలయట్లు
లగింపగుధూర్జ విత్తయలక్ష్మణాగ్ని!

* * * *

౨

కృష్ణరాయలు రాజ్యమేలుచుండఁగా
సీత్యరదీక్షితుడను సంస్కృత విద్యాను-
దాకఁడు వాక్మీకరామాయణమునకు బృహ-
ద్వివరణమని లఘువివరణమని రెండువ్యాఖ్య-
లు రచించినాఁడు. శ్రీకృష్ణరాయల కలు-
నదిపదియలలో రామాయణ మేడుకాండలు
వినిపించి యాయనప్రస్తుతం జత్రికూటమున
(హంపి) నుండి రామాయణవ్యాఖ్యలు తాను
రచించిన ట్లఁటఁడు చెప్పకొన్నాఁడు.

క్రీ. బృహద్వివరణంబున కథా వివరణం లఘు;
స్వధా ప్రాచీనాదీ వ్యాఖ్యానముల హిత్వం దీక్షిం.
క్రీ. కథావివరణం బృహద్వివరణం ప్రజానతి;
రామాయణం చిత్రహాటి వ్యాఖ్యానీకీర్తితం.

* * * *

3

నగరు, తగరు, తొగరు, చగరు, అని చర-
ణాద్యుక్తిపములునున్నట్లు రామాయణ, భార-
త, భగవద్గీతములుగా మూడు పద్యములు
చెప్పమని పెద్దన సమన్వయముగఁగా నట్లు
చెప్పి సమన్వయమున చింతింపబడి యట్లు
యశవీరి శ్రీకృష్ణరాయలు రాధామాధవు-
డని బిరుదనామమిచ్చెను.

కా. రాధామాధవ మధ్యతాంతముగాఁ
ప్రాథక్రియం తెప్పి త
వ్యాధుర్యంబానఁ గృష్ణరాయవిభుఁగ
ప్రీతిక విత్తించి నా
నాథాప్రతిమాన సత్కీర్తులలో
నక భూమిగ్రేణిలో
రాధామాధవనావమందిన జగ
క్రీష్ణానా వాక్రియంకా.

ఈ రాధామాధవకవికృతములు రాధామాధవము, విష్ణుమాతావిరాసనాటక ప్రబంధము, తాతకప్రస్థారాజయము, సనునవి దొరికియున్నవి.

* * * *

౪

ఆముక్తమూర్తిన కృష్ణ దేవ రాయరచితమని గ్రంథమందున్నను బెద్దపాదించినదని లోకమునఁ బ్రచీతికలదు. వ్యాఖ్యాతలు లాతఁ జేసియు, కొంత జగ్గి గ్రంథములందును తప్పునారు. ఆముక్తమూర్తిదా వ్యాఖ్యాత శ్రీనివాసకవి :

ఉ. ఉరువగు విష్ణుచిత్రత

యోద్యహనరణము సంస్కృతాంధ్రవా,

గ్ధరిమ నలక్షియారసన

ఖంబు నట్లుగఁ బెద్దవార్యుఁడు,

ధురభణింకా రచించె నది

అట్లు ప్రబోధముగాఁబడె భావఁ,

కావలమందెనట్లు

గనుకఁ జెడఁ దీక పరిష్కరణుగాక.

గుడిపాటి వెంకటకవి టీక

గీ. ప్రేమ నల్లసానిపెద్దన యాముక్త

మాల్యదాఖ్యకృతి సహచరిమగఁ

జేసె నీవు టీక చేయుము చెలకునఁ

బండు పండినట్టులుండఁ గాన.

నీ. కరమధిఁ గదిరాయగండిపెండేరలు

చెల్లించునొప్పట్టి బల్లిగుండు

కవులబాపల నాక్షిపింకాపితావహ

విరుదాంతుఁడైన గంభీరతూర్తి

చనుచుఁత్రోవనమ్మకామ్యకావల

జన్మింపజేసె నట్లుగ్ధరి

కృష్ణరాయలు పాశేన్ముక్తచే నెత్తె

బుద్ధి యెక్కిన భాగ్యశాలి.

గీ. అలఘుఁ డలసానిపెద్దన యాభువందు
మహిమఁ కేవలయాముక్తమూర్తిదా ప్ర
బంధ మెరచిఁ దఱియధిపతిమ యెచుట!
నాకు కక్యంబె దానికిఁదీకనీయ !

రంగరాట్టుండస్సులోఁ గూడఁ బెద్దన
చెప్పిన యాముక్తమూర్తిక యనియున్నది.

* * * *

౫

విశాఖపట్టణమండలమున “ప్రపంచ
వర్మణ”మని యొకసంస్కృతగ్రంథము ప్రాచ్య
విశేష పుస్తకశాలవారికి దొరికినది. అది
సంధానగ్రంథము. ప్రాచీనగ్రంథముల నుండి
యనేకవిషయము లందు సంకలనము చేయ
బడినవి. అం దీక్రింది శ్లోకము లున్నవి:

అల్లసానిపెద్దసార్వణ సత్యావధూపరియః :

శ్లో. అంబరీష మరంగాఖ్య శృభతే ముద్రికాపరీ;

ప్రాతేన రాజైః పుష్పిమః మృగ్యులక్ష్మ్యపరంపరా.

అల్లసానిపెద్దసార్వణ సాత్యవధూపరియః రసమం
బంధుః :

శ్లో. ఉడురాజమున మృగరాజుటి

ప్రకటించును ముఖాంతః :

యది సా రవణీ హృదయే రమతే

కృతపః కృతపః కృతరూఢిపతిః.

మొదటిశ్లోకమునఁ గ్రంథము పేరు సత్యా
వధూక్రిణన ముయుందునేమో! ఆముక్త
మూర్తివలన కృష్ణరాయలు కృతులుగా నీ
గ్రంథములుగలవుగదా !

“నీ. ముఖాంత్రేవీరము” — ఉత్సాహవర్జమున —

“కృతకృష్ణమృగ్య సత్యావధూపరియః సత్యావధూ

ప్రపంచము” — “మలయు రసమంజరిముఖ్యమధుర

కావ్యం రసన మెక్కించుకొంటి గిర్యాభావః” —

ఈ సంధానగ్రంథమున నీ పేర్లతోఁ బెద్దనార్యకృతులను జేర్చానుట వింతగదా! కృష్ణరాయకృతులలోనివిగాఁ గూడ నందు శ్లోకములున్నవి.

కృష్ణరాయస్యాలంకారసారసంగ్రహ—

సిందూరం రవి మిందు మానవ మసే
భమ్మిల్లరాహాద్భుతా,
స్వదాధం గ్రహతీరి తచ్చ విబుధై
ర్విశ్రీతా మాతృశిశుః;
హాశీ చంచలతా భరిష్యతి హతా
త్సౌక్యక్రుంతలే కర్షణం
కాం ... హే
అంతఃకలహస్పృగం.

ఇందుఁజూపబడినశ్లోకములు సుభాషిత లితి భాషాగారమునఁగూడినున్నవి. “అంగు లిఘ” ఇత్యాదిశ్లోకము బిహ్వమునదిగా నందుఁ జెప్పబడినది. తక్కినవి యెవ్వరు రచించిందో యందు లేదు.

ఆ గ్రంథసంధానప్రభుఁడు, ప్రసిద్ధగ్రంథకర్త లక్షణేశ్వర నెక్కడివో తెలియరాని మంచిశ్లోక ములఁగూడ వాతఁడు గూర్చియుండునని నందే హించుట కందఁ గొన్నిచోట్ల నెడము గలుగు చున్నది. ఈశ్లోకము లట్టివనియుఁ దలచుచు వేమా!



ఈ వేళ కనుపించునా?

మొరగా వెలసిన రామయ్య గారు

పూతవయసే, పెన్న
పూసమనసే, కంఠః
దమ్మిరేకులకండ్ల
తళుకులే తెలుపునే.

బాలకృష్ణునిబిలువవే!
కోకిలా! ప్రణయరాధను నిలువవే!

2. వలపించి మాయమై,
విలపింప జేయుటా?
కలికమ్ములోకైన
గానరాకుండుటా?

దారుణమ్మనితెప్పవే!
కోకిలా! తగదుతగదని చెప్పవే!

3. మఱచినానే మేను
మఱచినానే మనసు
ప్రతికల్పించినకే
నదలి యిట్లయితినే
మఱవవద్దని చెప్పవే!
కోకిలా! కరగురీతులనాడవే!

4. గుట్టలేదే మనసు
జుట్టలేకున్నా నె
వెట్లు లీకన్నటి
వెట్లుకుదా నే
యమునలో బడుమందువా?
కోకిలా! ఆతని నిడటకు చెల్తువా?

5. విడిచినానే సిగ్గు
విడిచినానే సిరులు
నిలువసిడలేక
విలపించుచుంటినే,

తెలుపనైనా తెలుపవే!

కోకిలా! అంకిత లుంటు పాపవే!

6. మొదలె తెలియని నన్ను
మోహాలలో నిల్చి
రాగాల దీయించి
రాకుండజోవునా?

నీవైన వచియింపవే!

కోకిలా! సాధించి తోడితేవే!

7. నమ్మినానే మాట
కమ్మదనములు, వలపు
లమ్మినానే వాడు
నమ్మడే, కఠినుడే

రాధమన సెరిగింపవే!

కోకిలా! సాధించి తోడితేవే!

8. మేఘామేడలో
మెలుపు దీపాలలో
కాలనుందరి యిచ్చ
కాలు విసనేగెనో

పిలువనైనా పిలువవే?

కోకిలా! యలుగరాదని వల్కువే!

9. వేదాలపీఠిలో
వివరింపనేగెనో
వాదాల యెండలో
వడగొట్టి పండెనో

చూడనైనా చూడవే?

కోకిలా! జాడలైనా తీయవే!

10. యోగిహృదయాలలో
దాగి రాకుండెనో
రాగినేవలయాన
నింజులు నుండునో

పెదకుజాడలు గాంచవా?

కోకిలా! మెటవత్తును పాడవా!

11. పట్టలేనే యతని
దిట్టలేనే యలిగి,
వేయిబాములబెట్టి
విసిగిందినా సరే

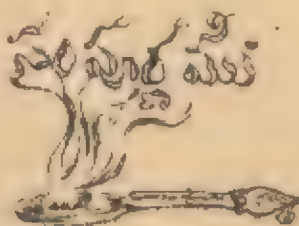
కంటబడితేదాలునే!

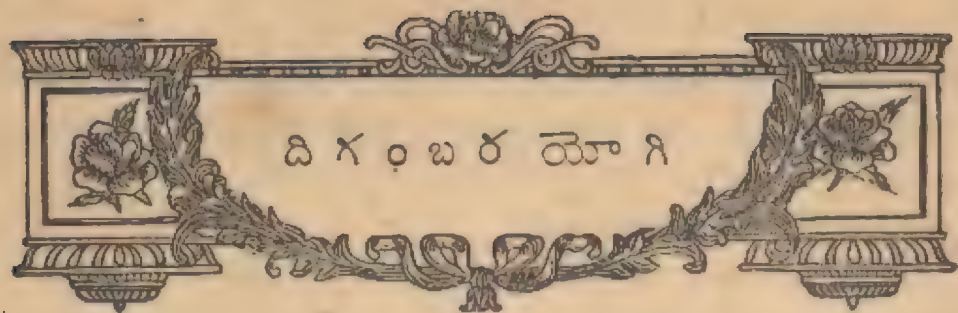
కోకిలా! కాలదన్నిన జాలునే!

12. పిల్లదా? లోకాలు
కొల్లగొనుచోరుడే?
గాలిందిచూచినా
కనుపడని కృష్ణుడే!

ఈవేళ కనుపించునా?

కోకిలా? ఈజీవ మిక నిల్చునా?





ది గంబర యోగి

కే. వి. బసవరాజు గారు

శ్రీ పేం: కేశవునివచ్చినార్థము చేను తిరు ముకు బోధిని. ఒకనాటియువ: కాలమున నచ్చటి స్వతాంత్యశోభను దిం కింప నిచ్చుకొడమి బహులుదేరితిని. కొండపై నుండి శ్రీలింగి పెక్కుదారులుండెను. అం దేవారి యెక్కటికేగునో వేరొకగును. నిజ నారణ్యప్రదేశమును జూచినెంచినవాడె నగు టచే మనుష్యులు రహదాగొనూడెడి బాట లను విడిచి ఆనవాలుమాత్ర మగుండుచుం డెడి యొక్కకొత్తచారి బట్టి పోతిని. ఆమా ర్గము నిమ్నొన్నెత్త ప్రదేశములలోనుండి పొ కరిటింపులుగా బోయెను. పూర్వభారత దూరమునవచునకిచ్చివేలిలో బడేతిని. నిలి పెదాత్మన బెరిగి భారతావల నేదియును వడనంతటి కట్టముగా జెనచొకబోయిన ముగ్ధులొంకలవచునుండి నడచుచుంటిని. ఒకమనుష్యుడునుజు గొట్టుచోటను నొకరి ప్రక్కగా నడువమనినంతటి యిరువక నా దారి యుండెను. ప్రక్క పోయిలోనుండి నరాద్రికూరజంతువులువచ్చి పైబడుచేమో యని గుండెలు కొట్టుకొనసాగెను. మఱియొక నడచునది కాబాటయొక ప్రక్కకు మఱియెను. అచ్చటనుండి యొకలోయవంటి పల్లపుప్రదేశ

మునకు దిగెను. అంతలోనుండి కొంత నెత్తిముతో పొగానుండుట్లు వెలిగి లోపలి భాగ వగుండుకును నిర్దమిల్లువరించి యుండెను. ఆ దృశ్యమప్రదేశములో అడు గులజూపమాత్రము కనుగొనెను. కానిమ్మని తెలిపి దిక్కుదేవుల మందమునువైచితిని. అచ్చట నొకచా రాటొండు యుండెను. దాని నెక్కి నలుదక్కులు చూచితిని.

బాటభానుని యెడలకొంతసాగముచే కప్పుకొంటములు కెట్లుచేయువలె నింపు నింపునుండెను. కేవలపులు వెగిలువాననకు గోరింటపూవులు ఘుమాఱుపు విరుగుడుగా నుండెను. ప్రకృతిశోభ కానందమగుడనగు నాకన్నులకొకవై పునగురిపెదదహంకచాటిన నొక మనుష్యుకారము చూచుచున్నెను. ఆన కమున కాశ్చర్యముతోనొక నన్నచ్చటి కీడ్చుకొనిపోయినది. గుడుగుడు గుండముగా దొంగిలించుటబెరిగి యందుచేటికొని యాగురి పెదముదుడేగి చూచితిని.

దిగంబరదు, గూనిమూపు నైకి వ్రేలాడు కుఱుచ కెంజకలవాడు, ధూళి ధూసరితదేహుడు, వద్యాననాసీనుడు, బక్క

నలుచేసివాడు, ఒక యోగి కడుపు కెన్నతో నగటల్బైకొని కన్నులు సగముమూసెలు నడియుండ బ్రహ్మతేజస్సు వెడలగ్రక్కుచు పరిమాత్పానుభూతిలో మునిగియున్నాడు. నేను గిర్కురుమనకుండ నరగడియ నొంబడిచూచి యొక్కను జనికింబడిచాను. ఎందఱకు నిరీక్షించుచుండినో, ఎంతకాలము నిరీక్షింతునో, ఏమికోరి నిరీక్షించుచున్నానో నాకేతెలియదు. నాదృష్టి యోగియొకఁడు స్పృశించును. తోడ్పాటును వ్రాల్చితినో లేదో చెప్పజాలను.

ఒకటిరెండుగడియల కాయఃపొట్ట కడ

లజొచ్చెను. కట్టవంటి వెన్న ముక వంగజొచ్చెను. కనుతొప్ప లల్లాడజొచ్చెను. చిన్నయూపిరి బయలుపెడలి మీసలు లెగుర జొచ్చెను. మెల్లన గనులువిచ్చి యా బైరాగి నన్ను జూచెను. బస్సుమని యొక్క నిట్టూర్పు విడిచెను నేను ప్రణమిల్లితిని. కనుటామ లెగురవైచి, తలవంకించి, గుప్పించేయి యూపి నీ వెవడ నను నర్థముకల నన్న జేసెను.

సామాన్యముగా బైరాగులు హిందూస్థాని మాటాడుదురు. వారిలో జాలమందికి తెలుగు వచ్చియుండదు. నాకు హిందూస్థాని రాదు. తప్పో, యొప్పో యిట్లంటిని. “మైతెలంగి బొమ్మక హై” నా కాశ్చర్యకరముగా నాతడు “నీ కేమికావలెను?”

అని స్వస్థముగా నెలుగును ప్రశ్నించెను. ఆయనకు నేనుగుఱచుచున్న నాకు హిందీవచ్చినదాట కంటి తప్పితిరెను. మూర్ఖిని సాధానము పొగెను.

నేను:—స్వాముల సేవగోరి వచ్చితిని.

యోగి:—స్వాయికొండపైనున్నాడు; పొమ్ము.

నేను:—వారివర్తనముమంత్ర మే సులభము.

అనుగ్రహము దుర్లభము.

యోగి:—నాచునికి నీ పట్టు పెరిగిపోతివి?

నేను:—వేంకటేశ్వరుని ప్రేరణమువలన.

యోగి చివాలున లేచి నడువసాగెను.

నేనును లేచి వెంటించితిని. ఎంతదూరము



పోవుదునో కాని పదిబాటలు నడిచిననుకడ
యోగి తిరిగిచూచి “నీకు నాతో నేమిచేసి?
పచ్చినదారిని బొమ్ము” అనెను.

నేను:—మిమ్ము సేవింపుచు మీ నెంటు ను
డెదను. వెనుకకు బోవనొల్లను.

యోగి:—టయీ! నీవు రాజాలపు. సంసా
రిసుఖలంఘటల కీయడవిలో జోటులేదు.

నేను:—నాకు సంసారిమం బిచ్చలేదు. మీ
పాదసేవ జేయుచు నీయడవియందే
వసించెదను.

యోగి:—నీకు భార్యయు బిడ్డలు నున్నారా?

నేను:—ఉన్నారు.

యోగి:—వారి నేమిచేయుదువు?

నేను:—దైవవశము చేయుదును.

యోగి:—నీకు నాతోనేమిచేసి?

నేను:—నన్ను దరింపజేయుడు. మీ దాసు
నిగా జేసికొనుడు.

యోగి:—తెలిగోపాయము లడవిలోనికి
నింటిలోనే పెక్కులున్నవి. అచ్చటనే
యభ్యసంపుము.

నేను:—స్వామీ! గురువులేనిదే మెల్ల దరిం
పగలను?

యోగి:—నీకుంటుంబడనులే నీకు గురువులు.
అన్వయించుకొనుము.

నేను:—సంసారానుభవము లేమిచే స్వా
ములిట్లు సేవింపుచున్నారు. అదికాం
తాకనకములకు బట్టుగొమ్ము.

యోగి:—కాంతాకనకముండ్రి ములుపానాచి
సిద్ధుడనైతివేని మాతము కనితలాము
కమే.

నేను:—మహాత్మా! శాస్త్రప్రబంధములు దా
రిని జూపి నన్ను భ్రమపెట్టుచున్నారు.

యోగి:—శాస్త్రజననానముకంటె ననుభవ
జ్ఞానము గొప్పది. కావున ననుభవసిద్ధు
లైవు గమ్ము. సొమ్ము.

నేను:—స్వామీ! మీయనుభవ ముదాహరణ?

యోగి:—అవును. ఇక నీవు రావలదు. పో
మ్ము.—అనియోగి దారిపట్టెను. నేనును
పెంబడించితిని.

యోగి:—ఎత్తా! నీమూర్ఖమూని వెనుక
కేగుము. నీవు నన్ను పెంబడింపజాలవు.

నేను:—[నావ్వాదించి] “మహాత్మా! మీ
యనుభవమును నాకు చెలిపి నన్ను తరిం
పజేయుడు” అని రెండుపాదములు పట్టు
కొంటిని. యోగి మనసు కరగెను
కాబోలు. గులకనూదిరాళ్లపై గుతిల
పడిన నన్ను లేవదీసినాడు. నేనును లేచి
కాలితో రాళ్ల నవలికి ద్రోసికొని కూ
ర్చుకొనిపోయి యోగి నవ్వి “ఇంకేమిదా?”
అనినాడు. అదేమో యిప్పటికిని నా
కర్మముకాలేదు.

యోగి:—ఎత్తా! నీవు నేమి నా లెవస్సున
కలిరాయ మొనరించినవి. నిన్ను ద్రోసి
పుచ్చలేకున్నావను. అందుకు గారణ
ములు రెండు. దైవికమగు మనసంఘట
నము, నీకుగల మోక్షాభిప్రాయము. కాని విద్యా

సంపూర్తికి “ఓనమాలు” చెప్పమనుచున్నావు. అందుకు సంసారమే తగినది. ఇది యభికానిష్ఠానము. అచ్చట బనికిరానివా రిచ్చటను బనికిరారు. ఇది నాయనభవము. ఇది కేమికావలెను? నేను:—మహాత్మా! మీచరిత్రమును విని గాని మీసంసారానుభూతి మెట్టిదో నా కిష్టముకాదు. అన్నపించి యానతిండు. యోగి:—నాయనా! మనమున్న వికలమో వేరెమునకు భవము నాభార్యచరిత్రస్మరణము కాబోలును. అందువలన నీకేమియు లాభముండదు. కాని నాదైరాగ్నియ కదియొక దోహదమగుగాక! ఇన్నివిధముల బ్రాప్తమవారిని త్రోసివచ్చుట యహంభావ మనిపించికొనును. కావున మూడుమాటలలో ముదిముక్కలలో కథ ముగితును. వినుము:

నేకోక మాంధ్రబ్రాహ్మణుడేతపుత్రుడను. మాతండ్రి కలిగుడు. ఏకపుత్రుడగుటచే న్నలుగునుద్దగా బెంచెరి. నాభార్య మునందే తండ్రిగాను గలిచిరి. అంతటితో నే నింతియనుమానుడనైతిని. మాతండ్రి గాను నాకోక పులివయగు కన్యకను వినాపా మొనర్చితి. వాడు బతుకెనిమి బండ్లు నెత్తు నరి కామె కాపురమునకు వచ్చెను.

నాయనా! మఱచిన మాటలను మననమునకు చెచ్చికొని చెప్పి నామాటలు నీకు పుగానునవి. అంతరింగము ననుసంధించి కొనెదవేని యాహ్వానముతో నంతగా బని యుండదు.

పెత్తనము చేతకలచ్చినది ముదలు నేను పూరింగవనై యిల్లును, దేహమును గిల్లు చేసికొంటిని. గృహబంధువులకు కనబట్టి లేచిపోయినది. అప్పటికి నాకుగలయాత్ర నా భార్యకు బెండ్లిరామందైన నగలుమాత్రమే. నాచరిత్రము విని నాగమనమిమామగా రాన గలను తనయొద్దనుంచి పొందు పుత్తతో నాభార్యను గాపురమున కరిగినాడు. నీయు లయినను దుక్రిగారియొద్దనుండి సామ్యము కెమ్మది నాభార్యను నిష్కాభించితిని. నాభార్య నారిర్చింపమును దుక్రికి వినుటచిన వోదన్న నాయుద్ధకు బండ్లనికాబోలు చెప్పదాయెను. తండ్రి నిరాకరించినమాటలకు మృదువులగు వర్యాయవములను గల్పించి నాకు కష్టముండెడిది. మా యిదిపురినడుమను ఆమె కాపురము దుర్భరముగా నుండెను. ఇది గామననియని నామామగానికి కలగకే విధించితిని.

నేను:—ఏమిశిక్ష?

యోగి:—నాభార్యను విడిచి నేళాంతరిము లేచిపోవుట. ఇంతకంటె నెట్లుండు మా మలకు విధించెడి శిక్షయేమి? ఒకసంవత్సరము కంటెఎడలేదు. నాభార్య బెంగొని మంచమున బ్రదు. ఆమె యెవ్వ జూడలేక మాటనివారిమామగాను న్యాయ ప్రమాణముతోర్చి నాకోకకు దేశమంతయు వెదకించెను. వారికి దొరకకుండ హరియనెఱుమూచి నామధ్యతకు నేకమెచ్చి కొంటిని. ఇక నేను మనశ్చయత్నము వలన దొరకననియెంచి “మాయల్లుడు

వచ్చి మాయమ్మను కాపురము కుమట
బడినచో వేంకటేశ్వరకు మాయమ్మ
యిచ్చేత నిలుపుచో పిచ్చెక"నని ప్రాక్తి
మీదకుట్టిట. ఇదివారపుడిపారాధమలు,
ఏకభక్తమాలు, మొదలుపెట్టిరి. మామ
గారి కాపాడమస్తకమును పంకనామము
లమయమై పోయెను. నాభార్య మేనత్త
యగు ముసలమ్మకు ప్రతిదినము రాత్రి
గంగారేణవాస్త్ర వచ్చిపట్టెను, ఎప్పుడై
బడి క్రమియిట్లుగు కలలు రాదొడగెను.
నా భార్యకు స్వప్నములో మున్నె
మవులువచ్చి "నేను అంజేలుమంగమ్మ"
నని పసుపుకుమరీయసాగిరి. ఇంతలో
నాకురు అత్తవారింటివైపు కాలుసాగెను.

నేను:—అహోహా! న్యాయసాక్షాత్కారము.

"కల వేంకటనామక!" అన్నమాట
నిజము.

యోగి:—నీలాగుననే ప్రజలలో వేంకటేశ్వ
రునిపై విశ్వాసము మొదలయ్యెను. ఏ
యింటజూచినను పూజలు మ్రొక్కుబడు
లు మితిమీరెను. అట్లేట్లులవారుగూడ
అనందమునుబట్టి నిలుపుబొట్టలువారయిరి.

నేను:—మీ కష్టమును న్యాయ కనుపడినట్లు
చెప్పకేమి?

యోగి:—అయ్యో! కనుపడికేమి? ప్రతి
దినమును పట్టెవర్ణనాలతో నామామగా
రువచ్చి నా భార్యనగలన్నియు నోలిచి
నాకిచ్చినట్లు కలలు వచ్చుచునేయుండెను.
ఆమాట మూటగట్టుకొని నామామగారికి
చెప్పటయు, పారు దానికి సంతానలాభ

మో, సంపల్లాభమో యిటువంటియు
నేను మాయత్తవారియింటికి పోయినది
మొదలనేకసారులు జరిగెను. నేను వారి
యిల్లు చేరినదిమొదలు దేవుని వీరావేశ
ము హెచ్చుగాసాగెను. నాయిత్యాలికి
అరంగ్యము క్రిములోనే కలిగెను.
గతాచారి గమల్ల పొకమ్మ గట్టుకొని
వచ్చి మాటిమాటికి "నీయిల్లుని తీసుకు
వచ్చిన నన్నమజుచిపోయినావా? నాకొం
డకువచ్చి నిలుపుచో పెప్పజిచ్చెదవు?" అని
ప్రాణములు కొలుకసాగెను. విరిగి మామ
గ్రామ వైకుంఠకావడికి తిరుగి ప్రరూ
ణము విశ్వయించిరి. ఇది యంతయు నీ
నచ్చటికేగిన రెండునెలలకే.

నేను:—మీమామగారికిని మీకునుగల కల
హకారణ మేలాగు కుడిరినది?

యోగి:—అడుగవలసిన ప్రశ్న మడిగితివి.
నేను బుద్ధిగలిగియుంటిననెడి విశ్వాసము
వారందఱికిని గలిగెను. అందుచే నెలరోజు
లగునదికి నాభార్య నగిలలో నాయొద్ద
నిద్రించుట కాజ్ఞనిచ్చిరి. అతివిద్రులమేమి?
వైకుంఠకావడి దేవగా దిరుతి కేరి
తిమి. నకుటుంబపరివారముగా బోయి
యొకనెలముగ మంచిగదలలోనిడిరితిమి.
భోజనాదికము లయిన పిదప నించుక
విశ్రమించి కొండపై చిత్రములు చూచు
టకు సికారికి బయలుదేరితిమి. ఆనాడు
గొప్పసాహసకాంక్ష గుడిలో మ్రొక్కుబడి
పెట్టి చేసికొనుచుండెడి ముఖమంటుముస
కా క్వేటివగని పుకల్యాదయను వేద్యమేమియు

మేజవాణి జనులనుచును. పెండ్లివాని
 సభ్యులైనది. కృష్ణకుమారుల ముఖమునానీది.
 అదిమా చూతముల మావారిని దర్శించి
 కొని మామూలతో దూరితిని. అక్కడనే
 మా గాఢభావమున మౌనముతో బడి
 యుండనిచో జనులు తొక్కిడి బాధకు
 ప్రాణములు విడిచి యుండును. ఎంతకాల
 ముంటినో నేనెలుగను. మేజవాణిముగిసి,
 కళ్యాణి విడిదిలో ప్రవేశించి వాకరికి
 దూరమయి, నేను సత్రములో జేరు
 వలకు తాత్రి పదిగంటలయినది. మా
 వ్యాధి నాకై కౌగిలెట్టికొని కూర్చుం
 డి. మోటుకముతక, ముత్యముగిరికి
 ప్రక్కపై పడితిని. ప్రమాదాత్మకమైన
 యాదాము కృష్ణవ్యాధి తిప్పెగా
 నిద్రించిరి. మామామగారు చిరుగుర్తన
 కారంభించిరి. నేను లేపి యిట్లంటిని.
 “మామగారు! ఇది రహదారిసత్రము.
 విష మివ్వకముఖో నన్ను చూడత
 మందిది. కనుక నగలు తీసి పెట్టెలో
 పెట్టి ముందొప్పును.” నామామగారు
 తనమొలలోని తాళపుగుత్తి విసరి “జా
 త్రమే సేవ్యుడనే యుండు” అనిరి.
 నాభాగ్యముతో ముక్కుపువ్వునహింసము
 తీయించి బట్టమును పెట్టెలో పెట్టి నుండు
 నది కరగంటయయ్యెను. అంతలో మా
 మామగారు నిద్రానశుల నా ముఖావస్థికి.
 ఆయనకు విద్రాధంగముకేయకట్లక తా
 లపుగుత్తి నామొలలోనే యుంచితిని. ఆ
 యనకు నాయం నమితివిశ్వాసము గలు

గుటచేతనే నేనాయన తాళమునట్లు తిట్లు
 పించితిని. నీవును నమమువాల్పితిని.
 కాని కంటిమీద కునుకురాలేదు. దేహ
 మచ్చట యుంచి కామరూపముతో సరి
 చరించుచుంటిని. కొట్టివేసిపట్టు లాదలును
 గాఢనిద్రలో నుండే. నాయనా! ఇప్పుడి
 వాకిష్టమైతే మేము నానందో నాకింతియ
 కును దెలియదు.

నేను:—ఏమనరా? తామచ్చటనే నుండు
 కొంటిరికదా?

యోగి:—లేదు.

నేను:—ఎచ్చటకేగితిరి?

యోగి:—కాశ్యపినిగరమునకు.

నేను:—పల?

యోగి:—నిలువుదోపిచ్చుటకు.

నేను:—ఎవరికి?

యోగి:—కాశ్యపినిగరపు కళ్యాణికి.

నేను:—[నిశ్చయముడైన మాటాడ లేకుంటిని.]

యోగి:—ఎత్తా! అట్లు వెలవెలపోయెన
 వేమి?

నేను:—మిమ్మునాల్పిన యావిషయమును
 నవ్యుజాలకున్నాను.

యోగి:—అట్లులేన నాయుక్తయానమంత
 యు న్నవ్యము. ఇక నీవు పోవచ్చును.

నేను:—మహాత్మా! పిలుచి వైన్యత్వంత
 మానతిండు.

యోగి:—ఓయీ! నామాటలు దనశ్శక్తి
 తి పాలి వినుము. నీవు నామామమున

నన్ను పెట్టినట్టిది నీవుకొని పోగమువానై బండ్ల వెనుకబడి కావ్యోగిని పు దాని బట్టితిని.

శేను:—ఆ బంధువును మీ పెట్ట మోసగిలిగి తిరి ?

యోగి:—ఈనా మోసపడి ? నామోసపడేదేము, పెట్టనుగాదు. బండ్లకొనకేని కళ్యాణినిగూడ మోదియుందును.

శేను:—అంతదూరము నడచినను మీకు గాభులాగలేదు.

యోగి:—అప్పుడు అంగలేదు. అనిచేకొని నడచి నివ్వకు పొగుడుచును. నాయనా! కళ సాగనిమ్ము. వాణిలో మంట మంట కలిసి మచ్చిక చేకొంటిని. అనినవివాదము నేనీనదికి బండ్లపైకేగిలిగితిని. కొంగు దాకి కొంతాన కీర్చికొన్నాడను. ఓయీ! తలచుచేకొందనేమి ? పిగ్గిరడకుము. ఇప్పటివాడేబట్టి బండ్లకరమేకాని యప్పటిదృష్టిలో నదిప్రయోజకత్వమే.

శేను:—స్వామీ! తరువాత.

యోగి:—శేనుకళ్యాణిని మ్రొక్కుబడిని వెల కాంతకు దీర్చితిని. కాని దానికంటే వేరక కళ్యాణిని సుఖము జరిపించినాడు. ఆయన భక్తులకు నరముచేస్తును. కళ్యాణి నాకు వరప్రదానిని కాలేదు. అభయవాస్తవముమాత్రము లభించెను. పెండ్లిలో నొకలక్షింకకాకికై కళ్యాణి కన్ను వేసింది. నాకున్నది. ఆచేయదివలసికొక గాలములో దగుల్కొనియుండుట

చే దీనిలో అవలేదు. అకోమటిబిడ్డను అదనవకే మొకవెల కాంతవలపులో నక్కియుండెను. అందు నాకోకడవి లభించి నది. ఏమనగా! కళ్యాణి యావై శ్మశ్రికి నాయచేకముజనుపుటకు నన్ను నమ్మిన బాటగా నేలేను. అది గొప్పయదృష్టమని యబ్బి తబ్బిబ్బయితిని.

కళ్యాణిచాటులు కోమలికి దేహవ్యముగా చేసెదనోయుచున్న సంగతి వానియుంపుడుక్తుకు తెలిసెను. ఆసీథిలో దేవుగుప్పెట్టి పుట్టు వానొత్తై నన్ను బంధులబ్ధిల ద్వియంజెను. ఇప్పుడు సేతంమెక్కి ప్రస్తుతున్న యింట్లో వాకవ్వము మొగిలినను జూడలేను. అది నాయదృష్టమే సుమా ?

శేను:—గిగ్గిమాలినతన మదృష్టమా ?

యోగి:—సాంపుర్యములలో దేనియందై ననునో తునముట్టసాగినవ్వచే కాని ముక్తి చేకూరిదు. ప్రారంభమందే విక్తియో, తృప్తియో గలిగినది తునముట్టదు. అప్పుడు నాకు సిగ్గు గలిగినవో చేసిపిరికి వచ్చియుండను. తరువాత వినుము. “దూమణభూషణతిరస్కారములు దేహమునకేకాని యాత్మకులేవే” ను మహావాక్యము ననుసంధించుకొంటిని. కళ్యాణి కళ్యాణియే నాకు ముక్తియని కోమటి విని తొత్తుగుమ్మము చుట్టుకుక్కనలెడిదితిని.

శేను:—శివశివ ! (అని చెప్పులమూసికొన్నాడను.)

యోగి:— ‘కుక్కపోలిక’ నితో మానవుల నేనా? దానివలె నుండ ప్రహరమునకు గురికాకుండుచో దానికంటె కొంత మేలనిపించుకొనియుండును. ఓయీ! ఎంత నేపు నవ్యాదికొందువో చూచెదనులెమ్ము.

నేను:—తరువాత వినిపింపుడు.

యోగి:—అనుగమింపఁ ప్రశ్నలకుగజాలని నీవంటివొకరి నత్యమును నిహింసజూచు. ప్రత్యముచదివినను శలముద్వేషదాయని యుండుము. నేను తినిన దెబ్బలన్నియును కళ్యాణి చేతితో వినియంత నీ మానిపోవు నని యానఁజెడిని. చిక్కమొగముతో నేను గిగ్గరినదగ్గఱకు జోయితిని. “నీమొ వార్త” అని కళ్యాణి గంపెకానతో నన్ను జిగ్గారు. “వార్త తెలియునులేవుగాని నా తల్లినిగో” యని దెబ్బలు చూపించితిని. వత్సా! అప్పుడామె నీమొచేసినదో చూచుము. నీతెలివి చూతము.

నేను:—నీ, కళ్యాణి కళ్యాణి ము వచ్చియుండును.

యోగి:—కలూపము. కంటిలో గాదు. కా లితో. వట్టిదికాదు; “అప్రయోజకపు ముండకొడుకా” అను చిరుడుతో. బాదా! తలయెత్తుము. నీవాచిత్యము నెఱుగవు. ఎఱిగినచో “వేలు! బో! సెబా ను!” అని సాధువాదముచేసి యుండవా?

నేను:—మీ రూరకుంటిరా?

యోగి:—నన్ను పట్టినదావు భావకమునచ్చి నది.

నేను:—ఆ చదువేది?

యోగి:—కుముకాసితిమని నీ వెమ్ము. వ్రాసి యిచ్చెదను. నేను జేబులోనికలముకాగి తము విచ్చితిని. ఆయనవ్రాసిన మహతపెట్టి “ఓయీ! నీవావలకుజోయినప్పు డొంటరిగా జదువుకొనుము. నీవు మొదట నీగురువారోని యశోచివికాదా? ఇప్పుడు నీవేదిర్ల యింపుము.

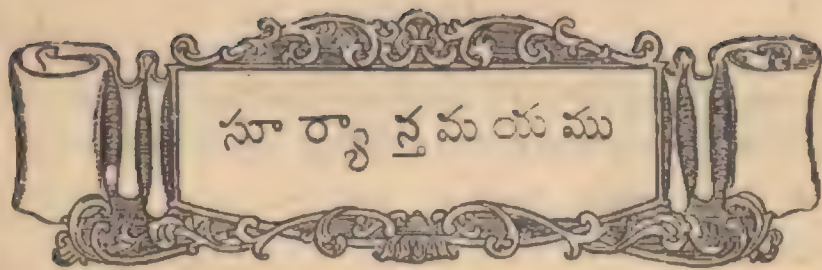
నేను:—(నామోగింపి) మహాత్మా! నాకు ముక్తిమార్గముజూపుడు.

యోగి:—నేను నీనిక తిరుతిదాచిబట్టితిని. నీవును వచ్చినదారి నేపట్టుము.

నేను కన్నులుముగ్గించి నిమిషముండి లేచి చూచితిని. శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామి గర్భాలయములో దేవుని ముందఁజేయుంటిని. కొంతసేపు విక్రమించునై యుండి రెచితిని. స్వామి కెఱిగి అయిదోభోయి కాగితిమువిచ్చి చూచుకొంటిని. అం నీ శ్లోకము వ్రాయునది యున్నది.

“శ్రీ. చంద్రచంద్రామినతలొ మయి సా విక్రమా సా న్యస్యమిచ్చతి జనం న జనోన్యనక్తః; ఆస్మక్కులేద పరితుష్యతి కాంచనస్య, ధితాంచ, లేంచ, మదనంచ, ఇమాంచ, మాంచ.”

ఆహా! మహాత్ములచరిత్రము అద్భుత జనకములుకదా!



విద్యాన్ కఙ్గి కామేశం గారు

ప

పంచమము: బాహువిధివిమై గాఢాగ్నిసంతప్తమా
 పెనముబోలెను నెట్లనారి దిన కృద్వింబం బదస్తాద్రి నం
 దునీచెలయై కీర్తి మమ్యు: నశ్చై దేజస్వి దూరంబుగాఁ
 గను వృద్ధిం గను టబ్బురంబయని లోపింబు ప్రబోధి:వెగాఁ.

జి. దివ్యులు కల్లు దివ్యులదీప్తు నిచ్చిన లోకబాంధవుల
 దిక్కట యస్తమించు నీక నారయరాదు పరంబెరు: పం
 కిక్కజీవేగునా వని మున్నగు: దీర ద్వజాళి, తేజము:
 వక్త్రీయనుడు వర్షయు నెరింగుట గాంచును ప్లొమ్మెగాఁ.

[“అరయరాదు” అథారతము: “నేనే తాదీత్యమవ్యంతి మస్తయ: తం కదాచన” అనువిధిని
 గమనింపవలెను.]

[“మల్ల మల్లగాఁ.” అర్ధవ్యయము: ఇతను “వ్రాయోభ్యత్యాస్త్యిబంతి ప్రవలితి విధనం
 న్యాయం నేనమాచా:” అనుసూక్తిని గమనింపవలెను.]

క. ఎంతయు: దేజముగ్గిన, ఎంతయు మిన్నందియున్న నంత తిరిగిగ
 అంతయు తప్పదని వేదాంతము బోధించె సూర్యు: విస్తరియై.

క. ఎంత కిరణముకలిగి, నంత ప్రతాపంబునున్న నంత నలిగిగ
 అంతయు: గాలనెరింగని, మెంతయు బోధించె నినుడు హిం ప్రభం:

మర్త. సుతయు: ననుబాహరాకయే చోక్కిపుట్టినదాదిగా
 సంతత ప్రభతోడ వెల్లివచ్చినదాదానందు స్త్రీకిన్
 అంతెంతయు నెక్కుకాంతలు వాడై నాచిన సుతయు:గా
 శాంతి చెచ్చిన: బుల్లిచానదు నిర్భయమును తెల్పుచుగా.

చ. పటుతర తేజముగా పిడిచి భాస్కరు: విస్తము నందినంత: నీ
 కటిమయ:మయ్యె దిక్కట జగింబు నమస్తము చచ్చి నారిత్రై

యట సహమిష్ట్రైవై నమను సంకల్ప బాహ్యము సంకారము
 దృఢమయి గ్రమ్ముచుట యట భావ్యమేయోగద మొనరి చూపింక.

[“బాహ్యము” అధ్యాయమున “అసోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్” అనుపాక్తిని గమ
 నింపవలెను.]

చ. జనులకు నెల్లప్పుడును సౌఖ్యమెకూర్చుచు చుర్చిరీతియై
 యానుఁ దుడియించి యున్నతెనె మొందును హృములేకయుండి మా
 లునుఁ దుట్టలేనంతటి న మెక్కడనుండియె యొక్కొక్కొక
 కనఁబడక గ్రమ్మి మముగాను గ్రహంబులు భాసురాకృతిక.

[“సౌఖ్యమే” అధ్యాయమున “అసోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్” అను పాక్తిని గమ
 నింపవలెను.]

చ. కలకల నెల్లప్పుడును గల్గున హృదయం గొల్పుచుండి తా
 ముఖమైన సౌఖ్యము నొకప్పుడు చూడనిరాననందె బా
 చుకొని మచ్చగానఁబడుఁ జూడఁదటంచును బోధి సేయుచు
 లలితకలకితోచె గగనంబున నవ్వకకానెపూర్ణుడై.

[“నవ్వకకానెపూర్ణుడై” అధ్యాయమున “బోధించు” అనుక్రియఁబట్టిన ఈ విశేషణము
 సాధిత్రాయమైయున్నదని గ్రహింపవలెను.]

శే. గీ. నవ్వకకము మనవలె మచ్చుండిన, విచిత్ర స్థితి నుండు పెట్టికొనుట
 సంతకాలము తీరుగుదు లెను మనుజు, బంచు బోధించును గలంకి న్నానుభవము.

ఉ. ఘోరతరప్రతాపమును గొల్పు చినుం దహం దప్తియించి త
 చ్చాచకకానెపూర్ణుడగు నల్లనిరా బాహుంక సంతయుక
 ఘోరు సులంగం బొంగుచు నముర్రుఁడు ద్వయ మిన్నముట్టె దా
 నారయ బోకగర్భమట యచ్చునవదంగివల దానికి.

ఉ. చండితనంబు మీఱగిన చయ్యన నవ్వరియడ్డలేక నే
 తొందును బాటులేక మఱి యోటమి యూరుకమైన నెప్పు లే
 కుంకంగం గట్టిరంధ్రములు హోదనఁ జుట్టులువోపుచుండ
 కుండల దృశ్యరూపమునరక విహరించెడి రాత్రియంతయుక.

[“హోదన” అధ్యాయమున “తమ దుశ్చరిత్ర వలన గలిగిన ఘోషవిలన” అని గ్రహిం
 పవలెను.]



శ్రీమద్వారి తిరువచ్చిళ్ళిలో నూలువడం శ్రీనివాసోద్యోగము — నూలువడం స్వామియే.
 (వైద్యులలో కొంత, శ్రీమద్వారి.)

ఉ. అనుచుగ నీర్ణయముగను నాతలు శేషులొసాసి తోడుతక
వివిగ నల్లప్పులను బెల్లంగు జల్లవ పల్లయక్కలక
గురకలతోడమించుగతి తోరపుమిన్ను చొంగె లెక్కనం
దొరకని తా కానబొత్తోడి నాచుగను వింతగల్పుచుక.

ఉ. శ్రీమనుమించి కంఠములు చింకములొవంగె శేరి మొక్కవో
వేలుపులొమచుక దిగునపెట్టిని దొపును నేముక్కవా
లాలితమయ్య మిన్న కవిరాజ సుకీర్తితచంకదాక్కళిక
మేళొలులమిక్క లవిపెల్లని నల్లయం దేజగ్గిలక.

క. చంద్రమయ్యను దారక, చందనను జాతీయను నంతట నలరక
బృందాదకులొకడి కేక మా లెడి చూసుకనిక గినిము వేరిగెక.

ఉ. అనుచు నాటకంబు నహవిధి వాత ధరిచిట్టియా
నగననలందునాల్కిన నెల్లెత్తునమి మిమముచ్చు నా
గను ననిహీనాస్య భువకంఠకమోయన నేత్రవర్జమై
కరము వెలింగె మిన్న వియగిల్లొనెత్తి దాచుతొలిక.

మ. జామి చంద్రకయ్యుం బూర్ణమిసచ్చంద్రుల లోమట్టనై
యలది గానలయంచులదం గివనో నాటిబొట్టుచు
క్కలు నెంతేయు శిన్నులొకలను నాకాశంబుమావక నుహ
కలశ్చై గనుపన్ నువ్వొత్తరాకారింబు శోభిల్లగక.

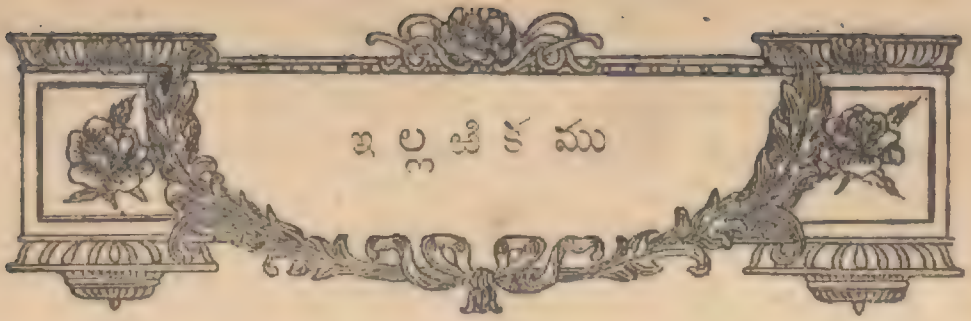
మ. తగిదర్బామాయపు భాసురహయోత్తంసంబు మీదం ధగ
త్తిరింజ్జ కమలయమై ప్రమిద ప్రత్నావళి కేత్రితా
మిం పంపొనరునం నలలము నేత్రానగము గొప్పచుక
బొగడక మించెను వేయలొనరుచుక జక్కల్ విజ్ఞాభించిక.

క. మినుచునుక్కవి గుక్కలు, మనముగ నుకలం మిన్ను కరము వెలింగె
తనకావలిచె. దీము, తిరిగి, జూట్లు, నమలరెనకయసంగక.

మ. అలరకగోడులు వేముక్కలు భావ! దాకించుక్కలై లనవో
కాశ్చై యాలినున్న శివనై తానిటువెల్లక
నలుయొలులు కల్లమించికి గిక్కళిక వధం బెన్నగా
నలభూతంబు చిత్రమే నదిగదా మోశ్చర్యమొకేరిక.

[“అశ్చర్య మింకేరిక” “ఇంకను శురీశిని పొత్తినను వర్ణింపనచ్చును. కాని యది
యాశ్చర్యము కాదని భావము.]

N. B. శుక్లపక్షరాత్రులను కృష్ణపక్షరాత్రులను యథాయోగముగ వర్ణింపబడినవి.
సహృదయులు పక్షిద్వయముక్కవిరోధమును శింకింపరాదు.



పాలవర్తి ఆంజనేయులు గారు

౧

బ్రహ్మచర్యం గొప్ప శ్రమ అనినాడు. విశాఖ
పట్టణ మంతరిలో వీరికి గల పలుకు
లకి హాసించుకొని వేన. జమీందారిపాదగ
నివసించును. ఈయనకు జమీందార్ రను
లిమదాకటి తమ గారి పాలుకు వాతక మున్న
దివేలు నచ్చు గొప్ప పట్టణ మాత్రమున్నది.
విశాఖపట్టణము పీఠిశ్రీమూలక నాక విశా
ఖపట్టణ నారామమువద్ద వీరిమేక గారు.
ఆటోలు వానావిగళపుష్పశోభితులుండు
తమిళాగుల్మాలతోనను, విష్ణువిలపూరి
శిమిగున తిలకముచేసిన విరాజిల్లుచు విశా
ఖపట్టణము నల్లువిలాసములను, చిత్తికాశి
వభిషింపను విరాజిల్లును, వాహ్యండుమం
దను. ఆపేద ముందుభాగములో నాక విశా
ఖమయిన హాసచిత్ ముప్పై కిలోగ్రాము,
గుమ్మలు, పొరొవాయలు గలరు. ఆ పట్టణ
పాలునందు జగతిరాజుగారు కొప్పున ముడి
యుండిరి. పీఠితి విద్యావంశమునను, నవ
నాగిరికొలుగను పూర్వార్థవారిముఖ విమ
మరియైనను వనంబేరు. శృవామిన్యా
నలను, కుంకమ్మబొమ్మలను బహుజాగ్రతతో
కవిపెట్టెనుంచును. వీరి కిద్దరు కొమ్మార్తలు
మాత్రము గలరు. వారిమూల జగతిరాజున

కన్యకృష్ణము. వారు క్రింద వీరిన పాదములు
కొలువొనరించి నుంచును. పుష్పలు జీవితాంతం
మున వారిని మిక్కిలి గారాబముతో నర
వేయిలో పెంచుచుండును. జగతిరాజుగారు
తనపుత్రుల వత్తవారిలోకి బంపుట కిష్టము
లేదు. కావున పెట్టికొమ్మార్తలు, సామాన్య
కులంబమునకు పెంచిన యొక చక్కని చిన్న
వారికిచ్చి వివాహముచేసి యల్లుది గూర్తును
నింటు పెట్టికొను. పెట్టికొమ్మార్తసహిత
టూ వీరినల్లు యగుటచే వివాహము చేయ
దొందరవడుచుండును.

౨

శ్రీమం గారాజులుగారు విజయనగరము
లో గొప్పశాసనము పాటించుకొనినాదియు
పీఠితియగుటచే హితము చేసిన తవిన్యాభ్యా
సమున కలంకీరి. భజనపాటనను, నేర్పించి
దాలు పుద్రిమవచ్చి నార్తించుటకు శ్రీరాజు
గారు ప్రోత్సాహ మొనంగుచుండిరి.

విజయనగరమున కుండదూగియును చిట్టి
మన యను గ్రామమున్నది. రామరాజు
చాల భీకరాడ అనను గ్రామములో మర్యా
దగలవాడను వాటిగాంచియున్నాడు. పెంగ
నమును బట్టిచూడ రామరా నొకప్పుడు

బ్రతికి నడివనాడని భలియుచున్నది. ఆయనకు నదిముకరము ముట్టభూమిమాత్రము గలదు. ఒక్కడే కుమారుడు. నదిసింహరాజు మంచి అంగమున నేర్పవారు. బుద్ధి మంతుడు. శిలివిడేయు గలవాడు. చిన్న వాటనుండి విద్యయే దాని క్రిగలవాడగుటచే నెల్లూనో లెక్కచి బ్రాహ్మణ బోలుతోచు విజయనగరము పల్లె కాక జిల్లో విద్యనభ్యసించుచుండును. విద్యార్థిలు నడిలో రూ. ముదేకా గుణనందయందు నదిసి హరాజు మిన్నమై యుండును. మెట్టి క్యలేషక పరీక్షలో పల్లెలవనగోను మొదటివాడుగ గృతార్థుడగుటచే నుత్తమవిద్య గలిగుటకు నదిసి వనగో లేకపోయెను, ఉపాధ్యాయునియొక్కయు, తోడిన్నహితులు యొక్కయు, బ్రాహ్మణులు చేత కాత్యాయనీయలో ప్రవేశించు. ఇది నదిసింహరాజు చేసిన నదుపుకీ పల్లె అచ్చ దేయనాడెచ్చెను. కాని, పల్లెవాడక్కడనున్న గర్వము వ్యాసము చేయవలసి గలవెడతతో అప్పలోనప్పుని ఋణముచేసి ప్రతినల కావలసిన పైఃము పుపుచుండును. ఇల్లంపి ఎ. పి. పరీక్ష కాకర్వారు కె. కె. స్టోన్సు దానును. లెక్కచెనివోయిన దాని కానివలెను, మూడ గలదో ఒక యుకవలెను పుగిమిన్న చే నహజ ప్రతిభాశాలియగుట చే బరీక్షలో జయమొందెను. కాని పరీక్షలో జయ మొందితనని యానందించుట కలేదు. నోదరకొన లేదు. ముందుచేయినది తోడికయలేదు కుందుచుండును. బి. ఎ. చదువవలె ననడి రూకేయొకవలెను, లేదుచుక పైపునను

నతినిది బాధించుచున్నాను. కాని యతనిపల్లెయలనిక పూర్వము కప్పయెచటనో నొమ్ముకెచ్చి బచ్చి అతనిది విజయనగరము పులివేసెను.

3

‘ప్రణబాధకన్న ఋణబాధ ఎక్కు’

పదలు తోడివికముగదా! పీఠమ్మ సమాచార విన్నకై పల్లెవాడు నదిసింహరాజును పోలమున పోలవాలుచేసి న్నుగర్వముతో విజయనగరము నగరసీమం కగర్వాకు బాధించుచున్నది చేడు మనముకన్నా గాంచుచున్నాము. ఋణబాధలు పీఠమ్మను బాధించుచున్నది. ఈబాధ కోర్వబాధక నమారు వితో, నదనననను కెక్కి, పోలమమ్మక యొక్క నదిమ్మ పిచ్చినినూర్చియు చెప్పి పోలమమ్మకు లెచ్చించెను. అప్పులు కీర్తికడ. పోలమమ్మ నమంతోర్చి వాననపుక్కిను ఎక్కికొనుట గడచివచ్చెను. కాని ముక్కిము క్కగిలించునాక బాధపెరిగియు గుట్టగ జీవయాత్ర గడుపుచుండును.

౪

జగదలిరాజుకొమార్తెకు వివాహముచేయవలెనని తొందరపడుచుండును. కైమూడకే డాడెచ్చములు మిడి నెంపాడెచ్చములు నది. కేలిమిలుగాను మిడిన దేహకాంతి చేతను, నామగి పల్లె కాని దేహానినూణ ముచేతిను నిమతనువిలాసము బచ్చియుండెను. సింధుచందురునివంటి మోము, విశాల నయనములు, నదిసింహరాజు ముగియు,

తుమ్మెదరక్కల ధిక్కరించు నిమనలయిన
 వల్లని కురులు, ఆమలావణ్యము, చూచు
 వారల మోహింపజేయుచుండెను. యావన
 వతులు యవకుల బెడ్లాడగోగుట ప్రకృతి
 ధర్మము. తల్లిదండ్రులు, భవము, సైసాదిం
 గల సమస్తసౌఖ్యము లామెకుఁ గలితెలామట
 ములైనను ఆమె యేలకో చితాక్రాంతిచిత్త
 యై అతిభారముతో రోజులు పుచ్చుచుండెను.
 అట్లగుట, తల్లిదండ్రు లామెకుఁ దగిన వసతి
 జేచ్చి పరిరాయముచేయ యత్నించుచుండెను.

సాటివారలలో యుక్తవయస్కులైన బా
 లు రుదీనను జగఁతిరాజు నభీష్టము కల్గి
 చువారెవరును లేకుండెను. శ్రీమంతులు తన
 తనయుల నత్తివారింట నిల్లరిక ముచ్చ న్నిష్ట
 పడెను. తన ముద్దుతనయ నత్తివారిలోకి
 బంపుట స్వయముగా జగఁతిరాజుకుఁ దోచు
 చుండెను. సంబంధ మెక్కడిను కుమర లేదు.
 కత్తెవ్వము దోడక ఉండోళిత హృదయముడై
 విచారించుచుండెను. ఇట్లుండ నొకనాడు సీత
 యనగరిముకాడక ప్రస్థిపాలుగారియద్దమండ
 ఉత్తిరము నెచ్చెను. ఆయుత్తిరమెరిక్కి చూచు
 కొని నెఱుఁగవచ్చిత్తై భాగ్యతోడెప్పి పెటినే
 విజయనగరిము బయలుదేరి వెళ్లెను. పైలు
 దిగి జగఁతిరాజు సరాసరి ప్రస్థిపాలుగారి
 ఆశీసుగదిలోనికి వెళ్లెను. శ్రీరామావతార
 ముగాను జగఁతిరాజుకుఁ జరిగిరిమిలు, కుమరు
 ప్రకృతైనవెట్లుట తమగృహిలోనున్న దామర
 గూర్చి రామావతారిముగాను నెవ్విత్తిరముగా
 ముచ్చటించిరి. వారిలో జగఁతిరాజుకోరికలు
 ననుసరించి నరసింహరాజు అన్ని విధముల నగ

యునునుని వారు సంహరిచ్చెరి. జగఁతిరాజు
 పిల్లవారినిజూడఁ గుతూహలము గలవాడయి
 వానిని విలుపింపఁ గోరెను. నరసింహరాజు
 వచ్చి ప్రస్తుపాలుగారికి నమస్కరించి నిలు
 చుండెను. జగఁతిరాజు వానిని బ్రక్కనున్న
 బల్లమై గూర్చుండఁగోరెను.

నరసింహరాజు కప్పటికి ఇరువదియొక్క
 వయస్కుఁడగును. మోములు గోరంచుండ,
 ముక్కు, ఉత్తరము మూత్రమస్య విశేష
 ధరించుచుండెను. అవియుఁ గొంతవఱకు మా
 నీయుండెను. కామగీతాంబరములనుండి యతని
 శరీరకాంతి నిచ్చునట్టిను నిచ్చునలె అచ్చటచ్చ
 ట పిఠిపిఠలామచుండెను. విశాలమైన కలము,
 కలువ నీరులు టి కన్నదోము, ఉగరములు
 చిరిగిన మునిగులులు, యతని శీఘ్రభావమును,
 అంకమును ప్రస్ఫుటము చేయుచుండెను.
 నరసింహరాజు ముఖలక్షణముల నవలోకించి
 ప్రశ్నచెంది జగఁతిరాజు రెప్పవ్యాక అట్ట
 చూచుచుండెను. నరసింహరాజు నందర్భ
 మును గ్రహించినవాడై నీర్మల రుచులు
 కొని కూర్చుండెను.

రామా: అబ్బాయి! మీదేహార?
 నర: మాది చిట్టివన.
 రామ: మీనాడునగారి పేరేమి?
 నర: రామరాజుగారు.

నరసింహరాజునుగూర్చి రామావతారము
 గారు అంతయు నెఱిగినవారగుటచే ఆప్రశంస
 కట్టిపెట్టి నరసింహరాజును సంబోధించి 'జగ
 ఁతిరాజుగాను గొప్పశ్రీమంతులు, పుష్కరి

మగలవాడు. వానిపైనుండిన వివాహము చేయవలసి కోరుచున్నాను. నీయభిప్రాయము?

జగ: మా రాజుగారికి నీ వానిని పెండ్లి పెట్టవలసి. మా అమ్మగారు పెండ్లి పెట్టినది. కాదు. ప్రకారము జరుగవలసి ఉంటుంది. నాదేమి లేదు." అని జవాబు చెప్పెను. అంతట సరసి హారాజు వెళ్లిపోయెను

రామ: కామేశ్వర తాతా! మాకు పెండ్లి పెట్టమను నా కోరిక నీకు నుద్దేశించెద. పిల్లవాడిని చూస్తే చక్కగా ఉన్నాడు. నాకు వివాహమై ముగియవలెను. వానిని నీకు రాజుగారికి పెండ్లి పెట్టమని ముందరినీ వాని చిరునామో మనకేమి? పిల్లవాడు మనయిట్లోనే వుంటాడుగా. ఇది మించి పోనీకండి.

రామ: పిల్లవాడు మాకాదేని ప్రయోజనమో బుద్ధిమంతుడు. బీదవాడయినను నీచగుణములేమి లేవు. మీగృహము నలంకరించదగినవాడే. కాని చదివేది ఇల్లీషు. మన గృహము, ఇల్లీషుల నన్నిటానూ, తీరా మీయింట్లో యిల్లరికము ఉంటాడో ఉండడో, అదే చిక్కుగా వున్నది.

జగ: 'ధనమూల మిదాజగత్.' మీకు తెలియనిదేముంది? ఇట్లు ముసలి ఎ. ఎ. చెప్పాడు. అది సత్యమే. అంత. ఖస్మ పెట్టకంటానికి యిస్తాను. అది ముందరినీ వాని కోరిక. ఇది ముందరినీ. మీకు చేయవలసిన సహాయం మాత్రం చేయండి.

రామ: అంత కేమీరాత్రు అభ్యుదయముగలదు. అంతట జగవతిరాజు ప్రిన్సుపాలుగారి వద్ద వెళ్లివున్నప్పుడు విశాఖపట్టణము చేరెను.

౫

జగవతిరాజు భార్యతో విడిగవ్వతొలి వారి గుండు పట్టెను, "పిల్లవాడు మన క్రైమికోటి పుట్టాడన్నాడు. అది ముందుగాని, విద్యయందుగాని, గుణముగాని కొంత తాపం లేదు లేదు. ఇది మాకు ముందు మాత్రమే ఉంది. నిజముగా అంతట పుట్టకలిపివాడు కాదు" అని పలికెను.

భార్య: వానిని వివాహము చేయవలె, భార్య ముందరినీ మనకే? ముందరినీ వాని ముందరినీ భార్య ము చేయవలెనుదా? మనము వెళ్లి విడులు గుడువబోవుచున్నామా? వస్తారు; నాలుగుమెతుకులు తిని మనయిట్లోనే పడివుంటారు. ఆలస్యమొనకు? మన పురోహితుణ్ణి గుమస్తాను చిట్టివలన పంపించండి.

రామ: అవును; నీ పిల్లమాల నిజమే. అలాగే పంపుతాను.

౬

గుమస్తా పురోహితుడు గుమస్తా చిట్టి వలన వెళ్లెరి. రామరాజుగారి యిల్లు పెద్ద పట్టె ఉన్నది. రామ భార్యగారు పామును విచ్చేసి పట్టె వానిని ఆరుగుమీదనే కుప్పకొని పోయెను. రామతో యింకాను చచ్చిపో పోయినా రాజు చిట్టి పీడితమృకు చేరి

యను. అయినను గృహభగ్నము ననుసరించి
మర్యాదచేసెను.

సీతమ్మ: శాస్త్రముగారూ, ముద్రామము?
ఏంపనిమీద దయచేశారు.

పురో: మీది విశాఖాట్రాణము. రామరాజు
గారి యిల్లు యిదేనా?

సీతమ్మ: అవును. ఇదీ. నమ్మమ్మ మీ కేమియి
రిగివున్నారు?

పురో: ఎటుగి కేటాడి. రామరాజుగారియి
మించివాడు; పనికంటె. ప్రహ్లాదాధి
గలవారు. మంచివంశం. మీకు పిల్లలెంత
మందమ్మా?

సీతమ్మ: నాకు ఒక్కడే పిల్లమి వాడు. విజయ
నగరంలో చదువుతున్నాడు.

పురో: వినాహమయిందా?

సీతమ్మ: చదువ... గాని చెను... న్నాడు
బాబుగారు. ఆలాగే కా
నిమ్మని పూరుకున్నాను.

పురో: చదువుకుంటారంటే
పెండ్లి చేసుకోకూడదా?
ముద్దుమచ్చటలు చిన్న
తనంలో చూడాలిగాని,
గడ్డంమీసాలు వచ్చిన
యేంబాగుంటుంది?

సీతమ్మ: పెద్దదాన్ని నాకు
ముద్దుమచ్చట మూడు
కోవాలెననివుంటే మా
త్రం బీదవాళ్ళకు పిల్లని
యివ్వవచ్చా?

గుమూస్తా: సంగతియున్నది
చేస్తావా?

సీతమ్మ: చేస్తాదా అంటే చేశేదేస్తా బాబు
గారు. పెద్దా? మగ్గానా? కాస్తకూస్తా?
ఆవుకుందా? లేదా అంటే మంగళసూత్రం
చేయించి మూడుముళ్లు అప్పజాప్సే చేసి
వేయించగలను గాని ఇంకేం చేస్తాను.
ఆలోచించి వేరే గడవాలి అతిశయం
మాట గద!

గుమూస్తా: మీరు బాగావుండగానే చేసి కట్ట
చేయించి పుట్టి పుట్టి మించింది. మీకు
కష్టంగాని, డబ్బుఖర్చుగాని లేకుండా
నీ పిల్లనంటివ్వును వచ్చి పెండ్లి చేశేభావం
నాది. మీకదంతా ఎందుకు? మీకిష్ట
మేనా?

సీతమ్మ: ఇష్టంలేకేం జరుగదు. ఎక్కడైనా
సంబంధం ఉన్నదా?

పురో: సంబంధం లేకేం. కాని మీరొక్క
సంగతికి తలపూగిస్తే చాలు. పిల్ల



సీతమ్మ: ఇష్టంలేకేం జరుగదు. ఎక్కడైనా సంబంధం ఉన్నదా?

గొప్పయింటిపిల్ల. అలిసుకుమారంగా, గా
రానిగా జనువానిపాదంగా వెలిసిరి.
పిల్లను యిచటికి పంపటానికి యిష్టపడరు.
పిల్లవాడికి నమస్త ప్రాసకొని చెప్పెను
పురా చెప్పినట్లు అట్టిదాని చూడవచ్చునని
పున్నది. ఈదధలి మీకెప్పుడేమేనా?

నీకమ్మ: ఏం చెప్పినా దాని. గాని పక్కపిల్ల
వాడు. వాడు కండ్లముందర లేకపోతే
నాకేమి ప్రయోజనం. నీవేం కష్టాలు పడ్డావాడు
సుఖంగా వుండాలనే. అయినా మేము
సామీన్యము. అంతగొప్పవారితో మేము
సంబంధమేమిటి? అది ఎట్లా పోసగు
తుంది.

గుమాస్తా: అంతా అలాకే? అట్టి భావం
మాది. కొడుకును కొడల్ని చూచుకొం
టా మీరుకూడా అచటనే వుండవచ్చు.
లేకపోయినా సరే ముందు మీరేం చేశారు?

నీకమ్మ: నానుద్దాహరణ తీసి. ఎక్కడైతే
వాడు సుఖంగా వున్నాడంటే చాలు.
అయితే ఎవరిపిల్ల బాబుగానూ!

పురో: విశాఖపట్టణంలో విశాఖరాజుగారి
రెండవకొమార్తె. కడపలో సంవత్స
రాలు. పిల్ల చక్కని చుక్క. మంచి
వంగసం. ఈమానంలో బహుళంలో ము
హూర్తం. మేము అందుకొంటే వచ్చి
నాము. ఆయన వారి గుమాస్తా. నేను
వారి పురోహితుణ్ణి. మారాజుగారు విజ
యనగరంవెళ్లి పిల్లవాణ్ణిచూచి మాట్లా
డినారు. ఇక మీరు 'సరే' నంటే అయిం
దన్నమాట.

నరసింహరాజు తల్లి ఆశ్చర్యపడి సిగ్గు
చేసింది. అంతా అలాకే? అట్టి భావం
లువబడెను.

పురో: అమ్మా, మీరేం చెప్పారు. మేము బ్రా
హ్మణులము. మీరుండ్రకు రానివార
మా? మీయద్దేశమేమి?

నీకమ్మ: చెప్పినట్లు; నీమీదా మేము
దానిని చెప్పివాని అనుకొన్నాము. ఇం
కేలేకజరిగిందాక నేనుమాత్రం వేరే
యేం చెప్పతాను. పిల్లవాడికి కబురు పంపి
మీకు తెలుపుతాను.

గుమాస్తా: ఇక పిల్లవాడికి నమస్తాదాకు?
మీరేం చెప్పారు 'మీరేం చెప్పారు' ముందు
మారాజుగారితో చెప్పినాడు. మీపురో
వాణ్ణి పిలిచింది తాముదాని పు
న్నుకొనవచ్చును.

అంతట నరసింహరాజు తల్లి పురోహి
తుని పిలిచింది. తాము ముందు పున్ను
కొనెను. అంతా పురోహితుని పాముననే
మీదు లారగించి వారిద్దరును మఱునాడు
విశాఖపట్టణముచేరి శుభవార్త యజమా
నుల కేలుకవరచి బహుమానముల బడసిరి.

2

రూపసియు, విద్యావంతుడును, సుగూఢ
ఖనియు, వైన యెలుడు దొరకైనాడను సంత
నము. విశాఖరాజు వివాహాయత్నిము
కలసిందిగా నేనుచూచెను. వివాహాయత్ని
మున విశాఖరాజు పుట్టింపుచేసెను. పండు
క్లకుగోల్లపాటి ధర్మవంశముల పుట్టింపుము

మేలి లేని యానందవాఙ్మయమును గుఱచి యోచించెను. వివాహమైనదికడ శ్రీమానిసి ఆత్మివాదిల్లులోకి యెఱుంగెడు. నదిని పారాజు తల్లి యు మఱు విశ్రాంతి వారి నుండి వచ్చి యుండలేదు. ఈకథమున భీష్మను పిప్పిక తీసికొని వెళ్లిన తనను గట్టిబట్టి చూచుచు నుండ జూడకొనెను. ఇ నలి కష్టవిష్టాదియులు పాతల ఛాయకపోలేదు. కాని నాలుగుబోలు చూచి నన్నుటకు వెళ్లినంతెమిత్తమున వెళ్ల లోపము, గౌరవహాని కలుగజాలదని యాతల యెఱుచును. ఎట్లకేళు భోజనసంతోషము ముఱు గానో నీ ప్రస్తావన దెచ్చుటకు నిశ్చయించెను.

జగజతిరాజు భోజనముచేసి విశ్రాంతిగఁ బాంబూలము వేసికొనుచుండెను. సరసింహ

రాజు యిష్టాగోష్ఠి కొంతమైన సిమ్మట, కంది తహ్మనయముతో “మఱుమగామా! వేను పిమ్మి. అందునన్నుట మాఅమ్మగారివద్దకు వెళ్ల యుండలేదు. ఈసంతోషనయమున కేవల క్కడనేకాక మీకోమాత్రెను సహితము దీసికొని వెళ్ల నాలుగుబోలు మాఅమ్మగారి తో గడి రావలెనని యున్నది.” అని నవిన యముగఁ బలికెను. ఈమాటవినినతోడ నే జగ పిమ్మివా కోమాపుతో రావ్విం ర్భయము పనిసంహారము ప్రాప్తునని పూచికజూర “ఏమి! మాల్లిను మా అంతిని వెళ్ల తావు? ఇట్టి సంతోషముమీటిని నీ నావద్ద మామూ పడుము. మార్పును మీము పిమ్మింకెయిడని నన్ను క్కడ చూచుకొను అందుకు?” అని కోవముతో గర్జించెను.



సర: “మీకు చాలకోపమువచ్చినది. నా వివాహమైన సిమ్మట మాఅమ్మగారి కోక్క పర్యాయమైనను కోడలిని చూచియుండ లేదు. అందువలననే సంభవమి కోరియుంటి?” అని శాంతముగ పలికెను.

జగజతిరాజు విన్నట్లు నిర్లక్ష్యభావమున మిగిలెను. సరసింహరాజు తనకు గలిగిన పరిభవమునకు గుండుచు నటనుండి లేచి వెళ్లిపోయెను.

రాత్రి శయనగృహమున సరసింహరాజు మోమున వన్నెదక్కి విచార గ్రస్తుడై కుర్చీలో గూర్చుండి యున్నాడు. శ్రీమానిసి పూర్వమును దాతము న్నెఱుచు వినియోగించెను.

“నీవు మాల్లిను మీ అంతిని వెళ్ల తావు?”

గదివాకిటనుండి నో భర్తచింతా క్రాంతిచేత్తుడై
యొడుమటంజూచి మొగము చిట్టించుకొనెను.
ప్రేమావతి సహితము తల్లిదండ్రులవలెన తా
నత్తవానికికంబోవనవలెననులేననియెంచు
చుండెను. నమస్తేభోగము లేచట జనుగు
చుచు వాని నన్నిటిని విడిచిపెట్టి మట్టికొండ
లతో చేలియ్యగలెనని యామెచింతింపు. తాను
వచ్చునప్పటికి వాడుముగము పెట్టుకొని
కూర్చుండియున్న నరిసింహరాజును జూచి
సహించజాలకపోయెను. నరిసింహరాజు మనో
గతవ్యాకులత నామమంత్రిమనసు ఆమె గ్ర
హించెను. అంతియకాదు! ఆగ్నివాము సహి
తము నెచ్చెను. భార్యను నోచునెచ్చెటయ
భర్తకు ముఖ్యకర్తవ్యమని యామె అభీప్రాయ
ము. అంతట తిరిచి భర్తయొద్దకు వెళ్లి "నన్ను

చిట్టిచలనకు బంధనన్నారనియేనా కొంతమునిగి
పోయినట్లు విచారించుచున్నాను" అని కోవ
ముతో బలికెను.

"అవును. కొంతవఱ కదియె కారణము"

"అయితే, అచట మేడలా, మిద్దలా,
ఎత్తెక్కిక దీపాలా, పన్నా, పంపులా, కోచి
బుడె; మోటార్లా? ఏమిభాగ్యము జోర్ల బడ్డ
దని వెళ్లడం?"

"ఎందుకా? మా అమ్మగారిని చూచు
టకు? పెండ్లిమీ సంవత్సరము దాటిపోయినను
ఆమె పోలి నిన్నెప్పుడు చూచేయుండలేదు.
పెద్దతంబో కోవలు దగ్గరనుండుటకు నోచు
కొంతపోయినను చూడవలెననియైన యం
డవా?"



"చూచుటకే మైనచో యిచటికి
అమెరాకూడదా? మానాయనగా రెన్ని
సర్వాయములు కలుగుపంపినను ఆమె రా
లేదు. అదేమి గొప్పతనమో? అయినా
పెట్టెల్లాల్లాలో పడివుడువారిలకు పెట్టణ
ములకు రాగిట్టదు"

"అహ! మా అమ్మ యిచటికి
రావలె! నీవు మాత్ర మచటికి వెళ్ల
కూడదు."

"ఏమి! అంతఅశ్చర్యపడుచున్నారు.
దీనిలో వింత ఏమున్నది. ఆమెకు గోచు
లేదు; ముగ్గు; అంబేకదా! అమ్మిల్లో
మీ అమ్మగారిగాని, అదగిగాని నా
కిచట జరిగినట్లు జరిగించగలరా? ఇక
నన్ను చూడ ఆ వామిచ్చె కీడుకొని
పోవుటెందులకు?"

"నన్ను చూడవలెననియెన్నా నరిసింహరాజు కొంత ముగించియిచ్చెను.
విచారించుచున్నాను."

“నిజమే. నేను ఆమెకొడుకును. ఆమె నాతల్లి. పెద్దతనంలో ఆమెనన్న కనిపెట్టకొని యుండి ఆమెతోజులు వెళ్లిబుచ్చట నావిధి. నీవుకూడ వచ్చిన మంచిదని చెప్పిరాను.”

“మీరుమాత్రము వెళ్లిన ఎన్నిరోజులుండురు? బహుశః ఒకవారమో, పదిరోజులలో.”

“ఓహో! వెళ్లితే అనలే వెళ్లుతాను. లేదా, అధమము మీఅమ్మగారు బ్రతికియున్నారేమటకు తిరిగి రాను. అందువల్లనే నీవు కూడ వస్తే బాగావుంటుంది” అని నరిసింహరాజు విషయమంత బయటకుఁ దీయుటకుఁ బలికెను.

“నేను రాను. మీరుకూడ వారంరోజులకంటె యెక్కువ యుండుటకు వీలులేదు.”

“ఓహో! బాగానేవున్నది. నీవు రానూ రావు; నేను వెళ్లినూ కూడదు. ఇది పోనీసు బబ్బర్లస్తీకి మించిపోయిందే. నీవు వస్తే వస్తావు? నేను వెళ్లుటమాత్రము నిశ్చయము.”

“మీఅమ్మ మీమ్మలు నిచ్చవేసినప్పుడు యిట్టిపరతు లేరు కోరలేదు. మీరు మీ స్వాగీనము. మీఅమ్మ కట్టిఅధికారం మీ మీదలేదు. గతితేక యిల్లజీకము వచ్చిన తర్వాత యింక హక్కుమిటి? ఇల్లజీకము వచ్చిన అల్లుడు ఇల్లజీ పెండ్లిముచ్చెచ్చ చేతల క్రింద వుండవలె. అతని అల్లుడు సాగిదు. ఎందుకేనా నూ నాన్నగారు మీకొకకు ఇంత సొమ్ము కన్నుపెట్టినది. ఇందుకేనా చదువు చెప్పించినది? తనియొండలేక అనవసర కలహమునకు కాలు దువ్వుచు

వ్వాను. అవసరమైతే మీఅమ్మ వచ్చును. ఈపోలిక నేను పడచేను” అని చివాలున లేచి హరి నూలికాతిబ్బమువలె మెత్తగా నమర్చబడిన శయ్యపైఁ బడి నిద్రపోయెను.

వెంటి వెలియని భార్య స్త్రీనపుణలుకులు ములుకులై హృదయమున నాట నరిసింహరాజు ముందుమాటక కథలక మరలక కుప్ప కూలి కుప్పిలోఁ గొంగుండెను. వైత్రేయతి నిద్రవడినది. నరిసింహరాజు మనమను జంట్లూ ముంతమువలె నొక గొప్పతనాను పీచుచుండును. భార్యను అద్దెనిగిరింగములువలె లేచి విడిగిండునుండును. “ఆహా! ఏమి! విశ్వస్యము మహాభాగ్యమని అంతలుచెప్పెదను. ఇదెంత సత్తమాట! ఈచిన్నది బంగారుమాగులుమ్మలలో చుట్టబడినదా! యెదురుకట్టనుభముల నిండుకైనను ప్రహరణబలమన్నది. చివరకు తనయొక తానైనను నెఱుంగయున్నది. గణమె నెమర్తమని తెలుచుచున్నది. నమస్తరభ్యములు, తల్లి నెమ్మలు, గణము ప్రసాదించగల రని చూచుచున్నది. గణముగాని, తల్లిదండ్రులుగాని ప్రసాదించజూచి దాంపత్యానురాగినినకుంభమును కాలితోదన్న బోర్ల ప్రోకికొనుచున్నది. భక్తి భానిపడినియంచుటచేగదా ఈయబల ప్రణయమహిమను గుర్తించజూకయున్నది! పురుషులు సహితము అహంకారిగూర్చినా లై స్త్రీను బానిసలుగా తెలుచుచున్నది. ఇది మనదేశ దౌర్భాగ్యముగదా! స్త్రీపురుషాభ్యంత మృగ్యమైన గృహములు గృహముల! అవి శ్మశానములు గావా? అట్టి గృహములు దయాళుకొంప

వలె చొచ్చుటకు భీతిగొల్పునుగదా! నిలువ నీవలెని నుదాసులుగదా! ఇవి మనవాంఛిత మూఢాచారములు నిదివడలెగాని యాచార కను నిందించిన ప్రయోజనమేమి?”

“సంపదల దులదూగినంతకాలము దాని శ్రమములేమిక్కు కష్టవిధులములు నెవరును చెలియజాలరు. పోషణము శస్త్రధామమునకే కాక ప్రేమవాఙ్మయునకు సహితము పెట్టని గోడయై యుండునుచున్నది. నేరినట్లును న్నంతకాలము ప్రణయమహిమనుగాని, దాం పత్యగర్భమునుగాని ఈ మె గుట్టయొక్క జాలదు. అనురాగనిబానుభవము స్వాతంత్ర్యముందే కలుగు.”

“శ్రీ పురుషులు పరస్పరము ఒకరి కొకటి కొకరు ఆత్మసమస్యగాను చేపొమ్మనె పార్వతీవల మేత్వము లీలొమ్మార్తి గోచరింప గును. బహుమనో ఆర్షి వస్తువులు చెచ్చినట్లునె నన్నును నామామగా రామెను చెచ్చి యుచ్చిరి. తేనుసహితము ఆమె యుచ్చనచ్చినట్లు నామకొనుట కేర్పడిన చూటవస్తువునని యామెతలచుచున్నది. అందఱు నాకరుల నలెకె నేనును ఈ మె యభ్యుదయము నెగిరేత్తుట కేర్పడిన నాకరునని నూమభావించుచున్నది. అంగికన్న నెక్కువకె త్తమాకర్పయుగాని భావముగాని ఆ మె మనమున లేదు. కూర్చుండు మాకమునలె నామకగుడలమన్న తెలిసిన ఆమెవారొకరు ప్రపంచభావ మునిజూచుగదా! ఎట్టి శ్రమంతులకైనను సామాన్యజనులతో గలిసిమెలసి తిరిగి విద్యాబుద్ధులు గలుచినచే ప్రాకంఠకజ్ఞుల మలనదును. అంధప్రాయముగ

వచ్చుచున్న నూచారములు మాపుమామన గొని సమము నానందించిన యాచారములము లా యజూరు.” (మృగశిరీషే లీచి కూర్పున) “ఎందుకీ విశ్వయోగోపాములకెత్తవ్యమేమి? కేవలమజ్ఞానముచే ఈ మె యిట్లు ప్రవర్తిం చెనదనుట నెక్కుయము. కాని, భవములేవన్న మెగాని భవచూషణ నెలియదు. కావున నేను కొంతకాల మజ్ఞానీవానము చేసెనగాని యీమె పరిభ్రమమును ప్రహేళికజాలదు. ఇంతటి పెరి భవము జరిగినచిహ్నులకూడ నిద్రలు చేర్చుననె నేను! ఇంత చురుకైన భావని స్వాదోషకొన జాలనా! లేనిచో నీ యిట్లై నామకప్రణా ముల మంటగలిం చూమె కూడిగిమచేయుచు నడియుంకలెగదా! ఇట్టి పరిభ్రమములకు బ్రతు కుటకన్న ప్రణాముల దొంగిలిన మేలే యగు. ఏమైనను అగుగాక! కేవల సీమంట నొక గడియై మెలను నిలువజాలను. నామనము తపించుచున్నది. నాకు శాంతిలేదు. నేవో మెలననని చెప్పిన నొక నిత్రానకమై యున్న ప్రేమినితలనగజూచి యుక నిట్టకర్ప విడిచి నుండి రావలెనుకొని చచ్చిరాత్రి యనితన జంకక నరసింహరాజు యిలుపెడలిపోయెను.

౧౦

తెల్లవారినది. ప్రేమావతి నిద్రనుండి లేచి కనులు నులుముకొని అటునిటు చూచి నది. మంచముపై భద్రలేడు. ఈ మెకేదయో చెప్పకలకూడ నెక్కుయొందెను. ఆమెగుండెల లో పెద్దరా యిడినట్లు చెను. గదిలూతయు పెడకనది. నరసింహరాజు ఎందును గాన రాదు. అనయత్నిముగానె యామె తెచ్చి

మని తేకతేచును. ఇంద్రతీర్థానివారించుటకు నమిగిలిన పనిగనున పట్టెడి. తనభక్తి మారును గాన రావని యమ నేతృత్వసాగెను. ఇట్లువానికి అంతయు వెదకిరి. ఇంద్రతో పారావాదు రాత్రి రెండుజాములకే చిన్నబాబుగా రెచటికో నెట్లెరివియు, తాను వెంట వచ్చెదనన్నను ముడిచి చెల్లెరివియు, ఒకచీటిని మూత్రము తనకిచ్చిరివియు చెప్పి మాడిచిరి విచ్చెను. అది ప్రమావతి! వ్రాయఁబడినది.

“ప్రియమైన ప్రమావతికి, శ్రీమంత్రులకు కృత్యములుముగాని, మండికడలుగాని తెలియదు. భగవంతుని వారికి నభ్యర్థము. చీదలు భాగ్యవంతులతో నాటి కాజాలను. వానికిని నీదిని నెందు భాగ్యవ్యము లభింపవచ్చును. నీవు భాగ్యవంతుని ముద్ద వడ్డెవు. కేను వాస్తవ చాలి తనయునను. కేను నిన్ను బోధించుచును. వాస్తవమునకే కలిసివచ్చిని నిన్ను తీసికొనికెట్లెద. కేనిట నుండి మనబాలను. నాత్మని నీ నాకు నర్పణము. నాకు కులసంపదము తనయు నిచ్చినను నాత్మని విడిచియునబాలను. దైవము నిన్నను గ్రహించుగాక.”

—నరసింహరాజు.

ప్రమావతి ఉత్తరము జదువుకొని గుడ్డ నీళ్లు కుక్కుకొని, దుఃఖము పొంగిరా గదితలు పులు కేరికొని గదిరాత్రి పట్టె. తనమును నూచుకొని విచారపడసాగెను.

౧౧

దినములు వారములైనవి. వారములు నాలుగైనవి. నరసింహరాజు బాడ తెలియ

రాదు. ప్రమావతి విచారము నకు వేరలేదు. ఆమె యేకాంతమున నిట్లు తలపోయఁ దొడఁగెను. “నాతండ్రి యా దీనమాలుకే నోచ్చు. నీ కుందుమన్న నాభక్తియ నీను నమితము మూఢుల వాల్చిన నీటి వచింపరాని పలుకులు పలికిరి. నాకంత మన్నమ నొక్కరికే నమింపను నేలయ్యెడిది గదా! అత్తా! నీట్లు భరింపఁ కిదియొగము! నాత్మ నన్ను విడిచి కల్లవ్యాపనగా నతికి పలియే నీయింప నీయవచ్చునది. గాఢమోహమున నతియుంటి నని నీకే ముఖంగి నైతిగా! నాభక్తి నాకు నన్నునా ననుకొంటి గాని నన్ను వశంపదునన్న వంగతి నీయదానును. అట్లు! నావ్యాపనము వారింక నామగదా! ప్రీతి నుకొనెదనైతే నీ పతి యధనము, తెల్లెయు, తెల్లెయు, నర్పణము నది నేమిగదా నునాభగవచ్చు. నావతి నాచెంత నీవానాపున కిచ్చునన్న నెఱుఁగము పతియ



“ప్రమావతి ఉత్తరము జదువుకొని.....గదిరాత్రి పట్టె. తనమును నూచుకొని విచారపడసాగెను.”

వ్యసనం? కాకిచే కలుగుచున్న నాకలి మెచ్చట నున్నను మారుమాటాడిక పోవుదాన. హా! ప్రేమమా! నానుభవమునకు దీనికే ప్రాయశ్చిత్తము చేసితివి. ఇకనైనను నాపైకలహించి నాకలిని తల నన్ను తీర్చుము. ఇవియు నీ కనేక సంగమములు. నీశరణుల చొచ్చినాను. రక్షించుము" అని పరిచివిధమున బలిపించుచు ప్రేమాపతి కాలము పుచ్చుచుండెను. మణియు మునుపటివలె సకలాభరిణభూషితమై మీసినవలె నుండిక సామాన్యరాలిలలె జీవితము గడుపుచుండెను. ఆధరిణములు దీర్చిపెట్టెడి. శియనగృహమందలి యుగాకాములు పన్నిటిఁ దీసివేసెడి. నాకలిలెంతమంది యున్నను గృహకృత్యములు నెరి తీర్చుటకు వారిక్షమెరు రుచూడిక మెల్లమును పనసరము కలిగినట్లు

యెల్ల నామెయే చేయుచుండెను. అన్ని కనులు దల్లికంటె ముందుగ నామెను చేయుచుండును. అల్లి నయితము పనిసందడిని విచారమునకు చి బోపువేమాయని ఆమెను కష్టపెట్టలేదు. విశ్రాంతి సమయములందు సర్వవిధములతోఁ గాలుక్షేపము చేయుచుండెను. ఇదివఱ కెంత గోరియో మెచ్చడంత విరాగ్తమై చూచు వారిని కాళ్ళర్చియు గొల్పుచుండెను. ఆమె వైరాగ్యముజూచి అల్లి దగ్గులొక్కొక్కము నున్నట్టిది మఱయుకష్టము విచారమును పొందుచుండెడి. చిట్టిచిలునలో పరిసంహారాజు పట్లయు లేదు. ఆమె యనభికి పట్లకావో టారివారి కెవ్వరినఁ దెలియదు.

ప్రతి సంగతి గా ము

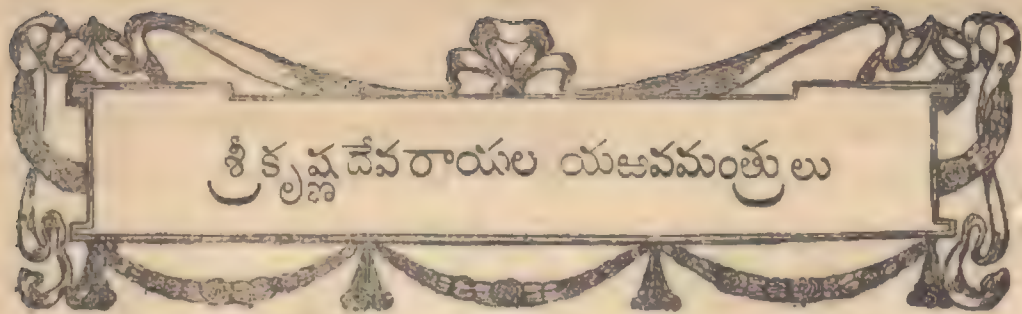


తొలి ముద్దు

మునిమాణిర్యం పరిసంహారాపు, [రావీంద్రముతి]

వైష్ణవైష్ణవి తొలిముద్దు బెట్టకొరగ అతివ సీమోవి నామోవి నంటినపుడ విరిగిపడునట్లు తిరిగి యీ విశ్వమెల్ల కష్టపడిపోయె గాఢాంధకార పటలి సున్నునై యున్నట్లె సంకల్ప మొందు ఈ ప్రకృతి నెల్ల సొకట దహించివేయ విడునాల్కల బాపుచు బాడబాగ్ని అగ్నినుద్యుతమయ్యె భయావహముగ

క్షుణ్ణివైష్ణవైష్ణవిముత్ కుచ్చునాలు అతితరంబుగవీచు జంఘానిలమున వేడిర క్తంబుచిమ్మట వెట్టినట్లు హృదయనాళాలు తాపంపురొదలుపెట్టి యావనపుకావిపూత లనందగిలిన సంజ, చీకటిచాటన జారిపోవ జీవితతామృతకలశంబు చేతబట్టి త్రావబోయిన నామెను తల్లడిల్లె



శ్రీకృష్ణదేవరాయల యజ్ఞవంతులు

ఆ. రంగస్వామి సరస్వతి గారు, బి. డి.

మౌఖికము 'భారతి'లో "ద్రవిడ
వాఙ్మయము: ఆంధ్రులు" అను

వాఙ్మయములో కృష్ణరాయల మౌఖికమున గొందఱు అంశములు ఉండియు నుండిన మూర్తిమేకాక యని మాతృదేశములో గూడ గొందఱు ద్రవిడ యుండినట్లు సూచించబడినది. అట్లు సూచించినమంత్రి 'అఱం నభర్తి ముదలం.' ఇతనికి 'అఱం మాఱు' అనియు, 'కేమూర్తి' అనియూహించి యు నామాంతరము యుండినట్లు ద్రవిడవాఙ్మయమునుండి యెత్తి చూపబడినది. అయిన సీమంత్రినిగూర్చి శాసనము లెచ్చటనైన గలవా? కేవల మేవోక్తమునందలి నాక్యములచేతను, రాజ్యములచేతను మాత్రమే యాయనవిషయము మనకు తెలియుచున్నదా? దానివాఙ్మయములో మూర్తిముదలంకిన విషయము వర్ణింపబడి విలువగలది యనదగునా? వెనుకటికాలమునా రాచాట వర్ణముల వ్రాసియుండరాదా? ఇట్టి సందేహములు కొందఱకు పోవవచ్చును. ఈ విషయమున శాసనమును వెదకగా కనిగూడె ఈ యజ్ఞవంతులయొక్క పేరికములు. వానిలోని విషయము నివర్తించుట శాసనములో

నక శాఖవారి సాంకేతిక నిరీక్షలో నుండి యుండు వ్రాయుచును. 1921-వ సంవత్సరము శాసనములో 370-వ సంఖ్య శాసన మాతని గూర్చినది. ఈ శాసనము నేటివారామములో పేరుపడి అను ప్రసిద్ధిమైన శైవీశ్రమంజలి పేర్కొనవచ్చునది మూలమున దున్నది. ఈ శాసనమున కృష్ణరాయలతంత్రి యగు "నరసానాయకుడు" ఆ శివాలయము లోని యభిషేకమంటల ముందు ప్రసేదనమును ఏబది పేరులును, మహామంటల ముందు మూడు ములును వెల్లడించుటకును, 'చాముండి నాచ్చి చూర' అను నమ్మవారి గుడియందు ప్రవేశమును నొసఁగియున్న సీమలోని అయిదొక్కవారు గ్రామమును దానము చేసినట్లు తెలియుచున్నది. నరసానాయకునికి ఈ శాసనమునకు ఆరంభకర్తయినవారు కార్యకర్తగా నగుటచున్నది. ఈ శాసనము వికారిసంవత్సరమున వ్రాయబడినది. దీనికి సరియగు క్రీస్తు సంవత్సరము 1480 అగును.

ఈ మంత్రియొక్క మహాక శాసనము 1921 వ సంవత్సరపు 4వ వ నాడుగలది. ఇది నేటివారామములోని పినవైద్యనమ్మలను ప్రవేశింపబడిన మంజలి పేర్కొనవచ్చునది మూలము

యమం నున్నది. మహామండలేశ్వరి నామిన
నాసింగరాయలు కాలమున వ్రాసినవత్సరమున
తిరునదీమలో దేవాలయముల మండలము
మేలెడు గొల్లవారు 'శదకృషమై' అను
పన్నును చెల్లింపలేక యితర ప్రదేశములకు
మరిబోగా నాకన్ను నరసానాయకుని కార్య
కర్తయైన అంబరత్తినయనారాయణస్వామి
పై తగ్గించెను. ఈ శాసనము ముందునా
సింగరాయల దానినకడ వ్రాసినవత్సరమున వేయించ
బడినది. దీనికి పరియగు శ్రీమత్తనవత్సరము
1482 అగును.

ఇంకొక శాసనము 1921 న వ్రాసినవత్సరపు
473 నెంబరు గలది. ఇందు రాజు 'కుమారి
మల్లికార్జున రాయలు.' ఈరాజు సామన
నాసింగరాయలును, కృష్ణరాయలతండ్రియగు
నరసానాయకును ఈ మస్వతంత్రులు గాక
పూర్వము సేనాధిపతిగా నుండినవాడు.
ఈ శాసనముగూడ తిరువెట్టి నెల్లూరునందే
నొడిగినది. దీనికాలము శాలి 1407 అనగా
శ్రీ 1485. ఇందు విజయనగరాస్వామ్యమున
కు శ్రీమత్తన వత్సరమున రాజ్యము అను చిన్న
మండలములోని 'కైక్కోళి' అను సాలె
జాతివారికి వారియత్సవములయందు పట్లకి,
శంఖము మొదలగు బిరుదచిహ్నములను
కాంచుపుగమునందలి కైక్కోళిజాతివారివలెనే
యజుయోగించునట్లు 'అంబరత్తినయనారు'
శాసనము చేసెను.

ఈమూడును గాక నీయజునతిత్తక మొ
దలియూగు శాసనములు కొన్ని కలవు. అందొ

కటి తామ్రశాసనము. ఈ తామ్రశాసనము
['Rangachariya's Index'] అను శాసనము
చియందు ఉత్తరార్కామ్యముల్లోని నెం 532కు
గలది. ఈ శాసన మునికి గవర్నమెంటు శాసన
శాఖవారిచేతికి వచ్చి పరిశీలనబడిలేదు.
ఇది 'తిరువెట్టిమల్లి' అను ముగ్గురలకే. త్ర
మున పరెయనాడు మరమను మరములో
నున్నది. ఈ శాసనమునందు 'అలెయనంగొం
దతంబిగాను' అను సంజారిపన్నానికి అది
వశత్తక మొదలియూగును, నీర దేశములమహా
జనులను చెకే యొకముఠము కట్టించినదే కాక
ఈ దేవాలయమందలి యవ్వనాదిగుడివిమా
నము కట్టించి, దేవస్థానమునకును, పండా
ములకును 'మేలప్పాళయము' అనుగ్రామ
మును, గ్రామమునందు జరుగు పెండ్లిండ్ల
యందు ఆసుకములు, బియ్యము, నత్తము
నీయవలసిన క్లెర్కాటు చేయబడినది. ఈ శా
సనము పూర్ణముగా శోధించిన నికను విశేష
విషయములు బయలుపడవచ్చును. ఈపై
మూడు శాసనములనుండియు సీ అనంతతిత్తక
మొదలియూగు విజయనగర సామ్రాజ్యమున
కుమార మల్లికార్జున రాయలకాలముమొద
లుకొని నామననాసింగరాయలు నరసానాయ
కుడు ఈరాజుల కాలములలోనుండి కృష్ణ
రాయలకాలములోగూడ ప్రసిద్ధతై యుండి
నట్లు తేలుచున్నది. కృష్ణరాయలకాలమున
మంత్రి చాల వయసుచెల్లినవాడై యుండ
వలెను. కనుకనే ముాయసము వెనుకకాల
మందలి శాసనములలో మన కగుచున్నందు
లకు కారణముగిచేమో? చాలకాలము విజయ

నగరము 'హంబి'లో నివసించియుండుటచేత నీ యీమంత్రికి క్రవీణవాద్యమును 'అంబి అజమానబద్ధ' అని కేరలుయండునలెను.

'తిగువారూ' క్షేత్రమునందలి యర్చకుల విషయమై 'తత్త్వైకాశుః' కవి వ్రాసిన పద్యము లో కృష్ణరాయల మంత్రి మఱాకనిపే రగడకుచున్నది. ఇందలి

మకుపు పుగళ్ల కృష్ణమహా రాధారాజై
అరిమనడమలై యారాజై,

అను వాక్యములో 'నడమలై యారా' అనునది యింకొకమంత్రి పేరుగా గెనుచు చున్నది. అజనమున 'నడమలై' అనగా నుత్తరవర్ణతము. ఈనామ కొన్ని ప్రదేశములలో హిమవత్స్వలిమునకును, కొన్ని ప్రదేశములలో 'తిగుమల'తిరుంతి దేవనానమునకు వర్ణాయం నముగా వాడబడును. అందుచేత నీ 'నడమల యారా' అనునదము 'తిగుమల' అను పేరుగల్గిన సాళివతిమ్మడినును గూర్చినదని కొందఱు అభిప్రాయపడిరి. అయిన 'సాళివతిమ్మ' అని పలికా లేక యింతటి విశంభిత ప్రతితికమగు పదమును కవిత్వమర్యాద తెలిసినవా రెవరును ప్రయోగించియుండుదురు. 'నడమలైయారా' అను పదము నక్షోణదేశములో సాధారణముగా పురుషులకు నామముగానున్నది. ఆపేరుగల్గిన మంత్రి యొకడు కృష్ణరాయలయాస్థానిలో నుండవలెను. అతనిగూర్చి వాద్యమునునందలి యీచాటుగా ధగాక వేళమైన సమాచారము తెలియువా? శాసనములలో నెంతైన నత మదాహృతుడా?

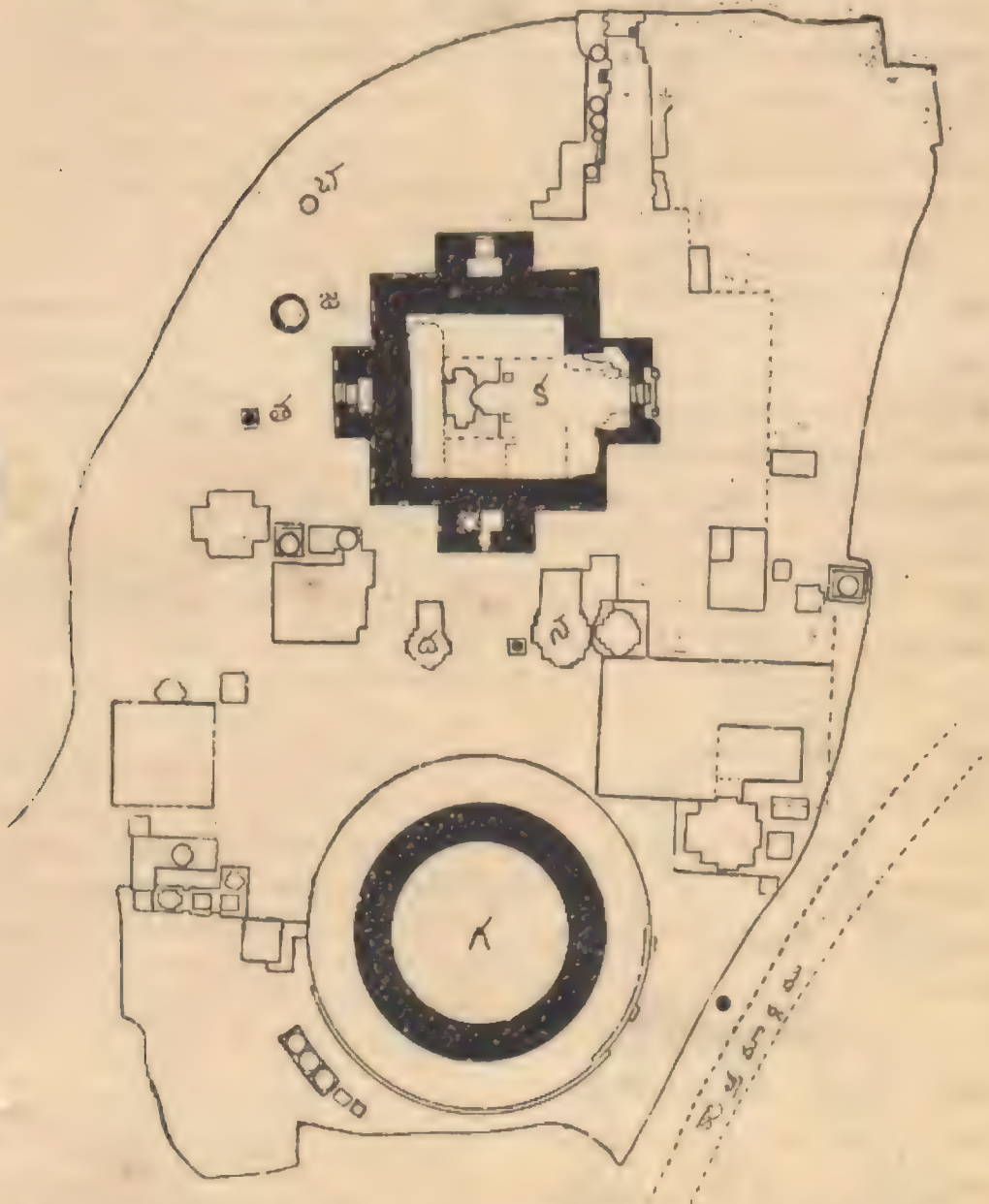
1921 నావత్సరము 307 నెంబడు శాసనములో నీమంత్రి పేరుగె మున్నది. ఈ శాసనము చెంగిల్పుమంజులములోని 'అరికల్ కోవిల్' అను గ్రంథమున నున్నది. ఇందు అరికల్ కోవిల్ గ్రామమునకు క్రొత్తగావచ్చి కాపురము లేస్తాను కొనుకొనుతులకు ఒకసంవత్సరమున్ను లేకుండనుటకుకుండు వారీయుండున్నట్టి యమును ప్రచురించియున్నది. ఈ శాసనములోని రాజా కృష్ణరాయలే. ఇది భావసంవత్సరము కార్తిక మాసము ముప్పదవ తేదిన ప్రకటించినది. దీనికి సరియయిన క్రీస్తుసంవత్సరము 1514 15. ఈ శాసనములో కృష్ణ దేవరాయలకు నక్షోణదేశ రాజ్య తినిగియై 'కరిణి' బిరుదమును వహించిన మంగరసయ పేర్కొనబడినాడు. ఈ మంగరసయ్యకు పుణ్యముగా 'నడమలై యారా' ఈ శాసనమును వేయించెనట. కరిణి కమంగరసయ్యయొక్క శాసనము అనేకము లిదివఱకే మనకు తెలిసియున్నవి. ఇతడును కృష్ణరాయలకు పూర్వము సరసానాయకుడు, వీరినరసింగరాయల కాలములలోకూడ సేనాధిపతిగా నుండెను. కృష్ణరాయలు 'ఆముక్తమాల్యద'లో యామునాచార్యుల రాజనీత్యుపన్యాససందర్భమున మంత్రిగా నొకని నియమించునపు డతడు తనతండ్రి తాతలకాలము నుండి నచ్చినవాడుగానుండిన మంచిదని చెప్పినాడు. ఈయువదేశమును రాయలు తన గూఢరక్షానుభవములనూడి గ్రంథమున జొన్నియుండవలెను. ఇట్లే రాయలయాస్థానమునందలి యితర ప్రసిద్ధపురుషులనుగూర్చి మనకు క్రొత్తగా తెలిసినదాని క్రమేణ ప్రకటించుచుండును.

౧. ఈతనివిషయము 'ప్రచిన్వాద్యము-అంబున' అను వ్యాసమున నీపద్యంలోనే చెనకఁ దెల్పించియున్నాను.

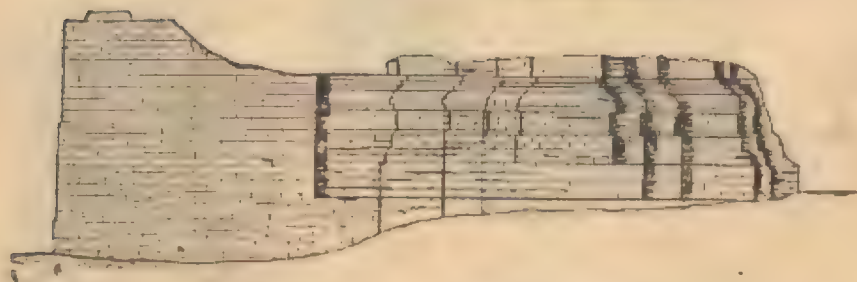
సార్వాదు స్తూపములు

కొ. నరసింహాచారి గారు

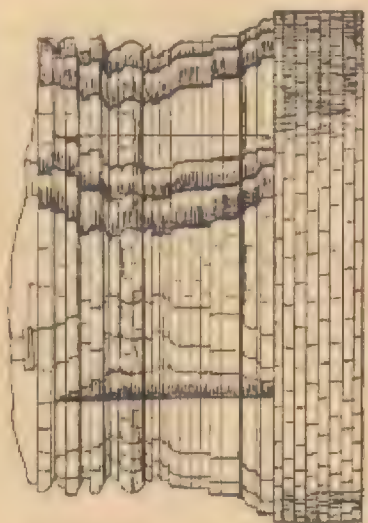
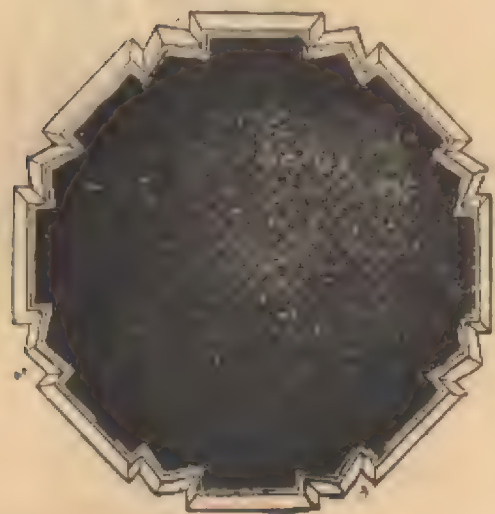
సార్వాదు స్తూపమునకు పూర్వమునకు దున్నుల క్షితియం ఇది వానజానికి 4 మైళ్ళు ఈ స్తూపమున పూర్వపునార్క
గురికిన పాగుల పూర్వ క్షితియన పట్టయలు. మున సంతానమునకును కి. ప్రస్తుతము సార్వాదుకు



క. ప్రధాన స్తూపము. గ. లోకేశ్వరి స్తూపము. చ. సామంతి స్తూపము. జ. స్తూపము.
త. అశ్వత్థామ (భాతి సం. ౧౧ వ సంవత్సరం ౧౨౨ వ సంవత్సరం) న. ఆలయము. ప. ఆలయము.

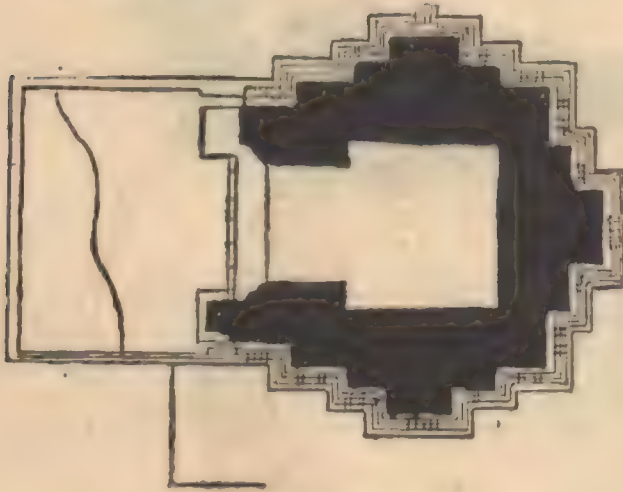
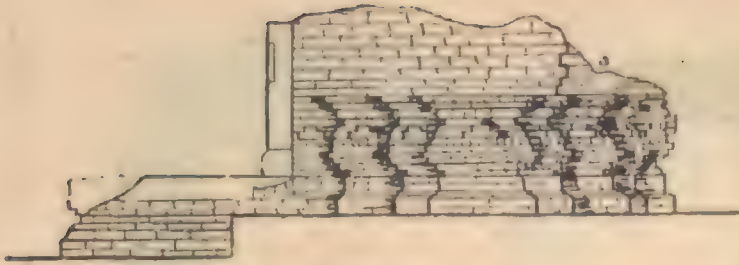


న. శ్రీ ఆలయముయొక్క ప్లానును, ఎత్తును



న. శ్రీ ఆలయముయొక్క ప్లానును, ఎత్తును

నీటి ప్రాకారంబిందును నీటిపాతాళములు లేకున్న కాల నందు. కాబట్టివారును నీటిపాతాళములు నాశములు కాగా
తనర యనహారుముగ నాశించెను పూర్తితీయ గలు వొకటి కందును ప్రతిము కిక్కిలములుకాక నీటిని యున్నది.



ద్ర. అలయముయొక్క స్థానము ఎత్తును.

ఇసుపకమ్మలచే నొకదాని తొకటి చేర్చి దిగియింప బడిన నిలువ గలదునుచే నొక్కడ నొకడ వేర్వేరుగా నుండును, వాళ్ళరు చక్రవర్తిచే తనతండ్రి జ్ఞాపకార్థము గట్టబడిన శిథిలము గలదునుచే, చక్రవర్తి తనతండ్రి నొకడనుచు నుండును, తొకటడుమండిన చొఖండి మూడమును శిథిలములు కాక నిలిదియున్నవి. చాలమట్టునకు సార్వభౌమలోని శిథిలమైన కట్టడములన్నియు నధికారపరమైనందున తొక గొప్పదానియొక్క పట్టణముగాయుండును, అంతేనొకటియు నేయుండును రాజ్యమును ప్రభుత్వము పాడుకొనుటకుని వారివారికి సాధ్యమయినంతవఱకును ప్రభుత్వముగా నొకటి కలిపిగ్రహములు, నిలువగల లోహపదార్థములును, భవమును (నిమ్మము) బండ్లకెక్కింపుకొని పోబడినవి కాన చరిత్రకారులకు కావలసినంత యాధారములు లేనందున నీశ్రేత్రమునుండిని పూర్వముగా నెఱుంగుచు పూర్వము మనకు లేకున్నది.



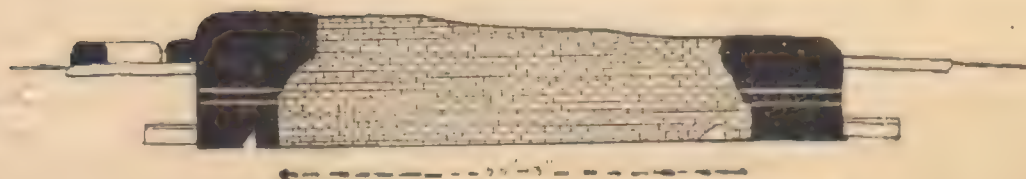
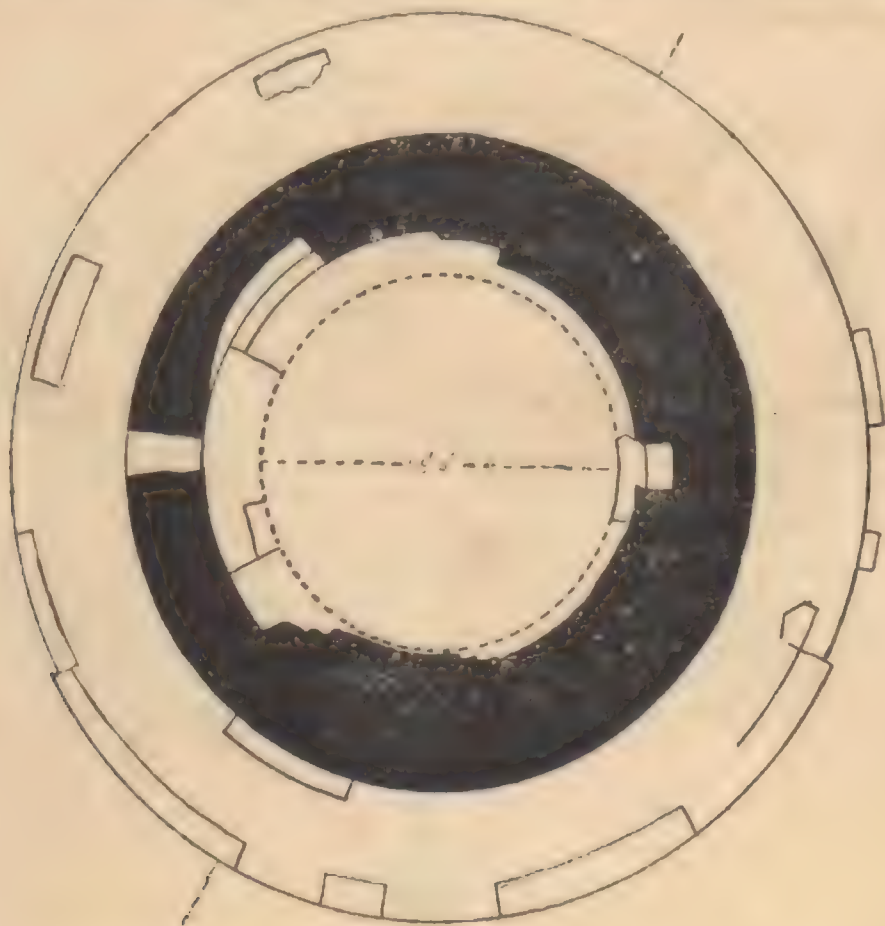
మహాశ్రీ విష్ణువేంకటేశ్వరము

క్రీ. శ. 1815 సం. న స్వామివారిస్వేము లేక కర్నూరుమక్కలగా తీర్థలమును ప్రవేశించిరి. తననంతరమున క్రీ.శ. 1885—86లో జనరల్ కన్నింగ్ హాముగా తీర్థలమును ప్రవేశించుటకు తీర్థలస్వామిల ముందు

దేవాలయమును, కనుగొనఁగలిగిరి. దేవాలయసమీపమున
హరికి కొద్దిదూరము లనేది ములు కొరకొని. 1818-53
సం.లో క్రిష్ణగారు ధర్మక్ష (థామేక్) స్తూపముచుట్టును
ద్రవ్యింపగా ననేక స్తూపములు, ఆలయములు, చైత్య
శాల యను కొనవలిన యొకకట్టపనును కనుగొనిరి.

జగత్ సింగు స్తూపము

18వ శతాబ్దాంతమున వారణాసిరాజున చేత్ సిం
గుని చిత్రమున జగత్ సింగుయొక్క గృహనిర్మాణము
పై కావలిన రాళ్లకొను ద్రవ్యింపు చుండగా నీస్తూ
పము బయటపడెను. జగత్ సింహుని పనివారి శ్రవ్య



గ. జగత్ సింగు స్తూపము

నపు బొక భవాగారమునుగూడ నిండుగనుగొని యందలి వస్తువులన్ని దాటవేసిరి.

ఈ స్తూపము పరిమితికి నిలబడుచున్నది గొప్పది యున్నది. అన్నిటికంటే బాగాలనున్న పరియమునున్న వ్యాసము అ. 44—అం. 35. కాని కేసుండు పరిమితి మొక్కవ్యాసము. అ. 55—అం. 35. నిలు నిలియున్నది.

ఈ స్తూపము, బహుదానిపై నొకటిగా బోల్లింప బడిన కిక్కులాది వస్తు నిర్మితము కట్టబడిన స్తూపము దాదుమై యున్నది. ఇంకొకటికంటేనా, నల్లబొగ్గ, కట్టబడి పైప్రాంతమునైనా గాన యున కేగింపబడి యున్నది.

ఇటికలు సాధారణముగా $20 \times 3\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2}$ అంశ నిమల పరిమితి $15 \times 12\frac{1}{2} \times 8$ అంశముల వరకు పరిమాణభేదములు గలిగియున్నవి.

దేవాలయము

ఇది సమచతురమై ప్రతిప్రక్కను 68 అడుగుల పొడవుగలిగియున్నది. ప్రతిప్రక్కనుండును ప్రత్యేకముగ ననుపాదిపరీతి పెండ్లియలుగు యందును నిర్మియున్నవి. ఇంకొకటి నింకొకటి కట్టబడి నిర్మియును లన్నియును ఒక ములై బాప్తమునై యొకభాగము కైన నుంచునది యున్నవి.

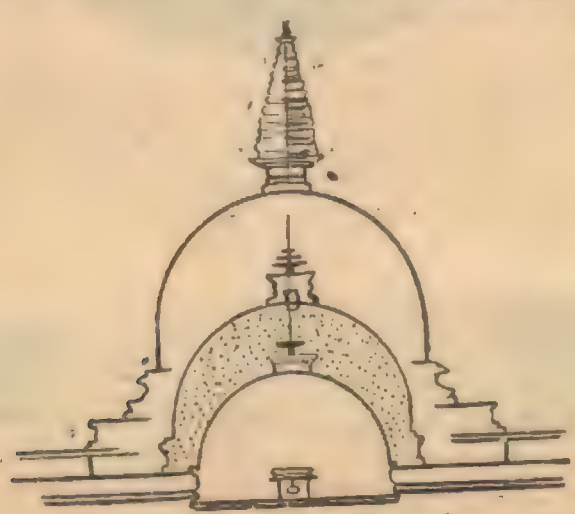
అశోక స్తంభము

పై నుదహరింపబడిన యాలయమునకు పశ్చిమ

మున నొక స్తంభము కలదు. ఇది మిక్కిలి శిథిలమై యున్నది. దీనిని కిక్కిరియించి నిలిపి మిక్కిలి స్వల్పముగా విలుగగొట్టిసంధున ప్రక్కనున్న యాలయముపై వ్రేలికి నిలుపుటకు తోచినది. స్తంభభాగమున నుండు పుల నామమందును నుండు పుల నామము కేవలము చేర్చుటగా కట్టబడియున్నది. భాగము పొడవు ౧౦—౧౧ అంశ ౧౦౩౪ పుట చూడుడు.)

ఇందు రెండుగింహములముఖములు మాత్రము ఆలయమునకును పరిమితియును కట్టబడి యున్నవి. ప్రత్యేకము కట్టిన యాగారములబట్టిచూడ నీ స్తంభము భూమిమీదును పై 84 $\frac{1}{2}$ అంశమున గలిగి యొకరాతితో కట్టబడియున్నది. దీనిమీదును కట్టబడియున్నది. శిఖరము న అ. 1—అం. 10 అంశమున్నది. దీనిమీదు మాత్రము 7 అంశము కట్టబడినది బహుమితియు, అట్టి పరిమితియును, కానిపై 4 గింహములును, దానిపై నొక ప్రక్రమము గలిగి యున్నది. దీనిమీదును 4 ప్రక్రమ 'స్పృక్ర' కన బడుచున్నది. దీనిమీదును 82 అంశ (Spokes) కలవు. గింహములక్రిందగల గింహము నొక్కొక్కచానియందును 24 అక్షరముల 4 ప్రక్రమమును, అక్షరముల సింహ, గూపువధి, అశ్వరూపములు చెక్కబడియున్నవి.

ఈ స్తంభము హిందూదేశమున నిర్మితవరకును కనుగొనబడిన పురాతనకన్యపురాణం మిగిలిన హిందూ స్తంభము కలదై యున్నది. 20౦0 సంవత్సరములకు ముందు ఇదికానిది (Sand-stone)తో కట్టబడినది కైవసు చక్కగా చూడబడి యున్నది. పాలరాతిపై ప్రతి స్తంభమును ౧౦ ముగిలై కట్టబడియున్నది.



అశోక స్తంభముపై నొక స్తంభముగా కాలక్రమమున నిర్మియు నిర్మిత స్తంభము

రామాయణమునందలి వానరు తెవరు? వారేరి?

రావీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రి గారు

శ్రీమద్రామాయణమును వాచునఁ బఠించి మాదివిద్వాంసులు రామకీరణమనఁగలఁగల ప్రస్తుతకాలమునందలి వానరములు కారనియు వాకొక జాతి మానవులనియుఁ చెలుపుచున్నారు. ఆ యాహాసే బలపఱచుచు నేకొక వ్యాసమును వ్రాసి శ్రీరామాయణం బ్రచురించివాడు. వావ్యాసముడు పరిగఁ జూచుకొనక కొన్ని కుశాగ్రములను పదవరాజుగ్రీవియొకరికిఁ బాపుగారు శ్రీభారతిలోఁ బ్రచురించిరి.

హీనజాతి యన నేటి?

నేను వానరులను హీనజాతిఁ యంటిననియు, వానిచుంజుకాదులనంటి నిమ్మ జాతులు కావనియు, శ్రీపంతులవారు లిఖించిరి. వానరులు తక్కువనరులని నేను వ్రాసితినిగాని, దానిచే వాని విచారాదులనంటి నిమ్మ జాతులనుభావముతో నే నట్లు వ్రాయలేదు. కేవలార్థ విముఖులను, జ్ఞానహీనులను వెదకు నెంచును కొంత తక్కువవారని వాతార్థ్యము.

వానరుల తోఁకలు

“వైశేష్ట్య వారికి తోఁకలున్నట్లు” నేను వ్రాసితినిని శ్రీపంతులవారు వింతపఱచితిచ్చిరి. వీరి వింత వాని వింతను బట్టించుచున్నది. వైశేష్ట్య వారికి తోఁకలున్నవి నేను గల్పించివ్రాయలేదు. శ్రీమద్రామాయణములోని వాని వాలములున్నట్లు తెలుపుచున్నది. నే నీవనగల వాచయములో రామాయణము చెప్పు లక్షణములనే వైకొంటిరి. కాని శ్రావ్యలక్షణముల వ్రాయలేదు.

* వావ్యాసములో హీనమానవులను పదమునే పశువృక్షముగల ప్రాకృతిమానవులని వ్రాసితిరి. అట్లునుండే

కాపున, వీరు వాలములుగలట్టియు, పరిపూర్ణమానవులమునకు రావట్టియు నొకవిధమున మానవజాతిమని విజ్ఞులు ప్రావీణిగా నేనును వ్రాసెను. శ్రీమద్రామాయణకాలములందు వాలములుగల హీనమానవాది యొకఁడెడిది తోఁకెడిది. వాడు కొన్ని వృక్షలక్షణములును, కొన్ని మానవలక్షణములును కలిసియుండెడివాడు. తోఁకలుండెడివి. ఈ యంశములు రామాయణముం బట్టియే తేడయవచ్చుచున్నవి. వానిని లక్ష తక్కువనరులని భావించు. దేనియందు దుష్కర్మయన దేహనిగ్మాన శాఖ గన్పించునను, బుద్ధిభగమునందును, మాది మానవులకంటె దక్కువయని భావము.

నోఁకలుగల మానవజాతి యిచ్చ నేది?

వారెక్కడ ?

అని శ్రీరావీభట్ట వ్రాగాని ప్రశ్నించుచున్నారు. వారివృక్షమునకు నేను తెలిపినందులేదు. పూర్వము రామాయణకాలములో మానభావవిషయములో వాలములుగల హీనమానవు లుండెడివారు. రామాయణకాలము మిక్కిలి ప్రాచీనము. ఉత్పత్తియొక్క జన్మకాలమునకును, ఉత్పత్తియొక్క జన్మకాలమునకును, కొంతకేము కలదు. భూమి పరిణామమును భూమిను రాజగరాగరా జాధ్యక్షుండేరపరిణామము లనేకములు జరుగుచున్నవి కాస్త్రములు తెలుపుచున్నవి. కేదములు మానవులకు న్యేష్టిలోఁ దుగవాఁడని భావించుచున్నది. “వైశేష్ట్య”ను నిశ్చయమున్నది. మహాసాంఖ్యకాస్త్రమును, వావ్యాస్యులప్రకృతికాస్త్రములను చూచి మానవజాతియేయున్నది. వారిక

నేను వాచలేను. హీనవాగులకిగల ప్రాకృతిమానవు లని, హీనమానవు లనునంగాఁ బ్రస్తుతము తీసికొనుము.

మమ్మను బట్టిమడలేవిద్యానులు పెప్పెనదియు నిట్టిదియే. భగవానుని ప్రకాశితోములును దీనినే బోధించియిచ్చి వెందురు. మందు పొందాడినులులేని జలనరుములు పుట్టి నవి. యాయపాత్రలనుండి సపాత్రలర కూర్చారులు పుట్టివని. ఈకూర్చారులు విశేషభాగము జలమునం దును, నీచదాగము జలమునందును నుండువని. దీనినుండి యీచదాగము జలమునందును, విశేష భాగము జలమునం దును నుండువరచోగులు పుట్టివని. ఈచదుప్పాత్రలనుండి విశేష భాగము చతుప్పాత్రలగాను నోలిం తెచ్చిపాత్రలు గాను సంపదించు రావరాదిజంతువులు పుట్టివని. సదా ద్విపాత్ర గా నుండువనినదిను విశేష భాగము చతుప్పా త్రుగా నుండువానరమునకును నడును సంబంధముకలుపు మడకొన్ని జాను లుంకించుచును. చచ్చునుగ చతుప్పా త్రుగను, విశేషము ద్విపాత్రుగను నుండుజాతి యొకటి యానదురా నుంకించుచున్నను. వారేరాచా యాము నంపి పానరల తికాచున్నను. ఈయానా సమస్తా స్త్రములకు సమృద్ధినుగను శ్రీమద్రామా యానది తే వాన రుల కనుహలమగును నున్నది.

ఇటీవలి పరిశోధనము లేమి చెప్పించున్నది?

ఇక్కాలమునందలి భూగర్భ పరిశోధకులు నర వానరులకు సంబంధముకలుపు నేమిమిదగు లుండెడినని కనిపెట్టి. ఆ యంశము 9-2-25 వేదీకల యాంధ్ర పత్రికలో “మనిషి పుట్టేవంటి కోతిపుట్టే” యను వీర్తిక క్రిందఁ బ్రదురింపబడి యున్నది.

“లంసోక్ ప్రతి 4:—ఉదయం11-40, బుచానా ల్యాండులో విట్యుటగ్నండు విశ్వవిద్యాలయ పండి తుడు రాంగార్నర్ 50 అనుగుల లోతుగల నున్నపు రాల్లో పొలిపట్టుచిన ఒక కోతిపుట్టే గన్నట్టే. ఇది చాలకాలమునాటి క్రిందిపుట్టిగా గానించు మిన్నది. ఇది మనిషివంటి పెద్దకోతి పుట్టెరలె గల్పించుచున్నదట. ఇది మనిషిపుట్టేగాదని రాక్షసుగా ననుచున్నారు. “గొల్లి” “చింఠి” అను కోతులపుట్టెవలె నున్నదనుచున్నారు. మాట్లాడుటకు శక్తిలేకపోయిన గాని మాటలగుర్తులు దిన్నము లున్నటులు గల్పించెను.” ఇత్యాది వాదన ప్రచురించుచు ప్రతికాధిపతు లీక్రింది సంపాదకీయ వ్యాసము నీదివయమీ ప్రచురించిరి.

“కోతినుండి నగుడు జనించినని తాగ్నిను నిధాంతము నిడియించెను. దీనిని కాస్త్రస్థలు వేదవ్యాసులువలె పరిగణించుచున్నారు. కాని మానవులకు మాట లెఱుల యచ్చెను? సంజ్ఞలేటల తెలికను? ఈశ్రక్షులక జవాబు దేయక పాశ్చాత్య కాస్త్రస్థలు గంజగోళ పడుచున్నారు. మానవుని యాపుగల లోకతేరికోతులు గలవుగాని, వానియింపను మానవునికీర్తులు లేవు.”

ఇటీవల నోక జర్మను కాస్త్రస్థులు యేబది యడుగుల లోతున నోకపుట్టెను కనుకనెను. వానిని పరిశోధించగ, మానవుడును కోతియు గాక మాటలాడి సంజ్ఞలను దేహింపగల వేరొక చాక్సాకపు జాతి కిది సంబంధించి యుండెనని యాచిడు కనిపెట్టెను. ఈ జాతిని కోతినోలు మానవుని పిలుచుటకు బదులుగ, మానవులలో లోనులని పిలుచుట భావ్యముగ నుండునని యాచిడు నూచించుచున్నాడు. ఇట్టివాడు పురాణాదు లలో వర్ణించినవానరు లగుదురా? ఇట్టి పరిశోధనముల వలన రామా యామునందలి భాషాస్థానాదుగల పీఠ మానవులు పూర్వకాలము రుండియుండుట సంభవమే యని బుద్ధిమాయ నూహించకపోగని తలంచెను. కాన రుల వాగవిరి మున్ననవి రామాదివరుల వాగవికర కంటె నెట్లు తక్కువకు నున్నచో, వానరులతో, నను లందు లేని పకులకాదు లేనో, య వానరులందుఁ జేవల వానరాది పశువులందు లేని నత్యైవమేనో, నేను శ్రీకారడలో వ్రాసిన వ్యాసమునందు స్పష్టమనిచి యు వ్నాడు. ఇప్పటికిని గొంతముగనో, గొప్పగనో నాలము గల మానవజాతి యొకటి కలదని లోకజ్ఞులు చెప్పుచు వ్నారు. ఆయలమును నావ్యాసములో వ్రాసెయు వ్నాడు. ఇంతకంటె గొప్పగనో సమముగనో నాలము గల జాతియొకటి మనభారతవర్షమున బూర్వకాలమున నుండి యుండునప్పును. అట్లే యూహింపవలయుననిన ప్రమద్రామా యా మట్టియూహలు పట్టించుచున్నది గావున నట్లు తలంప నైయున్నది. తొల్లి మనభారతవ ములో నూసాదు లుండెడినని మనగ్రంథములఁబట్టి తెలు యవచ్చుచున్నది. కాని యిప్పువని యిటు గానరావు అట్లే రామా యా కాలమునందలి మానవలక్షణములు గల వానరు లిప్పుడు కానింపవలయున బూర్వకాలమునందును లేరని తలంపరాదు. కాలము గడిచినకొలది బూర్వ

కాలభూతు లనేములు నాశము నందుచున్నవి. తన బ్రాత్ర వసించును నిప్పటికాతులును గొన్ని యచిర కాలములోనే నాశము నొందగలవు. నశించినచోనుల ప్రస్థంపా భావము ప్రాగభావమునొనుట లేదు. అకాలమునందున్న యావానగులు జనస్థానము నందో నాశమగుట యుభయ సహవాసమువలన గొంత నాగరికతను తెలి వివ్యవస్థలు సంపాదించుకొని కిష్కింధా రాజ్యస్థాపనము జేసికొని, గృహధికములు కట్టుకొని వానిలో నివసించెడివారు. కాని కిష్కింధాపురమున నివసించు వాని శ్రేష్ఠులయందే నాగరికత యుండెడిదిగాని వాని సంఘమునందెంతయు సామాన్యముగ నుండెడిది గాదు. మూడువంతులు నాగరికులు కానివాడయు మృగ తుల్యులై, నివసిత గృహధికులు లేక శిశువులై మున్నునవారిలో నివసించెడివారు. ముగ్ధుని ప్రేక్షకు యగు పానుమదాదు హీనమానవుల డబ్బకనని పంతుల వారు శింకించెడి. కింగళియని ప్రసంగించు కౌటలదనునకులు ప్రసంగింపి సంతమాత్రమున నాగరికులను మానవులనురా? రాజావతి వనిన మంత్రి లుండుమందున. మృగమునకు మంత్రి మృగ మే. వానిలను కానరులేమంత్రిలు. పశు నాగరికులను పాశ్చాత్యుల సంస్కృత్యుడే చాలాకాలము (అమెరికా)నందలి యాటవికలలోగొండలు హూని విద్యాపానము నేర్చి ప్రజ్ఞావంతులై సంతమాత్రమున నా శత్రులగుటయు నాగరికు లెట్లు గానో యశ్శే జనస్థానము నందో యుభయసహవాసములేన సంస్కృతీవిద్య నొక కొండలు పానుమదాద వానగు లభ్యసించినను, వారిలోని నంతకు విశేష నాగరికతగల జాతియని తెలుపుట కవకా శము లేదు. వానిరాజుల సుగ్రీవునకు పానుమదాదులు ప్రసంగింపినను వారిజుల రామునకు దానులేకాని వాని గులు నగుటగలె గొంత తక్కువనాగు. పానుమదాదులు హీనమానవులుకాని వాడరులు కారని నేను వ్రాసినట్లు కిరగద్రంపుగాను నిఖించిరి. నే నెచ్చులను నెట్లు చాసె నుండులేదు. పానుమదాదు లేప్పటి వానిరములు (క్రొంతులు) కారంటి నే కాని వానియు (హీనమానవులు) కార నలేదు. హనును యెట్టిహీనవానరుడో రామునేన యగు తక్కిని వానిసంఘములయందు నెట్టి హీనమానవాతి యని యే ను వ్రాసియున్నాను.

వీరభద్రరావుగారి వానరులు

వీరభద్రరావుగారు ప్రస్తుతకాలమునందలి పల్లె కాపులే కవులనియు, మరకామలే మగ్గుటములనియు నేమేమోవ్రాసి యుండులే వాడులనిరి. ఇప్పటివల్ల కాపులగు మగ్గుడులు మున్నునవారికిని రామాయణము నందు నిర్ణయించుకొనవలయును నేర్పించునంబంధమును గావించును. కవిశబ్దమునందును క, పలు కలవు. కాపుశబ్ద మునందును క, పలు కలవు. ఈవర్ణసంబంధమునుబట్టియే కవులని కాపులని జాతియుక్తమిదిని విరుద్ధించిరి కాబోలు! ఈభావరాయసంబంధమునుబట్టి కాపులే కవు లనవలె గావులనబడువాల్లగు కవులుకాక పల్లకాపులు మాత్రమే కవులరులు యెట్లొ శ్రీపంతులవారు తోపి యుండలేదు.

ఈంద్రవారిగూర్చి

ఈంద్రమలపోకిండ్లలో యుట్టిభావముల వానము నేలు సేని కాపుకులజుల కాపులే శ్రీనివాసరావు గారు వ్రాసినకీతిగా నిండెవా రింద్రములు గావలసి నున్నను. ఇంద్ర శబ్దమునందేయే యీంద్ర శబ్దము పుట్టింది. ఈంద్రుని రింద్రములు కాబట్టియే వీ రాకాశగంగతో సంబంధము గలవారుగానున్నార. వన దేశమునందుగల యీంద్రకాదులు పిగులొడ్లి యింద్రద్రవ్య మవగాం బ్రభువ్యయజ్ఞేని నెలుపుచున్నది. ఈంద్ర అవగాం బ్రభవు. దానికి “ఇంద్ర” ప్రభుయనుపేర్వగా “ఈంద్ర” న్నామ. ఈంద్రునందే యీంద్రశబ్దము పుట్టింది. ఈంద్రులగా నింద్రులని దీనిభావము. ఈతనికి ఇం దు పుదువచ్చిన పయ్యచాకిరి మునుగలదా! అది యిట్లుండే ముహుర్తద్రవి పుగాగు కవులనుగూర్చిన కల్పలోమందే ఈంద్రులు పవిత్రులూ యపవిత్రులూ యను నంశములలో నికి గిరికి నేనుమాంద్రులును బవిత్రులే యని కవిరాజు పయ్యనాయనీలాద్రవిరాజుగారి గ్రంథాంతిలో వ్రాసిన యంశమును సభిక్షేపించు చొప్పురి. ఈంద్రులును బవిత్రు లే యని నేను నాయుచ్చాపచ్చిపట్టు దెలుపలేదు. పంచమ వేదము భారతమున బ్రమాణముగా నిచ్చి యాయం శమును చిప్పినాను. అయ్యది “సర్వేనర్గా యుజన” అనితెలుపుచున్నది. అన్నచోములనగా బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, క్షత్రికాంద్రులుపరిత్రులనిదీనిభావము. ఈవాగ్ద్యమును వాం

స్థితావలోని బలికొనుచు "All the four castes are holy,, అని మన్మథనాథ దత్తుగారు లిఖించి యున్నాడు.

జ్యోతిషమును బట్టి భాస్కరుని బరిత్రులే ముగిసే ప్రాసీయమున్నాడు. శ్రీమంతులవాని వాదనా సంఘము నీవ్యాసముని ఖండించుట కుద్దామనలేదు. ఇది యిందులకు స్థానముంగాదు. గాన మరియొకపరి దాదించి గూర్చి వుద్బుజించెద.

రామానుజకాలమునటి రామచంద్రుని వాసిలు మోహన్యమునందు (దేహానిర్మలము) వెనుకను

యొక్క ప్రమామమందును కొంత కొంతను కొంత పనుచ్చుమును, కలవానినిబట్టి నానిని పీడిమానవులంటి నే కాలి మువవిద్రులను కలంపున నే నట్లు లేమని బాకియు తలంపుగా! శ్రీమద్రామానుజమునితో వాసినిలు పట్టె కావున మున్నగువానివలె కేహన్యములనే కాన్య పరి పూర్తి సంపాదించి, కానియు, న్నాన్యమున పనుచ్చియును భగవంతుని మోహన్యమునకుల ముగి మిత్రకాలివారని లోకకథు గ్రహించుకొనునుగాక.



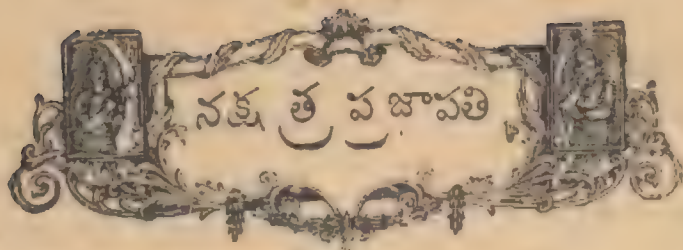
చలము తీతెనె? కన్నులు చల్లవడెనె?

సీత

గుక్కెల్లలి అమయతలము గారు

కృత్! నీకుదాకా-గతియు కెపుడు దూరమైతి నో? యపుడె దుర్వారతాప పహ్నికీలల దహియింపబడితిఁ గాని కాయమును వాయు శక్తియు గలవనెనె. లలితహిందస్ నీబాహులతల జక్కి- మున్నమరియు నీకుచెమ్మవలె జక్కి- యనుభవించె నాటి కాక్యపు- కంపు ముంబంగునె? ముర్చి జనితమై నె. అకట! నీదుకటామాలికల నాకు- గట్టచుంటి భాగ్యంబు కలిగియున్న- జేరితిమి వైవము సాహసించి నన్ను దూరదేశాలనాళ్ళె నోహియగునె? అక్కటా! వైవమును మాన వచ్చుమాన? విష్ణులింగప్రభావము కలదు నీకు

ప్రేమమెప్పుడు వెల్వడ భిన్నగతిని నపుడె దూరదేశాల పాలైతిగాదె? ఎన్నోకత్రాల జూచితి నన్నియేని మితలను గుటిఁ గాని యాపంతియైన ముగ్ధులాలి కమనీయ నమ్ముగమునోలె హాయి నొసఁగూర్చున్నె; నేమందు నవల! ఎందు వెదలిన వింత లెన్నెన్నిగన్న పిన్నునా క్తియు, నీవ్యక్తి, నీమర క్తి తలంపునకువచ్చి నామది తాపమునకు బాలుడజొచ్చె నీకెంతబాలిలేదా? అంతరించెనె? నీదుగాఢానురక్తి మున్నయెచ్చునె? నామది మన్ననల పూజ్యమమ్మునె? నాటి నీమోహమ్మె చలము తీతెనె? కన్నులు చల్లవడెనె?



నక్షత్రమోలు కళాకారులచే గానం, పి. పి.

ప్రతిలముల దినుసు కారణవల్ల నివసించి,
 స్వమీది హస్తాలోచనముచే భగవదా
 రాధను మొనర్చుచుండెన బుర్రపుగిల్లు లలి
 ప్రాచీనకాలముదే భగవంతుని యనంత ప్రేమ
 నమును ప్రకటించు జ్యోతిర్మండలములగూర్చి
 సరిమోత్సర్జింపుమగు జ్ఞానమును సంపాదించి
 మనకు ప్రసాదించియుండెడి. బ్రహ్మప్రకృతిని
 ప్రకటించిన వేదములయందు సంయమము, సూ
 ర్యారాధనక్రమము నిర్వచించబడియున్నది.
 (బుద్ధ్యవము 1 మం. 115 బుద్ధ్య-నూచును)

సూర్యుడు

‘వాశిని సూర్య ప్రయాణ’ (7 మం. 75 య)

యని ఉపాకన్యానాధుడుగను,

ఉద్యోగి సభగో నిర్వచనం

సాధా సూర్యుని సామంతావ

నిర్వచనం సూర్యుని

శ్చిర్యాయ సమర్థవక్తమాంసి’ (7మం. 68 య)

యని వసుణమిత్రుని క్షేత్రముగను,

ఉద్యోగి సభగో నిర్వచనం

హిరణ్యపాణి ప్రభుత్వ వృత్తిస్థి’

యని హిరణ్యపాణి (మంగళచేయు నిలవా
 పు)గను నిర్వచించి,

‘అముక్త సప్త హరిక రథసా’

ద్యోగి సమర్థవక్తమాంసి’ (7 మం. 60 య)

యని ఏమగుచు మునిషమునకి- ఏచ్చునని
 సూచించబడియున్నది.

నేకములయందు సూర్యునిగూర్చిన వర్ణ
 న వేదము, తదితర నక్షత్రముల వర్ణనముగాని,
 వర్ణనము రానున్నదికిని గూర్చిగాని సూ
 చించియుండలేదు. కాని బ్రాహ్మణములందు
 మాత్రము, ఒక్క-సూర్యుని గూర్చియే కాక,
 తదితర నక్షత్రములను గొన్నిటినిగూర్చి
 యుద్దహించి బడియున్నది. ఇట్టివి బ్రాహ్మ
 ణమున (1 కాండ 5 ప్రపాతక 2) అనుపా
 కముపుణ్య నక్షత్రమున వర్ణనగా, యాగీతని
 నిర్వచించియున్నది.

‘యస్మిన్ నక్షత్రం నిర్వచితం వర్ణనానా
 యదాని సూర్యం ఉదరి అభివక్త్రం సైతి యా
 చితం నిర్వచితం సూర్యం పశ్యేత్’

ఇదియే, చివరము పుణ్యనక్షత్రమును
 చూచుటకు, సూర్యుని చూచుకాలమున నానక్ష
 త్రము ప్రకటనగా నున్నదిగాకే చూడవలయు
 నని ప్రహేళికవలయున్నది. ఒకనక్షత్రము
 ప్రత్యక్షమైనదయినను సమయముచూచి, ‘అది
 ప్రాణికాలమున ఉద్భవించుచున్నది’ అని
 చెప్పవలయును, దానిని చూడవచ్చునని యిది
 సూచించుచున్నది. ఈయనువాదమునందే
 నక్షత్ర ప్రకటన విధి యున్నది. దుచున్నది:—

మహాన్నతాకాశుడగు దివ్యపురుషు నొకని నిర్మించియుండిరి. అతని యన్యాయములవలన చిరుకు వాగు చిత్త, నిర్భయ, విశాఖ, అనూరాధ అను నాల్గురాసులు కలిగొనిరి. ఇనువడి చూపు రాసులతో నీ నాల్గింటినే వారేల ప్రత్యేకముగ గ్రహించినో, మన మొకచుక శ్రద్ధతో విచారించిన గ్రహింపగలుగుదుము. 'చిత్త'; (జ్ఞానము)నకు స్థానమగు శిరస్సు 'చిత్త' 'విశాఖ' (ద్వితాళి) లేదు కొమ్మల వలె చీలిపోయిన యూహనయ్యదుము, 'విశాఖ'; ఊరువులకు దిగువ భాగము(అను + ఊరు + అక్ష) 'అనూరాధ'; నిర్భయ (శని) కుకూడ నిట్టి యగ్రమేదియో యుండి యుండివచ్చును. సత్య నిష్ఠా (కిత్) పరమగు హృదయమును, '(శని) సూచించునట్లు వర్ణించబడియుండ వచ్చును. ఈతనిని, ప్రజాపతియొక్క నాల్గు ముఖ్యాంగములనొందించుట కెన్నుకొనబడిన నాల్గురాసులును సాక్షికనామము గొనియుండి యుండవచ్చును. కాని, యిదియంత కు నొక్క యూహయే. గ్రాహణముల గించిన కవి హృదయ మిద మితేమని యువకుచెప్పగలరు?

ఈసత్య శ్రీ ప్రజాపతి నొక్కసారి మీమ నోవీధియందూహింపుడు ! హస్తాసత్యమా తని హస్తము, 'చిత్త'మాతని శిరస్సు... అశ్వి న్యాదినక్షత్రములు అనూహలము (Ecliptic) యొక్క భాగములనియు, సవి నూకాశమున శ్చిహమునుండి నూన్పునకు సునక్రమమున గుడియుండుననియు, నాకాశమును పరిశీలించి వారెల్ల తెలుగుదురు. ఈయంతుండల 'హస్త'కుసిమ్మటకే 'చిత్త' వచ్చుట

హస్త, సత్య శ్రీ ప్రజాపతి హస్తమునకు దిగు వనే అతని శిశుముండినట్లు యాచిత్తపు ప్రకర్షించుచున్నది. అనగా, సత్య శ్రీ ప్రజాపతి 'ఉద్భవ'హస్త' యున్నట్లు వర్ణించబడి యున్నాడు. ఆతడు హస్తములను శిశుమునకు వైగా నత్తికొనియున్నాడు. ఉద్భవాహాడగు పట్టివ్యక్తిని విశ్రించుటయంతలి సహమార్థ మును గ్రహించుటకు ప్రత్యేకము సహితయం దలి (V, 2, 3, ౧) యనందర్శమును చూచుదు:

‘పురుషవాక్రేణ విమితనే
యజ్ఞేనైవ పురుషస్సమిలే
యజ్ఞ పురుషైశ్చ సవిమితాతే
యావాన్పురుష ఉద్భవహస్తావాశ్చరతి.’

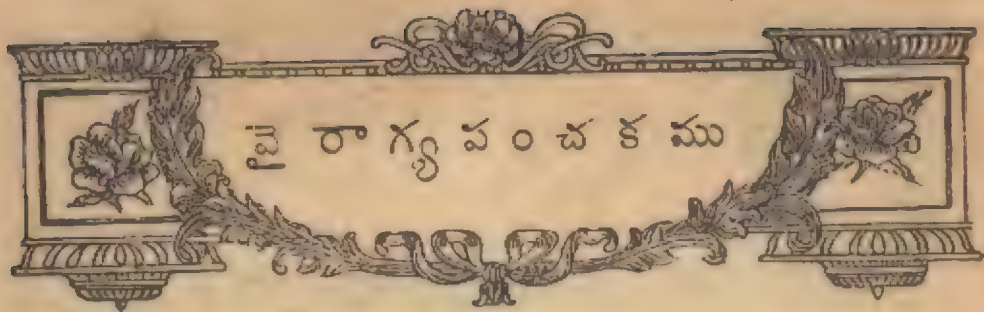
అనగా యజ్ఞ పురుషునితో బోల్చిచూచి సపురుష, యజ్ఞము సేవర్చునాడు, అతని చేతులెత్తిన సంతయెత్తునకుబోవునో అతయెత్తునకు పెరుగును. సాధారణముగా, నొకమూలపురి యెత్తు యెత్తె యనినపుడు, అతని మస్తకము యెత్తె యెత్తునున్నదో యనియే మనము గ్రహించవలసియున్నది. కాని, యంతకుమించిన వ్యక్తియంతయు నాతని యాధ్యాత్మిక వృద్ధిగనే మన మెంచవలెను. శిశిరముయొక్క పరిమాణము పెరిగినకొలదిని, ఉన్నత ప్రదేశమును చేతితో సంచుకొనగలిగినట్లే, ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన మభివృద్ధి చెందినకొలదిని, జ్ఞానము క్రమముగ సమున్నతస్థానముల నాక్రమింపగలుగును. కాని, ‘నుత్తిన చేతియంతయెత్తున పెరుగుట’ యనునది కొంత సూక్ష్మమును కలిగియుండవచ్చును. జ్ఞానియగువాడు, సర్వ



‘ ఘోషాంతి : కృత ఫాల్గూణి రామాయణమునందలి చిత్రము

[illegible]

* 'వైయస్' కృత ఫానిషి రామాయణమునందలి పత్రము.



చింతలపూడి శేషగిరిరావుగారు

ఉ. దుష్ట రాగ్య కీడినున కూర్చుంటున్నానె యుంధస్య ప్తిచే
దొరకినవాల్లు సింజువి? తోయము న్నిక్కెందు శాంతిసీయచే?
యరియ నయత్న లభమలివాంబరి భంజముగిట్టె గూడదే?
పరమస్వపాదమాధముల బండితు లేలనుగొల్వో? నక్కటా!

గీ. మరణవ్యూతమిట్లు లమానుషముగ, నుదరపోషణ నుంత్త కైయర్చిమోడ
బ్రభునికే నణ మొనరించి నడపినట్టి, ధనముధనపటానె? యద్దదంధంముగాక!
కనమమాధ గోవర్ధనధనము ధనము! భాత్రి వానంజయవివర్ధనము ధనము!
(?) శరణగా బండితనమారాధనము ధనము! కనుక నిది సుసాధన మభాధనము ధనము!

గీ. ఇక! దుశ్శ్రేయద్యారబహిష్కృతి, కాదురాకా! మా నమస్కారమమ్మ!
లమితనిరపాయమై యంజనాభమగుచు, మును ధనంజయ స్వంతు భూషణమ్ము
గాఁగ పరినిధ ధనమె పో! కలదు మాకు.

మ. చతురంభాధకీరమై తనరు నీత్యైవ క్రమం దొక్కచో
శతభాగింబున కేను రాజుని యోజకగర్వ సంభాషై
పతిమొనైన వృషాధమంధముని నే నర్చింప; నాగుక్మిణీ
పతి, శీర్ణాబరుణీయ దోషేషుకుల్ భక్షించి యవ్వానినె
మిలిచినట్టి ధనాధ్యకా నలిపె, స్వామి వాని గీర్తింపజర.

గీ. జుధిగిర్భంబున దురు జ్యాలతోడ, నాకులముగి మంజుల బడిపొగ్గిరిగిది
మోడుజకరాగ్ని మండినమంజుగాక! ధనముస్ఫులి మల్లీ చుట్టి కా
రిమణము దనని మంనాగ్నిని వృథావృథయంబు నేనుమే? పరివరయాధికొనెను.

* * * * *

గీ. చెంతలిత్రాద్రి మ్మి సుమతలేడు, లేకమును స్వాంతిలైత లేదు మును
గాని వైతమహంబయి కాచునట్టి, చూర్తిగొడు మునివంత హస్తీగిది.

ఈశ్వరము— 1 ఋక్ములు; 2. యజుస్ములు; 3. సామాములు 4. ఆత్మనము, తపనములు ముందు గనున్నది.

ఇందు పాదనియము గలిగి భంజస్సుతో గూడిన మంత్రములు ఋక్ములు.

పాదనియముగాని భంజస్సుగాని లేక కేవల భంజస్సుగానినొప్పని యజుస్ములు.

గానముచేయుటకు తగియున్నవి సామములు.

మంత్రములయర్థమును ఎలె మంత్రముచే పాధింప దగిన పదునయ్యెక్రమము సముతమును తెలియ తేయు చేరుభాగములు బ్రాహ్మములు (ఆత్మనములు) అని చెప్పబడును.

ఇట్లు చేయుచున్నప్పుడు ఆత్మనమునకు వానిని, అన్నమునకు సంధ్యోగమునకును వైత్రమునకు, ఆపరిధ్యోగమునకును విధియును గలన్ని చేసెదలమున్నట్లు దీనిని దైవము చేసినదిగా భావించుకొనుచు మంత్రము చేయుచున్నది.

క్రమక్రమముగ నా పుష్పములలో సమాధినిష్ఠలా దైవకొలుది తిత్తివివాహమును భగవంతుని గూర్చులప యున్నది. తన స్వనివాసము ప్రసరింపజేసి తానికి తన భగవంతుని స్వస్థానములను రియోజింపి పాద చేయుచు యుండెను. తనకు వానిచేరితి కేభాగమునకును ఆత్మ భాగమనియు, రెండభాగమునకు ఉత్తరభాగమనియు నామగరణముచేసిరి. ఉత్తరభాగమున బ్రహ్మమునుగూర్చును, సుఖమునొక్కరిని, సంబంధమునున్నప్పుడు చానుగ జన్మింపబడియున్నది. ఈవేదభాగములకే ఉపనిషత్తులుగలిగి. కేవలము కర్మములవలన చేయించు ప్రయోజనములేనివియును, తిత్తివిచారము మోక్షపాధనమని యును స్వప్రకరణ సుపదేశింపబడినది.

మతములు.

ఈ యుపనిషత్తులనే యధారముగ జేసికొని,

- 1. కపిలుడు సాంఖ్యమతమును;
- 2. కాణాదుడు వైశేషికమతమును;
- 3. గౌతముడు న్యాయమతమును;
- 4. వరణజలి యోగమతమును;

5. క్రియని మిమాంసానాశా మ్మమును,

6. వ్యాసులు వేదాంతమతమును

అనుకొని ఈ గూర్తును వైద్యమును లభింపజేయును. ఈవైద్యములలో వేదమునొక్కటి గూర్తునియొక్కము గానొప్పును. కాని అదిను కానేరదు. వేదము నా గూర్తునొక్కటి భిన్నమైనదిగను గూడ నుండవచ్చును. కాని యీ యాదు నొప్పుచును కానేరదు. ఈ గూర్తునొక్కముగను గొన్ని గుణములువలె దోషములుగూడ నుండుటచేత వేదమునొక్కటిని విడచు యు తిత్తిచరులు ముఖ్యమనియును వేదముట కవకాశము కానరాదు.

వైద్యరస సామాన్య ధర్మములు

ఈ వైద్యరసములవారును,

1 ఆత్మనిత్యము.

2 వరమాణువులు నిత్యము.

3 ఈవేదములములు స్థూలములను నిర్మాణకారణములు.

4 జీవాత్మ దేహ సంబంధమును గలిగి యున్నపుడే సుఖసుఖ క్షోభవ్యభోము కనుభవించును. ఇట్లాటకెంతయు గలిగియుండును.

5 ఈ సుఖసుఖకర్మకార్యములనుభవము స్విగ్ధరికములయందున్న సుఖిదోభానుభవముతో సమాంతరము వక కుంభిలోని నీటిని తీసి తేలికపైను చూపుటకు నోటియున్న పాలెవలె కొంత నిలిచియుండిననునది దాని కనుభవించుటకు జీవాత్మ జన్మించును.

6 ఏమి వైద్యములు ముఖ్యమో తెలుసు లును జీవాత్మను జూడనమరణములకు కలుగి చేయుచున్నందున, మునుముఖపు పాపకర్మమును చేయుటయే మాని, పుణ్యకర్మము చేయుచు పుణ్యార్థము చేసి, కనక, కాన్య, సుహృత్, అగ్ని, ఉదాపీన, బంధువులుగలందు సమర్పకరిగి, అన్ని 49

సంబంధమును విశేషింపించి యుండవలయును.
అని బోధించుచున్నారు.

మతకర్తల యభిప్రాయములు

సాంఖ్యయోగము చేరునకు భిన్నముగానున్నను
సాంఖ్యయోగములు మతకర్తలభిప్రాయములకావు. ఈయన
సత్యములవారము:—

1. ప్రకృతి స్వతంత్రము.
2. ఇదేజగత్కారణము.
3. ఆత్మప్రకృతులు అనాదినః బుద్ధులు.
4. ప్రకృతిపరిణామమే బుద్ధి.
5. ప్రకృతియొక్క కర్తృత్వము ఆత్మ
యందు ఆరోపించబడినది.
6. ఇంద్రియములద్వారమున బుద్ధిపరిణామము
మొనరుటయేతెలివి.

అని చెప్పుచున్నారు.

[సాంఖ్యులు ఈశ్వరుడు లేనేలేడందున, యోగ
సత్యములు, సాంఖ్యుల భవంతీకరణము ఆత్మసామ్యము
మీది బుద్ధికరణము. కావున, సాంఖ్యంతములో నిరసన
సత్యములను విశేష భేదమున్నట్లు కనిపించదు.]

వ్యాయ, వైశేషికాస్త్రములు యుక్తివాద
మును గూర్చియు, పదార్థములనుగూర్చియు చెప్పును.
ఈయంభయమతములవారము:

1. పరమాణు సంయోగమువలన ప్రపంచము
పుట్టుచున్నది.
2. ఈయణువులు ఒకనిచే నృప్తములు
కావు.
3. ఇవి నిశ్చయములు. అవ్యక్తముచే సంయోగము
గించును.
4. జీవులు అపరిమితములు, నిత్యులు.
5. జీవుడు దేహాధిష్ఠాత.

6. ఈజీవుడు వేదోదిత కర్మలాచరించి
ఆస్యాతిక నూఢినివృత్తిరొంది సుఖ
దుఃఖముల సనుభవించక యుండుటే
ముక్తి.

యనియును చెప్పుచున్నారు.

[ఈయంభయ యోగము యోగిని ఏవిధమైన భేదము
కానరాదుగావున, ఇది సామాన్యము క్రియని యాశ్రయించి
చుటకు సవకాశమున్నది.]

మరి కొంతకాలము పోయినదిగాని, ఇది కేవల, వ్యా
యగ్రంథ వ్యాఖ్యాతలు

1. పరమేశ్వరు డున్నాడు.
2. ఈయన జగత్తొనకు నిమిత్తకారణము.
3. పరమాణువులు ఉపాదాన కారణము.
4. జగత్తు సావయవము గావున నృప్తము.
5. నృప్తకర్త, తనభిన్నము, సర్వశక్తిశాలి
వాడు.
6. ఈయన అనుమానప్రమాణబోధ్యము.

అని చెప్పుచున్నారు.

[7. ముక్తియందు గౌతమ కాణాదులతో తేలి
భరించు చున్నారు. (అనగా సామాన్యముక్తి).]

జైమిని నిరదిక మిహంసాస్త్రమునకు
పూర్వమీమాంస, కర్మమీమాంస

అని చెందుకేర్లు.

1. జీవియందు తిద్వీవిచారము నున్నది.
2. ప్రాప్యణములచేతను ముక్తి మూలచే
తను చెప్పబడిన కర్మలను గురించి విస్తారముగ
వ్రాయబడినది.
3. ఇందు, వేదవిహిత కర్మాచరణమే పర
మార్థము.
4. వేదములు నిత్యములు.

5. దీనియందు మహత్వమున్నది.

అని మాత్రము వ్రాయబడినది.

ఈమిశ్రమములలో కల్ప ఆగ్రగణ్యమైనవి భావములు.

1. అథలూనేత్యేగ యజ్ఞానూన్తు చేరినచో మోక్షము లభించును.

2. వేదమంత్రమే దేవత.

3. ధలమును ప్రసాదించు చేతనమైన దేవుడు మరియొకడు లేడు.

అని వ్రాయబడ్డది.

ఉత్తరమాసము

ఉత్తరమీమాంస

ఇది వ్యాపరచింతము. దీనికి వేదాంతాస్త్రమని యందు బ్రహ్మమాత్రమనియును తెందువామములు.

దీనికి 1. శంకరాచార్యులు, 2. రామానుజాచార్యులు, 3. మధ్వాచార్యులు ఒక్కొక్క రొక్కొక్క భాష్యమును వ్రాసినారు.

శంకరులు అద్వైతమతమును, రామానుజులు విశిష్టాద్వైతమతమును, మధ్వాచార్యులు త్రివిధమతమును స్థాపించినారు. ఈమఱులలో ప్రతివి ఒక్కొక్కటియు వ్యాపరమతము కావచ్చును. లేదా మఱియొక భేదము మీద కావచ్చును. ఈమఱుల భేదములకు కొంత వ్యత్యాసము వ్యాపరమతము ననుసరించుచున్నవనివచ్చును. అంతే వరకు ననుసరించకపోవచ్చును. ప్రస్తుత మీ విశిష్టమతము లోను మిక్కిలి ప్రాచీనము అద్వైతమతము. అనేకులు నీదేవ నలంఘించుచున్నాడు. అద్వైతమతభాష్యకర్త శంకరులు.

1. ఆదియందు దొక్క ప్రహ్లాదే యున్నది.
2. అది సత్యజ్ఞానానం చాత్మికము, నిర్వికారము, నిరవయవము, నిత్యము, నిర్దోషము, సర్వవ్యాపకము.
3. జగత్తు, పరమాత్మముగ సత్యముకాదు. వ్యాపహారిక సత్యము.

4. మాయ(అవిద్య)కు బ్రహ్మములో బడినది.

5. ఈవిద్య అవిద్యము (మిథ్య), జపము, సవికారము, సావయవము, అనాది.

6. జీవులందు, అచ్యుతక, విశేష, అనేకులు రెండుశక్తి లున్నవి.

7. జీవులన్నియు ప్రహ్లాదే.

8. అవిద్య (మాయ) నన భూచ్చాదక శక్తిచే జీవుని తనస్వరూపమును తెలిసి కొనలేకుండ జేయుచున్నది.

9. విశేషశక్తి, జీవుని తనకు రూపభేదమున్నట్లు భ్రమజేయుచున్నది.

10. 'తత్త్వమి' ఇత్యాది వాక్యజన్య భావమువలన, అవిద్యనశించి స్వస్వరూపభావ ముదయించుటయే మోక్షమనియును సిద్ధాంతీకరించినారు.

[అద్వైతములు బ్రహ్మకర్త నొప్పికొన్నను, అబ్రహ్మము నొప్పిచేయును, భగవద్భావము లోనిది అయినను పాపించుట సంభవించదు కాన, భగవంతుడు లేడనెడు వాదములకును, ఈ అద్వైతములకును భేదమేమియును లేదు. కనుకనే వీరు ప్రవృత్తిబాధులని లోకములో ప్రచారయినవారే యున్నది.]

పరియ నీయద్వైతములలో మరికొండరు:—

1. ఒక్కసూర్యుడు, నీటికుండలలోను ప్రతిఫలించినట్లు, బ్రహ్మము మానవుల యొక్కయంతఃకరణములయందు ప్రతిఫలించును.
2. అనీటికుండలయందు అనేకసూర్యులు ములవలె గనుపడినట్లు అంతఃకరణములలో బ్రహ్మము అనేకరూపములుగ దోచును.
3. ఆకాశమున ఎచున్న సూర్యులెందమును

కును, ఘటాదులయందున్న ప్రతినిధి
ములకును భేదము లేనట్లుగానే, బ్రహ్మము
నకును అంతేకరణలయందున్న ప్రతినిధి
చేత బ్రహ్మ ప్రతినిధియందు అతడు
భేదములే

దని చెప్పవచ్చును.

[ఘటాదులలో మూర్ఖుడు ప్రతిఫలించినట్లే అంతః
కాలో బ్రహ్మము ప్రతిఫలించు వని చెప్పవచ్చుట
ఘటాదులయందు మూర్ఖునియందు భేదమే కాదు అంతః
కాలోను అతనియందు భేదము అని చెప్పవలయును. ఈ యా
త్మము మిక్కిలి అంతఃకాలికము, జ్ఞానము, తిష్ఠివిధానము,
లోకవ్యాపారమునట్లు సంభవించును! అనుచున్నాము కాగదాకమయియున్నది]

రామానుజులు, ఇష్టాద్వైతభాష్యకర్త. ఈయన

1. జీవులకును, ఈశ్వరులకుగల గుణములే
యున్నవి.
2. జీవులవలనమాత్రము లోకానికి యుద్ధి
వలెను.
3. ఈశ్వరుడే విష్ణువు. ఇతనికి తిష్ఠమనది
విగ్రహ మున్నది.
4. మోక్షసాధనము వైకుంఠము.
5. లక్ష్మీ యాలని భార్య

యనియును సిద్ధాంతపరిచివారు.

విష్టాద్వైతమున:—

[1. ఈశ్వరులకు రూపమున్నది. 2. భార్య
గలదు, అని సాధించుట కష్టతరము.]

మధ్వాచార్యులు త్విక భాష్యకర్త.

1. జీవేశ్వరులకు భేదమున్నది.
2. ఈశ్వరుడు విష్ణువు.
3. జీవులు పరస్పర విలక్షణములు.
4. ఈశ్వరులకు రూపమున్నది.

5. పరిలోకమున-మనుషి జీవులు మూర్ఖ
రూపముతో నమానరూపములతోనే
పరమపదమును బొందుదురు.

అని సిద్ధాంతము చేసివారు.

త్వైతానుభవనందు మోక్షానంతరమున కివులకు
ప్రాప్తిదేహ సమానతేజములే యుండును అని సాధించుట
కష్టతరము.

ఇన్ని భాష్యములనుబట్టి మోక్షోపనిషత్తు వ్యా
సాశీత్రాయ మేమో చెప్పక పోయినారాదు. కావున
వ్యాసాశీత్రాయుడెట్టివా? క్రుతి, మూర్ఖమభివములనే
విచారింప బడును.

బ్రహ్మసూత్రరచనా కారణము

ద్వాపరమున 12 సంవత్సరములు యోగులుపెట్టి
నది. అనేకజానానాలు పరమేశ్వరునియందు లెక్కపాడించి
చని గారముని చేసిరి. అత పండులకంగీకరించెను. కొంత
కాలమునకు దేశము కుభిక్తమయినది. మహర్షు లతనిను
శిష్యులు మత్స్యపతి యంతరికాశమున పక్షి రూపునదివాపును
మరి మోక్షోపనిషత్తు, మోక్షోపనిషత్తునే మోక్షోపనిషత్తు
అనుచుకొన్నామనుచు విడిచిరి. శిష్యములు దానినికన్న
పక్షునితోకొన్నది మోక్షోపనిషత్తుగానెఱుంగిరి. అందున,
“మోక్షోపనిషత్తు! నీవు మోక్షోపనిషత్తునైన పక్షునితో
యొక్కపక్షుగానె నీతోయొక్కమయితి. నీపక్షునియన్న
మును కలసితిమి. ఈ ము నీ ముత్రమును విడిచిపొవు
మన్నాము.” అని పలుకు వాగారముడు “పక్షులకున్న
వాద! వాదమును వియ్యక నన్ను పునరుజ్జీవియ్యుచి.
అని ప్రార్థించియిచ్చాను.” అని కొనిమునా మునులనుచేసి
వారు, “సత, స్వామమాదిరా? ప్రాయశ్చిత్తముచేసి
చిము.” అనగా గోకుముడు స్వామ్యమబోవుచు, “శిష్య
మోక్షోపనిషత్తు గ్రంథో గ్రంథానామప్రముఖ వాపు
విచ్చినా! నీవిదిము గమనీయమయినను.” అని మోక్షో
పనిషత్తు అంతరికు మత్స్యరూపుగానె నీమనులవారినిన
నున్నట్లు కాంతరికి నిష్ఠముగిరికను. వివిధ నరతు
వాదమునాడి మోక్షోపనిషత్తుగ్రంథ ముత్రమునకే
తెంది మునులనుచాది, “మునులారా! విరంజితు కృత
ఘ్నముగానె విరయంతు గాయత్రీ పరమేశ్వరులగునా!

మీ బ్రహ్మజ్ఞానము వశమగుగాక!" అని శిష్యుడు. తును
అందు బ్రహ్మజ్ఞానము వశమైనచో జ్ఞానోపశాంతి
శాంతిని క్రమక్రమముగ లోకము వశిష్ట" మనునది చో
కూర్చి, విష్ణువునకు తాను వ్యాపకరూపమున నవతరించి
యతి సులభముగ బ్రహ్మజ్ఞానము మమకారము కలిగియున్న
చేయవలయునని సంకల్పమునుబట్టించెను.

విష్ణునట్లవతరించి జ్ఞానోదయమునకు ముఖ్యకార
కులయిన యుపనిషత్తుల యోగము సులభముగ వోధ
పడుటకు బ్రహ్మసూత్రములను వ్రాసెను. కావున,

[శాంతిమహాపరమమహావత్సలమందు విష్ణుప్రాయ
మయిన బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క పునరుత్థరకారము, వ్యా
పకరూపమున నవతరించు విష్ణువు, బ్రహ్మసూత్రములను
వ్రాసెను. కాని చిత్తుడే బ్రహ్మమని సాధించుటకు కాదని
పురాణములో గానవచ్చుచున్నది.]

బ్రహ్మసూత్రరచనాక్రమము

విష్ణువు బ్రహ్మ సూత్రములను వ్రాయు
పుడే, భావ్యకర్తలు, వారివారి యిచ్చానుసారముగ
విషయ శ్రమలను తీసికొనుచుకేరెనా యని సూత్రములను
తీగుచు విషయ శ్రమిపది ఖటికము లిట్లున్నవిచే
వ్రాసినారు.

ఉదాహరణార్థ మీత్రింద నొకటిరెండు సూత్ర
ములను మాత్రము వ్రాయుచున్నాను.

బ్ర. సూ. 'అహి క్షిప్తాన్ క్షిప్తానాం గావో.' (3-1-39)

ది. శ్రు. 'అకః కనీయసా ఏవ దేవా జ్యాయసా
అసురాః' ఇందు జ్యాయస, అను మాట సూత్ర
మునందును శ్రుతియందును గూడ కనబడుచున్నది.

బ్ర. సూ. 'ఉపవృత్తంబు' (3-4-16)

ది. శ్రు. 'ఓమిత్త్యుచ్చాన్య ర్యాంతరీత మాత్మాన మభి
సంశ్లోపత్యైత్య పృథ్వీం చ పాపం చ కామ మాభవంతో
బ్రహ్మను వ్రజన్తి.'

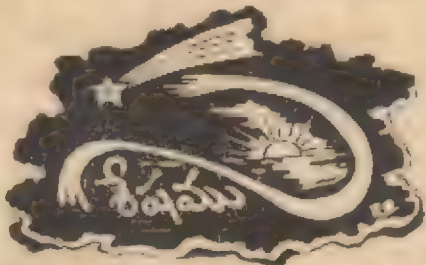
ఇందు 'ఉపవృత్త'పదము శ్రుతి సూత్రములలో
నవ్వనిది. ఇట్లు వాచానుగ్రహములు వ్రాయవచ్చును. మిక్కి
మునులకు నొకటిరెండు స్వప్నాలములు వ్రాయని విధి
మించుచున్నాను.

సూత్రార్థ నిర్ణయక్రమము

విషయశ్రమియొక్క అర్థమును భావ్యకర్తలు
వారివారి యిచ్చానుసారముగ నప్పుదుందుకేరెనా యని
సంశయించి, వాస్తవ వస్తువుయొక్క వాయువు తీసియట్లే
వ్రాసుచున్నది క్షిప్త మగుటవలన చదువదలవలసి నజుమయిన
జ్ఞానము నెలునును. వారికి ముక్తిరాదు. అపుడు భగవదా
జ్ఞానుసారముగ తానుచేసిన ప్రయత్నము విఫలమగును
అని విషయశ్రమిత్వములకు, స్లోపకరూపముగ తాను
సంపాదన చేసినదిని పురాణములలో విషయశ్రమిచేసిన
కముల మదహరించుచు నుపదేశించినారు.

కాబట్టి పురాణలో కానుసారముగ విషయ శ్రమి
గమును, శాఖియై ప్రత్యేక భానుసారముగ, సూత్రార్థమును
చెప్పిన బ్రహ్మజ్ఞానము మానవజ్ఞానములందు స్ఫురిం
చును.

కావున పైని వ్రాయబడినరీతిని సూత్రార్థమును
చెప్పవలయునని జ్యోతిషార్థ యును. మరియొక తీరును తెప్పి
యగము వ్యాపకమవీరుద్ధము, వ్యర్థము.



శ్రీకృష్ణాశ్రమము, పెద్దపాళెము, కృష్ణానది



అశ్రమము మొగ్గు ప్రక్కవైపు



ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు



మహానాటకము



విద్యార్థులు, భోజనము

వల్లభియ్యులకు కృష్ణలోపదే నే అన్యులవ్రాసిన వస్తువని తెలుపజేసాకాదు అప్పుడు వాళ్లను పాప పరిహారం అవుతుంది అన్నాము. ఆవిధంగానే వాళ్లనుగా తీసికొంటే వల్లభియ్యులకు కృష్ణలోపదే భగవద్రాసనం నడుంబట్ట ప్రవాహంలో పడి పోయిపోయి పోయిపోయి. వాళ్లు ఒకానొక గ్రామం చేరినా వాళ్లు వల్లభియ్యులు తల్లభియ్యులవారే అంటే వాళ్ల పాపం ఉద్ధిష్టకొని పోయింది దేవునింటను. అప్పుటినుంచే ఆహారీ బుట్టారు అని వేరు విచ్చింది దేవునింటను. మలనాథను పాపము క్షులను చేసినందుకు గూడా ఇలాంటిదే ఒకటి ఏకావ్య పండితుడన్నా అలాంటిది ప్రతివాన్ని నమా రాణ వన్నవనా పాత్రుడై మలనాథకు వాళ్లొప్పువుమే ఉపకారం చేసి పుణ్యంసంపాదించుకోరామా! అన్నాను. నాకు లులు విడి కులుకు పిచ్చులు పెట్టించి వాలో మార్గాని లాగించినా ఉంటున్నాను. తరువాత కొంతసేపటికి మే మిద్దరిం నీటికొనినాము. శ్రీకృష్ణశ్రీమం చేయజేసింది రెండుగూము లయింది.

పెదపాలెంలో ఉన్న ఈ శ్రీకృష్ణశ్రీమం స్థాపించిన శ్రీ ముత్యం వల్లపాటి నానుమంచిరావుగారు. వీరికి మున్నెయ్యిరు పంచవలల ప్రాయముంటుంది. వీరు విడిచిన బ్రాహ్మణులు, నలుగురు తాయాకావారు. మొత్తములేక పరిశ్ర పాల్పెనారు. చాలాకాలం మంచి, అందులో అహంకారమునం దేవంలో ప్రధానం లోకి రాక ముందునుండి గూడా, వీరు అభోగరిలో ఉన్న పంచములకు వచ్చిలోకి తీసుకొని వచ్చేటందుకు అంటింటిలో వానిమంచియు అమితోత్సాహంతో పనిచేయుచున్నట్లుగాను. తతంగా వచ్చి పెద్ద పక్షిలు ఇచ్చిన అనుమానా మలనాథులకి దే తమ కులగోత్రాలన్న మాతాదుక కష్టమోలలో వీరు విశేష భగవ్యులందు కాకపోయినా భగవనాపాపాలతో ఎటువంటి కష్టం వచ్చినా సరే లోకసేయక పంచములకు వైకి తీసుకొని వచ్చేటందుకు పెదపాలెంలో శ్రీకృష్ణశ్రీ మాన్ని గురులు పెరి దిశారు. అలాగే వీరు పంచముల గురులైన ఆహారీలతో వచ్చి పంపించుచు లేదు. ఒకచో ఉన్నా భవనమాయం చేసేవాళ్లు అవలే లేరు. అటు వంటి ముష్టిలోమాదా నానుమంచిరావుగారు ఏమాత్రం

అంతక అధిప్తమాలతో ఈ ఆశ్రమాన్ని సక్రమంగా నిర్వహించి ఆంధ్రులను, కొందరు బుద్ధి మంత్రులు వీరిని 'మలనాథ' అని పిలిచిన కోసం లుమాదా ఉన్నాయంటే వెచ్చుతాలో నేనో! అలాగే వాళ్లు లుమాదీకాక కొందరు బుద్ధిమంతులైనా వీరిని సంఘమీ మానముగా, కలబహి మానముగా చేశారు. ఈవృత్తి, పాపం, వానిలొక్రిగాను పుష్కల వస్తువు వివాహి- నానుమలగా చింతించుట ఏకేకమా ఒక్క బ్రాహ్మణైనా వచ్చిన పాపాన పోలేదు! తరువాత వాళ్లతో వీరి దగ్గర బంధువులకు కలుగు చేస్తే వచ్చాము. ఇన్ని కష్టాలను లోపై మాదా ఏమాత్రము భయం ములక వివృత సాధనము సాగానో త్యాహలతో తమ విధ్యుక్త భార్యలకి ఎట్టి అంతరాదు మా కలగ కుండా ఈ వాటివరకు అక్రమాన్ని సక్రమంగా నడుపుకొని వస్తున్నాడు.

వీరిని మాడగానే ప్రతివానికి వీరు గొప్ప పద్ధతి సంఘములకి, మిక్కిలి కాంక్షాభావం కలవాడో తోచు పోదు. నిరాదంబరముగా భిక్షుకు దుస్తులు ధరించి వీరు పిల్లలెండు వెనుకూ ఉంటే వీరి ముఖ లక్షణాలుమానన ప్రతివానికి వీరియందు శుభక్రతాయం కలగక పోదు. ఆశ్రమమందు వీరు నితంతర నివాసమువల్ల విద్యార్థుల కంటికి అగృహాయులై ఉండి వాళ్ల ఆర్థిలలోక్రేమ, భిక్ష, కాంతియు విత్యా సద్గుణతోట మిక్కిలి చేయుచున్నారు.

ప్రపంచములో మనకు అనుభవము ఉన్నంత వరకు ఏకాద్వయంకోసపు ఏదైనా ఒకపని చేయడానికి స్వలాభిమా కాకనా లే నాగవహి అక్షేపించి చేస్తున్నాను. అందులో ఏ క్షేపంగా యువకులు సలపజ్జుము వల్లకో విమలక గిరిని తాత్కాలికోత్సాహంవల్ల ఏదో ఒక గొప్పకార్యం చేయడానికి పునుకొని కొంతకాలం పనిచేసిన తర్వాత అ ఉత్సాహం మ్రితించిపోగా అంత వరకు చేసుకొని వచ్చిన వాన్ని నిష్కలం చేసినట్లుగాను. శ్రీ నానుమంచి రావు చేస్తున్నటువంటి పతాన్వయం ఆదిగమైనది ఎంతమతముగా కాదు. అనహాయాన్వయం ఆద్యతపోలో ఉచ్చారము కలిగించిన వానికి చేయు సంపన్న రాలకు ముందే ఈ అక్రమాన్ని స్థాపించినారు. ఆంధ్ర భూమిపదెగాక వీరు 1918 సంవత్సరంలో ఒక చిన్ని

పెదపాలెమునకు మూడు ఫర్లాంగలలో శ్రీకృష్ణ శ్రీమం నిండ్రి వైది. ఏలైపునానినా పన్నుని పానా, తో పానా కన్నుల పంపునా ఉన్నది. ఆశ్రమాన్ని ఆనమనే ప్రసాదిస్తున్న కృష్ణకాలం పసోపాదంగా ఉంటుంది. ఈ ఆశ్రమము పునర్వకాలపు ఋషుల ఆశ్రమాలవలె కాంగిరి ఉనికిపై ఉన్నది. ఆశ్రమ శాసనము చూచిన వాళ్ళు నిమ్మ బాది పాళ్ళలాగా ఏమాత్రము కనపడదు. ప్రాంతికాలము కేరళి కాళ్ళాని పీళ్ళాని పసోపాదమునకు కానలించుచున్నప్పుడు కేరళాపాదాని పంపుల ప్రకారము పనులకు నిర్వహించుచుంటారు. ఆరు గంటల ప్రాంతాల పంపులకు స్వాంత్యేన ఉనికి ఆన కేరళాన్ని బట్టులు కట్టినది అంతా పంపుల పైవ ప్రాంతా కేరళంబును. ఆనంబుల నిరుపలపున క

మిస్తాను. పాటుగానే కేసు విచారణలో తెలుసు భావ,
రామాయణ భావభాగవతాలు, గణితము, హిందూదేశ
చరిత్ర, భూగోళశాస్త్రము, కొంతం ఇంగ్లీషు ముఖ్య
వైద్యుని. ప్రతి విద్యకుని నియమిత కాలాలలో విద్యా
గృహ విద్యార్థి నుటా మాల వశమౌతారు.

ప్రస్తుతము ఈ ఆశ్రమములో ముప్పయి వంద
పాఠశాల ముగ్గురు పాఠశాలలు ఉద్ధరించా భోజనము
పెట్టి విద్య గుర్తున్నారు.

ఈ ఆశ్రమ ఉద్దేశాలు

౧. ప్రస్తుతం పంచమలనే వారికి భోజన వసతు
లేర్పరిచి విద్య, శేరిపనులు ఉచితముగా చేర్చడం.

౨. ఇతర గ్రామములలో పాఠశాల లేర్పడడం.

౩. పంచమలయందు లోకులకున్న దుగళి ప్రా
యములు తీరిగించుట.

౪. పంచమలు మతంతెగులు కాకుండా మత
దేవు.

ఈ ఆశ్రమానికి మహాత్మా గాంధీగారి శిష్యా
వల్ల తిలకు వ్యవస్థాపింపింది ౨,000 రూపాయల వింగ
మను ఇచ్చిరి. గుంటూరుజిల్లా కాంగ్రెసు సంఘము
వారు 700 రూపాయలను రాష్ట్రసంఘమువారు 500

రూపాయలను దీనికి దయలో విరాళము ఇచ్చిరి.
పురుంబాకవారు కొని ఇచ్చిన యకరము స్థల
ములోను. 6000 కిచ్చునుగల భవన ముంచుగానె కట్టించిరి.
ఇంతవఱకు ఆశ్రమానికి ఇచ్చిన వింగళముల మొ
త్తము ఖచ్చితమైన పాఠశాల తిలకు కట్టయములు ఆశ్రమ
స్థాపకులు ర్యరలోనే ప్రచురింపనున్నారు.

నూగ్గనవిద్యార్థులకు భోజనపు వసతు లేర్పరిచి
గుంటూరులో 50 వంద పాఠశాలలు పెనుపాలెనులో 5
వంద పాఠశాలలు విద్య సేవకొరకు ఆశ్రమస్థాపకులవలన
ల్పము. తొలి పంచమలలో విద్యార్థుల ఉపయోగాగ్గము
ఒక ఆయుర్వేద వైద్యశాలపాదా పెట్టవలెనని వారి
కుతూహలము.

నూగ్గనవిద్యార్థుల భోజనపువిద్యులను (హా
స్టెన్సు) దినమునకు పన్నెండురూపాయలు కావలెను.
ఈ పాఠశాలయల శేషములను విద్యార్థులకు షామును
కెందించెననినామాయుల లభకు కాలముకలమున. ఆశ్ర
మమును నిరంతరాయముగా కొనసాగించడానికి అగ్రము
పక్షము ఒకలక్షరూపాయలు కావలసిఉన్నది.

ఈ ఆశ్రమాన్ని ఆధీనములంది వ్యవస్థాపకులతో వృత్తి
ఈ ఉద్యమాన్ని పెంపొందించుకోక భాగం ఆంధ్ర ప్రదేశ్
యులపై వున్నది.



భాగ్యములు

టి. శివకంకరం పిల్ల గారు

పు విమలలో నితరులు వసుసంకటమును జూచి, బాగుగానే కీర్తించి భాగ్యమొనగను
జనులందు వివరములు తనరంగ వైద్యముక, భయమును బాపెడి భాగ్యమొనగను
నాథులులేని మా నారీమముల శేత్ర, బాష్పముల్ నుడిచెడి భాగ్యమొనగను
తల్లిదండ్రులులేని తనయవర్గముకల్ల, లటుక్రితబెంచెడి భాగ్యమొనగను
గీ. దిక్కు దరిలేక మృతినొందు దీనతెలిసి, గాచి సంస్కార మొనగించు కమలా నందను
నిదురివో మెడివారిని నడవజేసి, వెలయ బోధించుదయ నిమ్ము వేగవేద్య!

గొప్పరవిజయ గీతాదన

గూడని పూర్తి నభంగింపునై
యసర్వకపాండిత్య భవము
నంతటి కాదరునై భరించు నా
కుసుమకరారి విశ్వనాయ
గొల్తుమహా నవనృత్య కైమై.

3. శిరమున జాన్మా విరజిని

శిరమున దిరువంక గౌరియున్
గరిమలుచున్ గరంబులన్
గం బభయంకము కూలమక్షమున్
పరల నవంత విశ్వహిత
వైఖరితో కుభమా ర్తి విఘ్నరా
ద్ధురు దిరవొందు బుద్ధి బురి
శొల్పుచు నా హృదయబుద్ధి పీడితై.

4. అరసిమినుంబు వాయదు తదేకాకాంక్ష

దరితిపుట్టించి దాస్యమొందు
గపట, మోహిని, వృజకలివార్త, చంచల,
యట్టై మిన్నందించు నిట్టై మన్ను
నోనిలోకొచ్చి తెల్పునిది మేల్మెల యింత
పాపిష్టి దొరసాని ప్రకృతిసేవ,
నమ్మునుదాని, నీవరిమాన నిహవర
సాధనంబు భవచ్చరగభక్తి
కాన నందీకు నెక్కిడి క్కరి నలుంగ
సురలజయజయ నిశోచ మొరసిమ్రోయ
గౌరితో బుర్రుతో ననుగ్రహము వడపి
రమ్ము నాపూజై స్వాగతమ్ము గొమ్ము.

5. విష్ణురూపాత్మక శివోద్ధార

పరమపూరుష! లోక పాపనారంభ
దయచేసి నాదు జెందపుగద్దెమీద
నధిపనీచి సమర్ప లందు నాచేత—
కలువము శోరనీడు, కలిసంబు గాదు,
పులికించు నీరూపు పాడనూపునంత—
చరసమాగమ కాంక్ష వృత్తియై నాదు
వధువోనా నీకయి వపట జెందినది
నిను జెప్ప ననలొత్తు నీదాసులన్న

శివలక్ష్మీ సీమాంతంబు లంగు

దయచేపు, నెఱిగొక్క, త్యాగంబునించు.

భవపాలిమం విడచుచువేసి
దావనీ సర్వోత్తర స్థానమొక్క—
నిరజింతో వీచారి నీచంబులంచు?
తొలగుదా నేను మర్త్యుడనై కాదుచి!
తన నేది నీమహత్త్వ పవిత్రతలకు
తగని దెయ్యది నీదు దాక్షిణ్యమునకు
నిగూంతు గుహ్యుండ వగుదు, బ్రహ్మవ్య
గమ్యుడనై లేమి, కడనాంబు నిధి.

పరిత పావనుడవు భక్త వస్తువువు:

నీవును నీమాన్మ నీవీమంబు

కాదు బీజమాపంట గానినానర్త.

6. భువనోద్ధారక శ్రీము

భవశరణ స్వరణ మార్త పద్మానభంబున్
దివిజర్షి యోగలక్ష్మము
భవ! నీపద యుగళి కిదిగో పాద్యముగొనుమా.

7. అమృతమృంబయ్య సవమృత్యుహరిధి

శరణన్న మార్గండి శిరమునందు,
భువ విత్కాణ భరంబు గానింప సగమైన
తరి భగీరథు జను స్త్రామయ్యై
ఫలమయి బహుభావి ఫలమయ్యైభక్తిని
బగను సాధించిన ఫల్గునునకు,
అశనిపాలంబయ్య దిశల సాధుజనార్తి
మ్రోయించుభావ ప్రభుగనులంగు
నీకరస్పర్శ—జగదీశ, నేను జన్మ
పాపంబయ్యై భవమంబునన్న మయ్యై
నార్త సవనీతమైపాతె పార్వ పూర
మగుచు గమలంట దీని వర్ణంబుగొనుమ.

8. ఉదయరవిప్రభర హిమవ

దున్న తక్కుం గతాభ్రమభ్రమల్,
మృదులకలాకలాపము ల
మేయ ముడియ్యతి పేవకుంభముల్,
మెక్కిత్రవేళికావ్యాదయ
వీచి జలంబులెచ్చి నిందిరి,

పదయుడచై గ్రహింపు మర
సన్నక యాచమ నీయకంబుగా.

9. సారసార నిశ్చసారంబు కీరంబు
గోరసంబు వారిశరవారి
బుద్ధులరసంబు బూరింది నమదీసి
రాజసంబు నీకు రమణగామి —

10. ప్రాముఖ్యంబున మేటి నీకు ద్రియతిక్
(బ్రాహ్మణ్యంబున మేటి నీకు,
బామందాని లోయమందు గొని ధ
న్యం మన్యభావోద్ధతిక,
వ్యోమంబులును దివ్యరుద్రసమగం
బుత్కంబు తిప్పన్ గుధా.
స్తానందై వరమయ్యె— దీనగోమమ
స్తాకాభిషేకాగృహత.

11. మెత్తని భావప్రస్థులు
మేలిమి బోలిన నీకు భాంకం,
హస్తానంద ప్రవాళ రుమ
లొబ్బు భావప్రస్థానందముగృహం,
తెక్కుక తన్వికర భవ
మెల్ల ఫలింపె నటందు గన్నులన్,
బాన్తుక చొక్కనా పెదవు
లంగున వక్రమునన్ శిరంబునన్ !

12. లోకమునందు నీకు నమ
రూపమెకాని దిగంబరత్వ మెం
లో కృతకృత్యతేయ స్వయ
ముత్సృగికన్ గ్రహియింతు ముద్రస,
స్వాత్మని దార్చి మత్స్యర స
మర్పల గావున గొమ్మునీని న,
స్తాక శిరద్విధుమృతంబు
లో నటనీనీన పట్టుపుట్టుముత్.

13. ప్రతిని సయమిదై భవామృత విధి
(ప్రాధిస్థితామాయ సం,
హిత లోంకార శిరంబు రైశ్వర్యకలా
వ్యావ్యాధ్యముత్ చేర్చి కూ,
త్పతి హర్షంబు ముఖాబుపత్తి చక్రకుత్
చిమ్మింప గాయత్రి స,

మృతి మేల్పలు పవిత్రస్వాత్రమన—
గోన్యా యజ్ఞ స్వాత్రంబిద.

14. కలలో వైభవ మాదితేయులకు సం
కల్పగ్రహత్వంబున్
గతిదుష్ప్రప మగద్యభూతవశితన్
గాకొండ నీకీల్య నే
బోయన్ బాన్తు ము బొమ్మ కెట్లొని మోది
క్రిన్ దారలేకాని తా,
రలి యీ భూమలు నీలిసముద్ర మా
ప్రద్యోతన శోభితిక్.

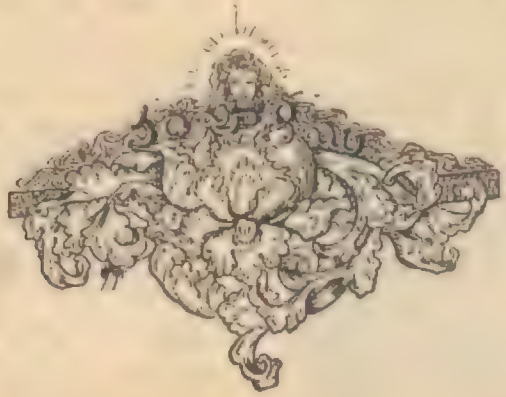
15. సునసార మగరు కమ్మరి
మనసార గులాబినీబు మర్తిలేమగు చం
దనమందు మెదిపి మెయి బూ
చున మునిమృత కి. నమలలో నీరునాళి ?

16. విసిని పెన్నల మెక్కి నీవరరుదొకిక్కి
తెమ్మరమాపెక్కి తిరుగు దిశల,
నవవిల్లు సమ్యాపానపు వన్న మేలిమై,
కనుగీలు బాలభాస్కరు రహింమ,
రాజక సావర్ణరన్నదీప్తి వాకింక
కై నేయు సరస సాగంధ్యయుక్తి,
బుడిమిచేడియ హరి బులిండు పులకలో
భద్రహాసములూ సౌభాగ్యగతులూ,
యీగుమంబులు నీపూజై సృజించి
లోలుక బూజాఫలంబంద సులవ యునియు
సార్థకములయ్యె గాకేమి జగతి నీ వి
లాసములరాశి మఱి దేన వాసీగాందు.

17. కిల్వవకంబ, నీ మహిమ
కేక్కినబూన శివార్చలయ సిన్,
కిల్వ దళంబుగా మహిత
బీజపు టక్తరమందు గాని నీ,
కొల్వ ప్రభుప్రసాదధుని
కుల్కయి చిత్తపు నిత్యమల్లతో,
కెల్వబుడింపుమా మరల
నీవకు మున్ బడి రత్నదళలిక్.

హస్తప్రసాదము కలగ్గఱ కామానందాధి కావ్యాధి నీ
 కంటి, జేవా, మహోద్దామ దివ్యప్రభావా, మహోదా
 గ కావ్యభావా, స్వహాపాం దివ్యోతా వ్యాపాహ
 ఘ, నీమెప్పుకొనెంతవాడెన్, మహాపారలోహిణియధిన్
 మూర్తి మాగామి గోభాంతిచ్చు లన్ నిందుమారెన్ను
 శ్రీశీయంకంబు, వల్లెననాంబి వేదేవి, వన్, బోకి
 మున్, కన్నబోకేమన్నవన్ గిట్టుండవలె మన్న కాంబి
 కంబు ప్రేతేయ వేద్యువేదీకేమ, నీవ్యాధునింబు లన్
 హస్తప్రసాదంబు లేకొక్కనువై పరా మ్యుహారైక భా
 గ్యంబు గానొచ్చు నీవ్యాధివచ్చిల్లు మేమే మనగాని ప
 క్యాన్న పంప్రా ప్తికొ నోదుకో నోదుకోయందు కొట్టి
 ల్లువేన్ మధాపాభోగంబు నింపొచ్చెచ్చెచ్చు నీవ్యా
 చంబుయ్యె, నీప్రాపు వేమనా భూతేన వేద్యువేదీకేమ
 నీవ్యా పామచ్చిల్లి శ్రీమ్యువ్యాన్న నీహస్త మ్మంద
 దింకన్ భుక్తతరేణియ నీమహాశక్త్యుయర హామనా
 మ్మంబు వైదీపామ్యంబు వచ్చిట్టేమయ్య, వ్యర్థబల
 తొచ్చెల్లన్ పరా తాదాపాద, పంప్రెయ్యవే ద్దా
 పన్ వేదీకన్ వేద; నీవ్యర్థభాగంబు గవచ్చునొచ్చు
 లో జాపుమేల్కొంది, యాద్యంధ్య భూయిష్టసంసార
 వినింగమగ్ధాన కాక విత్పంబు నీహస్తహాసీమై నీవ
 గానిండు నిర్ద్రుగ్ధునింబు బయ్యె, చిన్మక్కేమ
 వ్యమన్ గానొచ్చు ; బువేల, గుహ్యతరేణియంబు
 చుడున్ దక్షులోకంబిరుద గ్రమ్మిన కైహికా ముర్ర
 కేంద్ర వేదీకంబువైదీక — నివ్యాంబు వేక్కలమన్

వెన్ను, వెక్కలమన్ నీవే వామ్యుక్తేమింపు, వేదీకామి
 కంబున్ గా వచ్చు కీకీంబు? నీవే గొన్నుకేలన్ భవంబె
 ప్పసేమింబు? నా దియుల్లంబు నీవ్యాంబునీహాన్
 గొన్ను, నీమంబు హా కమ్మంబుగ్గవంబేమంబు గాన-వాకి
 త్తేమంబునా ఈశ్వర భావాచ్చెచ్చి శక్త్యువల్య పం
 ప్రాప్తగానింబు మూర్తి, భవోద్దాపనీమారాన్న వచ్చిల్లి,
 నీవేమంబువా గానివి దైవ్యోద్దాపనీల్లి, నాప్రాప్తిం
 బ్రాపు, నీవేదీకేకాని భాగంబు, విద్రుగ్ధేకాక వర్ధం
 బుకీ యింబు గానింబు నీ హామనామన్ వేద-నిర్ద్ర క్తితామిం
 పగానీవి, నీపాదనీవా దరాయత్తుగానీవి మోదంబు భే
 దంబుగా కంబంబు గొయింబు ప్రాప్తింబుతంబ్రీ!!
 ఇదిట్టుండ, జన్మంబు జన్మాంత రారంభ సస్యం, బి
 ఙ్గాది భూతాన్తే భవంబు నీవేమన్ గొయింబు లేకొచ్చు
 మోదంబునా వ్యాకృతాని వాతాహిక్ ప్రాప్తింబునీల
 పాటిచ కేదంబుగంబులక భవంబు మ్మంబు మ్మంబు
 వంబు జెమం గానా హాని దైవంబునా ముక్తింబు
 వ్రా నీవృత్తి మోక్ష శ్రేణిగాల్లింబు జన్మంబు పాదంబు
 గానింబు మోదంబు రాయంబుగానీవి శ్రీమోదంబు రెంత
 మంబుగొన్న వాగ్ద్రుపంభావైక వ్రాప్తింబునా ప్రా
 చి పాలింపు మో ముప్రసన్నా, భవా, భక్తమందార,
 మృన్మంజునా, శర్వ, కూరీ, విరూపాక్ష, మాహేశ్వరీ
 భూషితాభాన, నిర్ద్రుగ్ధంబుగా, వేదానీ, వేద్యుపాం,
 సర్వకీర్తి, నమస్తే, నమస్తే, నమస్తే, నమస్తే.



భద్రావతి ఇనుము, కలపపుతి పరిశ్రమ

వి. యస్. చిన్నస్వామి గారు, బి.డి.,

వ్యవసాయమునకు చేతగానివ భారతదేశమున
విస్తరించుచున్నందున ఇనుమును నొక్క
మాత్రమ పరిశ్రమకే పరిమితముగాను కొద్ది చల
నము గలిగివేసి భారతదేశమునకు అన్ని రకముల ఇం
నును, స్వదేశీయ ధాతువులనుగల పరిశ్రమలు బహుళ
జేరింది. స్వదేశీయ ధాతువులలో పెద్ద మైనుగులను పారి
శ్రామికాంశపుద్ధి బరికింతుమీది ఆక్సిజన్ము నిండు
పోయి. అవల పేక్కు-పరిశ్రమలు జయప్రదముగ పాగు
చున్నవి. బానిస మైనుగులను సాబులపరిశ్రమ (The
Mysore soap Factory), కెండుగుల మైనుగులపరి
శ్రమ పరిశ్రమలు యంత్రశాలలు (Sandalwood Oil
Factories in Mysore & Bangalore), భద్రావతి

ఇనుము, కలపపుతిపరిశ్రమ (Bhadravati Iron & wood
distillation work) ముఖ్యముగ భద్రావతిలోని.
ప్రస్తుతిము మహాప్రళంభ శ్రీ పం. యస్. చిన్నస్వామి
గారు యంత్రములను నిర్మాణములను పనిచేయుచు పరి
కరముల పరిశ్రమలనుబట్టి కొనించుచున్న ఇనుము
కృషి విషయమైనది.

ప్రఖ్యాతమగు నిట్టిపరిశ్రమను కలగొల్పుటకు
మాత్రమము నూటయేబదితల రూపాయ లయ్యెను.
ఇనుముపరిశ్రమ కనుకలము లెక్కువగుగాని అత్యంతము
దీనిపాదమును నిర్మించుటకుగాని పనిచేయుచున్న
సమయమున, దీనికై యంత్రములను నిర్మించు విషయం
ముల కంటేకూడా ముఖ్యము, కావ్యములను కొరతము, పని
దైర్యము కావలసివచ్చును.

పాశ్చాత్యపద్ధతుల ననుసరించి, ఇనుము, ఉక్కు-
పరిశ్రమలను అధ్యయనము చేయుటకు పోయిన
తాతాకంపెనీవారి ప్రయత్నించి. భారతదేశము
అనుభవములను ఇనుములను ప్రఖ్యాతి గాంచినది.
ప్రఖ్యాత భారతదేశము పోషించుచున్న పరిశ్రమలను
చేయుచున్నను, భారతదేశములనుండి పనిచేయుచు
చున్న చౌక ఇనుము, ఉక్కు-పరిశ్రమలను విప్రుడు
ఇక్కడ గనులనుండి ప్రవహించుచున్నది కొద్ది
మనోరములను సంతృప్తిగాను సేవించినది. భారతమును,
సామానుల ఎరువుదిగుములు చేయుటకు పరిశ్రమ పాక
శ్రమములు సమీపమున లేకుండుటలను పరిశ్రమలను నను
సరించి కొద్ది ఇనుము పరిశ్రమలనుగల ధాతువులను
కలగొల్పుచున్నది. కాని పై సమస్యలను నిర్మించు
నందుల చేసిన జంపెన్ ఫ్రాముని తాతాకంపెనీ వారు
ప్రదముగ పాగుచున్నది.

భారతదేశమున మైనుగురాజ్యము ఖిల్దీబంద
దకు పేరుగన్నది. అచ్చట గనులలో చాలకాల



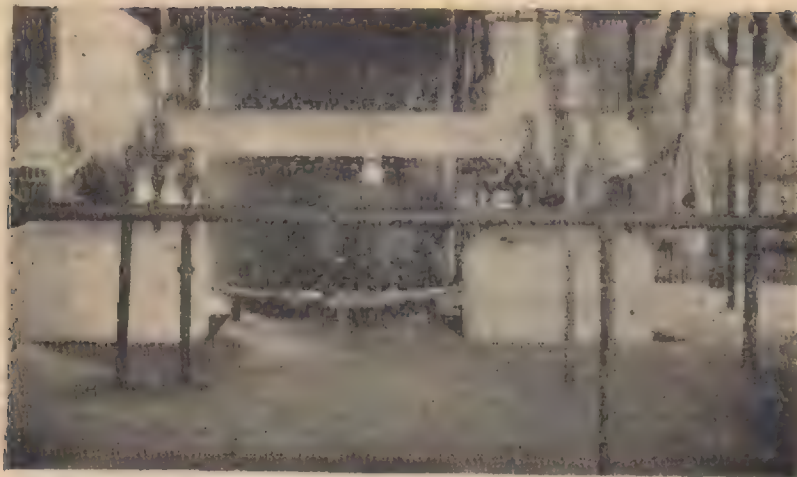
మైనుగు ఇనుముపరిశ్రమలను

మునుండి బంగారము దొరకుచున్నది. ప్రపంచము వకు వలసిన మాంగనము (Manganese) చాలవరకు భారతదేశమునే లభించుచున్నది. అందు మాంగనమును మైనురొక్కయున నుత్పత్తియగుచున్నది. సాంఘియ (Asbestos) క్రోమియము (Chrome iron Ore) మాగ్నెజైట్ (Magnesite), వెలలను విరగ భుజము లనేయునును నేలను విహరించుగ వలసించుచున్నది. ఇట్టి లోహపునలుగుల 46, 446 లక్షల టన్నులను ప్రపంచము రాజ్యంబుయినాగు కష్టశక్తినిచ్చుచున్నది. భద్రాచల పరిసరప్రదేశములయందు మిగల విలువగల యినుము కొరకున్నది. కాచి బొట్ట ఆవహిషమున లభింపమిత ఇనుమునిక్రమ ఆధారముగ చేయుటకు సేయగలుగుచున్నది.

కడదిన యుద్ధసమయముననే కలసనంతి గృహిని, కొన్ని యింజనములనుగలయు లోపల వలను, సంతానింపవచ్చుననియు, అది లాభకరమున నొక ముఖ్యపరిశ్రమయనినను తేజనం. అమెరికా, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లండులయందు ఏకేం వేలకొలదిలన్నుల కలసనంతి గృహినియునున్నది. విద్యార్థుల ఆవిష్కరణలనుచేయుటకలవ చాలకష్టమనగా దొరకు ఇంగ్లాండుదేశముననుడ ఈపరిశ్రమ సాగుచున్నది. ఇట్లు పార్శివానిక్ ప్రపంచమున, జర్మనులను మెక్సికను, ప్రకృతివేద వేదవార్తలను, అగ్నిశక్తి మిగల ప్రాంత గమనించి శ్రీవిశ్వేశ్వరయ్య గారు నీను మాక్స్ బుర్ఖోర్ట్ వసిప్రచుర మాం యినుము పత్రికయను పొసిగియునుచున్నది కనుకొనగ. ఇనుము గనులకు దేశము ప్రదేశములకి కష్టకాట ఆవిష్కరణలకు టే ఈ ప్రకృతిను పొసిగి లాభమును పొందు ప్రయత్నములు జరిగినా. మిగల కాంబ్యూష్టోన్ (Charcoal of high calorific value), పెక్కురకము లకు పిరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (pyroligneous acid), సోడియము (Sodium acetate), సున్నము, రాగి, నీసములు గూడిన అసికేటాలు (Acetates of lime, copper and lead), కిలచిద్వితాల్కహు (Methyl-wood alcohol) ఫార్మలిను (Formalin), అసిటోను (Acetone), అయోడోఫార్మిను (Iodoform), కేలు, తామ, ఇస్ వి, యలు, పలువిధి లేలములు ప్రాంతాపత్రికలను వలన లభించు ఇతరవార్తలములు. ఇవిరాత్రుకీ కాపు; ఇంకనువిన్నయో విలువగల పదార్థములునుడ లభించుచున్నవి.

భారతదేశమున బొట్ట అధికముగ తయారగుచున్నది. కాచి బొట్టనుకీ మువ్వకొలదిను చాలవచ్చుము గలగుచున్నది. కాల్పుచున్న కష్టము వివరించుకొద్ద లేలవలెను. చాల కష్టముగలవచ్చును. వేదవార్తలను ననుసరించి కిలచిద్వితని మామతోగాని, ఇటికలతోగాని, ప్రాంతిగా వెలసియించుచున్న కష్టముచేబట్టి (Retorts) నాచి చేరుచున్నది. రాగి అసికేటానులను అసివి కష్టమవయోగించి పరిశీలనగా నూటికి 30 వంతులు బొట్ట, 6 ఈ 7 వంతులు తామ, 2½ వంతులు అసిటిక్ ఆసిడు (Acetic acid) 1.3 వంతుల గృహి (Wood spirit) లభించుచు వివరించుచున్నది. బొట్టలన్నుకల మున 6000 టన్నులకును బట్టి మునియునుగాను వలసిన యంత్రానులను సమకూర్చుకొనటకు రహరమి లక్ష హయాలును. విద్యుదును నూటికి 20 వంతులు కష్టతరుగుచున్నది. బట్టి చేసిన ప్రతి నూరు టన్నులకష్టాంతి కష్టము 2000 నూపాయలు విలువగల పదార్థములు కొనుమిచ్చును. వికాము 6000 టన్నులకష్టముచేయుటకు ఇంగ్లాండ్ 7,500 టన్నుల కష్టకాటనను. అగ్నిన్ను వల ఆధారమును ను. కేలు అయిన ఈ 7,500 టన్నులు కష్టముల 37,500 నూపాయలును. మునుంబిల్గేయిచ్చు వల విలువ 120,000. ఉగ్గోలకలమును, రాగిలు, మాల్కామమున నెక్కి, ఇతరములకు తరుగులు మొదలయిన వ్యయము బాగా సుమారు విలువలనుపాపాయలను మిచ్చుననే నికరాదాయము లేలవచ్చును.

నవినపద్ధతుల ననుసరించి మూలచేసిన యినుపబట్టి లోక కష్టము చేర్చుచున్నది. వరుసలనేమానుచేసిన విప్లవకామినునకి కష్టములవ్యాసమున చేసిన ప్రకృతి బట్టి లోకాధిపత్యము కాల్పవలెను. ఇట్లు చేసినచో 24 గంటల కొకమాన బట్టి మునియునుంకను. బట్టనుండి లభించిన ప్రముపార్థములు సంతకలయంత్రములనుంకను (Condensers) ప్రపత్తిభగనయంత్రములనుంకను (Separators) వచ్చును. బట్టియందలి మిగిలిన నిరుపయోగమున నామకాంక్షామింకను బట్టియే మునియొకవయోగమును బట్టియే లభించిన ప్రవహించునునదా కనును కొంతకలను బట్టి మునియొచ్చిన నూడు చేరు చేరుపారలగు నేర్పడును.



మద్యసారమును ఘనీకరించు యంత్రభాగములు (Alcohol condensers)

గోధుమనక్షయము, నలుంపునక్షయము గల ఆకెడు పదార్థములను పోయే పిరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (Pyroligneous acid) అనుపదార్థమును మిశ్రితము క్రియ, పై పోయి ముట్టితాగునూ, అకెటిక్ ఆసిడు (Acetic acid) ను గోరేన మిశ్రపదార్థము. దానినుండి ఆవిరియాలయిన అకెటిక్ ఆసిడు (Acetic acid) ను, పలువిధ భక్తి శైలమును నేరుపరచుచున్నను, బియ్యము నిలువయొన్న తోనును మిశ్రితములను పోయి చిక్కని పదార్థములు, తేలు, తేనె, లభించును. ఇవిమిశ్రితములను పిరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (Pyroligneous acid) ను నున్ననుతో విరిచినయెడల గోధుమనక్షయముల అపకేటిక్ ఆసిడు (Brown acetate of lime) అనుపదార్థము లభించును. కాని సాధారణముగా ఈపిరోలిగ్నియస్ ఆసిడును (Pyroligneous acid) నుగల బట్టిచే దానినుండి ఇతర పదార్థములను మిశ్రితమున పోయిచి మిశ్రితము Wood alcohol, ను, అకెటిక్ ఆసిడు (acetic acid) ను తీరవలయును.

ఉపయోగములు

కట్టసారాయి (Wood alcohol) ని అనేక విధముల నుపయోగించుకొనవచ్చును. విశేషముగ ఫార్మలిను (formalin) మొదలయినవానిని తేనెలు చేయుట కది ఉపయోగపడును. నునుపు

మెరుపు గల అకెటిక్ ఆసిడు ('Glacial, acetic acid) అను పదార్థమును పొందవలసిన వివిధ సారములనుండి అకెటిక్ ఆసిడు (wsakacetic acid) గ్రహమును నున్నను, రాసిని, సిపమును కీర్తి విరిచివేయుచును. రాసిని అకెటిక్ ఆసిడు (Copper acetate) ముఖ్యముగా పొందవలసిన ముఖ్యమైనది. బూడిదగలగల నున్నపు అకెటిక్ ఆసిడు (Brown acetate of lime) ను బట్టిచేసి దానినుండి అసిటోను (acetone) అను విలువగల పదార్థము లభించును. అసిటోను తేనెలను చేయుటకు కొనుట నున్న పులకలో ముఖ్యమైనది. ఇతరను పైన చెప్పిన పదార్థములనుగల యితరపదార్థముల లభించు అక్కిలికముఖ్యపదార్థముతో ఉపయోగించు అక్కిలికముఖ్యమును కీర్తి తేనెలు చేయుటలో లభించుచున్నది. భారతదేశములోను పట్టిచేయుటలో అక్కిలికముగ గలదు. కాని అది భద్రాకరి ఇనుపపరిశ్రమలయమున ఇనుపరజమును కరగించుటకే వినియోగించుటకు దున్నది. పైనుమిరాజుననునను, తేనెలమున భారతదేశమునను, అనుభవమును పరిశ్రమలయము చేయునుము పరిశ్రమ ప్రాంతించుచున్నది కలవచ్చునది పరిశ్రమలయలో గొప్ప పరిశ్రమ సహాయపరిశ్రమగా ఏర్పడుట మిశ్రితములను కరగించుట ముఖ్యము. కట్టసారాయిని సహాయముల భద్రాకరి ఇనుముపరిశ్రమలయమున పరిశ్రమమునకు 15 మును 20 వేలనున్న అనుట పోలియును

విష్ణు సర్వోత్తమ శ్రీకృష్ణస్తవము

మరల్ల వామమూర్తిగరు

శ్రీ

భావించుగొ సేవచేయునొ సేవచేయ వలదు. శోక, దు
ర్బాధాపాపములను మోచుచును మర్వానాపాపముల మోచి, ని
ష్కాశ్రయి లోకములను మోచుచును నుతూత సేవ, లో
కాశీశా! కరుణ! దయాచేదవు కృష్ణ! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

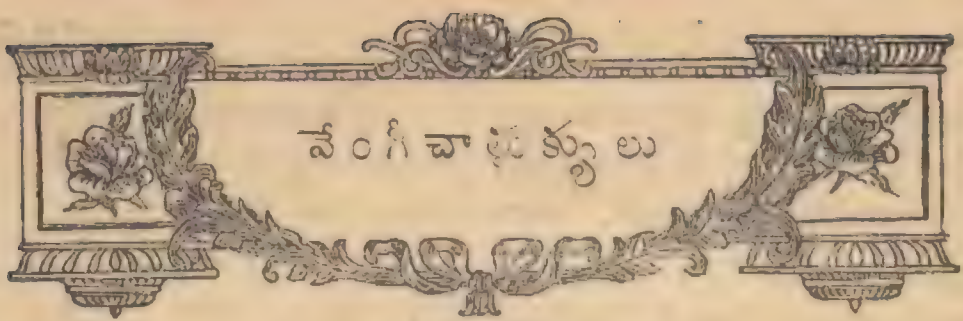
నతులంభోభవతమా జగతి నిచ్చులపుని వర్ణింప
మృతి రక్షింపు వేద్యులగా మ-మియి భోవియగా లోక సం
లోకా భిక్షు గుర్తి వర్ణింప వింతి సేవను గోపికా
సమియ నూడెన లీలలందగను గృష్ణ! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

సకలీక శోపుని ఘోషియగు లోక జాలించె సంక్రమి
నుదగవ్రాసము లాడెగాఁ బోడిగాఁ జెల్లునాప మున్నంగి, సీ
ముదగీగాఁము వాలకంచి యని నమ్మాదియె రాకృత్ కరుణ
వరమే సకలగాఁ గోపించెను గృష్ణ! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

వ్రాతకాలమునుండి సేవచేయునొ బ్రాహ్మణికమాని, మో
శాతీవ్రాతమున నానుబిడ్డలను భీతులైతి య్దాన ను
మృత్యురేవ శుభ మాన్యు దేవయను నొకమోక్షులలోకవి
భాషించె నిను నమ్మానా దేవయ కృష్ణ! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

జగత్త మానవకోటికే వినుతివిజ్ఞానము లభ్యుం బటం
ము గెయి మానవుల నెల్లముదయను నొకభిం పొనా కా
ర్యగురువొనెనె శ్రీరవిరముల నెల్లభంగి గావించె
జగదీశా! భవదీయ చిత్రమిది కృష్ణ! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

తిను సంపద సుఖములకమలచి కాంతా ప్రదేశముల
మునుకొ వారు లెందు నెల్లెదను సమూర్తి గణకగోరి, కా
నినినుక జూడెగజాల రెంతకు జగత్ సేవకృపం లిచ్చి మ
న్నె గావించె గోపకాతతుల గృష్ణ! విష్ణు! సర్వోత్తమా!



మల్లంపల్లి సోమేశ్వర శర్మ గారు

2

గ్రామాలనుగలరము రాజధానిగా బహుశా-
చిన మొదటి కీర్తివర్మ కుమారు
లలో కొకడగు నత్యాశ్రయ వ్యవస్థాప
పురిమహారాజు ప్రభుత్వము కర్పించి
చాళుక్యులరాజ్యమును విస్తరించెను. ఈతడు
చాలా విరాట్లనువహించెను. విష్ణు కవీంద్రదేశ
ములను జయింపఁ బూనికఁ గొని తన యను
బంధును, ఆస్థితిమాలిమిండును, విషమును
తైలన స్థల, జల, వనదుర్గములను సాధించి
విషమసిద్ధి యనుబిరుదమును వహించినవా
డగు శ్రీ వ్యవస్థాపక విష్ణువర్ధనుని
మోడరాజ్యమున కధిపతినిగా నియోజింప
య్యత్రకు రణభేరిమ్రోయించెను.

పురకేరి మహారాజు దండయాత్రకు
యలువకునున్నచో నూతన విమర్శిత
మున వేయిదేవురారాలు స్వతంత్ర రాజ్యము
లను గట్టించి విజయము నొకపురుషుని.
ఇట్టి చిన్నరాజధాని కుత్తికథానిమున
కవీంద్రదేశమును గొంగవత్తపురాజులు పాలిం
చుచుండిరి. కృష్ణ గోదావరీనదులకు మధ్య
విష్ణువర్ధను వేంగీదేశమును దెంచుటకు రాజ
ధానిగ విష్ణుకుండి ప్రభువు తోలుచుండిరి. కృష్ణ

నదికి కవీంద్రదేశమును కాంచీపురము రాజ
ధానిగ విష్ణువులు విడిపాలించుచుండిరి. కవీంద్ర
రాజును ముట్టమొకట వొకప్పుడు శివుడు
రము రాజధానిగ నుండెను కాని యది
వారికింద చాలకాలముండినట్లు కన్పట్టదు.
ఈ వికటమున కవీంద్రదేశ కవీంద్రదేశము
విష్ణుకుండి ప్రభువుల యధీనముయ్యెను. న
క్షీణ కవీంద్రమునందలి విల(ప్ర) కరాష్ట్రమున
విష్ణుకుండి ప్రభుత్వములైన అక్రమ
ములులేకను². అప్పటినుండియు విష్ణుకుండి
ప్రభువులు కర్ణాటకపురము రాజధానిగ
నుండినను శివుపురిముకూడ వారిరాజ్యమున
నుత్తిర భాగమునందలి ప్రధానదుర్గము
లలో వొక్కటియై వారి కవీంద్రదేశరాజ్య
మును నడిపించు నానాంత విద్యానికులు
ప్రధానాధికారులు నుండిను. అయినను అప్ప
టికిని కవీంద్రదేశములైన గొంగవత్తరాజులు
తమ నాలుగోయిన కవీంద్ర కవీంద్రరాజ్య
మును మఱువ కలసిదించుకొనుటకై ప్రయ
త్నములు నడపెదవలసి కేయకయుగం లేదు.
ఇట్టి సందర్భములను స్మరింపఁ కేయకదేవ
విష్ణుకుండి మూడవ మాధవచర్మయొక్క
పులిగూగు (చిలముగు) శాసనము³. పులి

కోమహారాజు చాళిక్య ద్వైతమును బయలుపరిచినప్పటికి పిమ్మట మిగతను విష్ణు కుండీకృతపుట్రాదనే యుండెను. మహారాష్ట్రములను, కోనలులను, కాంగులను జయించిన చాళిక్యవాహిని శత్రుజయము మును, దుస్సాగ్యమునైన పితృపురదుర్గమును ముట్టడించి, మహాభయంకరయుద్ధ మైనవిదవ దానిని స్వాధీనముచుకొనెను. పులకేమహారాజుయొక్క యశేయపరివాహిని దుస్సాగ్యమని పేర్కొనెనని పితృపురపుకోట స్వయం లక్ష్మి వట్టి స్వాధీనముచుకొనెనో వాడె చాళిక్యదేశమున చాళిక్యాధికారిమున కగు రాజ్య మయ్యెను.

కోనల, కలింగ, వేంగీదేశములనే కాక చాళిక్యసైన్యములు కృష్ణవేణునది దాటి వల్లనరాజ్యమునుకూడ జయించి శ్రీశైలము మీదుగా స్వదేశమయిన కుంతలమునకు మరలిపోయెను. కాని యవిష్వదేశాభిముఖము లైనవిదవ విష్ణుకుండినభూస్థలు ముఖ్య స్వాతంత్ర్య సంపాదనమునకుఁ జాల వెనఁగు లానియున్నారు కాని పితృపురదుర్గము కాని, వేణు కలింగరాజ్యము కాని వారికి స్వాధీనమై యుండలేదు.

సాతనముగ ప్రాకృముక్తికమున చాళిక్యాధికారిమునకు లోబడిన రాజ్యమున మొట్టమొదట పితృపురమే 'మొనలి' దుర్గమయ్యెను. ఈ పితృపురదుర్గమును జయించుట క్రీస్తుశకము ౬౦౯-౬౧౦ లోగాని లేక ౬౦౮-౬౦౯ మధ్యసంవత్సరము లాతకుపుర్రాజ్యము కాని అయియుండవచ్చును.

పులకేమహారాజు పితృపురదుర్గమును జయించి దానిని తన ప్రాధికారము లెవరియధికారిముననైన నుంచుకొనవచ్చును; కాని యట్టివారి పరిపాలనము తనకు సంస్కృత లేనికారిణమునో లేక మహిమేపేనుపు చేతనో పులకేమహారాజు అధిపతియే మహారాజ్యమునకు వట్టిభీష్మయుద్ధన తనయనుభవము శ్రీ సత్యశ్రేయస్కర్తలభ విష్ణువర్ధనుని తాను సూతనముగ జయించిన వేంగీ రాజ్యమునకు క్రీస్తుశకము ౬౧౧ లో కధిపతిగ నియమించెను. ఈనియామకము విడిచి నప్పటినుండియే విష్ణువర్ధనుని రాజ్యపరిపాలన సంవత్సర పరిగణనము ప్రారంభ మగుచున్నది. వేంగీరాజ్యమునకు అధిపతి మనవినయనూప విష్ణువర్ధనుడు పచ్చిమ చాళిక్యరాజ్యమునకి కొంతకాల ముండినట్లు అతని సతారా శాసనము 1 వలనఁ జెలియుచున్నది. యవరాసనమున నుండినట్లుకే పులకేమహారాజుయొక్క అప్పమ విజయ రాజ్యసంవత్సరమున అనఁగా క్రీస్తుశకము ౬౧౬-౬౧౭ లో అతఁడు బాదామి చాళిక్యరాజ్యమునందలి శ్రీనిలయ భోగములోని భీమవర్ణితార్థమగు ఆలంకర్తృమనుగ్రామమును దానము చేసిని సతారా శాసనము వెలుపుచున్నది. ఈయలంకర్తృము సతారాసమూహమున, గల ఆలంకర్తృమున మనని కొండలి యభిప్రాయము. ఈసంవత్సరముననే అతఁడు వేంగీదేశమునకు సచ్చియుగమును. ఇట్లు వేంగీదేశమునకు వచ్చునపుడు కాలకంఠు డనునతఁడు ఇతనికి ప్రాధికారము



అద్విద్రావిక్షణ సంఘమున చుహట్కూరి ఉపన్యాసము

శ్రీ టి. వి. శేషగిరి అయ్యగారు మహాత్మాగాంధీచైత్ర సున్నాను

ఏ. రత్న అంబులో, చెన్నై.

యశినిచూడ్చి వైకృతి నష్టము నను శత్రు రాజు దోకరిం చెయింపడు. కాని మానవ్యము దనవ్వడో, ఏదేశపురాో యుద్ధముకు లలి యారాటెను. ఈకాలపురుషుల పట్టనర్హత వంశ జాతు. విష్ణువర్ధనునివాటినుండియు విష్ణువర్ధన వంశజులు వెలుపరాచి కర్ణాటు నర్మూల బంబులై అత్యంతము రాజధక్తితత్వరూపై యుండిరి.

నల్లొక్రియ విష్ణువర్ధనుని విష్ణువర్ధనుడు యువరాజుగ నే చేసేదేశమునకు వచ్చి నను వ్యతిరేకమునకు రాజ్యమును బరిపాలించుకొనినాడు. అతనికి కుటుంబపువ్రాసము నవి కూడ ప్రతిఫలన మెనె నిలుగు. అది యాచరి మావము ననువరించి వచ్చినదియై యువ వచ్చును. కుటుంబపువ్రాసమునవిశాసములు విశాఖ పల్లవా మంహమునందలి శీపురపల్లి, విష్ణువర్ధన తాలూకాలో వారికుటుంబము, అతడు దాన మొసంగిన గ్రామములు పైనుడివి తాలూకాలోనే కాన్మించుమండుటవలనను దక్షిణ కంఠరాజ్యమునుంట్రిమే అతనిస్వాధీన మున నుండినట్లును, విష్ణువర్ధనును రాజధానిగ నేరికొని యుంట్రి దేశమున నుండునముగ నెచ్చాంబలండిన చాళుక్యరాజ్యమును అతడు పరిపాలించినట్లును విష్ణువర్ధనునిగూర్చి. ఇతనికి (ప్ర)విషయ, దిమిలివిషయములు ఆంధ్రదేశ మున చాళుక్య పరిపాలనమును కన్నులతో గాంచిన మొదటిదేశములు.

దెందులూరు రాజధానిగ కృష్ణా, గోదా వరీ మధ్యమయిన పోలివిషయమును బరిపాలించిన మొదటిదేశములు.

లింగుచుండిన విష్ణుకుండిపుత్రులు పురుషోత్తమహారాచే నోటువడినను అతడు స్వదేశ మున కరిగినవరకు ముఖ్య వాగు తమ స్వాతంత్ర్యవతాకలను విప్ర సమరాజ్యమును గానా మకొనం ట్రయిచ్చి ములు నెలిపియుండిరి. ఇట్టి విష్ణుకుండిపుత్రులూహా మూలము మంధరనమ్మ యొక్క కుమారుడైన మంచెన్న ఇట్టాచి కుడు కనుటినాడు. కుటుంబపువ్రాసమున కుమారుడైన శ్రీ పృథ్వీ వియసిహవల్లుభని కాలు మనగాని పోరాజ్యము పూర్తిగ చాళుక్యులకు స్వాధీనము కాలేదు.

మహాకవియైన దండి ఈచాళుక్య విష్ణు వర్ధనునికి నమకాలికుడు. యువరాజుగనూచి స్వధు విష్ణువర్ధనుని అతడంటిపెట్టకొని యుండియు, అతనివలన దనకుదగిన యాదర, సమ్మానములు బిరుగకపోవుటవలన అతనికి నమకాలికుడై, కాంచీపురంబున రాజ్యమునేలుచుండిన పల్లవరాజగు మొదటి మహేంద్రవర్మకడ నాతని యాస్థానకవిగఁజేరి యారాజుచే మన్ననలను, మర్యాదలను బొంది ప్రసిద్ధి కెక్కినవాడు.¹

కుటుంబపువ్రాసమునికి మకర శ్రవణము, కామ గేనుపు, విశమశిద్ధి యను బిరుదములుకలవు. అతడు ప్రత్యేకము ౬౧౭ మొదలు ౬౩౩ వరకు రాజ్యముచేసెను.

ఈతనినివాత ఆంధ్ర వేశచాళుక్య పరిపాలనము నగిల్పించినవాడు ఈతనినినయుండున శ్రీ పృథ్వీవియసిహవ వల్లుభుడు. ఈ

1. శ్రీ మానవ్య రామృష్ణవిగ్రాహే నాతనముగ ప్రకటింపబడిన అవంతినుండి కథాసామర్యమును. II. 4. 18

నిత్యమును, కలయనుకూలము అను విషయము
భాగములను చిహ్నములుగాను. ఈ
జయహిమవల్ల భయము లేక శాస్త్రమును
జ్ఞానమును కలగజేయుటకు స్వయంభూత
పార్థివశక్తియు సామర్థ్యమును కలగజేయుటకు
వహించినవాడు. ఇటువంటివారైనవారు.
ఈ తదికలమునుగీయు కలగజేయుటకు
గాగనినిపురాణము అను గోలుపయిన
కలగని కలగరాజ్యమును ముఖము నుపయోగించు
టకు చాల ప్రయత్నములు చేయుచున్నది.
హిమవలసియున్నది. ఏలయునగా జయ
హిమమును శాసనములన్నియు విశాపురమునకు
దక్షిణమునకు తొలగించివారి విశాఖసంఖ్య
మండలములో నొక్కటియైన నిరసనకు
గావించలేదు. అందువలన విశాపురము
మొదలుకొని చివరకువచ్చి సర్వస్వతాటాకాల
పడుకుంటు చిహ్నమువల్లమును ముఖము కలిగి
గాగనిని జయించి చిహ్నమునుగీయుచున్నది.
నిరాయని సాక్షియును నుండియున్నది. ఇందు
విషయము తాటాకాలలో జయహిమవల్ల భయము
మునాటిచిహ్నము శాసనములేవియుగావించిన
కలగమునకు యిట్టిచిహ్నము కలగజేయుటకు
అంతకున్న ప్రయత్నము మాధావమయము
గావించాడు. ఇదికలగవాసులను జయహి
మవల్ల భయము కలగజేయుటకును,
దానితోపాటు విశాపురమును గోలుపయి
నను వారిరాజ్యము విశాపురము దక్షిణభాగ
మున గాగని విస్తరించెను. ఇదివాదీవిష
యము, వేదీవిషయము, ఇంద్రహరీవిషయ

ము, ఇంద్రహరీ విషయము, చిహ్నము
విషయము—ఇవిచిహ్నములు జయహిమము
కలగమున చిహ్నముగాకలగమునకు లోపలి
పొందును. ఇట్టిచిహ్నము నిరసన కలగము
ప్రభువమును నిరసనకు కలగమును
చిహ్నము చేసివచ్చి చిహ్నమును విశాపురము
ప్రభువు ముఖమునకువచ్చి, తదికలగని స
న్నిహితమునుపురో జయహిమవల్ల భయము
చెంది ముగిసినట్లు కలగముకలగము. ఈ
వేదీవిషయములను విశాపురము విశాపురము
ప్రభువునుగీయు, ఇంద్రహరీవిషయము
నిరసనమును. ఇంద్రహరీవిషయము నంద్రహరీ
ముఖములోని యిట్టి రామచంద్రమును
తాటాకాలము, వేదీవిషయము ఏలగా
ప్రారమునకును, ఇంద్రహరీవిషయము చిహ్నము
ను, ఇదివాదీవిషయము, ఇంద్రహరీ
విషయము ఇంద్రహరీవిషయము, ఇంద్రహరీ
కలగమును సాక్షియునుగీయు. ఇంద్రహరీ
భాగమున ఇంద్రహరీవిషయము విశాపురమునుగీ
వల్ల ఈవిషయము ముఖము పొందును. ఇంద్రహరీ
వాదీవిషయము ఇంద్రహరీవిషయము దక్షిణభాగమున
ముఖమునకు ప్రత్యక్షమున శాసనముగా
మేమును లేచిపోయినను అదేవిషయము జయ
హిమవల్ల భయము కలగజేయుటకు ఇంద్రహరీ
గీచిహ్నము ఇంద్రహరీవిషయము సమగమము.
ఈతనికి సమకాలికులైన ఇంద్రహరీ సుప్ర
సిద్ధులైన మొదటి మహారాజులవర్మయొక్క
కుమారులగు నరసింహవర్మ. ఈతడు ప్రస్తు
తకము కలగ మొదలు కలగమునకు రాజ్యము

1. Telugu Academy Plates of Vishnukundi Madhava Varma III, published in the Journal of Letters, Calcutta by the Late K. V. Lakshmanarao Pantulu garu

చేసినవాడు. తనకుంట్రి కాలమున నమకు చాచిక్కులు చేరి గలిగిన వారాధవాగ్ని నాళ్ళు కొనుటకై ఈసంహారము బహుళిక్కుము అను గూర్పుకొని కుంతలదేశమునై దాడి నెడిలి చాచిక్కురాజధానియైన వాతానగగమును ముట్టడించి పల్లవరాజ్యమును నిరంతరి ప్రతాపముతో మ్రొసూరు మాహాముఖులను న్యాయము చేసెను. ఈవిజయన జయదశమిలో నుండి వరిసింహవర్మ తనయుత్సాహాక్తివి, మంత్రశక్తివి, ప్రభాశక్తివి అతను చాచిక్కువిజయము నిమిత్తము విరియోగింపిడిన కాలమున నే జయసింహవర్మ భాగ్యము కృష్ణానదీ దిశగాభాగముగలిగి పల్లవ రాజ్యమును జయించి యుండవచ్చును. ఈతడు రాజ్యము చేయించిన కాలమున నే సుప్రసిద్ధ సీనాయాత్రికుడైన యువాకాచ్యో అంగ్ర దేశమునువచ్చెను. జయసింహవర్మ భాగ్యమును సముదాయముగలిగి పరిపాలనవిషయమునును కుంతలయనున్నది.

హ్యయగమునాటి భాగ్యకలకము నాటి విశ్వవిద్యాలయములు చాచిక్కుల కాలమున నున్నట్లు కన్పట్టును. హర్షము ప్రతి అగ్రహారము వాకలిన్న విద్యార్థిముగి నుండును. చేరివిద్యను తానుభ్యించి ఇతరులకు బోధించువారితో త్రిముఖుల అగ్రహార ప్రదానము గావించి హర్షపు జాలు విద్యనుపాదించియున్నాడు. హర్షము విద్యయనగా వైదికవిద్యము. కాని ఇతిమంత్రమున ప్రతి అగ్రహారమున పెద్దవిశ్వవిద్యాలయ మనుట పరి

కాదు. ప్రత్యేకము విద్యార్థి తానమునకు పేర్వకరిన విద్యార్థి కములు కొన్ని యుండవచ్చు. వాటిని 'ఘటికలు', లేక 'ఘటికాస్థానములు' అనువాడు. జయసింహ వర్మ భాగ్య కాలమున నాంగ్ర దేశమున నేనును, జెప్పునుగావించి 'అనెపురిఘటికాస్థానము.' ఈ 'ఘటికాస్థానము' 'సామ్రాజ్యము' (విద్యుత్తు)గ నుండిన ప్రతి కియ నెత్తపూచాచియు, పారిలి సగోత్రులకును, మంగళశ్మ మనుమడును, శిష్యుల శిష్యపుత్రులను అగు కాటికెప్పిని గిరిజాకువాటి విషయములోని నియమాలు (ఇప్పటి నియమాలు) దానము చేరియంహవర్మ భాగ్యము తన విద్యార్థిమతమును, విద్యార్థివేదమును నెత్తికొనినాడు. ఇట్టి ఘటికాస్థానము లాకాలమున వాక్కు అంగ్ర దేశమున వే కాక కర్ణాట, క్రమిళ దేశములందును నుండి నట్లు జానకములు జూపుచున్నవి. పల్లవ రాజుల రాజధానియైన కాచీపురము ప్రసిద్ధి కెక్కిన ఘటికాస్థానము; కర్ణాటరాజులకు మహాపురుషులైన మమూరశిష్యులైన విద్యను పరిపాలింపకొనుటకై పెక్కు ఘటికాస్థానములు పిరిగి, పిరిగి వారు కాచీపురఘటికాస్థానము చేరిపల్లు తెలుపబడినది. ఇట్టి కర్ణాట దేశమున పాజతకర్ణాటము మహాఘటికాస్థానమని నీచియుచున్నది. సామనేదమున ఉద్దింకులు చచ్చునగిలిని ఘటికాస్థానము చేర్చాడు చేయబడినది మొకకన్నక శాసనమున తెలుపబడినది. అందునాన ఘటికాస్థానమున చేదవిరుత్తన పండితోత్తములు తిర్క్కి ప్రసంగ

మును, భిక్షుమీమాంసలు చేయుచు, విద్యా
విశానాశ్రితులైన విద్యార్థులకు విద్యావిదా
నముగావించు విద్యావీతిమంది నిస్స శయముగ
నుడువవచ్చును. ఈయనపుర మచ్చటిలో
యితరవాణుఁ జెలియరా లేదు. జయ
సింహస్థానము అననపుర వాస్తవ్యుఁడగు ను
త్తరశాసనమహామొససికి పులియూని (క్వి
జిహ్వమునా - గోదావరీ మంజుమునందలి
రామచంద్రపురము తాలూకాలోనిది) అను
గ్రామమును దానముచేయున్నాఁడు. ఇట్లే
విష్ణుమండీ మూడవ మాధవవర్మ పై నుడివిన
కుశలశక్తింక్రియగు శివశర్మకు ఈ గ్రామ
మునే దానము చేయున్నాఁడు. ఈ జయ
సింహస్థానాని బోధకునియొక్క కుమారు
డైన రెండవ విష్ణువర్ధనుఁడుకూడ అననపుర
వాస్తవ్యుఁడను, శైలేంద్రవల్లభాచారియి,
కళ్యాణశాస్త్రియను, వేదవేదాంగశాఖానపు
రాణవ్యాసాచార్య భిక్షుశాస్త్రి విద్యును,
అగ్నిహోతా వాంఛిక శాస్త్రాచార్యకృతు
య్యపువైన శ్రీవిశ్వేశ్వరాచారియను, దోచి
శర్మ పుత్రుఁడను, అక్షత వేదవ్యయుఁడను
అగ్రహారశర్మగు న్నిహావియములోనిట్టి
వాడిలో గొంత భూమి దానము చేసి
యున్నాఁడు. ఈ విధమున అననపురముటి
శాఖానమును, అననపుర వాస్తవ్యులను
కూడ చాళుక్యులకాలమునఁ జాలప్రసిద్ధి
విహించెట్లు తాననమునందలి చెలియు
నున్నది. కాని యితరవారు ఈయనపుర

మచ్చటిలో వెలియరా లేదు. పెద్దాపురము
నగ్గిల హాసనపురము దిబ్బ అని పాడువడిన
యెడలగూరి దిబ్బ కలదు. ఒకనాళ్ల నియనన
పురము అహాసనపురమై యుండు నేమా. పు
ర్వ మొకప్పుడు ప్రసిద్ధి విహించిన పురరాజ
మును కాలముయొక్క దౌర్జన్యమువలన భూ
భాగము గుట మనకల వెలియని వియము
కాదు. కాని మఱియొక్కవియముకూడ
నిచ్చటఁ బెలువెఱుగియున్నది. అదిబ్బకే హు
నేనుపురము దిబ్బగావెకూడ జన్మతీతి కలదు.
అననపురము హాసనపురము, హాసనపుర
ము నని జన్మతీతిలో మాటియుండవచ్చును.
అయిన నేమియమును నిమిత్త మని నిర్ణయిం
వీలులేదు.

జయసింహస్థానభామ ముప్పదిమూడేళ్ల
రాజ్యముచేసని తరువాతి చాళుక్యశాసన
మును ముపుదున్నది: అనగా తొమ్మిది
శకము ౬౩౩-౩౪ మొదలు ౬౬౬-౬౬౭
వఱకు రాజ్యముచేసెను. ఈవిధికాలమతయు
కలిగిగాంగుఁజేడను, కాంచీపుర పల్లవుల
జేడను వారాజీ చాళుక్యరాజ్యమును శిర
ముగ వాస్తవేణమున స్థాపించుటకు చేసె
క్రియత్నిముఁజేసే నెడపోయినది. ఈరసికాల
ముననే చాళుక్యుల కాలమునందలి మొట్ట
మొదటి యుగం (శిలా) శాసనము గుంటూ
రుమండలియనందలి నర్సాదాపురేట తా
లూకాలోని విష్ణుగ్రామమునఁ గొన్నియను

1. Cp. No. 5 of 1913-1914.
2. Cp. No. 7 of 1913-1914. ఈ మాడవ మాధ
వమాధవ మాయగ్రామం దానమును జయసింహ స్థానభామ శివశర్మకొనుపైన విష్ణువర్మ ముల శాసనం ది,
అతనికి దానకావకము నిచ్చియున్నాడు.
3. Ind. Ant. Vol vii p. 191.

న్నది 1. అది జయసింహవల్లభుని అష్టమ విజయశాఖ్య సంకల్పమునాటిది. ఇదియే తత్తరనర్మగ్రంథలో నిలబడిన గాన్పించిన మొట్టమొదటి తెలుగుశాసనము (అనగా తెలుగుబాసను వ్రాయబడిన శాసనము). ఈజయసింహవల్లభుని నాటికే అతనిసోదర పుత్రుడైన రెండవ విష్ణువర్ధనుడు బాగుగ నెదిగి పెద్దవాడైనట్లు కాన్పించుచున్నది. అనువాద జయసింహవల్లభుని గుర్తించుట, అతని సోదరుడును, తనతండ్రియనగు ఇంద్ర భట్టాచారక వర్మగుర్తించు యుద్ధముల చీతమును పొంగొనుచు విత్త, విత్తపుత్రులకు వో ద్దమునుండి స్థాపించవచ్చును. ఈకారణమున జయసింహుని పేరిన సత్యోతము ప్రేరణ ముటచే గానమ్మను ఒక శాసనమున నిష్ణు వర్ధనుడు జయసింహవల్లభ తనయుడని తెలుపబడినది. 2 అదిగాక ఈజయసింహవల్లభుని రాజ్యమునందొక అంత్యకాలమున రెండవ విష్ణువర్ధనతనయుడైన మంగియువరాజుకూడ పైవాడనయినట్లు పొందవనకావలయును. 3 విష్ణువర్ధనుడును, అతనికుమారుడు మంగియువరాజునుగూడ జయసింహవల్లభుడు తల పెట్టిన చాళుక్యరాజ్య సుప్రతిష్ఠాన కాఖ్యమును కొనసాగించి వాసియు, వన్నెయు గాంచెరి.

పుత్రులులేని కారణమునన, మఱియే హేతువుననో వృధావివల్లభ జయసింహునివలన వారసహారముగను ఇంద్రభట్టాచారక నామాంతరమునందగు ఇంద్రవర్మమహారాజు సింహాసనము నధిష్ఠించెను. ఇతనికి త్యాగిధనువని బిరుదుముకలదు. ఇతనిసోదరుడైన జయసింహ వల్లభుని కాలమున వ్రాసిన మైన నేగీ చాళుక్య, కళింగగంగ యుద్ధముల ఇంద్ర భట్టాచారుని కాలమునగూడ సంభవించెను. వృధావిమూలరాజుచిక్క- గోదావరి తామ్ర శాసనము 4 ననుసరించి చాళుక్యులచే నోటు నడి రాజ్యమున భట్టాచార రాజులవలన తుత్తముచేసి కుక్కునిని ముచాళుక్యవంశమున ఇంద్రవర్మ మహారాజును సింహాసన ప్రస్తుదిగావించి కలవరయెత్తిములంగావించెరి. ఈ యుద్ధములలో నీ పై చుడివివృధావిమూలరాజు మొదలగువారి సాయమున కళింగాధిపతియన గాగినంజిజుండగు అధిరాజేంద్రుడు చాళుక్యరాజును ఇంద్రవర్మను నిహతుని గావించెనని చూపించిన ననకాశము కలదు; కాని మూలగిరాజ-ఇంద్రుడెవ్వరో తెలియవచ్చుటలేదు. ఇంద్రవర్మ అను పేరుగల కళింగాధిపతులు పెక్కురు గలరు. వీరిలో నెఱుంగువచ్చు మూచాళుక్యధిపతిని నిహతుని గావించెనో శాసనములవలన స్పష్టము

1. గంజుగు నందలమునందలి సంస్కృతపుటెల తొలుకాలోని శేజ్జగ్రామమున మఱియు పురాణి శాన్త్రలింశాసనముకలదు. అది విజయనగర. విజయనగర లింగము మొదటివిష్ణువర్ధనునికి, రెండవవిష్ణువర్ధనునికిగూడ సంబంధించు అది రెండవవిష్ణువర్ధనుని వో నిర్ణయింప బడులేకపావులవలన నేను వానిని మొట్టమొదటి తెలుగు శాసనముగఁ బాటించలేదు.

2. Cp. No. 14 of 1916-1917.

3. Cp. No. 9 of 1919-1920.

4. Jour. Bo. Br. As. Soc. Vol xvi P 114; Ind. Ant. Vol xx. P 97

ముగియును. క. గాధాపాదములను కలుపు
కూడ ఇతరు సరిగా నిర్ణయము కాలేదు.
క. సరిగా నులు గానికెమనుకది నోకెక
మును ప్రాంతభావితామయి గి. దాదాజాన
సములలో గానికెయ నిశ్చయముగా విజ
యరాజ్య సంపత్తియును ఇతరకా
మును దలచియున్నాను. ఈగానికె ముట్టి
నుండి ప్రాంతభావము నిరవేయకు సరిగా
నిర్ణయముకాదు. అందుచేత క. గాధాపా
దైక గానికెయ ప్రభువు లెవ్వరైనా ర్కృతి
నుండి ఎవ్వరియగుం దివాలించుచి తొలకు.
ఈకాదలములు చాచిక్క ఇంద్రునికృ మహా
రాజునకు నమకాలికుడైన కలింగాధిపతి
యగు ఇంద్రునికృ ము బిడ్డలు నుట కన్యము.
సెట్లయిన నేమి, చాచిక్కాధిపతియైన
ఇంద్రునికృ మును నమకాలికుడైన విష్ణునికృ
మునును, అదియగుచుండైన వ. కుమున
రాజును చాచిక్కరాజ్య మొస్త్రభూమియగు
యగరియగుండు కేర్యకృతామయన నే
కాచాచియున్నాను. ఇది కల్పకవికాని నూ
ఇంద్రునికృ మును చాచిక్కమును క. గా
కలింగాధిపతియగును నూడె గోలుపోయి నిది
స్వప్తమగుచున్నది.

ఇంద్రభట్టారకునిదిదవ ఆతనికుమారు
డైన విష్ణురాజు నామాలలికమును బరిగ
విష్ణునికృ మును రాజ్యమునకు వచ్చెను. తిరు
నాతి చాచిక్కరాజునమును క. గానికెయ
తిరు ప్రతిపదము = = = మొదలు = = =
వలకు తిమ్మదిగవచ్చెమును కరిచాచి

చెను. ఇతియ మువ్వదికృతి కిమ్మరాజ్య
మును నుండి తేలినచేయి. ఇతనికి విషమన
యనియు, ప్రతి మూడిత్యునియు, మకుం ద్యు
నియు చిరునములు కలిపు. ఇతియ ముహా
విభిరణశాలియై సద్వర్తకృత్యమును పేరొ
డినవాడు. కమ్మరాజ్యము, మౌనాడు విష
యము, నింద్రుహావిషయము. ఇవినున్నియు
నిగని యాధికారమునకు లోబడియుండుటచేత
ఈతియ నే. ఇకకలింగరాజ్యమును గోలుపోయి
నను జయసింహవల్లభ నము ప్రార్థి
తమైన ముగిసి చాచిక్కరాజ్య మునయ నే
గి. క. గాధాపాదమును సుర. తియుగి కేయించెను.
కాంతపుర నిల్లపులను క. చాచిక్కమును
తోడులెమియు కలుగిపోవుటను, ప
పులు కమ్మరాజ్యము, మౌనాడు విషయవ
మొదిలి గు చాచిక్క దినమునై చుండెత్తి
వెళ్ళి కలిపుటకును కారణము నేకపాటిక.
మొదటి వ ర సింహ వ ర్మ విదవ కాంబీ
పుర సింహనమునక్కి. న. పల్ల వ రాజు
కరిమేశ్వరకృ. ఈకరిమేశ్వరకృ కాము
మొదలునూడి గాదామి చాచిక్కమునకు,
కాంతపుర నిల్లపులను కరిమేశ్వరు యుద్ధ
మును జరుగుచు యుండెను. కరిమహనర్మ
ప్రతాపమునకు బాము చాచిక్కము కొంత
కాంతమిగిసి, యే. సరిగి. యు. కమిసిని నూ
నను, కరిమేశ్వరకృ కామున ప్రతిపద ము
కమిసినియను నే నల్పాక్షయ స్మరణార్థ
పురకేరి తమరాజ్యము మొదటి విక్రమాది
స్వయము నూడెమునై చిమిరగి కేరామేశ్వరు
డైన రాజ్యమునై చుండెత్తిచ్చి నల్లము

మంజులము వాక్త్రమించి పాతవిజయములు
యేకాక తుదకు కాండీశ్వరులమును కూడ
వాక్త్రవలములకొనెను. అందువలన పల్లవరా
జులు వేంగీచాళుక్యులకు స్థాతులైన బాదామి
చాళుక్యులవలన నోడింబడి యాచార్యము
కక్తియునుటచేత దక్షిణమున వేంగీచాళుక్యు
రాజ్యమునకు వారివలన భయములేక యది
సుశీలముగ నుండుటకుఁ గారణమయ్యెను.
ఈరచన విష్ణువర్ధనుడు ఇతని పితృవృత్తి
వివరెన, శత్రువులను బెను భాగవతో
త్తమునని కాక చనిన మంహేశ్వరుని పని
యొకా నొక శాసనమున వర్ణింపబడి
యుండుటచే నీతఁడు శత్రువాతము నెఱుంగు
ఁగించిన శ్రవమతాశ్రయమయిన యాహుం
గియున్నది. అంతవేకాక ఈతఁడు ఇతని
కుమారులైన మంగి యవరాజుయొక్క
యొకనొక శాసనము 'అరేకమంజుల' బ
హువిజయ యశస్రస-త్యామౌనగౌధాభి
వాసితనకలదస్మింశలు'ననియు, 'బాదామి' న్నా
భ్యావోద్భూహిత విమలవిశాలాద్ధి' యని
యు, 'త్యాగోద్యాద్యైర్వికాంత్యాదీ గుణా
లశ్చతు'ననియు వర్ణింపబడియున్నాడు.

ఈరనిపిదప వేంగీచాళుక్య సింహాసన
ము సభ్యులైన వాడు విష్ణువర్ధన కుమారు
లైన మంగియువరాజు. ఈతనికి మంగి మహ
రాజు, మంగి వర్మ, మంగి దువరాజు, విజయ
దేవయ్య అని నామాంతములు కలవు.¹
ఈతఁడు నమరీశుని పితృగణశక్తి నుం

న్నందు; అర్హిమిక్కాది విద్యాబ్రహ్మము
లయఁ బడయఁగియగుట మహావ్యూహని లిం
దము చేపొడిగివాడు; నెవ్వలోకాక్రయము;
నెవ్వలోకాక్రయము. ఈతఁడు శ్రీస్తు
శకము ౬౭౬ మొదలు ౭౦౧ వఱకు ౨౫
సంవత్సరములు పరిపాలించెను. ఇదిగో జయ
సింహాచలభిండు, విష్ణువర్ధనుడు, కోటివర్మ
అని మువ్వన పుత్రులకు, మృగేశ్వరి² అను
నొకకూతురును గలరు.

పొగియున రాజవంశ ఆరంభశ్రీప పుత్రు
లైన జయసింహాచలభిండు రాజ్యమునకు
వచ్చెను. ఈతఁడు శ్రీస్తుశకము ౭౦౧ మొదలు
౭౧౩ వఱకు పదుమూడు సంవత్సరములు
రాజ్యము చేసెను. ఈతనికి నెవ్వలోకాక్రయ
నిమిదములు కలవు. మొట్టమొ
దామూలు మహమ్మదీయు లీతనికాలమున
పొంగరాజ్యముపై దండరాత్రులు నెఱుం
చొకంగిది. శ్రీస్తుశకము ౭౧౩-౭౧౪లో కా
కిమ్ కుమారులైన మహమ్మదుల్ హక్కి
వల్లము శ్రీ-ద ఆర్కాటు పుఠుడేశముపై
నెత్తివచ్చి, నందకు చాచి వ్యాధీకముచేసి
కొని, రాజ్యమును స్థాపించి మొట్టమొదటి
మూలు భారతభూమిని చక్రవర్తిజమును వా
దయొల్పి. ఈజయసింహాచల భిని కాలమున
వేంగీ-పాండగి విశేష మిది యొక్కటియే.

ఇంకను ఈరనికాలమునాటికి బాదామి
చాళుక్యులకు, కాచీపు: పల్లవులకును

వైకము బుద్ధిగల వేడు. ఉభయులును సూడ విధివైవారును, వారిపై పోరు కత్తికూయును మహాధయంకరి యైయుట దక్షిణాభిముఖ పోవలయు నేజిరక్తముతోఁ దడుపుచునే యుడిరి. ఇలికి దేవము లేవిధమున నంతో ధము నొందుచున్నను వేగీచాళిక్యరాజ్యము నిమ్మకు నీ రెత్తివట్లు చలనములేక ప్రశాంత ముగనే యున్నదని ఇంతివలకుఁ గాన్పించిన శాసనముల ననుసరించి యూహింప వచ్చును.

ఈరచితవ నితని నవతిరక్తికొడుకును, విష్ణువర్ధనుని యగ్రజుడను అను కోకిలివర్మ వేగీచాళిక్య సింహాసనమునఁ బెట్టించెను. ఈతనికి కొక్కిలియనియు, విక్రమాదిత్యభిజ్ఞానకుఁ డనియు నామూరతిములుకలవు. ఇతఁడు విజయగిరియని చిరునామ నుహించినవాడు. అగ్రజుడైన విష్ణువర్ధనుఁ డుండఁగా సీతఁడైన రాజ్యమునకు వచ్చెనో బోధపడకున్నది. ఇందు లు కోక్కకారణము యూహింపవచ్చును.

కాంచీపురపల్లవుల కృష్ణానదికి వక్షిణ భాగమునఁ గమరాజ్యమును గోలుపాడు నను వైకము కాణముగ నింతిరము వారి బాదామిచాళిక్యతో యుద్ధములు సంధవి నుచుచుటచేత వేగీచాళిక్యతో న్నేహ భావములు నుండకపోయిన నోఁ గమరాజ్యము నకు త్తమునుండి వారివలన మున్న వాటిల్లు నని వాఁతో మైత్రింబాటించి యుండవచ్చును. మొదటి నరసింహవర్మ తనవారి కాంచీ పుర సింహాసనము నెక్కిన మొదటి పరమేశ్వరివర్మ కాలముననే కాంచీపురము కొంతకా

లము బాదామిచాళిక్యాధికారిమునకు లోఁ బడియుండెను. పరమేశ్వరివర్మ తనవారి రాజ్యమునకు నచ్చినవాడు రెండవ నరసింహ వర్మ. ఈతనితోను, ఈతని కుమారుడైన రెండవ పరమేశ్వరివర్మతోను కుట్రచేసి వారి నాయమును బూది కోకిలివర్మ చాళిక్య రాజ్యమున నెక్కియుండును. ఈతఁడు ఎంతకుట్ర చేసి రాజ్యమును సంపాదించినను పల్లవుల నాయములేనిదే. తన రాజ్యమును నిలుపుకొన లేక పోయెను. కాని పల్లవు లేతివికి చాలకాలము నాయముచేయుటకు పోలచిక్క లేదు. వీలయిన వారికి బాదామిచాళిక్యముతోడ వైకములును వారిలో వారికే సింహాసనమునకై తగవులు సంధించెను. రెండవ నరసింహవర్మ దా రూపుమైన రెండవ నందివర్మ బలవంతుడై రెండవ పరమేశ్వరి వర్మకు వ్యతిరేకముని గావించి తాను పల్లవ రాజ్యమున కధిపతికావలెనని తొత్తిములు వేసికొచ్చెను. ఇంటిలో నిటువంటి కుట్రములు సంధవించుటచే రెండవ పరమేశ్వరి వర్మ కోకిలివర్మకు నాయముచేయుటకు పోలు పడదయ్యెను. ముగి దాతఁడు తనరాజ్యమునను తాను కాపాడుకొనవలసిన మానశ్యకరి సంధ వించెను. ఈరచితమును బూచి అగ్రజుడైన విష్ణువర్ధనుఁడు విజ్ఞుంధించి బలవంతుడై వేగీ చాళిక్య సింహాసనమును స్వాధీనముచుకొని తనయనుజుడైన కోకిలివర్మను దేశమునుండి వెల్లఁగొల్పెను. తుదకు కాంచీపురమున రెండవ పరమేశ్వరివర్మయు, వేగీలో కోకిలివర్మయు సూడ రాజ్యవ్యవస్థలైరి. ఈ కాలమున

కోకిలివచ్చి వేగిచాటునకు రాజ్యమును ఈ
మానములు మాత్రమే పరిపాలించుట నుద్ద
ేశించెను.

దేశమునుండి వెళ్లగొట్టబడిన కోకిలి
 ఎర్ఘిగిల్చిపోతే ముగ్ధుడొక కుమారుని పోషింప
 యచ్చట పూర్వమునా పోవుట కోరిపోయిన
 దేశమును మఱియు వెంపడించి యచ్చట స్వతం
 త్రుడై నిలిపియుండును. ఇది సహజ
 మనసు దొంగిలి ఆత్మవిశ్వాసము, అదే నిజ
 తితివారి యొక్కయు శాసనములు అప్పటివే;
 మగ్ధమకలిగియున్న కొక పురుషుడయినను
 అదిగా నిష్పత్తి నర్పించి తాతాకాలో పో
 కినవే.

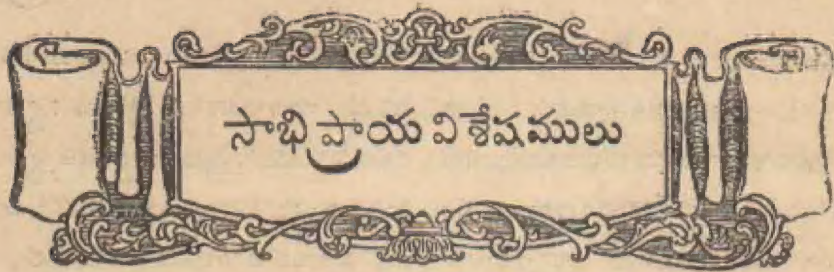
ఈ కౌశిలవర్మకు మంగి యువరాజును
కుమారునిగా పుట్టించెను. ఈ కౌశిల విజయనగరమును
నిర్మించుము ననినను. ఈ కౌశిల మర్కటాచారిని
మును జరిపించినవాడే. ఈ కౌశిలవర్మను
కూడ నొకటి కై నుడిచిన తాతూ కాళోళి పేరి
కీనది. మంగియువరాజునామము ధరించిన
చాళుక్యులలో నీతడు రెండవవాడగుటచే
నితనిని రెండవ మంగిరా జందురు. ఈ కౌశి
కుమారుడు విజయనగరమున రాజు. ఈ కౌశి
రాజునను బిలిపెట్ల కేవియు పేరికానెను.

క్షణవిషయము (కావ్యము) కోశవివర్ధనము
 రాజు. ఈతనికి 'అనివారిత' బిరుదుము కలదు.
 ఈతడు అనివారితశైలియైన నాట్యమును, ఈ
 తనదేశమునములుకూడ రాజుచేరికొనివి. ఇతడు
 పురుషాదుల ముత్తానములనే ఎలమందు (యల్ల
 మునిల) రాజధానిగా మధ్యమకళింగము
 నేలెను. ఈవిధమున కోశవివర్ధనముక్కయు,
 ఆతని సంతతివారి యొక్కయు శాసనము
 విన్నయు కళింగములోనే దొరుకుటనగునను,
 వారు తెమల శాసనములును, రాము మధ్యమ
 కళింగమును జాలించితిమని చెప్పుకొనియు
 ముటచేసెను నేగోటితమునందే తెలుసుకొంటు
 బడినందు కోశవివర్ధన సంతతివారికి మహా
 నేగోటితానెక్కడానియు బిరుదు చేసెనుట స్పష్ట
 ము. మహాకోశవివర్ధను గురించికాని, ఆతని
 సంతతివారిని గుఱించికాని యితరకెక్కువ
 పోయినది.

మొదటి మంగియువరాజు కుమారుడు
 పై పని విధిచెప్పినందున కోటిపెన్ద్రును నాగి (గొట్టి
 తారు) ముగిసినా మంగియువరాజు అజ్యమునకు
 వచ్చి రెడ వీడ్చు అనఁగా రెడగు వచ్చు అజ్య
 ముచేసెను. ఈనవిక విష్ణురాజవియు వామన
 పరిముఖుడు. ఇతఁడు విజయము చిరుదా

1. Cp. No. 13 of 1908-1909. Cp. No. 12 of 1908-1909.

2. Cp. No 10 of 1908-1909; Cp. No: 11 of 1908-9/9. ఈ కేసులు అందుకు చేర్చబడిన
కోర్కెవ్యా లేక కట్టిన పత్రాలను, మొదటి మాంబి యుద్ధం తరువాత కోర్కెవ్యా పత్రాలను
జిల్లా కోర్టు నాశనం చేయబడినవి. ఈ కోర్కెవ్యా మంబియుద్ధం తరువాత వివరాలు
మొదటి కోర్కెవ్యా పత్రాలను తనిఖీ అవుతుంది తనిఖీ చేయబడినవి. మొదటి కోర్కెవ్యా పత్రాలను
కంపెనీ యొక్క పత్రాలను గలవి వివరాలు దీని పత్రాలను, తనిఖీ కోర్కెవ్యా పత్రాలను
పత్రాలను గలవి పత్రాలను, వివరాలు దీని పత్రాలను, తనిఖీ కోర్కెవ్యా పత్రాలను



గాంధీమహాత్ముని సంచారము

జ్ఞాతకకథలు సిద్ధాంతుని విజయయాత్రల సతిరమణీయముగను వివరించుచున్నవి. గౌతమబుద్ధు డేయూరికి బోయినను వేలకు వేలు ప్రజలు శ్రీమంతులు సామాన్యులు, పండితులు పామరులు, బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణేశ్వరులు మూగుచు బుద్ధుడేవుని సందర్శించుచు గృతార్థులైనవిధమును గాంధీమహాత్ముని విజయయాత్రలు సంస్కరింపజేయుచున్నవి. లోకోపకారార్థమవతరించిన మహానుభావులు, బంధువులు, స్వాములు, గురువులు, దేవులు. దుఃఖభూయిష్టమైన సంసారప్రవృత్తియందు దుఃఖోపశమనమునకును సుఖప్రాప్తికిని సాధనంబులను బోధించెడి మహానుభావుడు, ప్రత్యక్షమైన పరదేవత. గౌతమబుద్ధు, ఉనిత్యములైన రాజ్యమును, భార్యపుత్రాదులను, భాగ్యభోగములను బరిత్యజించి లోకకల్యాణమున కాయత్నసమర్పణమునుజేసి శాశ్వతానందమును బడసినవిధమునను గాంధీమహాత్ముడు సర్వసంగ పరిత్యాగముచేసి లోకహితార్థ మాత్మ సమర్పణమునుజేసి లోకారాధ్యతను బడయగలిగెను. గాంధీమహాత్ముడు దేశమును ప్రజలను నావరించిన దుఃఖమును తనదుఃఖమును గను సంభావించుచు పాపపరిహార మాత్మసమ

ర్పణమునుజేయుచు లోకప్రియత్వమును బడయుచున్నవిధమును మహాత్ముని దక్షిణదేశ సంచారము విశదముచేసినది. శ్రీకృష్ణభగవానులు గీతాశాస్త్రమునందు చెలిపినటులు మహాత్ముడు సర్వత్రసమత్వమును వహించుచు నిందాస్తోత్రములను పరిగణింపకను ధర్మారాధనమునుజేయుచు లోకోద్ధరణమును జేయుచున్నాడు.

‘సఽమోహం సర్వధూతేషు న మే ద్వ్యహృష్టి నప్రియః; యే భజన్తి తు మాంభక్త్యా మయిలే తేషుచావ్యహమ్.’

మహాత్ముడు వారినిసందర్శించిన ప్రజలకు జాతి మతకులగౌరవభేదభావములను పాటింపకను స్వధర్మారాధనమార్గమును బోధించి సమత్వ సిద్ధిని విశదముచేసెను. మనీషాపంచకమునందు శ్రీ శంకరస్వాములు బోధించిన వేదాంతార్థమును గాంధీమహాత్ము డనుష్ఠించుచు తత్త్వార్థమును నిత్యజీవనమునందు ప్రజలకు సువ్యక్తముచేసి స్వీయమాహాత్మ్యమును విశదముచేసెను. గోచిపాతరాయని ధర్మరాజ్య ప్రాభవము నాజేపించినవారు సయితము సందర్శనసంకీర్తనముచేయుట యవసరంబైనది. శ్రీమంతులు నిరుపేదలు, బ్రాహ్మణులు పంచములు, వృద్ధులు బాలురు, స్త్రీలు పురుషులు, వారి

మహాభీష్మములను గాంధీ మహాత్మునియందు నందర్పించి యానందపరవశత్వమును బడయ గలిగిరి. మమకారాహంకారపరాయణులకు గాంధీమహాత్ముని యుపదేశాచరణములు సంతృప్తివిగలుగ జేయకపోయినను ధర్మాత్ములకు పరమానందమును గలుగ జేసినవి. గాంధీమహాత్మునినందర్పించి వారి పవిత్రోపదేశముల విస గలభాగ్యమే భాగ్యము. గతమాసాంతమునం దీభాగ్యమును బడసిన దక్షిణదేశవాసులు ధన్యులు.

* * *

ప్రజాస్వాగతము

వేసవేలు ప్రజలు మహాత్మునకు స్వాగతంబునొసంగి వారికిగల యవ్యాజభక్తి విశ్వాసములనుసహస్రముఖములను విశదముచేసిరి. మహాత్మునకు చెన్నపురినుండి కన్యాకుమారి వరకును ప్రజలు మహాత్స్వవములను జేసి మంగళహారతులను సమర్పించిరి. ప్రజలు గంటలకొలదికాలము వారినిజూచి యానందించుటకు వేచియుండిరి. తిరువాన్కూరు మహారాణియును ప్రజలును నొసంగిన సత్కారాతిభ్యములు మహాత్ముని ప్రతిభ వృద్ధిని బొందుచున్న విధమును విశదముచేసినవి. చెన్నపురి యందలి ప్రజలుచూపిన యత్సాహమును మహాత్ముని ప్రతిభను విశదము చేసినది. శ్రీమహారాణి విషయమై మహాత్ముడు యంగు ఇండియాపత్రికయందు వ్రాసిన సంకీర్తనమును శ్రీమంతులు మననముచేయుదురుగాత! చెన్నపురి కార్పోరేషను సమర్పించిన స్వాతంత్ర్యము మహాత్ముని ప్రతిభాశిష్యమును విశదము

చేసినది. పంచములు పంచమోధారకుడని యును, రాజ్యాంగాదోళకులు స్వరాజ్యోద్ధారకుడనియును, స్త్రీలు స్వాతంత్ర్యధర్మోద్ధారకుడనియును, విద్యార్థులు గురువర్యుడనియును, ప్రజలవతారపురుషుడనియును, భావించి యారాధించిరి. బుద్ధిజాడ్యముగల యభిమానాంధులు దివ్యప్రభావమును జూడజాలకుండుట వారిప్రార్థకర్మఫలముగాని ప్రజల యత్సాహలోపముగాదు. గాంధీమహాత్ముడనవరతముచేసెడి సత్కాహింసాధర్మములు ప్రజాపాలకులదృష్టి నుచితరీతి నాకర్షించి గాంధీమహాత్ముని సంచారమునకనురూపమైన ఫలమును భగవంతుడు ప్రసాదించుగాత!

* * *

మహాత్ముని యుపదేశములు

విజయమునకు మూలమైన ధర్మసంకల్పము మహాత్ముని యుపదేశములకు మూలబీజము. సకలమతసారముచు సనాతనమునునైన 'సత్యాన్నాస్తి పరోధర్మ' 'సత్యమేవ జయోనాన్యతం' ధర్మములను మహాత్ముడు సంపూర్ణమైన జీవనవిధానమునకు సమన్వయము చేయుటకు చేయుచున్న ప్రయత్నములు ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించినవి. సత్యవ్రతానుష్ఠానమున కాభారమైన యహింసాధర్మము హింసాపూరితమైన వర్తమాన యుగమునుద్ధరించుట కవసరమైనది. ఆయవసరమునకనురూపముగను భారతసంస్కారమునకు పరిపాటియైన యహింసాధర్మమును పునరుద్ధారణచేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు ఖద్దరు యోగసాధనము నుపదేశించుచున్నాడు.

అహింసాయోగాభ్యాసమునకును, మానవ
ధర్మారాధనమునకును, దుఃఖనివృత్తికిని, స్వ
రాజ్య సంపాదనమునకును ఖిద్దరుయోగసాధ
మును మహాత్ముడుఁ దేశించుచున్నను, ప్రజల
దృష్టి జయజయభావాసములందు లగ్నమైన
విధమునను ఖిద్దరునందు లగ్నముగాకుండుట
ప్రారబకర్మఫలముగ నున్నది. గాంధీమహా
త్ముడు తనసంచారమునం దన్ని సందర్భము
లందును ఖిద్దరుయోగము నుఁదేశించెను.
మహాత్ముడు తిరిగి రెండుమూడుమాసములకు
దక్షిణదేశసంచారమునుజేయుట కేతెంచ
నున్నాడు. అప్పటికైనను మహాత్ముడు ప్రా
ర్థించునటులు ప్రజలు ఖిద్దరుధారణమును
జేయుచు సత్యాగ్రహదీక్షార్హతను బడయుదు
రని విశ్వసించుట కవకాశములు గన్పట్టకున్నవి.
సభావేదికలయందు గంభీరోపన్యాసములను
జేసిడి నాయకులకే చిత్తశుద్ధి గలుగనపుడు
జనసామాన్యమును నిందించుట యనుచితము.
ప్రజలు గాంధీమహాత్ముని సందర్శించుటకు
జూపిన యుత్సాహము సందోకపాలైనను
కార్యాచరణమునందు జూపిన మహాత్ముని
సంచారము సార్థకమై భారతమాత ధన్యతను
బడయగలదు. ప్రజోత్సాహ మపారముగను
వ్యక్తమగుచున్నను నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు
ప్రజోద్ధోదయముగలుగకను సధికారచార్జ
న్యము యధేచ్ఛగను నేలుచున్నది. ప్రజలకు
గాంధీమహాత్ముడుకోరునటులు ప్రతిఘటన
సామర్థ్యము గలుగనంతవరకును భారతమా
తకు తరణోపాయము దుర్లభముగ నున్నది.

* * *

ప్రభుత్వనిర్లక్ష్యము

నిరంకుశ ప్రభుత్వము ప్రజాశయముల
పట్లను జూపుచున్న నిర్లక్ష్యప్రతిఘటన భావ
ములు దినదినాభివృద్ధిని గాంచుచున్నవి. వంగ

రాష్ట్రనిర్బంధశాసనమును సామ్రాజ్యశాసన
సభలును ప్రజలునునిరసించినను రీడింగు ప్రభువు
సమర్థించి నిరంకుశాధికారప్రాబల్యమును విశేష
ముచేసెను. సామ్రాజ్యశాసనసభయును రాష్ట్ర
యశాసన సభలును చేసిన తీర్మానములును
నిర్ణయములును మృతాక్షరములుగ నున్నవి.
సమర్థనాధికార వినియోగమే పరిపాలనము
నకు సామాన్యలక్షణముగ బరిణమించినది.
మాంటుఫర్డు సంస్కరణముల నిరుపయోగ
త్వము విశేషమైనది. సంస్కరణములు కోట్ల
రూప్యముల వ్యయమును మాత్రము ప్రసాదించి
నవి. సంస్కరణములు ప్రజాస్వాతంత్ర్యమును
స్వరాజ్యమును వెనుక జెట్టినవిగాని ముందునకు
నడువలేదు. నిరంకుశాధికారవర్గమునకు
వేతనాధికారములు ప్రతిబంధకములు
లేకను వృద్ధినిబొందుచున్న విధమునుగ్రేటు
బ్రిటనునందలి వ్యవహారములును విశేషము
చేయుచున్నవి. పౌరసేవోద్యోగవర్గము
యొక్క ప్రయోజనములను రక్షించుట
యందుగల యభిమానము భారతరాజ్యాంగ
వికాసమును జేయుటయందు బర్మెన్ హెడ్డు
ప్రభువునకు గాని రీడింగు ప్రభువునకు గాని
రాష్ట్రపాలకులకుగాని గనుపడదు.

* * *

పౌరసేవోద్యోగవర్గము

లీకమిచును సిఫార్సులను సామ్రాజ్య
శాసనసభ నిరాకరించినను వానినాచరణము
నందు జెట్టుటకు పార్లమెంటునందు బర్మెన్
హెడ్డు ప్రభువు శాసనమును ప్రవేశపెట్టి
సంస్కరణముల దౌర్బల్యమును వ్యక్తము
చేసెను. రాజ్యాంగములందు బ్రిటిషుపౌర
సేవోద్యోగుల ప్రాబల్యమును తగ్గించుటకు
బదులు శాసనము వృద్ధిచేయుచున్నది. సంవ
త్సరమునకు కోటిరూప్యములకు మించినవ్యయ

భారము గలుగుచున్నది. పౌరసేవోద్యోగుల మీదను శాసనసభలకును మంత్రులకును నింత వత్తుకును గల స్వల్పాధికారమును సయిత మంతరింప జేయుచున్నది. భారతీయులు స్వరాజ్యమును గోరుచుండగను బ్రిటీషుప్రభుత్వము దుర్భరమైన పౌరసేవోద్యోగపాశమును దృఢముగనుబంధించుచున్నది. దేశక్షేమమున కుపాధనములైన సంస్కరణములను విమర్శించుటకు బ్రిటీషుప్రభుత్వవర్గము నిరాకరించుచు దేశాభిప్రాయములకు మూలమైన నిరంకుశవర్గమును చిరకాలమురక్షించుటకు బూనుకొనుచున్నది. కర్నలు వెడ్జివుడ్డు రాజ్యాంగసంస్కరణములు వర్తమాన పరిస్థితులందు వికాసమునుబొందుట కవకాశములులేవని విశదము చేసెను. రిడింగుప్రభువును నితరాధికారులును జేయబూనిన స్వదేశయాత్రకు నిరంకుశాధికార సంరక్షణమే ఫలమని పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. రాజ్యాంగములందు నిరంకుశాధికారవర్గమును, వారియభిమానులును భారతీయుల సహకారమును దుర్లభము చేయుచు స్వరాజ్యపక్షనాయకుల సహకారమునుగోరుట విచిత్రముగనున్నది. స్వరాజ్యపక్షనాయకులు దేశబంధుదాసుమోతీలాల్ నెహ్రూ, పిట్టలుబాయి పటేలుగార్లుమొదలగువారు ప్రతిష్టంభనతంత్రము నవలంబించి ప్రభుత్వపరాజయమును జేసినను ప్రభుత్వవ్యవహారములు ధృవపత్రసాధనమునను యధాప్రకారము సాగుచున్నవి. బర్రెన్ పాడ్డు ప్రభువు దాసుగారిని దౌర్జన్యమార్గనిరసనమున కభినందించుచు ప్రభుత్వదౌర్జన్యమార్గవ్యాపనమునకు తోడ్పాటును గోరుట నిరంకుశ ప్రభుత్వము నావహించిన యవినయమును దెలుపుచు

న్నది. ఆత్మగౌరవముగల భారతీయులు ప్రభుత్వమునకు దోడ్పడుట దుర్లభమని దాసుమోతీలాలునెహ్రూ మొదలగు వారిప్రసంగములును శాసనసభలవ్యవహారములును విశదము చేసినవి. స్వరాజ్యపక్షప్రాబుధ్యములేకను ప్రభుత్వావలంబనపక్షముగలచెన్నరాష్ట్రమునందు సయితము గోపెనుప్రభువు ధృవపత్రసాధనము నవలంబించుట సంస్కరణముల దుర్విపాకమును విశదముచేయుచున్నది. నిరంకుశవర్గమునందు హృదయపరివర్తనము గలుగక పోయినను దాసుగారిసాహచర్యమును బర్రెన్ పాడ్డు ప్రభువును వారియనుచరులును నుపేక్షించుట బాలిశభావమును విశదముచేయుచున్నది. భావికాలమందు స్వరాజ్యపక్షదంశనీతి యేకావముదాల్చినను గలిచిన రెండేడ్లయందును నవలంబించిన ప్రతిఘటనసాధనము నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు జ్ఞానోదయమును గలుగజేయజాలి యున్నను నిరంకుశదుర్గమునందు సుఖానీనమైన నిరంకుశవర్గమునకు జ్ఞానోదయము గలుగలేదని నిత్యవ్యవహారములు విశదముచేసినవి. భారతరాజ్యాంగవ్యవహారములు నిరంకుశాధికారబలమును భారతీయులదుర్బలమును వేయినోళ్లను తెలుపుచున్నవి. భారతీయులందఱును పరస్పరవిభేదములను విసర్జించి యేకోన్ముఖులై పాటుపడవలసిన యవసరమును, గాంధీమహాత్ముడు తనయాచరణములవలనను ఉపదేశముల మూలమునను చేయుచున్న త్యాగప్రభావమును గ్రహించి వారి ప్రయత్నముగకు దోడ్పడి స్వధర్మనిర్వహణమును జేసి మాతృదేశవిమోచనమునకును లోకకల్యాణమునకును దోడ్పడి ధన్యవాదములను బడయుదురుగాత!

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి